www.kitaphumar.net

ئابلىمت غوجابدۇللا قاراقاش

«توختى پوكان» ھەققىدىكى ھېكايىلەر توپلىمى

ئېلكىتاب ئىشلىگۈچى: تۇران 2016 ـيىلى 2 ـئاي

مەنبە: باغداش مۇنبىرى،

مۇندەرىجە

1. توختى پوكان..3
2. توختى پوكان ۋە غالتەك ۋەقەسى..............................31
3. توختى پوكان ۋە ئۇن ئىككى يىپ..............................52
4. توختى پوكاننىڭ ئامتى..................................75
5. توختى پوكان ۋە كۇسار ئوغرىسى..............................93
6. توختى پوكان ۋە پالتىچى ئارخات..............................105
7. توختى پوكان ۋە پىلەكسىز قاپاق..............................123
8. توختى پوكان ۋە كېپەن ئوغرىسى..............................149

www.kitaphumar.net

توختى پوكان

(بىرىنچى ھېكايە)

مېنىڭ ئىسمىم توختى لېكىن كىشىلەر مېنى دائىم توختى پوكان دەپ ئاتىشىدۇ، «پوكان» دېگەن بۇ لەقەم دادامدىن ماڭا مىراس قالغان بولۇپ ئاڭلىشىمچە دادام رەھمەتى مەدەنىيەت ئىنقىلابى مەزگىللىرىدە كەنت كادىرى بولۇپ ئىشلىگەن ئىكەن، ئۇ يۇقىرىغا خىزمەت كۆرسىتىش ئۈچۈن كەنتتىكى جاپاكەش دېھقانلارنىڭ يەيدىغان ئاشلىقىنى قىسىۋالغاچقا كىشىلەر ئۇنى«ھۇ تويمىغۇر قىزىل پاچاق! بارچە ئاشلىقنى پوكىنىڭغا بېسىپ ياتقۇچە ئۆلسەڭ بولمامدۇ؟!» دەپ كەينىدىن قارغىشىپ يۈرگەچكە شۇ چاغلاردىن باشلاپ دادامنىڭ لەقىمى«پوكان» بولۇپ قالغان ئىكەن. ئۇ دەۋرلەردە بارچە كىشىلەر دۆلەت داھىيسىنىڭ سۈرىتى چۈشۈرۈلگەن ئىزناكنى كىيىمىنىڭ سىرتىغا قاداپ ماڭسا دادام رەھمەتى مەيدە گۆشىنىڭ تېرىسىگە ئىككى-ئۈچنى قادىۋالدىكەنمىش.

كېيىنچە دادام يەنە شۇ ئىزناكنىڭ يىڭنىسىنى مەيدە تېرىسىدىن ئۆتكۈزمەن دەپ تۇيۇقسىز تارتىشىپ قېلىپ زۇۋاندىن قاپتۇ، بۇ «زور ئىنقىلاب»نىڭ تەسىرىگە ئۇچراپ قىزىللىشىپ كەتكەن ئانام بولسا- بىلىكىگە قىزىل يەڭلىك تاقاپ يۇرت بايلىرىغا كولا كېيگۈزۈپ «باي-پومىشچىكلار ئۇرۇپ جازالايدىغان»ھەركەتكە باش بولۇپ قاتنىشىپ شۇ قېرى-چاللارنىڭ ساقىلىنى يۇلۇپ يۈرگەن چاغلىرى ئىكەن، ئانام بۇ خەۋەرنى ئاڭلاپ قولىدىكى دۇمبا كالتىكىنى تاشلاپ دەرھال دادامنى دوختۇرغا ئاپىرىپتۇ لېكىن دوختۇر دادامنىڭ قاتما كېسەل بىلەن ئاغرىپ قالغانلىقىنى، ساقىيىشتىن ئۈمىد يوقلىقىنى ئېيتىپ ئاخىرەت ئىشلىرىغا تەييارلىق قىلىشنى بۇيرۇپتۇ، شۇنداق قىلىپ كەنتتىكى كىشىلەر دادامدەك بىر زومىگەردىن قۇتۇلغىنىدىن يىغا-زارقىلىشىپ ئۇنى ئوبدانلا يەرلىگىدە قۇيۇپتۇ، بىزنىڭ مەھەللىدىكى مازارلىق قىلىنىدىغان يەرنىڭ توپىسى بەك يۇمشاق ئازراق كولىسىلا زەي سۇ چىقىدىغان يەر بولغاچقا كىشىلەر مېيىتنى يەرنى كولاپلا كۆمۈۋېتىدىكەندۇق، بۇ ئۇرانلىق كولاش دادامنىڭ مېيىتىغا كەلگەندە كىشىلەر كۆز يېشى

قىلىشىپ ئۆزلىگىدىن توپ ـ توپ بولۇشۇپ كەتمەن ـ گۈرجەكلىرىنى كۆتۈرۈشكىنىچە يەرلىكنى باشقىلارنىڭكىدىن نەچچە ھەسسە چوڭقۇركولاپ سۇ چىكەتكىنىگە قارىماي دادامنىڭ مېيىتىنى زەي سۇنىڭ تېخمۇ چوڭقۇرسىغا دەپنە قىلىۋەتكەن ئىكەن، كېيىن ئاڭلىسام دادامنىڭ يەرلىكىنى كولىغان ئۇ بىچارىلەر «رەھمىتى خىزمەتكە بەك ئامراق ئىدى يەنە خەلق ئۈچۈن خىزمەت قىلىمەن دەپ ياتقان يېرىدىن ئۆملەپ چىقىۋالمىسۇن شۇڭا چوڭقۇرراق كۆمۈۋېتەيلى!» دەپ شۇنداق قىلىشىپتۇ.

مەن سەككىز ياشقا كىرگەن يىلى يىگىلى نان يوق ئەتىدىن ـ كەچكىچە قۇناق پاخلىنى قايىنتىپ ئىچىپ مەدەنىيەت ئىنقىلابىنىڭ ئۇلۇغ شۇئارلىرىنى تۇۋلاپ يۈرۈيدىغان جاپاكەش «قىزىل يەڭلىك» ئاكتىپ ئانام ئۆپكە سىل كېسىلى سەۋەبلىك مېنى يالغۇزتاشلاپ قويۇپ دادامنىڭ يېنىغا شۇئار تۇۋلىغىلى كەتتى.

شۇنداق قىلىپ مەن كىچىكلا ئىگە ـ چاقىسىز قالدىم، ئاتا ـ ئانامنىڭ ئۇرۇغ ـ تۇققانلىرىمۇ ماڭا ئانچە قاراپ كەتمىدى، چۈنكى رەھمەتلىك دادام ـ ئانام ھايات ۋاقتىدا ئۆلۈمگەئىشەنمەي بۇ «مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى»غا ئىشىنىپ كەتكەچكە ئۇلارغىمۇ بوش ئەسكىلىك قىلماپتىكەن.

مەن شۇنداق قىلىپ يىغلاپ ـ قاقشاپ، يېقىلىپ ـ قوپۇپ كىشىلەرنىڭ ئېھسان ـ سەدىقىسىدە چوڭ بولدۇم.

ھازىر يېشىم بىر يەرگە بېرىپ تەڭتۇشلىرىم پۈتۈنلەي ئۆي ـ ئۇچاقلىق بولۇپ بولدى، ئۆيۈمدە ئاتا ـ ئانامدىن قالغان بىر پارچە كىگىزدىن بىلەك ھېچنەمە يوق، مەھەللىدىكى ئەپكەش كۆتۈرۈپ ماڭغان قىزلارنى كۆرسەم ئۇلارنىڭ كەينىدىن ئەگىشىپ كۆل بويىغىچە بىللە بارىمەن، ئۇلار مېنى بوزەك قىلىشىپ كۆلدىن سۇ ئالغىلى سېلىشىدۇ، مەنمۇكىيىم ـ كېچەكلىرىمنىڭ ھۆل بولۇپ چىلەك ـ چىلەك سۇنى ئۇسۇش بەدىلىگە ئۇلارنىڭ كۆزىنىڭ بالىخانىسىغا قاراپ كۆزۈمنى ھېيتلىتىۋالىمەن، ئۇلار مەندەك تۇختى پوكاننى ياراتمىسا كېرەك ماڭا سۇنى ئالدۇرۇپ بولۇشۇپلا كۆزىنىڭ پاختىسىنى چىقىرىپ مېنى يەپ كېتىدىغاندەك ماڭا ئالىيىپ قارىشاتتى...

لېكىن بۇلارنىڭ ئىچىدە مەھەللىمىزدىكى مەزىن ئاخۇنۇمنىڭ قىزى پاتىمخان ماڭا ئۇنداق سوغۇق كۆزى بىلەن قارىمايتتى، بىز بۇرۇندىن بىر مەھەللىدە چوڭ بولغان،كىچىكلىكىمىزدە باللار بىلەن تايتاڭلاپ يۈرۈپ ئوينايدىغان «مېھماندار ـ چىلىق» ئويۇنىدا باللار ھە دېسە ئىككىمىزنىڭ تويىنى قىلىپ قوياتتى، سۆلار شىلدىرلاپ ئېقىپ تۇرىدىغان كوكاتلىق ئېرىق بويلىرىدا ياكى خالى پىنھان

يەرلەردىكى ئۈجمە دەرىخىنىڭ سايىسى ئاستىدا ھەممىمىز قول-قولچە ئۆي سالاتتۇق، ئىگىزلىكى بىر غېرىچ كەلمەيدىغان تۇپا تاملىق ئۆيلىرىمىزنىڭ ئايۋان-سارايلىرى، مېھمانخانىلىرى ھەتتا ئايرىم ياتىدىغان ھۇجرىلىرىمۇ بار ئىدى، مىنىڭ ياسىغان ئۆيۈم ھەر قېتىم باشقا باللارنىڭكىدىن چوڭ چىقاتتى، شۇنىڭ بىلەن باللار ئارىمىزدىكى ئەڭ چىرايلىق،كىيىنىشى ئەڭ ياخشى بولغان مەزىنىنىڭ كىچىك قىزى پاتىمخاننى ماڭا تويلاپ بىرەتتى.

ئىككىمىز پاتىمخاننىڭ ياسىغان ئۆيىدىكى ئايۋاندا يۈكۈنۈپ ئولتۇراتتۇق، ئارىمىزدىكى باللاردىن بىرسى ئالدىراپ نىكاھ ئوقۇيتتى:«ئاسماندىن ئاسا چۈشتى، تۈگۈلۈكتىن پاسار چۈشتى، توختەكنىڭ كۆڭلىگە پاتىمخان راسا چۈشتى...» شۇنداق قىلىپ باللار كۈلۈشۈپ ئىككىمىزنى بىزنىڭ ئۆيگە ئەكىلىپ قويۇياتتى، بىز ئۆجمە يۇپۇرمىقىنىڭ ئۈستىگە كوكاتنى ياكى ھەرخىل يوپۇرماقلارنى توغراپ ئاش قىلىپ ھەر بىر بالىنىڭ ئالدىغا بىرقاچىدىن ئەكېلەتتۇق، باللار ئالدىدىكى ئاشنى يېگەن بولۇپ ئېغىزلىرىنى ماكچايتىشىپ يوپۇرماق ئۈستىدىكى توغرالغان غىزالارنى كەينىگە چۆرۈپ تاشلىۋېتەتتى، ئارقىدىن دۇئا ياندۇراتتى، ئاندىن ئارىمىزدىن بىر بالا يۈگۈرۈپ بېرىپ بىر تال ئاپتاپپەرەسنىڭ چوگراق گۈلىدىن بىرنى ئۈزۈپ ئۇنى چوگراق بىر تاياققا سانچىپ ھۇجرا ئۆيىمىزنىڭ يېنىغا تىكلەپ قويۇياتتى-دە « ئەمدى كېچە بولدى، ئاي چىقتى، ئەمدى ھۇجراڭلارغا كىرىڭلار!» دەپ ھېلىقى ئاپتاپپەرەسنى كۆرستەتتى، بىزمۇ ئاپتاپپەرەسنى تولۇن ئاي چىقتى دەپ بىلىپ ھۇجرىمىزغا كىرىپ شۇ يەردە يانمۇ-يان بولۇشۇپ ئۇخلىغان بولۇپ ياتاتتۇق...

مانا ئەمدى چوڭ بولدۇق، ۋاقىتنىڭ سۇدەك ئۆتۈشى ئىككىمىزدە ئاسمان-زېمىن پەرقلەرنى پەيدا قىلدى، ئۇنىڭ مەزىن دادىسى يىراق-يېقىنغا نامى پۇر كەتكەن ھاجىمغا ئايلىنىپ ھەرەمدىن ئەكەلگەن كونا كىيىم-كىچەكلەرنى سېتىپ تېخىمۇ بېيىپ كەتتى، ئۇلار كۈنلىكى لەگمەن يىگەنچىلىك قىلىدۇ مەن بولسام بىرە تال نانغا زار يۈرىمەن...ئەمەلىيەتتە پاتىمخاننىڭ ماڭا كۆڭلى بولسىمۇ مىنىڭ ھەددىدىن ئارتۇق نامراتلىقىم ئىككىمىزنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئۆتكىلى بولمايدىغان تاغدەك تۇرسۇق پەيدا قىلىپ ئۇنىڭ بىلەن توي قىلىشىمغا پۇتلىكاشاڭ بۇلاتتى ماڭا نىسبەتەن بۇ بىرھىساپتا ئاسماندىكى غازنىڭ شورپىسىغا نان چىلاپ يىگەندەكلا بىر ئىش ئىدى.

بىر كۈنى مەھەللە مەسچىتمىزدىكى باغرى يۇمشاق خاتىبنىڭ مىنىڭ

يېتىملىقىمغا ئىچى ئاغرىپ ئۆز يېنىدىن پۇل چىقىرىپ قوشنا كەنتىمىزدىكى بىر ساھىلنىڭ قىزىنى ئېلىپ بەرمەكچى بولدى، باشتا «مەن تېخى تىلەمچىنىڭ قىزىنى ئالامدىمەن؟» دەپ ئۇنىڭ پىكرىنى رەت قىلدىم. چۈنكى بۇ بىر ئائىلە كىشىلىرى يۇرتتا نامى بار كەسپى تىلەمچىلەردىن بولۇپ چوڭىدىن كىچىككىچە يۇرت ئاتلاپ كوچمۇ-كوچا ھابداللىق قىلاتتى.

كېيىن خاتىپ ئاچچىقلىنىپ «ھوي ئۇكام، كەپتىرى يوقنىڭ پەغىزى چوڭ، تاماكىسى يوقنىڭ قەغىزى چوڭ دېگەندەك ئىشنى قىلماي ئالدى بىلەن ئۇ قىزنى كۆرۈپ باقامسەن؟!» دەپ مىنى زورلىدى، مەنمۇ ئۇنىڭ دېگىنى بويىچە ئۇ ھابدالنىڭ قىزى بىلەن كۆرۈشمەكچى بولدۇم، دېگەندەك تىلەمچىنىڭ ئۇ قىزى راستىنلا چىرايلىق نىمىكەن، بىر كۆرۈپلا پاتىمخاننى ئۇنتۇپ ئۇنىڭغا قىزىزىپ قالدىم، ئۇنىڭ ئۇستىگە مەنمۇ بۇ كەسپىنىڭ نېنىنى يەپراق چوڭ بولغان شۇڭا خاتىپنىڭ كۆرسەتمىسى بويىچە ئالدىمىزدىكى چارشەنبە ئۇلارنىڭ ئۇيىگە بېرىپ چوڭلار بىلەن كۆرۈشمەكچى بولدۇم.

چارشەنبىمۇ يىتىپ كەلدى، ئۇلارنىڭ ئۇيىگە يالغۇز باردىم، ئۇلار مىنى ئايۋانغا باشلىدى، تووۋا دەيمەن ئۇلارنىڭ ئۆيى تىلەمچىنىڭ ئۇيىگە زادى ئوخشىمايتتى، مەھەللىمىزدىكى كەنتە مۇدىرىنىڭ ئۆيىمۇ بۇنچە ھەشەمەتلىك ئەمەس ئىدى، مەن خاتىپنىڭ ئۇگەتكىنى بويىچە ئالدى بىلەن دۇئا قىلىپ ئۇلاردىن تىنچلىق سورىدىم، ماڭا قىيىن ئاتا بولغۇچى نەشە چېكىدىغان بەڭگى بولسا كېرەك ئادەمنىڭ تەرىگىمۇ قارىمايدىغان مۇز چىراي كىشى ئىدى.

ئاغزىم چايغا بارماستا ئۇ كىشى مەندىن ھاكاۋۇرلۇق بىلەن گەپ سوراشقا باشلىدى:

-بىرە ھۈنىرىڭىز بارمۇ؟

مەن نىمە دەپ جاۋاب بېرىشىمنى بىلەلمىدىم، چۈنكى مەن كەتمەن چېپىشتىن باشقىنى بىلمەيتتىم.

-ھازىرچە... بىرە ھۈنىرىم يوق!- دىدىم كېكەچلەپ.

-قانچىلىك يېرىڭىز بار؟-دەپ ۋەزنىلىك سورىدى ئۇ كىشى قاپىقىنى چىڭ تۈرۈپ.

-مىنىڭ...مىنىڭ تېرىيدىغان يېرىم يوق، مەن ...

-قوي-ۋارانلىرىڭىز باردۇ؟

ـ قويۇمۇ يوق...شۇ...شۇ...

ئىچىمدە «كەلمىگەن تەلەيدە ئاناڭنىڭ ھەققى بارمۇ؟ بولدى مانا! خۇتۇننىمۇ ئېلىپ بولدۇم !» دەپ ئويلىدىم، كىم بىلسۇن قېرى بەگنىڭ چىرايى ئېچىلىپ ئالدىمغا يېقىنراق سۈرۈلۈپ ئولتۇردى ـ دە باياملقى سوئال ـ سورىقىنى خۇلاسىلىدى:

ـ كۆرۈپ تۇرۇپسىز بالام ! قىزىم گۈلدەكلا چوڭ بولدى، ـ دەپ گېلىنى قىرىپ سۆز باشلىدى ئۇ كىشى ئالدىرماي، ـ ئۆيۈمگە كەلگەن ئەلچىلەرنىڭمۇ ئايىغى ئۈزۈلمىدى، لېكىن ئۇلارنىڭ بىرسىمۇ ماڭا يارىمىدى، مەن قىزىمنى ئۆز كەسپىمدىكى كىشىگە ياتلىق قىلىشىم كېرەك، دېھقان ياكى ھۈنەرۋەن دېگەندەك بىرنېمىلەرگە ئەزەلدىن خۇشۇم يوق، ئۇلارغا بېرىدىغان قىزىم يوق مېنىڭ!

مەن بۇگەپنى دە ماللا چۈشىنەلمەي ماڭا ياپتا گەپ قىلىۋاتقان بولسا كېرەك دەپ ئويلاپ ئۇ كىشىدىن سورىماقچى بولدۇم:

ـ سىلى دېمەكچى...

ـ شۇنداق ، ئۇلارغا قىزىمنى بەرسەم ئۇلار بۇ بىچارە قىزىمنى ئەتىدىن ـ كەچكىچە ئېتىزلىقتا باغلاپ ئۆلگىدەك ئىشقا سالىدۇ، تاماقنىڭ ئورنىغا دەشنەم، ئىگىننىڭ ئورنىغا تاياق بېرىدۇ، ئۇنى خارلاپ ئىتنىڭ كۈنىنى كۆرسىتىدۇ، مەن ھەر قانچە بولسىمۇ ئۇ باغرى تاش ئەبلەخلەرگە قىزىمنى بەرمەيمەن!

مەن گاڭگىراپ نېمە دېيىشىمنى بىلەلمىدىم، دېمەك بۇ قېرى كۇسپۇرۇچ مېنى ئۆز كەسپىگە ۋارىسلىق قىلدۇرماقچى ئىدى، شۇ چاغدا مەن ئالماقچى بولغان قىز تېقىمغا چۈشۈپ تۇرغان ئىككى تال ئۆرمە چېچىنى ئويىنىغىنىچە بىز ئولتۇرغان ئۆيگە كىرىپ دادىسىنىڭ قۇلىقىغا بىرنېمىلەرنى كۇسۇرلىدى، ئۆتكەن قېتىم بۇ قىزنىڭ بەدىنىگە ئوبدان زەن سېلىپ قارىمىدىمۇ تاڭ، بۇ قېتىم كاساپەتنىڭ تولغان مەيدىسى كۆزۈمگە چېلىقىپلا تۇرىۋالدى، شۇ تاپتا بېشىمدىكى قۇتۇر شەپكىنى ئۇنىڭ تاختايغا قېقىلغان مىختەك كۆتۈرۈلۈپ تۇرغان ئەشۇ بىر جۈپ ئالمىسىغا ئىلىپ قويسام قارا بوران چىقسىمۇ شەپكەمنى ئۇچۇرۇپ كېتەلمەيتتى...

شۇ چاغدا ئالدىمدىكى بۇ قېرى چال تۇيۇقسىز«كەلدىما ئۇ راھەندى جوھۇت!» دەپ ۋاقىرىغىنىچە ئولتۇرغان يېرىدىن چاچراپ تۇرۇپ كەتتى. مەنمۇ نېمە ئىش بولغانلىقىنى بىلەلمەي ئۇلارنىڭ كەينىدىن ئەگىشىپ ھويلىغا چىقىپ قالدىم، تال باراڭلىق ھويلىدا مەن دىمەتلىك بىر يىگىت قۇلىنى قۇۋۇشتۇرۇپ مۇلايىملىق بىلەن يەرگە قاراپ تۇراتتى.ئاڭغىچە مېنى سۇراقتا تارتىپ قانمىغان بۇ قېرى تىلەمچى

دىۋەيلەپ بېرىپ ئۈيگىتتىنمۇ سۇراققا تارتىشقا باشلىدى:

- قىزىمنى ئۇرغىنىڭ راستىما؟

- مەن...مەن...

يىگىت بېشىنى ئۇستۇن كۆتۈرەلمەي دۇدۇقلايتتى.

- قىزىم يامانلاپ كەلسە، ئېلىپ كەتكىلى كەلگىنىڭ راستىما؟

- شۇنداق تونۇگۇن كەلگەن...

- تونۇگۇن مەن ئۆيدە يوق، ماڭا ساقلاپ بۇ ئۆيدە قونۇپ قالغىنىڭ راستىما؟

قېرى بارغانسېرى ئەۋزەيلەپ كېتىۋاتاتتى.مەن يىگىتنىڭ جاۋابىدىن ئۇنىڭ بۇتىلەمچىنىڭ ئائىلىسىگە كونا كېيئوغۇل ئىكەنلىكىنى بىلىپ ھەيرانلا قالدىم، ھازىرنىڭ ئۆزىدە ئۇلارنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋەت ئاتا-باللىق ئەمەس بەلكى ساقچى بىلەن يانچۇقچىنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋەتكە ئوخشاپ قېلىۋاتاتتى.

- شۇنداق دادا...ئاخشام ئانام سىلىنى كەلسۇن دېدى، سىلىگە ساقلاپ كەچ بولۇپ كېتىپ قونۇپ قالغان...

كېيئوغۇل ھەممىگە ئىقرا بولدى ئەسلىدە بۇ يىگىت ئىككى كۈننىڭ ئالدىدا يامانلاپ كەتكەن ئايالىنى ئەكىلىۋېلىش ئۈچۈن بۇلارنىڭ ئۆيىگە كەلگەن ئىكەن، قېيىن ئانىسىنىڭ «دادىڭىز قايتىپ كەلگەندە ئۇنىڭ سەمىگە بىر سېلىۋېتىپ قېتىپ قوياي بالام!» دېگىنىگە ئاساسەن بۇ يىگىت قېيىن ئاتىسىنىڭ كېلىشىگە ساقلاپ كەچكە قالغاچقا مۇشۇئۆيدە قونۇپ قالغان ئىكەن، كېچىسى بۇ ياش-ئەر-خوتۇنلار بىلىپ-بىلمەي بىر-بىرسىگە«كۆڭۈل چېيى» سۇنۇشۇپ قېلىپ ئەتىسى قازناق ئۆيگە كىرىپ غۇسلى-تاھارەت قىلىشقا مەجبۇرى بولۇپ قاپتۇ، ئەتىسى چۈشكە يېقىن ئۆيىگە قايتىپ كەلگەن قېيىن ئاتا قازناق ئۆيىگە كىرىپ قارىسا يەر غىچ ھۆل تۇرغىدەك، بۇنىڭ نېمە ئىش ئىكەنلىكىنى سۈرۈشتە قىلسا خۇتۇنى بولغان ئەھۋالنى سۆزلەپ قىزنى بۇگۇن سەھەردە كېيئوغلىغا قېتىپ قويغانلىقنى ئېيتىپتۇ، تەرسا بەگنىڭ كۆڭلى بەك ئىنچىكە ئىكەن ئۇ قازناقتىكى ھۆلچىلىكنى ئۆز غۇرۇرىنىڭ دەپسەندە بولغانلىقى دەپ بىلىپ «خەپ!» دېگىنىچە كېيئوغلىنى چاقىرتىپ بۇ ئىشتىن ھېساب ئالماقچى بولغان ئىكەن.

بۇ يىگىتنىڭ ئاتا-ئانىسىمۇ ئۆلۈپ كەتكەن ئاتا-بوۋىسىغا«مەدەنىيەت زور ئىنقىلاب»نىڭ خوش-خەۋرىنى يەتكۈزگىلى ئۇدۇنياغا ئالدىراپ كەتكەنلەردىن بولسا كېرەك ئۇنىڭ ھازىرقى تەققى-تۇرقىدىن ئۇنىڭ ماڭا ئوخشاش قارا يېتىملىكى

چىقىپ تۇراتتى.

بىچارىنىڭ قورققىنىدىن ئېغىزىدىكى گەپ ئاران -ئاران چىقىۋاتاتتى، قېرى بەڭگى تېخىمۇ ئالچاڭلاپ سوئال-سوراقنى كۈچەيتتى:

- سەن ئەتتىگەندە نومۇس قىلماي مېنىڭ قازىنىقامدا غۇسلى-تاھارەت ئېلىپسەن، بۇراستما؟

- مەن...مەن...شۇ

- ۋۇ ئىتنىڭ بالىسى، قىزىمنى بولدى دىگۈچە ئۇرۇپسەن گەپ قىلمىسام تېخى ئۆيۈمگەكىلىپ سۇغا چۈشۈپ كەتكۈدەك بولدۇڭما؟! كىمىڭنى كۆزۈڭگە ئىلمايسەن قېرى ھابدال!

ئالجىغان قېرى ھايىنى-ھۇيت دىگۈچە كىيئوغلىنىڭ چاتىرىقىغا ئىككىنى تىزلاپ ئۇنى يەرگە پۈكلەپ قويىدى-دە قۇيۇنىدەك پىقىراپ بىردەمنىڭ ئىچىدە ئۇنىڭ ئاغزىنى شاتۇت يىگەنىدەك قانغا بويىۋەتتى، يا رەببىم ! كۆز ئالدىمىدىكى بۇ مەنزىرىگە ئىشىنەلمەي ھاڭ-تاڭ قالدىم...

ساراڭ قېرى يەنە كىيئوغلىنىڭ ئاچ بېقىنىغا مۇشتىكى بىلەن تازا كىلىشتۈرۈپ بىرقانچىنى سېلىۋىدى ئۇ شۇئان يەرگە يىقىلدى، ئەمدىلىكتە ئۇنى ئاستىغا بېسىپ پومىداقلاپ قۇناق سوققاندەك سۇققۇشقا باشلىدى، بۇ قېرى چال يەرگە چاپلىشىپ قالغان كىيئوغلىنى نىمە قىلىدىكىن تاڭ، يىگىتنىڭ قانجۇق ئىتتەك چىرقىرىغان ئاۋازى تال باراڭلىق ھويلىنى بىر ئالدى...

- ھاي خوتۇن تىز بول، ئاۋۇ كاشكاتنى ئەكەل، بۇ گەدەنكەشنىڭ مۇشۇنداق ھارامزادە قىلدۇرغان نىمىسىنى كىسىپ قولىغا تۇتقۇزۇپ قويمىسام خەپ!، - دەپ ۋاقىرىدى قېرى بەڭگىئاشخانىدىكى خۇتۇنىغا قاراپ.

ئۇ خوتۇنمۇ تۇشقان بىر ساراڭكەن، بىردەمدىلا بىرتال مۇگگۈز دەستىلىك قاڭىراق پىچاقنى كۆتۈرۈپ ئېرىگە سۇندى، ئاھ خۇدا بۇ نىمە ئىش، كۆز ئالدىم قاراڭغۇلىشىپ قورققىنىمدىن لاغ-لاغ تىترەشكە باشلىدىم، ئىككى قولۇم ئىختىيارسىز چاترىقىمغا كىلىپ توختاپ قالدى چۈنكى مىنى سۈننەت قىلغاندىكى ئاغرىق ئازابى ھىلىمۇ ئىسىمدە بارئىدى...

«نىمىلا بولمىسۇن بۇ سۈننەت تويىغا مەن قاتناشماي، ئۆزەمنى دالدىغا ئالمىسام بولمىدى! ئەڭ ياخشىسى بۇ يىرتقۇچ ھايۋانلارنىڭ ئۇۋىسىدىن قاچاي!» مەن شۇلارنى ئويلاپ چاترىقىمنى چاڭگاللىغىنىمچە ھويلىدىن ئۆزەمنى سىرتقا تاشلىدىم،

شۇ قاچقىنىمچە ئۆيۈمگە بېرىپ ساق بىركېچە-بىر كۈندۈز تالا-تۈزگە چىقمىدىم.
تىلەمچىنىڭ ئۆيىدىكى ئەشۇ ۋەقەدىن بەكلا قورقۇپ كەتكەن ئىدىم، بىر قانچە كۈندىن كېيىن خاتىپنىڭ ئۆيۈم تەرەپكە كېلىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ «يىلان چېقىۋالغان ئادەم ئارغامچىدىن قورقۇپتۇ» دىگەندەك يەنە ئىختىيارسىز چاتىرىقىمنى چاڭگاللىغىنىمچە قوشنىمىزنىڭ تېمىدىن ئارتىلىپ يىراق يېزىدىكى بىر تۇغقۇنۇمنىڭ ئۆيىگە قېچىپ كەتتىم.

* * * * * * * * * *

شۇنداق قىلىپ ئارىدىن بىر قانچە ئاي ئۆتتى، مەن يەنە بۇرۇنقىدەك كىشىلەرنىڭ يۈگرى-يىتىم ئىشلىرىنى قىلىشىپ بىرىپ كۈنۈمنى ئۆتكۈزدۈم، شۇ ئارلىقتا ھاجىمنىڭ قىزى پاتىمخانىمۇ شەھەردىكى بىرسىنىڭ چېيى ئىچىرىلدى.
شۇنداق كۈنلەرنىڭ بىرىدە كەنت مۇدىرى ئاتايىن مىنى ئىزدەپ كىلىپ بىر خەۋەرنى يەتكۈزدى:
- ھاي توختى پوكان، قاچانغىچە بويتاق يۈرىسەن، خوتۇن ئالغۇڭ يوقمۇ؟
- يوقمىدىكى، ئۆيۈمدە تۈت تامدىن باشقا ھېچنىمەم بولمىسا ماڭا كىم تېگەتتى مۇدىر ئاكا؟ - دىدىم قاپىقىمنى سۈزۈپ ئاچچىقلانغان ھالدا.
- بۇنىڭدىن غەم قىلما، مەن ئامالىنى قىلىپ قويدۇم، گىپىمنى ئاڭلامسەن؟ - دىدى كەنتە مۇدىرى شاپ بۇرۇتىنى لىكىلدىتىپ.
مەن ئىشەنمىگەندەك قىلىپ ئۇنىڭغا ئالىيىپ قارىدىم:
- قۇرۇق گىپىڭنى قويغىنە ئاكا!
- ھا...ي!، مەن قۇرۇق گەپ قىلمىدىم، دىگىنە گىپىمنى ئاڭلامسەن؟
ئۇنىڭ سۆزى راستتەك قىلاتتى.
-ئاڭلاي! - دىدىم ئاغزىم قۇلىقىمغا يىتىپ.
- ئەمىسە مۇنداق گەپ، سېكرىتارنىڭ كىچىك قىزىنى ساڭا ئېلىپ بەرسەم قانداق دەيسەن؟ چىقىمىنىڭ ھەممىنى كەنتە كۆتىرىدۇ!
بۇگەپنى ئاڭلاپ قۇيقا چېچىم تىك تۇردى.
- ۋاي ئەشۇ پەلپەتىشنىما؟ ئەتىدىن كەچكىچە ئادەمگە ھىجىيىپ قاراپ تۇرىدىغان ئەشۇ گۆش تاغىرى دەلتىنى!

- هاي ئۇكام، سېكرېتار دېگەن مۇشۇ كەنتنىڭ ئاتىسى ھەم خانى! ئۇنىڭغا كىيئوغۇل بولىۋالغىنىڭ سىنىڭ بەختىڭ، بىر ئۆمۈر ئىشلىمەي ئوڭدا يېتىپ يەيسەن ئەمەسمۇ؟!، - دېدى ئەترەت باشلىقى بىلىكىمنى تۇتۇپ تۇرۇپ، - سېكرېتارنىڭ قىزى ئايشىخانمۇ ئۇنچە ساراڭلاردىن ئەمەس، پەقەت كىچىكلىكىدە كېسەلدىن ساقايغاندا شۇنداق بولۇپ قاپتىكەن، سىنىڭ ھۆددەڭدىن تولۇق چىقالايدۇ، بولمىسا ئويلاپ باققىنە، بۇ يۇرتتا سەندەك قوڭالتاق ئاقلاندىغا كىم قىزىنى بېرىدۇ؟

مەن ئويلىنىپ قالدىم، دىمىسىمۇ ئۇنىڭ سۆزى راستتەك قىلاتتى، مەن كۆيگەن ھەم ماڭا ئوك كۆزى بىلەن قارايدىغان پاتىمخاننى ھاجىم دادىسى ئەزبىرايى خۇدا ماڭا بەرمىسە ياكى ئۇنىڭدىن باشقا قىزلار مەندەك يالاڭتۆش توختى پوكاننى تېخى ياراتمىسا؟

ئاخىرى بىر قارارغا كەلدىم.

- شۇنداق قىلساق بولارمۇ ئاكا؟

- ۋاي خاتىرجەم بولە توختى پوكان، ھەممە ئىشىڭنى ئۆزەم جۆندەيمەن!

شۇنداق قىلىپ مەھەللىدىكى چوڭلار بىر ئايغا قالمايلا سېكرېتارنىڭ دەلتە قىزى ئايشىخاننى ماڭا ھەقلەپ نىكاھلاپ قويدى، سېكرېتار دادامنىڭ ھىممىتىدە چاشقانلار تولا مەشرەپ ئويناپ تاملىرى ئۆتمە-تۆشۈك بولۇپ كەتكەن كونا ئۆيۈمدىنمۇ خوشلىشىپ ئوبدانلا جابدۇلغان يېڭى بىر ئۆيگە كۆچۈۋالدىم.

لېكىن ئىشلار بۇنىڭلىق بىلەن تۈگىمىدى، بۇرۇن كۈندۈزى ئاز-تولا ئۇخلايتتىم، زېرىكسەم ئىت تالاشتۇرۇدىغان، خورازسۇقۇشتۇرىدىغان يەرلەرگە بېرىپ زېرىكىمنى چىقىراتتىم ئەمما قېيىن ئاتام بولغان سېكرېتار ئوغرى ماڭا بىردەم ئارام بەرمەيتتى،قوي كاللىرىغا سېسىق سامانىنى تاسقاپ بۇلالماي كارنىيىم تۇرخۇن بولۇپ كەتتى، ئېتىزلىقتىن كىلەلمەيتتىم، سۇ توشۇيتتىم،ئىشقىلىپ جاھاننىڭ ھەممە ئىشلىرىغا سالاتتى، ئويلاپ باقسام ئۇلار مىنى كىيئوغۇل ئەمەس مەدىكار قاتارىدا كۆرىۋاتقان ئىكەن، ئۇنىڭ ئۈستىگە بوي-بەستى مەندىن قاۋۇل كەلگەن خوتۇنۇم ئايشىخاننىڭ يېشى كىچىك بولسىمۇ كىلەڭسىز سېمىزلەردىن ئىدى، ئىككىمىز بىر جايدا ياتىدىغان بولساق مەن ئۇنىڭ يېنىدا خۇددى شىرنىڭ يېنىدىكى توشقاندەك ياكى ۋاسكىتبول توپىغا چاپلىشىپ قالغان بىر تال مۇناقا ئۆزۈمدەك بولۇپ قالاتتىم.

بۇ بىناماز خوتۇننىڭ ئەقلى ئانچە تەرەققى قىلمىغاننىڭ ئۈستىگە ئىككى

قولتۇقى خۇددى كونا لاتا خەيدەك پۇرايتتى، يەنە بىرقولتۇقىدىن بولسا بەئەينى ئىچىپ قالغان گۆشنىڭ پۇرىقىدەك بىر خىل سېسىق پۇراق كېلەتتى، مەن تېخى قىلغىلى ئىككى ئاي بولاي دېدى، ئادەم ئىش قىلغانغىمۇ بىرنىمە بولمايدىكەن، ئاچ قالغانغىمۇ بىرنىمە بولمايدىكەن لېكىن ئەڭ يامىنى ئەشۇ ئايشىخاندىن كېلىدىغان پۇراق بولدى، تېخى قىلغىنىمدىن بىرى بۇ سېسىقچىلىقتا بۇرنۇمدىن سۇ ئېقىپ توختىمىدى،ئەڭ ياخشىسى بۇرۇنقى يالغۇزلىقىمغا قايتىمسام مىنىڭ بۇ بۇرنۇم ئېقىپ كېتىپ يۇزۇمگە قۇشقاچ ئۇۋا قويىدىغان بىر كامار ئېچىلىپ قالىدىغاندەك بىلىنىپ قالدى.

بىر كۈنى قوتاندا قىغ چىقىرىۋاتسام قېيىن ئانام يۈگرەپ كېلىپ «تېز بۇلۇڭ، ئايشىخانىنى دوختۇرغا ئاپىرايلى!» دەپ ئالدىمدا يۈگۈرۈپ ماڭدى.بىز ئالدىراپ يېزىلىق دوختۇرخانىغا چىقتۇق.

دۇختۇر ۋايجانلاپ ياتقان خوتۇنۇمنى تەكشۈرۈپ«ھەي!قورسىقىدىكى بالىغا تۆت ئايلىق بوپتىكەن، بالا قۇرسىقىدا ئۆلۈپ قاپتۇ!» دېدى.

بېشىمدىن بىر چېلەك سۇغۇق سۇ قۇيغاندەك ئەندىكىپ كەتتىم:

ـ نېمە دېدىڭىز؟ تۆت ئايلىق بولۇپتىكەنما؟، ـ دېدىم بۇ گەپتىن ھەيران بولۇپ.

ـ شۇنداق ، بالىڭىزغا تۆت ئايلىق بوپتىكەن!

ئەمەلىيەتتە مەن ئايشىخانىنى ئالغىلى تېخى ئىككى ئاي بولغان ئىدى.شۇڭا غەزەپ بىلەن قېينئانام بولغان خۇتۇنغا ئالايدىم، بۇ خوتۇن ماڭا نەزەر كۆزىنىمۇ سېلىپ قويمىدى، ئىچىمدە خەپ دېدىم.

ئارىدىن ئىككى ھەپتە ئۆتۈپ ئايشىخان دوختۇرخانىدىن چىققان ئاخشىمى ئۇنىڭدىن ھېلىقى گەپنى كوچىلىدىم:

ـھاي خوتۇن! بىر گەپنى سورسام راستىنى ئېيتامسىلەر؟

ـ ئېيتاي!

ـ دۇختۇر قورسىقىڭدىكى بالىغا تۆت ئايلىق بولۇپتىكەن دەيدۇ، سىلە مەندىن بۇرۇن بىرەسى بىلەن ھېلىقىدەك ئىشنى قىلغانما؟

ـ قىلغان!

مەن ئۇنىڭ ئۇدۇل بەرگەن جاۋابىدىن تېخىمۇ غەزەپلەندىم.

ـكىم بىلەن ياتقان جىننىم خوتۇن؟ـ دەپ ئۆزەمنى بېسىۋېلىپ ئۇنىڭ چىرايىغا

قاردىم.

ـكىم بىلەن بۇلاتتى، كەنتە مۇدىرى بىلەن شۇ!

«كەنتە مۇدىرى» دېگەن گەپنى ئاڭلاپ بېشىم بىر پىرقىرىدى.

ـ ئەسلىدە ئىش مۇنداقكەندە، قانچە قېتىم ؟

ـقانچە قېتىملىقىنى ساناپ بولالمايمەن، ئىشقىلىپ بىزنىڭ چوڭ ئۆيدە ياكى باشقا يەردە مېھماندارچىلىق بولغاندا ئۇلار ھاراقنى بولدى دېگۈچە ئىچىشەتتى، دادام مەس بولۇپ قالسا بىر ئامال قىلىپ كەنتە مۇدىرىنىڭ ئايالىنىڭ قېشىغا كىتەتتى، كەنتە مۇدىرى بولسا مەسلىكىدە دائىم دەرىزەمدىن ئارتىلىپ كىرەتتى....!

مۇشۇ تاپىنىڭ ئۆزىدە غەزەپتىن مۇشتىكىم تۈگۈلۈپ كېتىۋاتاتتى.

ـئۆيدە ئاناڭ يوقمىدى؟

ـئانام بۇنداق چاغدا تۇداخۇن تازىنىڭ قېشىدا تۇراتتى...

ـ قايسى تۇداخۇن؟

ـكەنتە كومتېتىنىڭ دەرۋازىسىنى باقىدىغان ھېلىقى گاچىچۇ؟

ـكاللىسىدىن چىقىن ئۈچۈپ كېتەلمەيدىغان ھېلىقى تۇداخۇن تازىما؟

ـ ھەئە!

بۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ كۆڭلۈم ئېلىشتى«تۇۋۋا خۇدايىم ماۋۇ مەلئۇنلارنى، نېمانداق ھەپتىدە ئىككى ـئۈچ قېتىم ھاراق ئىچىشىپ يۈرىدىكىن دىسەم ئىش مۇنداقكەندە، خۇدا ئۇرغان بۇ چاھار پايلار ئەسلىدە مىنى ھۆل قىشقا دەسسىتىپتىكەن ئەمەسمۇ؟»

مەن ئۇزاقتىن ـئۇزاق خىيال قىلىپ كەتتىم « قانداق قىلىش كېرەك؟زادى قانداق قىلىش كېرەك؟» ئاخىرى بىرقارارغا كەلدىم «توختا ھەرقايسىڭ تېخى توختى پوكاننىڭ قانداقلىقىنى بىلىشمەيسەن!» مەن شۇلارنى ئويلاپ ئۆنى تالاق قىلىش پەيلىدىن يېنىپ ئايشىخاننىڭ چىرايىغا سىنچىلاپ قاردىم، ئايشىخان بىخىرامان ماڭا قاراپ ھىجىيىپ تۇراتتى، چىراغ يورۇقىدا ئۇنىڭ سۈزۈك تۈخۇمدەك كىچىك يۈزى خۇددى لىگەننىڭ يۈزىدەك چوڭ، كاللىسى ئۇنئالغۇدەك تۆت چاسا، ئېغىزىدىكى چىشلىرى دانە ـ دانە جىگدىدەك قىزىل كۆرۈنۈشكە باشلىدى.

«ئېھتىمال بۇ خوتۇن كىچىك چېغىدا سۈيۈن يەۋالغان بولسا كېرەك بولمىسا

www.kitaphumar.net

چىشلىرى بۇنداق قارا داغ بولۇپ كەتمەس ئىدى» ، «تووۋا نېمىشقا ئېلىشتىن بۇرۇن ئۇنىڭ چىشىغا بىرقاراپ ئالمىغاندىمەن» ، «توغرا ، مال بازىرىدا چارۋىلارنىڭ ئاغزىنى يېرىپ چىشىنى ساناپ ئالغان بىلەن خۇتۇن دېگەننىڭ ئېغىزىنى يېرىپ ئالغىلى بولمايدۇ ـ دە!» ، «لېكىن كەنتە مۇدىرى دېگەن ،كىشى ھەققىدىن قورقمايدىغان بۇ لەنتى مېنى ھايۋاننىڭ ئورنىدا كۆرۈپ چىشىمنى سانىمايلا سودامنى پۈتتۈرۈپتىكەن ئەمەسمۇ!»

شۇنداق قىلىپ ھەپتىنى چىداپ ئۆتكۈزدۇم، قېيىن ئاتامنىڭ ئارقا ھويلىسىدىكى كەنتە كومتېتىنىڭ بىراك قىلىنغان كونا تىراكتۇرنىڭ پۈلغا يارايدىغانلىكى تۆمۈر ـ تەستەكلىرىنى بىر ئامال قىلىپ سېتىپ يانچۇقۇمنى بىر ئاز تومىلىدىم ـ دە ماڭا بۇ ئىسسىق پوقنى يىگۈزگەن كەنتە مۇدىرىنىڭ تالالىق بولۇش ئالدىدا تۇرغان تۇمۇچۇقتەك بىر قىزنى پەملەپ ئۇنىڭ ئۆيىگە تولا قاترايدىغان بولدۇم، ئۇلارنىڭ نەزىرىدە مەن ھېچنەمنى بىلمەيدىغان بىر «پوكانباي» ئىدىم، كەنتە مۇدىرىنىڭ ياشتا مەندىن كىچىك بۇ قىزمۇ خېلى تور تارتىپ پىشىپ يىتىلىپ قالغان بولغاچقا بارغانسېرى ماڭا يەر تۆۋىدىن ھىجىيىپ قارايدىغان بولۇپ قېلىۋاتاتتى ، ئۇنىڭ ئۈستىگە بۇ«تۇمۇچۇق» مەھەللە سېكرېتارىغا يەنى مېنىڭ قېيىن ئاتامنىڭ ئۆيىگە پات ئارىدا كېلىن بولۇپ باراتتى.مەن بىر ھىساپتا بىر چالمىدا ئىككى پاختەكنى سوقۇپ بۇ ئىككى ئوغرىدىن ئۆچ ئالغان بولاتتىم.

بۈگۈن يەكشەنبە بولغاچقا كەنتە مۇدىرىنىڭ ئۆيىدىكى چوڭلارنىڭ بازارغا كىرىپ كەتكەنلىكىنى جەزم قىلىپ ئۇلارنىڭ ئۆيىگە باردىم، دېگەنىدەك ئۆيدە چوڭلار يوق ئىكەن، مەن پۇرسەتنى غەنىيمەت بىلىپ يېنىمدا ساقلاپ يۈرگەن كۆمۈش ئۈزۈكنى «تۇمۇچۇق»قا ئاستا سۇندۇم، ئۇ كۈلگىنىچە ھويلىدىكى ئىنىسىنىڭ بۇ سوۋغىنى كۆرۈپ قېلىشىدىن ئەنسىرەپ ئۇنى دەرھال يانچۇقىغا سالدى، مەنمۇ پۇرسەتنى غەنىيمەت بىلىپ ئۇنىڭ قولىنى ئاستا تۇتتۇم، ئۇ قولىنى ئېلىپ قاچتى، ئۇنىڭ بىر كۆزى سىرتتىكى ئىنىسىدا ئىدى، مەن ھاياسىزلىق بىلەن«تۇمۇچۇق»نىڭ كەينىدىن كىلىپ ئۇنى بوش قۇچاقلىۋالدىم، قارىسام ئۇ جىددىيلىشىپ بىرئاز ھاسراشقا باشلىدى، دېمەك مېنىڭ بۇ قوپاللىقىم ئۇنىڭغا خوش يېقىپ قىلىۋاتاتتى.

ـ بىزنىڭ ئۆيگە كىتەيلىمۇ؟ ساڭا ئېلىپ قويغان يەنە بىرسوۋغىتىم بار ئىدى! ، ـ دىدىم ئۇنىڭ قۇلىقىغا پىچىرلاپ.

ـ قانداق بۇلار توختىدەك!، ـ دېدى «تۇمۇچۇق» ئارىسالدى بولۇپ.

ـ بارغىن، ئۇنى مەن ساڭا ئاتاپ ئالغان.

ـ هازىر بارامدىم؟ مەن قورقىمەن!

ـ قورقمىغىن، بىر تال مويۇڭغا تەگمەيمەن!

ـ ئەمىسە گېپىڭىز گەپ.

ـ مەن بىرىپ ئاۋۇ سارالاڭ خوتۇننى چوڭ ئۆيىگە تاشلاپ قويۇپ ئۆگزىدىن ساڭا شەرەت قىلاي، سەن دەرهال ئۆيۈمنىڭ كەينىدىكى ئېتىزلىقتىن كىرگىن!

ـ ماقۇل ئەمىسە.

مەن خوشلۇقتا يۈگۈرگىنىمچە ئۆيدە ئۇخلاپ ياتقان ئايىشخاننى ئويغىتىپ ئۇنى يوق باهانىلەر بىلەن چوڭ ئۆيىگە ئېلىپ باردىم ـ دە ئۇچقاندەك ئۆيۈمگە بىرىپ ئۆگزىگە ياماشتىم...

«تۇمۇچۇق»مۇ مېنىڭ ئۆيۈمگە ئارقا ئېتىزلىقتىن كىرىپ كەلدى، ئۇنى هوجرىغا باشلاپ قۇلۇمدىكى تۈگۈنچەكلەنگەن پۇلنى ئۇنىڭ قولىغا تۇتقۇزۇپ ئۇنى يەنە ئابىيامىقىدىن بەكراق چىڭ قۇچاقلىۋالدىم...

ـ سىزۇغىتىڭىز مۇشۇمىدى؟، ـ دېدى ئۇ هاياجانلانغىنىدىن يەرگە كىرىپ كەتكۈدەك خىجىل بولۇپ.

ـ شۇنداق، بۇلارنى مەن ساڭا يىغىپ ساقلىغان، ئۆزۈڭ بىلىپ بىر نېمە ئالغىن!، ـ دېدىم ئۇنىڭ گېپىنى چۈشەنمىگەن بولۇپ.

ئاڭغىچە مېنىڭ قۇلۇم ئۇنىڭ پۈتۈن بەدەنلىرى ئۈستىدە سىيرىلىشقا باشلىدى، مۇشۇ تاپتا «تۇمۇچۇق» مۇ مېنىڭ هەرىكەتلىرىمنى بارغانسېرى ياقتۇرۋاتاتتى.شۇ چاغدا ئۇ ئېغىزىنى قۇلىقىمغا يېقىپ تۇرۇپ بىر گەپنى يۇمشاق قىلىپ ئېيتتى:

ـ توختى، مەن قىز!

ـ بۇنى بىلىمەن!

ـ ئىككىمىز بۇرۇن ئاخۇنۇمدا بىرگە ئۇقۇغان، سەن ماڭا ساۋاق بېرەتتىڭ ...

ـ شۇنداق، ئىسىمدە بار، ـ دېدىم مەنمۇ ئېغىزىمنى ئۇنىڭ لېۋىگە چىڭ يېقىپ تۇرۇپ .

ـ بىز بۇنداق قىلساق قانداق بولار، سەن ماڭا خەلپەت ئىدىڭ، بىز دەۋزەخى بولۇپ كېتەرمىزمىكىن؟

«خەلپەت» ۋە «دەۋزەخى» دېگەن بۇ سۆزنى ئاڭلاپ هەرىكەتتىكى قولۇم

توختاپ جىددىيلەشكەن بەدىنىم بىر ئاز بوشىشىشقا باشلىدى.

«تووۋا خۇدايىم، مەندەك يالاڭتۆشنى خەلپەت دەيدىغانلارمۇ باركىنا، يوقسۇل بولغىنىم بىلەن مىنىڭمۇ خۇدايىمىم بار! مەن ئۇلاردىن ئۆچ ئالىمەن دەپ بۇ نارەسىدىنى بوزەك قىلسام مىنىڭ ئۇ ھايۋانلاردىن نېمە پەرقىم بولسۇن! ئويلاپ باقسام ھېلىقى كىيئوغلىنى ئۇرغان تىلەمچى ھابدالمۇ بۇ دىھقانلارنىڭ ھەققىدىن قورقمايدىغان ئىككى ئاچكۆزدىن ياخشىدەك تۇرىدۇ، بۇلاردا يوق غۇرۇر ئەشۇ تىلەمچىدە بار ئوخشايدۇ، مەن بۇ نەھىيىدىن ياناي، خۇدايىم ماڭا بەرسىمۇ ئەجەب ئەمەس! ئۇلارنىڭ بارىدىغان يېرى دەۋزەخ! خۇدايىم ئۆزى ئۇلارنىڭ جاجىسىنى بەرسۇن!» مەن مۇشۇلارنى ئويلاپ ئاستىمدا ياتقان «تومۇچۇق» قۇيۇۋېتىپ ئورنىمدىن تۇردۇم لېكىن يۈرۈگۈم قارتتىدە قىلىپ يولغا قارايدىغان دەرىزىدىن سىرتقا قاراپ سالدىم، قارىسام يىراقتا قېيىن ئاتام، قېيىن ئانامدەك بىركىملەر قولىغا كالتەك ـ توقماقلارنى ئېلىشىپ ئۆيۈم تەرەپكە بورانىدەك باستۇرۇپ كىلىۋېتىپتۇ.

ئەسلىدە بۇلارنى خۇتۇنۇم بولغان ساراڭ باشلاپ كەلگەن بولۇپ مەن ئۇنى چوڭ ئۆيگە ئاپرىپ قويۇپ بۇ ئۆيگە يېنىپ كەلگەندە ئۇ مىنىڭ كەينىمگە ئەگىشىۋېلىپ دېرىزە سىرتىدىن مىنى مارلاپ تۇرغان ئىكەن، ئاندىن ئۇ بۇ قىزنى قۇچاقلىغىنىمنى كۆرىۋېلىپ دەرھال يىغا ـ زار قىلىپ بۇ ئىشنى چىقارغان ئىكەن.

مەنمۇ دەرھال«تومۇچۇق» نى باغنىڭ ئارقا ئىشىكتىن چىقىرىۋېتىپ ئاران ھويلىغا چىقىپ ئۈلگۈردۇم ئاڭغىچە قېيىن ئاتام قاتارلىق بەش ئادەم غەزەپ بىلەن ھويلىغا شۇڭغۇپ كىرىپ مىنى ئارىسىغا ئېلىۋالدى ـ دە ھۇجرا ئۆيگە قىستىدى، مەن كەينىمگە داجىپ ھۇجرا ئۆيگە كىرىپ ئۆزەمنىڭ ئاقلىقىنى ئىسپاتلىماقچى بولدۇم، ئۇلار ئۇيۇر ـ تۇيۇركەينىمدىن كىرىپ «تومۇچۇق»نىڭ ئالدىراشچىلىقتا ئۇنتۇپ قالغان بىردانە قىزىل ياغلىقىنى قولىغا ئېلىۋالدى، ياغلىق ئىگىسىنىڭ كىملىكىنى ھاماقەت ئايىشخانمۇ ئوبدان كۆرەلمىگەچكە بۇ توپىلاڭچى قۇشۇنمۇ بۇ ياغلىقنىڭ كىمنىڭ ئىكەنلىكىنى بىلەلمەيۋاتاتتى، دېمەك مەن ئۇلاردىن چاققان كەلگەن ئىدىم، ئىچىمدە بىر تۇرۇپ «تومۇچۇق»نىڭ كىملىكىنى ئۇلارغا بىلدۈرمىگە ـ نلىكىمدىن خۇشال بولدۇم، قېيىن ئاتام بولغان رەزگى ئوغرى خۇددى بۇنداق بۇزۇقچىلىقلارنى ئۆمرىدە قىلىپ باقمىغان ئاق بالىخاندەك كالتەكنى كۆتۈرۈپ ئالدىمغا دۈەيلەپ كەلمەسىمۇ...

شۇ چاغدا كاللامغا چاقماقتەك بىر ئەقىل كەلدى، مەن دەرھال دېرىزە تەكچىسىدىكى شامدان قىلىنغان بىر تال كونا بوتۇلكىنى قۇلۇمغا ئېلىپ ئۈنلۈك ۋاقىرىدىم:

ـ قايسىڭ يېقىنلاشساڭ قانىڭنى يارىمەن!

مىنىڭ ھەيۋەمدىن بۇ ھارامدىن بولغانلار ھېچ قورقىدىغاندەك ئەمەس ئىدى، ئۇلار تەلەتىنى بۇزۇۋېلىپ بىر نىمىلەرنى دېيىشكىنىچە خىرقىراپ ئالدىمغا كېلىشتى، مەن دەرھال بوتۇلكىنىڭ قوڭى تەرىپىنى تامغا ئۇرۇپ چېقىپ ئۇنىڭ ئەينەك بىسىنى چىقارماقچى بولدۇم، بوتولكا كونا زاۋۇتنىڭ بولسا كېرەك قېرىشقاندەك چېقىلمىدى، ئىككىنچى قېتىم بوتولكىنى سۇپىنىڭ يېنىدىكى كونا ئۇستەلگە ئۇردۇم، بوتولكا چېقىلىپ قۇلۇمدا ئۆزەمنى قوغدايدىغان تىغلىق قورالدىن بىرسى پەيدا بولدى بۇ چاغدا قېپىن ئاتام قاتارلىق كالتەكچىلەرنىڭ يۈرىكى بىر ئاز سىيقىراپ بىر-بىرلەپ كەينىگە داجىشقا باشلىدى، مەنمۇ پۇرسەتنى غەنىيمەت بىلىپ خۇش پۇراق تارقىلىپ تۇرىدىغان سېكرىتارنىڭ بۇ خالجىيىدىن خوشلاشماقچى بولدۇم...

بۇ ئۆيدە ماڭا تەۋە مۈلۈكۈمدىن پەقەت ئاتا-ئانامدىن قالغان شۇ بىر پارچە كىگىزلا بار ئىدى. ئوڭ قۇلۇمدا چېقىلغان بوتولكىنى تۇتۇپ سول قۇلۇمدا سۇپىغا سېلىنغان كىگىزىمنىڭ بىر بۇرجىكىنى تارتىشقا باشلىدىم، باشقا چاغلاردا بىر ئادەم ناھايىتى تەسلىكتە كۆتۈرگىلى بۇلىدىغان چوڭ ھەم قېلىن كىگىز ئاللاھنىڭ ئىلتىپاتى بىلەن بۈگۈن ئاسانلا كەينىمدىن سۆرىلىپ ماڭدى، ئۇلار مىنىڭ قان تەپچىپ تۇرغان كۈزۈمدىن قورقىشىپ كەينىگە داجىيىشقىنىچە ماڭا يول بەردى، مەن بوتۇلكىنىڭ تىغىنى خۇددى تاپانچىنى تەڭلىگەندەك ئۇلارغا نۆۋەت بىلەن تەڭلەپ ئۇلارغا ھەيۋە قىلغىنىمچە كىيگىزىمنى شاخ سۆرىگەندەك سۆرەپ ئاستا - ئاستابۇ نەس باسقان ھويلىدىن چىقىپ كەتتىم ئاندىن ئانچە نېرىغا بارماي تۇرۇپ ئۈنلۈك ئاۋازدا قىزىل گۈلدەك پۇراپ تۇرۇدىغان بۇ خانىشمىنىڭ سۈزىنى ئەزبىرايى خۇدا ئىككىنچى يول چىقماسلىققا بېرىۋەتتىم.

* * * * * * * * * *

كەلگۈلۈك ئارقا-ئارقىدىن كېلىۋەردى، ئۇزاق ئۆتمەي پاتىمخاننىڭ تويى بولدى، ئاڭلىسام ھاجىم ئۇنى ئۆزىنىڭ ھەرەمگە ماڭىدىغان ئىشنى بىجىرىپ

بەرگەن شەھەردىكى قىيامەتلىك ئاغىنىسىنىڭ ئوغلىغا بەرگەن ئىكەن، لېكىن پاتىمخان ھەپتىگە قالماي شەھەرلىك ئىرىدىن سۆزىنى ئېلىپ مەھەللىمىزگە ئۆتۈپ بولدى.

«ئۆلمىگەن جاھاندا ئۈمىد بار» دەپتىكەن، مەن ئەتىدىن-كەچكىچە پاتىمخاننى مارىلاپ يۈردۈم، بىر كۈنى كۆلگە سۇغا چىققان پاتىمخان بىلەن يار بويىدىكى ئېرىقنىڭ بويىدا كۆرۈشىدىغانغا پۈتۈشتۇق.

ئۇ كۈنى مەن قوشنىمىزنىڭ بىغىدىن كاللامدەك كېلىدىغان چوڭ بىر ساپ سەيۈە ئۈزۈمنى ئۈزۈپ كۆرۈشىدىغان جايدىكى ئېرىقنىڭ بويىدىكى كوكاتقا باغلاپ شىلدىرلاپ ئېقىپ تۇرغان سۇنىڭ ئىچىگە تاشلاپ قويدۇم.

ھايال ئۆتمەي پاتىمخانمۇ پەيدا بولدى، خۇشاللىقتا يۈرۈگۈم توختىماي ئويناپتتى، مەن ئېرىق ئىچىدىكى مۇزدەك بولۇپ كەتكەن بىر ساپ سەيۈنى ئۇنىڭغا سۇندۇم، ئۇ ئۈزۈمنى قولۇمدىن تارتىنچاقلىق بىلەن ئالدى ئاندىن ئۈزۈمدىن بىر مىدىقنى ئاجرىتىپ ماڭا سۇندى.

بىز بىردەم تاغدىن-باغدىن پاراڭلاشتۇق، ئاخىرى مەن گەپ تەشتىم:

- شۇنداق قىلىپ ئۇلار بىلەن مۇناسىۋەتنى ئۈزدىڭلارمۇ؟

- شۇنداق بولدى، سۆزۈمنىمۇ ئېلىپ بولدۇم.

پاتىمخان يەنىلا بۇرۇنقىدەك تارتىنچاق بولۇپ بېشىنى يەردىن ئۆستۈن كۆتۈرمىگەنچىلىك قىلاتتى.

- سىنىڭ بۇنداق تىز ئاجراشقىنىڭغا ئىشەنگۈم كەلمەيدۇ؟ سىلەرگە زادى نېمە ئىش بولغان پاتىمخان؟

مەن ئۇنىڭ كۆزىگە ئۆتۈنۈش تەلەپپۇزى بىلەن تىكىلىپ قارىدىم، پاتىمخان تازا بىر ئۇلۇق-كىچىك تىنىۋېتىپ سوئالىمغا ئاستا جاۋاب بەردى:

- دەپ كەلسەم گەپ جىق توختەك، مىنى ئالغان ئۇبالا....

- ئۇ بالا ....نېمە ئىش بولدى، تارتىنماي دىگىن!

- ئۇ بالا ئەسلىدە ئۇزىنىڭ ھۆددىسىدىن چىقالمايدىغان بىر روھى كىسەلكەن....

پاتىمخان بۇ گەپنى دەپ بولۇپ ھۆق تارتىپ يىغلاپ كەتتى. مەن ئۇنىڭ گېپىنى تازا چۈشىنەلمەي سورىدىم:

- داداڭنىڭ ئۇ ئاغىنىسىنى كاتتا ئەمەلداركەن دەپ ئاڭلىغان ئىدىم، بالىسى

ئۇ قانداقسىگە...

ـ بالىسى ئۇ ...ئۇ... توي ئاخشىمى ياتار ياتماي قۇلىغا كەمرىنى ئېلىۋېلىپ ئاغزىمغا يۇگەن قىلىپ سالدى، مەن تېخى توي قىلسا مۇشۇنداق ئادەت بار ئوخشايدۇ دەپ ئويلاپتىمەن، بىر چاغدا دۈمبەمگە مىنىۋېلىپ «دىرت... چۇھ ... ئۇياققا چاپ...بۇياققا چاپ...» دەپ يۈرۈيدۇ، قارىسام ئۇ مىنى ئات قىلىپ ئوينىغىلى تۇرۇپتۇ، نېمە ئىش بولغانلىقىنى بىلەلمەي تامنىڭ بۇرجىكىگە بېرىپ ئولتۇرۇپ قالدىم، ئۇ مىنىڭ قورقۇپ كەتكىنىمنى كۆرۈپ پىخىلداپ كۈلگىنىچە قۇلىدىكى كەمەر بىلەن باش كۆزۈمگە ئۇرۇپ كەتتى، ئۇنىڭ ئۈستىگە كىچىكلىكىدە ئانىسىنىڭ ئەمچىكىگە قانمىغان نىمىكەن، مىنى بولدى دىگۈچە ئۇرۇپ بولۇپ ئارقىدىن «ئانا...ئانا...مەممە...مەممە...» دەپ كۆكسۈمگە ئېسىلىپ يۈرۈيدۇ. بۇ ئىش ئۇدا بىر ھەپتىگىچە داۋاملاشتى، ئۇلار ئەسلىدە مىنى «يېزىلىق، ھېچنىمىنى بىلمەيدۇ، نېرۇسى ئاجىز ئوغلىمىزدىن خەۋەر ئالىدۇ...» دېگەن مەقسەتتە بۇ توينى قىپتىكەن، مەن ئۇ بالىنىڭ تاياق ـ توقمىقىغا زادى چىدىيالمىدىم، شۇنىڭ بىلەن ئۆلسەممۇ ئۆز مەھەللەمدە ئۆلەي دەپ ئالغان تويلۇقلىرىنى بېشىغا ئېتىپ بىرىپ قېچىپ كېلىۋالدىم.

ـ توغرا قىپسەن، ھاجىم داداڭ نېمە دېدى؟، ـ دەپ ئالدىراپ سورىدىم گەپنىڭ ئاخىرىغا تەقەززا بولۇپ.

ـ دادام بۇ ئەھۋاللارنى ئانامدىن ئاڭلاپ شەھەرگە كىرىپ ئىشىمنى تۈگىتىپ چىقىپتۇ، لېكىن دادامنىڭ بۇندىن كېيىنكى ھەرەمگە بارىدىغان يول خېتى توڭلاپ قالىدىغان ئوخشايدۇ...

ـ ساڭا بىر گەپنى دەيمۇ؟

ـ قايسى گەپنى ...

پاتىمخان ئىللىق كۈلۈمسىرىگىنىچە ماڭا تىكىلىپ قارىدى.

ـ ئەمدى ماڭا تەگكىن!

ـ قاشاڭ....

پاتىمخان ئاۋازىنى قويۇۋېتىپ كۈلگىنىچە قۇلىدىكى ئۇزۇمدىن بىرنى ماڭا ئاتتى. ئۇنىڭ بۇنداق ئوماق قىلىقلىرىدىن ئۇنىڭ ماڭا تېخىچە مەيلى بارلىقىنى بىلگىلى بولاتتى.

ـ ئوتنگدا ساراڭ بولاي دىدىم پاتىمخان! ئۆلسەم خوش بولامسەنيا؟، ـ دىدىم

كۆزۈمنى ئۇنىڭ خۇما كۆزىگە قاداپ تۇرۇپ بىچارىلەرچە.

ئۇ ماڭا بىردەم قاراپ تۇرغاندىن كېيىن كۆزىنى مەندىن ئېلىپ قىچىپ:

- توختەك، سەن ئەمدى ئالەم چۈش بولغىچە ئۇخلىماي، مەسچىتكە بالدۇر چىقىپ دادامغا ياخشىچاق بولغىن! قالدى ئىشنى خۇدايىمغا قويايلى، گېپىمنى چۈشەندىڭما؟

ئۇ شۇنداق دەپ بولۇپ قولىدىكى سەيۋەدىن يەنە بىر مىدىقنى ماڭا سۇندى. پاتمىخاننىڭ سۆزىدىن مەن ھەممىنى چۈشەنگەندەك بولدۇم، خۇشاللىقىمدىن ئاغزىم قۇلىقىمغا يەتتى...

شۇندىن ئېتىبارەن مەسچىتكە خۇراز چىللىماستا چىقىپ خۇپتەندە ھەممىدىن كېيىن قايتىپ ئىمام ئاخۇنۇمنىڭ ئوڭ بىقىنىدىن ئورۇن ئالىدىغان بولدۇم. جامائەت مىنىڭ ھەققى تەقۋالىقىمنى كۆرۈپ ئىسمىمنى ئاتىغاندا «پوكان» دېگەن لەقىمىمنى ئالدىراپ تىلغا ئالمايدىغان بولدى،بۇنىڭغا ئەگىشىپ ھاجىمغۇ ماڭا باشقىچە قارايدىغان بولدى.

ئەمما بۇ ئاسايىشلىق كۈنلەرمۇ ئۇزۇنغا بارالمىدى، بىر كۈنى ئەتىگەندە جامائەت بامداتتىن يېنىپ ساۋۇت خارەتنىڭ ئۆيىدىكى نەزىرگە داخىل بولدۇق، لىگەن-لىگەن پولۇ ئاشلار ھاينى-ھۇيت دىگۇچە قۇرۇقدىلىپ دۇئا ياندۇرىدىغان پەيت يىتىپ كەلدى، ئادەتتە بۇنداق نەزىر دۇئاسىنى كۆپىنچە مەھەللىدە دىنىي بىلىمى ھەممىدىن يۇقىرى بولغان، يىشى ھەممىدىن چوڭ بولغان ھاجىم يەنى پاتمىخاننىڭ دادىسى ياندۇرۇپ بىرەتتى.

باشقىلارنىڭ كەينى-كەينىدىن خوش ئىتىشى بىلەن ھاجىم ئۇنلۇك قىلىپ «ئامىن!» دەپ قولىنى ئېگىز كۆتۈردى، پۈتۈن جامائەت دۇئاغا قول كۆتۈردى، نەزىر تامىقىنى جىق يەۋالدىمۇ بىلمىدىم دەل مۇشۇ پەيتتە قىرىشقاندەك قۇرسىقىم ۋاراقشىپ ئاغرىپ، چىدىغۇسىز بىر يەل قۇرسىقىمنىڭ تۆۋىنىگەكىلىپ تۇرىۋالدى، ئاڭغىچە پۈتۈن كۈچۈمنى پەسكە يىغىپ بۇلبۇلۇمنىڭ سايراپ كېتىشىنىڭ ئالدىنى ئالماقچى بولدۇم.

مۇشۇ تاپتا بۇ باشتۇك يەل كۈزۈمدىن چىقاي دەپ قالغان ئىدى، جىنىمغىنا ھاجىمنىڭ دۇئاسىمۇ بارغانسىرى ئۇزىراپ تۈگىمەيۋاتاتتى.....

ئاھ خۇدا! «غور......ت» قىلغان مۇڭلۇق ھەم ئۇزۇن بىر ئاۋازدىن پۈتۈن جامائەت چۈچۈپ كەتتى، ئۇلار ئۆمرىدە بىر قېتىممۇ ئوسۇرۇپ باقمىغاندەك تەڭلا

ماڭا ئۆرۈلۈپ قاراشتى، كۆزىنى يۇمۇپ دۇئا قىلىشقاندەك ھاجىمۇ خۇددى مېنىڭ يەل قويۇۋېتكىنىمنى كۆڭلى تۇيغاندەك كۆزىنى «لاپپىدە» ئېچىپ ئۇدۇللا ماڭا قارىدى...

«ئاھ! قانداق قىلاي !» ماڭا ئاسمان يىراق يەر قاتتىق تۇيۇلۇپ كەتتى، مەن ئاخىرى بۇلالماي يېنىمدا ئولتۇرغان بىرسىگە گاچچىدە ئۆرۈلۈپ قارىدىم، جامائەتمۇ مەن بىلەن تەڭ ئۇنىڭغا قارىدى، يېنىمدىكى بۇ ئادەم ئادەتتە ئۇنى تەپسە بىر قېتىم تەۋرىمەيدىغان، يۈز ئېغىز گەپ سورىسا بىرگە جاۋاب بېرىدىغان ئىنتايىن ياۋاش خۇدا قۇلى بىر ئادەم ئىدى. لېكىن بۇگۈن بۇ بىرنېمىگىمۇ زۇۋان كىرىپ قېلىۋاتاتتى:

- ساقتۇ ؟

ئۇنىڭ بۇنداق «ساقتۇ؟» دەپ ئۇنلۇك سورىغىنى «بىرنېمىگىزنىڭ كارنىيى يىرتىلىپ كەتمىگەندۇ؟» دىگىنى ئىدى، جامائەت يەنە ماڭا قاراشتى، مەن ئەمدى بۇ يۈزى قېلىن يەلنى باشقىلارغا دۆڭگەپ قويۇش ئۈچۈن يەنە بىر قېتىم سول تەرىپىمدىكى بىرەيلەنگە تىكىلىپ قارىدىم، بىراق يېنىمدىكى بۇ مەدىكارمۇ خۇددى مەن ئالۋاستىغا ئايلىنىپ قالغاندەك بۇرنىنى ئىككى قوللاپ ئېتىپ ئاللاقاچان مەندىن داجىپ تۇرۇپتۇ. مەن ئىشىنىڭ قاملاشمىغانلىقىنى كۆرۈپ كۆزۈمنى يۇمۇپ ئورنۇمدىن تۇردۇم-دە سورۇندىن پارتاقشىپ قېچىپ چىقىپ كەتتىم.

* * * * * * * * * *

شۇ خىجىلچىلىقتا ئۈچ-تۆت كۈنگىچە مەسچىتكىمۇ چىقالمىدىم، بەشىنچى كۈنى پاتىمخاننى ئويلاپ ئولتۇرالماي ئۇنى يەنە مارىلاپ كۆل بويىدىكى مەسچىتنىڭ ئەتراپىدا تىمسقلاپ يۈردۈم، چۈنكى ھاجىمنىڭ قورۇسى مەسچىتكە ياندىش بولۇپ ھاجىم مەسچىتكە ماڭغان ھامان مەن پاتىمخاننىڭ ھويلىسىغا چالما ئېتىپ ئۇنىڭغا كەلگەنلىكىمدىن شەپە بېرەلەيتتىم.

پېشىنگە ئەزان ئۇقۇلۇش ئالدىدا ھاجىم قۇلىغا بىر تال چەينەكنى كۆتۈرۈپ كۆلدىن سۇئالغىلى چىقىپ كەلدى، شۇ چاغدا كاللامغا شاققىدە بىر ئەقىل كەلدى «ھاجىمنىڭ تاھارەت سۈيىنى كۆلدىن ئاچىقىپ بىرىپ ئۇنىڭغا بىر ياخشى بولىۋالمايمۇ؟!» مەن شۇلارنى ئويلاپ دەرھال ئۇنىڭ ئالدىغا يۈگۈردۈم، مەن ھاجىمنىڭ ئالدىغا بېرىپ بولغىچە ئۇكىشى كۆلنىڭ گىرۋىكىدىكى تۇپا پەشتاق

www.kitaphumar.net

بىلەن سۇ ئۇسسىدىغان يەرگە چۈشۈپ بولغان ئىكەن، مەن ئالدىراپ ھاجىمنىڭ دىققىتىنى تارتتىم:

ـ ھاجىم ئاكا، ئەكەلسىلە، سۇنى مەن ئاچىقىپ بېرەي!

ھاجىم سۇ ئۇسقىلىۋاتقان يەردىن بېشىنى كۆتۈرۈپ ماڭا قاراپ كۈلۈمسىرەپ جاۋاب بەردى:

ـ ياق، توختاخۇن ئۇكام، تەس ئەمەس!

ـ ياق ھاجىم، ئەكەلسىلە دەيمەن!

مەن جىددىيچىلىكتە پەستىكى سېغىز لايدا ياسالغان پەشتاققا ئۇبدان قارىماي، ھاجىمغا خۇشامەت قىلىمەن دەپ پەشتاقنىڭ يېنىدىكى سېغىز لايلىققا دەسسەپ سالىمەن، نېمە بولغىنىمنى بىلمەيمەن بىردەمنىڭ ئىچىدە «غىررىدە» تېيىلغان پېتى ھاجىمنىڭ يېنىغا كېلىپ توختاپ قالدىم، «پولتۇك» قىلغان ئاۋاز بىلەن ئالدىمدىكى ھاجىم يوق، قارىسام ئۇ كۆلدە پالاقشىغىلى تۇرۇپتۇ، ئىسىمنى يېغىپ ئۇنى تارتىۋالاي دەپ بولغىچە سايىت چولاق دېگەن خۇمپەر كۆلگە سەكرەپ ھاجىمنى تارتىپ ئاچىقىپ بولاپتۇ.

ـ سىلىنىڭ نېمە قىلغانلىرى بۇ توختى پوكان؟ ياشىنىپ قالغان ئادەمگىمۇ مۇشۇنداق ئېغىر چاقچاق قىلامسىلە؟

مۇشۇ تاپتا پاتمىخانغا يەر تىگىدىن ئىش ـ پەش تارتىپ يۈرۈيدىغان بۇ چولاق ھاجىمنىڭ ئالدىدا مىنى قەستەن ئۇسال قىلىپ مىنى سوراققا تارتىۋاتاتتى.

ـ مەن...مەن...مەن شۇ...

ـ پوكاندەك قاراپ تۇرماي بېرىپ ھاجىمدىن ئەپۇ سورىمامسىلە توختاخۇن؟!

ئەمدى سايىت چولاق دېگەن بۇ چۈپۈرەندى تېرىسىگە پاتماي مىنىڭ لەقىمىمنى چىشلەپ تارتىۋاتاتتى.

كۆلنىڭ لەپتىدە ھۆل بولۇپ كەتكەن چاپىنىنى سىقىۋاتقان ھاجىمنىڭ قۇلىدىكى ئىشنى ئالماقچى بولۇپ ھاجىمنىڭ ئالدىغا ماڭغاچ ئۇنىڭدىن ئەپۇ سورىدىم:

ـ ھاجىم ئاكا خاپا بولمىسىلا....مەن ئەسلىدە...

ھاجىم ماڭا قارىماۋاتاتتى، مەن ئۇنىڭ ئالدىغا يېقىنلىغانسېرى ئاۋازىم پۈتۈپ كارنىيىمنى بىرسى بوغۇۋالغاندەك بىلىنىشكە باشلىدى.

ـ ھاجىم ئاكا...مەن...مەن...

قېرىشقاندەك دەل مۇشۇ چاغدا پۈتۈمگە كىمدۇ بىرسىنىڭ ئەپكىشىدەك بىرنېمىسى پۇتلاشقاندەك بولدى، مەن ئۆزەمنى كونترول قىلالماي يەردىن قاڭقىپ چۈشكىنىمچە ئالدىمغا ئوقتەك سەنتۈرۈلۈپ بېرىپ تېخى تولۇق قۇرۇنۇپ بولالمىغان ھاجىمغا سوقۇلۇپ كەتتىم، تەتۈر پىشانە ھاجىم بەلكىم سۇغا ئامراق بولسا كېرەك چېلەككە تاشلانغان كاۋاپ زىخىدەك ھېچ شەپىسىزلا كۆلنىڭ ئىچىگە كىرىپ كەتتى.

يېقىلىپ كەتكەن يەردىن دەرھال قوپۇپ كۆلنىڭ ئىچىگە قارىسام كۆل يۈزى شۇنداق تىنچ، ئەتراپىمدىكىلەر ماڭا قارىشىپ كۈلۈشكىلى تۇرۇپتۇ، ھاجىم يەنە يوق، بىر چاغدا«پولتۇڭ» قىلغان ئاۋاز بىلەن بۇ بىلىق يىللىق ھاجىم سۇ ئىچىدىن چىقىپ كۆلنىڭ ئۇتەرىپىدىكى پەشتاقتىن سۇ ئۈسقىلىۋاتقان بىر تۇل خوتۇن مۇمايىنىڭ قاپىقىغا ئېسىلدى.كۆزۈمنى ئۇۋۇلىۋېتىپ قارىسام ئۇ ئۆلەي دەپ قالغان مۇمايمۇ خۇددى قاپىقىدا ساقلاپ قويغان ئالتۇن باردەك قاپىقىنى قويۇۋەتمەستىن سۇنىڭ ئىچىدە ھاجىم بىلەن«ھۆپ...ھۆپ» قىلىشىپ سو ئوينىغىلى تۇرۇپتۇ...

* * * * * * * * * *

شۇنداق قىلىپ بىر ئايغىچە پاتمىخاننى ئۇچرىتالمىدىم، بىر كۈنى پاتمىخان ئۆيۈمگە ئۇدۇل كىلىپ بىر خۇشخەۋەرنى يەتكۈزدى:

- بۇلىدىغان ئىش بولدى، ھېچقىسى يوق، لېكىن دادام سىنى بىر ئىشقا ياردەملەشسۇن دەيدۇ؟

ئۇنىڭ كۆلكە باسقان چىرايىدىن بىرە خۇشاللىقنىڭ ھىدى كىلىپ تۇراتتى.

- نېمە ئىش پاتمىخان، داداڭ جېنىمنى بەرسۇن دىسىمۇ بېرىمەن!

- ئالدىمىزدىكى ھەپتە ھېلىقى دۇختۇر سىڭلىمنىڭ تويىنى قىلىدىغان بولغان، دادام سىنى شۇ توينىڭ ئالدى-كەينىدىكى ئىشلارغا ياردەملەشسۇن دەيدۇ!

- ۋاي چاتاق يوق پاتمىخان! ئۇنى كىمگە بىرىدىغان بولدىڭلار؟

- كىچىكلىكىمىزدە بىللە ئوينايدىغان ھېلىقى تۇرانىياز پوتلىغا بىرىدىغان بولدۇق.ئۇ تېخى يىزا ساقچىخانىغا باشلىقكەن!

- باشلىق؟ ۋاي ئۇ ماڭقا مەندىن بىر-ئىككى ياش كىچىك نىمە ئىدىغۇ، ئەتىدىن كەچكىچە كۆك پوتلىسىنى نانغا قېتىپ يەپ يۈرەتتى، تېخى باشلىق بولاپتىما ئۇ؟

- ئۇ ئەسلىدە ئادەتتىكى ساقچى ئىكەن لېكىن ئۇ چوڭ خىزمەت كۆرسىتىپ ئۇرۇمچىگىچە بېرىپ مۇكاپاتلىنىپتۇ، شۇڭا ھۆكۈمەت ئۇنى كىچىك تۇرۇپ باشلىق قىلىپتۇ! دادامنىڭ دېيىشىچە كېيىن ئۇ تېخى ھاكىم بولىدىكەن.

-ئۇلارنىڭ ئۆيدىكىلىرىنى كىچىك چېغىمدا كۆرگەنچە ئىدىم، ئۇلار شەھەرگە كىرىپكەتكەن ئەمەسمىدى؟

-ھەئە، دادىسى شەھەردە پىكاپى بار چوڭ باشلىقكەن.

بۇلارنى ئاڭلاپ كۆڭلۈم بىر قىسملا بولۇپ قېلىۋاتاتتى، پاتمىخان ئىچىمدىكىنى بىلىپ يۇرۇكۇمگە تۆكۈرۈپ قويدى:

-توختەك، باشقا ئىشلاردىن غەم قىلمىغىن، بىزگىمۇ ئاز قالدى...

بىز شۇنداق قىلىپ خوشلاشتۇق.

توي كۈنىمۇ يېقىنلاپ قالدى، مەن ھاجىمنىڭ ئوتتۇز يېرىشتىن باشلاپ تاكى قازان-قومۇچ تېپىشقىچەبولغان ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى ئۆزەم باش بولۇپ قىلغانچىلىك قىلدىم. بۇ جەرياندا پاتمىخان بىلەن ھە دىسە كۆز بېقىشىپ ياشلىقنىڭ پەيزىنىمۇ راسا سۇرۇشتۇق، ھاجىممۇ مېنىڭ بۇنداق ئىشچان ئاق كۆڭۈللىكىمدىن تەسىرلەنگەن بولسا كېرەك ماڭا باشقىچە ئامراق بولۇپ كەتتى.

توي كۈنىمۇ يېتىپ كەلدى، ناغرا-سۇناي مەھەللىنى بىر ئالدى، مەن ھاجىم ماڭا ئاتاپ تىكتۈرۈپ بەرگەن چىبەرقۇت كىيىمنى كىيىپ ئاش ئېتىدىغان يەردە بىر قولۇمنى بەش قىلالماي ئىشلەۋاتاتتىم. بىرسىنىڭ « ھوي، قارشى تەرەپنىڭ مېھمانلىرى كەپتۇ، كۈرۈشكىلى چىقايلى!» دېگەن بۇيرۇقى كەلدى، قولۇمدىكى ياغ-يۇغلارنى ئېتىۋېتىپ كىچىكلىكىمىزدە بىرگە ئوينايدىغان ئۇ پوتلىنىڭ ھازىرىقى ھالىتىنى كۈرۈش ئۈچۈن ئالدىراپ چىقىپ سەپكە تىزىلدىم.

قارىسام تۇرانىيازنىڭ بوي-بەستى ئۇسۇپ قۇرسىقى ئالدىغا تاۋۋزدەك چىكەتكەن بولسىمۇ لېكىن چىرايى كىچىك چېغىدىكى تۇرانىياز پوتلىنىڭ چىرايىدىن قىلچە ئۆزگەرمىگەن ئىدى، مەن بىر قاراپلا ئۇنى تونۇۋالدىم.

ئۇلار قائىدە بويىچە سەپكە تىزىلىپ بىز بىلەن بىردىن-بىر كۈرۈشۈپ ئۆيگە مېڭىۋاتاتتى، تۇرانىياز مەن بىلەن قول ئېلىشىپ كۆرۈشكەندە مەن ئۇنىڭغا قىسقىغىنا تونۇشلۇق بەردىم:

-ئوھوي، تۇرانىيازمۇ سىز؟

ئۇ ئۆزىنىڭ ئەمىلىنى قوشۇپ ئاتىمىغانلىقىمدىن ئاچچىقى كەلگەندەك قىلىپ

زورىغا جاۋاب بەردى:

ـ سىنى تونىيالمىدىمغا؟

ـ كىچىكلىكىمىزدە بىرگە ئويناپتىتۇققۇ، مەن ھېلىقى توختى!

ئەمەلىيەتتە ئۇ مىنى بىر قاراپلا تونۇۋالغان ئىدى لېكىن قەستەن تونۇماسلىققا سېلىپ ماڭا باشتىن ـ ئاياغ بىر قارىۋەتكەندىن كېيىن مۇغەمبەرلىك بىلەن:

ـ ھە توختى پوكانما؟ نېمە ئىش قىلىپ كەتتۇقا پوكان؟

ئۇنىڭ مىنى مەسخىرە قىلىپ بېشىنى لىڭشىتىپ تۇرۇپ قىلغان ئۇنلۇك سۆزىدىن يىگىتنىڭ قولداشلىرى پىخىلداپ كۈلۈشۈپ كىتىشتى، مەن خىجىل بولغىنىمدىن قىزىرىپ كەتتىم.

ـ قاراڭلا قىزىرىپ كەتكىنىڭلارنى! ئىسمى ـ جىسمىڭلىغا لايىق پوكاندە سىلە!، ـ دېدى تۇرانىياز ماڭقا يەنە ماڭا ھۇجۇم قىلىپ.

ئۇنىڭ بۇ گېپىدىن قارشى تەرەپنىڭ يىگىتلىرى ئەمەس بىز تەرەپنىڭ ئادەملىرىمۇ كۈلۈشۈپ كەتتى.

مەن ئىچىمدە خەپ دىدىم، قارشى تەرەپنىڭ مېھمانلىرى بىز بىلەن كۆرۈشۈپ بولۇپ ئۆيگەكىرىپ كەتكەندە بۇ كۆك ماڭقىنىڭ كىچىكلىكىدىكى بىر ئىشى يادىمغا كېلىۋالدى:

ئالتە ـ يەتتە ياشلىق چاغلىرىم ئىدى، بىر قېتىم ئانام ماڭا بازاردىن ئون نەچچە تال كەمپۈت ئالغاچ چىقىپتىكەن، شۇ كەمپۈتلەرنى سامانخانىغا تىقىپ قويۇپ ئاۋايلاپ يەيتتىم، مەھەللىدىكى باللار بىلەن ئويۇنغاندا بىر تال كەمپۈتنى ئېلىپ چىقاتتىم ـ دە چۇرقىراشقىنىمىزچە كونا شال پاخاللىق ئېتىزىغا يۈگۈرۈيتتۇق ، مەن بىلەن ئويناپدىغان بۇ باللار ياشتا مەندىن سەل كىچىكرەك بولۇپ كەمپۈتكە بەك ئامراق ئىدى، بىز كەمپۈتنى ئامراقلىقىمىزدىن «قەمپۇت» دەپ ئاتىۋالاتتۇق، مەن باللارغا كەمپۈتنى كۆرستىپ قويۇپ پالالغا يۆلىنىپ ئولتۇرۇپ يىرتىق ئىشتىنىمنىڭ ئېغىدىن كىچىككىنە قوڭغۇرىقامنى چىقىراتتىم ـ دە باللارغا قۇلۇمنى كاناي قىلىپ سوزۇپ توۋلايتتىم:«چوڭ داداڭلارغا سالام قىلىڭلار!»

باللار كۈلۈشكىنىچە تۇشمۇ ـ تۇشتىن ئالدىمغاكىلىپ «چوڭ دادا سالام!» دەپ قوڭغىرىقىمغا قاراپ ھۆرمەت بىلدۈرۈشەتتى. ئارقىدىن مەن «قېنى ئەمدى چوڭ داداڭلارنى سىيپاپ قويۇڭلار!» دەپ ئاۋازىمنى تازا بوم چىقىرىپ توۋلايتتىم، باللار كۈلۈشكىنىچە نۆۋەت بىلەن كىلىپ قوڭغىرىقامنى سىيپاپ قويغان ھەركەتنى دوراپ

قويۇپ بىر يانغا ئۆتۈپ تۇراتتى، باللارنىڭ ئارىسىدىكى قىزلار ئىككى قولىدا ئاغزىنى تۇتۇپ پىخىلداپ كۈلۈشكىنىچە بىر يانغا ئۆتۈۋالاتتى، ئاندىن بىز كەمپۈتنى نۆۋەت بىلەن ئاغزىمىزغا سېلىپ شۈمگەندىن كېيىن شال پاخلىنىڭ ئۇستىگە تاشلايتتۇق، ھۆل كەمپۈت شال پاخلىنىڭ ئىچىگە كىرىپ ئاستىدىكى توپىغا مىلەنگەندىن كېيىن يۇزىنى بىر قەۋەت توپا ـ تۇزاندى قاپلايتتى، ئاندىن كەمپۈت يېيىش نۆۋىتى كەلگەن بالا توپا كەمپۈتنى شۇ پېتى ئاغزىغا سېلىپ بىر شۈمۈۋالغاندىن كېيىن يەنە شۇ پاخالنىڭ ئۇستىگە تاشلايتتى، ئۇ چاغلاردا كەمپۈتكە شال پاخلىنىڭ توپىسى يۇقسا باشقىچە بىر خىل تەمگە كىرىپ قالامدىكىن تاڭ ئىشقىلىپ بىز مۇشۇنداق ئۇسۇلدابىر تال كەمپۈتنى ئون نەچچە بالا تولۇق شۈمۈپ چىقاتتۇق.

مانا مۇشۇ كەمپۈتۈمنى يەيدىغان باللارنىڭ ئىچىدە تۇرانىياز پوتلىمۇ بار ئىدى، مەن«چوڭ داداڭلارنى سىيپاپ قويۇڭلار!» دەپ بۇيرۇق قىلغىنىمدا باشقا باللارنىڭ ھەممىسى يالغاندىن سىياپ ئۆتۈپ كەتسە بۇ تۇرانىياز دېگەن پوتلا ئۆز ئالقىنى بىلەن قوڭغىرىقامنى سىيپاپ قوياتتى. ھەتتا ئۆيدىكى چاغلىرىمدا «ئاكا، چوڭ دادامنى سىيپاپ قوياي، كەمپۈت بارمۇ؟» دەپ كەينىمگە كىرىۋالاتتى.

مۇشۇ ئىشلارنى ئويلاپ بۇ پوتلىنىڭ بايامقى ھاكاۋۇر ـ چوڭچىلىقىنى زادى سىغدۇرالمىدىم، قوسۇغۇم كۆيۈپ ئاخىرى ئۇلار ئولتۇرغان ھويلىدىكى سوپىغا يېقىنلىشىپ چاندۇرماي ئۇنىڭغا گەپ قىلىۋالدىم:

ـ ھە سوجاڭ ئەجەب يوقاپ كەتتىڭلىيا، سىلىنىڭ چوڭ داداڭلار مۇشۇ مەھەللىدىكى مازاردا، چوڭ داداڭلارنىڭ بېشىنى ئۇنداق تاشلىۋەتمەڭلار ئۇكام!

مەن شۇنداق دەپ بولۇپ قورسىقىمنىڭ تازا ئاستىنى چاندۇرماي قاشلاپ قويدۇم. تۇرانىياز پوتلا مىنىڭ نېمە دېمەكچى بولغىنىمنى سۆز ـ ھەركىتىمدىن ئازراق سىزىپ قېلىپ ئورنىدا غىمسلاپ ئولتۇرالماي قالدى.

ـ ھە...ھە...ئاكا ئۇزۇن بولدى خىزمەت ھەلەكچىلىكىدە بۇ تەرەپلەرگە ئۆتەلمىدۇق!بۇندىن كېيىن بىز قىلىدىغان ئىشلار بولسا ھە دەرسىز!

تۇرانىياز پوتلا بىردەمنىڭ ئىچىدە بايامقى چوڭچىلىقىدىن قىلىپ ئالدىمدا پىلە قۇرتىدەك بولۇپ كەتتى. بۇنىڭدىن سۇپىدا ئولتۇرغان بايامقى كۈلگۈنچەك يىگىتلەرمۇ ھەيران قالدى، مەنمۇ مەقسىتىمگە يىتىپ مىيىقىمدا كۈلگىنىمچە بۇ نائەھلىنىڭ يېنىدىن چىقىپ كەتتىم.

ئارىدىن نەچچە مىنۇت ئۆتمەي ئاشپەز ئۇستام يۇلغۇن شىخى تېپىشىمنى بۇيرىدى، مەن پاتمىخاننى ئىزدەپ تېپىپ يۇلغۇن شىخىنىڭ نەدىلىكىنى سورىدىم. يۇلغۇن شىخى ئۆگزىدىكى سامانخانىدا ئىكەن. مەن ئالدىراپ ئۆگزىگە چىقىپ هويلىدا ماڭا قاراپ تۇرغان پاتمىخاندىن قەستەن سورىدىم:

ـ نەدە دېگەن؟

پاتمىخان مىنىڭ كۆڭلۈمنى چۈشۈنۈپ ناغرا ـ سۇنايىنىڭ ئاۋازىدا گېپىمنى ياڭلىغاندىن ئاڭلىيالمىغان بولۇپ ئۆگزىگە چىقتى.

ـ ۋاي خۇدايىم، سىنى قانداق قىلساملا بولار توختەك؟، ـ دېدى پاتمىخان قاش ـ كۆزلىرىنى ئوينىتىپ.

ـ نىمە قىلساڭ بىر قىلغىنە! چىدىغۇچىلىكىم قالمىدى مىنىڭ!، ـ دېدىم ئۇنىڭ زىل كۈلكىسىگە بولالماي.

ـ يۇلغۇن شىخى دېگەن ئەنە!، ـ دەپ كۆرسەتتى پاتمىخان سامانخانىنى كۆرسىتىپ كۈلگىنىچە.

ـ ماڭە بىللە كىرىمىزا!، ـ دېدىم ئاغزىمغا كەلگەن تۈپۈكنى غورتتىدە يۇتۇۋېتىپ.

پاتمىخان ئەتراپقا بىر قارىۋېتىپ سامانخانىغا ماڭدى، مەن ئۇنىڭ كەينىدىن ئەگىشىپ كىرىپ گەپ قىلمايلا ئۇنى قۇچاقلىۋالدىم، ئۇمۇ ماڭا چىڭ يېپىشتى، يۈرۈكۈم خۇشاللىق هاياجىنىدىن پارتلاپ كېتەيلا دەپ قېلىۋاتاتتى.

ـ توختەك ساڭا بىر خوش ـ خەۋەرنى يەتكۈزەيمۇ؟، ـ دېدى پاتمىخان قۇچىقىمدىن يۇلقۇنۇپ چىقىپ.

ـ نىمە خوش ـ خەۋەر پاتمىخان؟

ـ دادام ئىككىمىزنىڭ توي ئىشىنى مۇشۇ ئايدا قىلىۋېتىدىغانلىقىنى ئېيتىپتۇ.

ـ نىمە... نىمە دىدىڭ؟ داداڭ تويىمىزنى قىلىپ بېرەمدىكەن؟

مەن خۇددى چۈش كۆرگەندەك بولۇۋاتاتتىم.

ـ هەئە ، دادام ئۆز ئاغزى بىلەن ئانامغا دەپتۇ.

مەن بۇ خەۋەردىن هاڭ ـ تاڭ قالدىم، خۇشاللىقتا پۇت ـ قوللىرىم تىترەشكە باشلىدى. مەن چەكسىز هاياجان ئىچىدە ئالدىمدىكى راسا چوڭ باغلانغان يۇلغۇن شىخىدىن ئىككى باغلامنى دەس كۆتۈردۈم. پاتمىخان ئەتراپىمدا «هاي توختەك! بۇنچە جىق شاخنى نەگە ئاپىرىسەن،بىر باغلامنى ئال!» دىگەنىدەك گەپلەرنى

قىلىۋاتاتتى، مۇشۇ تاپتىكى خوشلۇقۇمدا قۇلىقىمغا ھېچقانداق گەپ كىرمەيۋاتاتتى. قۇلىقىمنىڭ تۈۋىدە پەقەت پاتمىخاننىڭ «تويىمىزنى مۇشۇ ئايدا قىلىپ بېرىدىكەن» دېگەن ئاۋاز ياڭراپلا تۇراتتى.

مەن بۇ ئىككى بۇغام يۇلغۇن شېخىنى كۆتۈرۈپ شوتتىن چۈشكىلىۋاتاتتىم، سامانخانىنىڭ ئالدىدا تۇرغان پاتمىخان بىر قولىدا پېشانىسىنى تۇتۇپ تۇرۇپ بىر قولىدا ئىما ـ ئىشارەت قىلىپ بىرنىمىلەرنى دەيتتى...

مەن شوتىدىن چۈشمەكچى بولۇپ پۇتۇمنى بالداققا تاشلاپ تۇرۇپ ئاخىرقى قېتىم پاتمىخاندىن يەنە بىر سورىدىم:

ـ بۇ چۈشۈم ئەمەستۇ؟ بىز راست....

گېپىمنىڭ ئاخىرىنى دەپ بولغىچە ئۆزەمنىڭ شۇتىنىڭ ئۈچىدا يۇلغۇن شېخى بىلەن بىرگە ئاسماندا پەرۋاز قىلىۋاتقانلىقىمنى ھېس قىلدىم، دېمەك ئۆگزىگە سەل ـ پەل تىك قويۇلغان بۇ شوتا مېنىڭ كۆتۈرىۋالغان شېخىمنىڭ كەينىگە سەنتۈرۈلۈپ كىتىشى سەۋەپلىك ئۆگزە تېمىدىن ئاجراپ ئۇدۇللا مېھمانلار ئولتۇرغان سۇپىغا قاراپ چۈشىۋاتاتتى.

«قاراس ـ قۇرۇس...گوم» قىلغان ئاۋاز بىلەن ھويلىدا قىيا ـ چىيا كۆتۈرۈلدى، كۆزۈمنى ئېچىپ قارىسام ئاستىمدا شاخ، شاخنىڭ ئاستىدا شوت، شوتىنىڭ ئاستىدا ئاللا كىملەر ۋايجانلاپ ياتىدۇ.

بۇ كىلىشمەسچىلىكنى كۆرۈڭ، ھويلىدىكى سۇپىدا تويى بولىدىغان يىگىت قاتارلىق ئون نەچچە مېھمان ئولتۇرۇپ ئالدىغا كەلگەن دۈگلىگە ئەمدى قول ئۇزىتىۋاتقان ئىكەن. ھېشىق ئارلىشىپ قالغان بۇ شوت چاقماق تىزلىكىدە بۇ بىر قاتار مېھمانلارنىڭ ئۇدۇل گەدىنىگە چۈشۈپتۇ، نەچچەيلەننىڭ بېشى دۈگلىگە چىلىشىپ كاللىسى ئېتىلغان بولسا يەنە نەچچىسىنىڭ يۈزىنى ئالدىدىكى تەخسە ـ پىيالىلەرنىڭ سۇنۇقلىرى تىلىپ قانغا بويىۋېتىپتۇ...

بۇلارنىڭ ئىچىدە يارىسى ئەڭ ئېغىر بولغىنى تويى بۇلىدىغان يىگىتنىڭ ئىدى، ئۇنىڭ مۇبارەك يۈزى ناۋات چېيى دەملەنگەن چەينەك ـ پىيالىلەرگە توغرا كىلىپ قالغاچقا يىگىتنىڭ تومشۇقى ئېتىلىپ ئاستىن ـ ئۈستۈن چىشلىرىدىن كامىدا بەش ـ ئالتىسى ئالدىدىكى داستىخانغا تۆكۈلۈپ ئۆلگۈرگەن ئىدى.

مەن كۆزۈمگە ئىشىنەلمەي ئاستىمدىكى كالپۇكى قوش تەكىيدەك بولۇپ خارقىراپ ياتقان يىگىتكە سىنچىلاپ قارىدىم، بۇ بىر جۈپ تەكىينىڭ ئارىسىدا

قىزىل شارپىدەك بىرنىمە ساڭگىلاپ تۇراتتى زەن سېلىپ قارىسام ئۇ ساڭگىلاپ تۇرغىنى شارپا ئەمەس بەلكى ئۇنىڭ تىلىكەن، ئۇنىڭ مۇشۇ تاپتا بۇيۇن ئومۇرتقىسىدىن بىر قانچىسى ئۈزۈلۈپ كەتكەن بولسا كېرەك بىچارىنىڭ بېشى شوتىنىڭ ئاستىدا دوملاپ يۈرگەندەك قىلاتتى.

مەن مۇشۇچاغدا بوينى ئۈزۈك كەپتەرنىڭ بويىندەك بىر يانغا ساڭگىلاپ قالغان ئاستىمدىكى يىگىتنىڭ تويى بۇلىدىغان تۇرانىياز ئىكەنلىكىنى رەسمىي جەزم قىلدىم، چۈنكى ئۇنىڭ بۇرنىدىن بارمىقىم تومۇقىدىكى بىرجۇپ چوكىدەك كۆك ماڭقا بالا ۋاقتىدىكىدىنمۇ بەكراق ساڭگىلاپ تۇراتتى.

مەن ئەھۋالنىڭ ئېغىرلىقىنى بىلىپ ئىشنىڭ چاتاقلىقىنى پەملىدىم-دەكۆزۈمنى چىڭ يۇمۇۋېلىپ يالغاندىن ئايلانغان بولۇپ يېتىۋالدىم. ئۇلارتۆشمۇ-تۆشتىن يۈگۈرۈپ كىلىشىپ ئالدى بىلەن ئەتىۋارلىق يىگىتنى تارتىپ ئېلىپ قىز يۆتكەشكە ئەكەلگەن لاتا پىكاپقا سالدى، ئارقىدىن سەت بولمىسۇن دەپ مىنىمۇ كۆتۈرۈپ ئېلىپ ئۇنىڭ يېنىغا ئورۇنلاشتۇردى، پىكاپنىڭ كەينى ئورۇندۇقىغا ئىككىمىز سىڭايان يېتىشىپ ئاران پاتتۇق، بۇ مىنىڭ ئۆمرۈمدە تۇنجى قېتىم ئېسىل ماشىنىدا ئولتۇرۇشۇم ھېسابلىناتتى

ئالدى ئورۇندۇقتىكى تۇرانىيازباشلىقنىڭ چېچىنى مايلاپ كەينىگە تارىۋالغان كاستۇم-بورۇلكىلىق خام سېمىز دادىسى تىت-تىت بولغىنىچە شوپۇرىغا بۇيرۇق قىلدى:

-تىز ماڭ!

شۇنداق قىلىپ ماشىنا شەھەردىكى چوڭ دوختۇرخانىغا قاراپ ئۇچقاندەك يۈرۈپ كەتتى، كۆزۈمنى ئاستا ئېچىپ يېنىمدىكى تويى بۇلىدىغان يىگىتكە قارىسام ئۇ يەنە ئۆلۈكتەك يېتىپتۇ، ئۇنىڭ بۇ ھالىغا قاراپ مىنى تىترەك بېسىشقا باشلىدى...

شۇنداقتىمۇ خۇداغا قىلغىنىم بارئىكەن، بىر چاغدا كاساپەتنىڭ قۇلى ھەركەتكە كىلىپ ئەتراپىنى سىيلاشتۇرۇپ مىنىڭ بەدىنىمنى چىڭ تۇتىۋالدى.

- ئانا...ئانا....

ئۇ ئاخىرى زۇۋانغا كەلدى. بىراق دادىسى تاراكتۇردەك ئاۋاز چىقىرىپ ماڭىدىغان بۇ پىكاپنىڭ شاۋقۇنىدا ئۇنىڭ ئاجىز ئاۋازىنى ئاڭلىمايۋاتاتتى.

-ئانا...ئانا...

مەن ئاستا ئىغىزىمنى ئۇنىڭ قۇلىقىغا يېقىپ پىچىرلىدىم:

ـئۇ ئاناڭ ئەمەس چوڭ داداڭ، ئەمدى قويۇۋەت!

ـ چوڭ دادا...چوڭ دادا...

ئۇ يەنە توختىماي ئىڭرايتتى، مەن ئاغرىقىقاچىدىيالماي ئۇنىڭ قۇلىقىغا تېخمۇ ئۇنلۇكرەك قىلىپ ئېيتتىم:

ـئەمدى مەندە كەمپۈت يوق!

1996 ـ يىل (قاراقاش)

توختى پوكان ۋە غالتەك ۋەقەسى

تۇرانىياز باشلىقنىڭ بېلى ئېغىر چىم بولۇپ كەتكەنلىكى ئۈچۈن دوختۇر ئۇنىڭ كارۋاتتىن چۈشىشىنى چەكلىدى، بىر ئولتۇرۇشىدا بىر پاقلاننىڭ گۆشىنى يەپ كۆنۈپ كەتكەن كالىدەك ئىشتەيلىك بۇ بىر نېمە تىمساخنىڭكىدەك دانە-دانە تاكان چىشلىرىدىن ئايرىلىپ قالغان بولسىمۇ لېكىن گېلىدىن قالمىغان ئىدى. ئۇ كارۋاتتا يېتىپمۇ چىشى يوق موماي گۇلا شۈمگەندەك بار-يوقنى توختىماي ماكىلدىتىپ چايناپ كۈندە زەمبىلدە بىرنى چىقىرىپ ياتتى، ياتاقنىڭ ھاۋاسى بولغىنىپ چىدىغۇسىز بولۇپ كەتكەنلىكتىن ئۇنىڭ بىلەن بىر ئۆيدە ياتقان ئىككى سوقۇر ئۈچەي بىمار ئوپراتسىيە قىلىنىشتىن ۋاز كېچىپ ئۆلسەكمۇ ئاسمىنى ئۈچۈق يەردە ئۆلەيلى دەپ بۇرنىنى تۇتقىنىچە دوختۇرخانىدىن قاچتى.

ئۇنىڭ چىقىرىنىدىسىغا قاچا تۇتۇپ كۈتىگە قەغەز تاشتالمىغان بىچارە ئاتا-ئانىسى دەرھال پىلان تۈزۈپ ئۇلارنىڭ نىكاھىنى شەھەرلىك دوختۇرخانىنىڭ تاشقى كېسەللىكلەر بۆلۈمىدە ئۇقۇپ تۈگەتتى. شۇنداق قىلىپ ئايشىخاننىڭ سېستىرا سىڭلىسى تۇنجى توي ئاخشىمىنى ئۇنىڭ تىگىنى قۇرۇقداش ۋە پوقنى تۆكۈش بىلەن يورۇتتى.

دوختۇرلارنىڭ كارامىتى بىلەن تۇرانىياز ئوبدانلا ساقىيىپ قالغان بولسىمۇ لېكىن تاماق يىسە توخۇدەك چېچىپ يەيدىغان، بىر مىنۇتتا ئون قېتىم تۇمشۇقىنى سۈنۈپ يىگىرمە قېتىم پوتلىسىنى تارتىدىغان بولۇپ قالدى، ئۇنىڭ ئۈستىگە تۇرانىيازنىڭ كىشىلەرگە دائىم قاپاق تۆرۈپ تورىدىغان مۇز چىرايى بۇ قېتىمقى داۋالاشتىن كېيىن بىر ئىشتىن ئاچچىقلانسىمۇ، خاپا بولسىمۇ «تالىلىققا ئېسىپ قويۇلغان كالىدەك» ھىجىيىپ تۇرىدىغان ھالەتتە ساقايدى...

«بىر قايغۇدا بىر خۇشاللىق» دېگەندەك ئۇنىڭ چىرايىدىكى بۇ نۇقسانلىرى ئۇنىڭغا ئېيتقۇسىز ئامەت ئېلىپ كەلدى، بىر قېتىم يۇقىرى ئورۇنلاردىكى ئالاھىدە رەھبەرلەر خىزمەت تەكشۈرۈپ كېلىپ تۇرانىياز باشلىقنىڭ ساقچىخانا ھويلىسىدا

ئامىغا گەپ قىلىۋاتقاندىكى ھالىتىنى يەنى دەمدە بىر تۇمشۇقىنى سۇنۇپ پوتلىسىنى تارتقىنىچە ئۇلارغا باشتىن ـ ئاخىرى كۈلۈپ تۇرغان قىياپىتىنى كۆرۈپ «قاراڭلار بىزنىڭ ئاساسى قاتلامدىكى بۇ قەھرىمان كادىرىمىزغا، ئۇ خىزمەت ئۈستىدە ھېرىپ ـ تەرلەپ بۇرنىنى سۈرتكۈدەك ھالى قالمىسىمۇ يەنىلا خەلققە ئىللىق كۈلۈمسىرەپ تۇرغىنىنى، بىز ھەممىمىز بۇنىڭدىن ئۆگىنىشىمىز كېرەك!» دەپ داۋراڭ سالدى.

شۇنداق قىلىپ بۇ كاتتا زاتنىڭ بىر ئېغىز گېپى بىلەن تۇرانىياز باشلىق دەرھال«خەلقنىڭ غەمگۇزار چاكىرى ـ تۇرانىياز» غا ئايلىنىپ پۈتۈن گېزىت ـ ژورنال،تاراتقۇلارنىڭ باش بېتىنى ئىگەللىدى ھەم ئوزۇنغا قالماي قوشنا بىر ناھىيىگە ناھايىتى چوڭ ئەمەلدار بولۇپ ئۆسۈپ كەتتى.

ھاجىم ئائىلىسىدىكىلەرمۇ كىيئوغلىغا كەلگەن بۇ ئامەتنىڭ خوشلۇقىدا پاتمىخان بىلەن بولىدىغان توي ئىشىمىزنى ئالدىنقى ئايغا بىكىتتى.

«يىتىمنىڭ ئاغزى ئاشقا تەگسە بورنى قاناپتۇ» دىگەندەك تويغا ئاز قالغاندا كەنتىمىزدە كۈتۈلمىگەن بىر ۋەقە يۈز بىرىپ چوڭ ـ كىچىك ھەممىمىزنى يوق بىر بالاغا تىقتى. مەدەنىيەت ئىنقىلابىنىڭ ئاسارتى بولسا كېرەك مەكتەپ، كان ـ كارخانا تاملىرىنىڭ يۈزلىرىدە ئىشقىلىپ بوش ـ بىكارلىكى يەرلەرنىڭ ھەممىسىدە ھەر خىل دەبدەبىلىك شۇئارلار يېزىغلىق تۇراتتى. ھەتتا مەن ئەقلىمگە كەلسەم كەنتە كومتىتىنىڭ چوڭ يېغىن مەيدانىدىكى قىشتا سېلىنغان چوڭ خالىجاينىڭ سىرتقى تام يۈزىدىمۇ قىزىل سىر بىلەن سىزىلغان شۇ بىر باش سۈرەت بىلەن چوڭ خەتلىك بىر شۇئار بار ئىدى.

بىر كۈنى قايسىدۇ بىر مەلئۇن بۇ ئۇلۇغ شۇئارنىڭ خېتىنى شاخ بىلەن جىجىلاپ قۇيۇپتۇ، شۇنىڭ بىلەن كەنتىمىزدە بوران چىقىپ ئالەم ـ مالەم بولدى، ساقچى ـ ساقچى قايناپ كەتتى، يېزىدىن كەلگەن رەھبەرلەر بۇ ئىشنى دەرھال سىياسىيغا كۆتۈرۈپ«سەككىزىنچى ئىيۇل شۇئار جىجىلاش ـ بۇزۇش ۋەقەسى» دەپ نام قويىدى، بىز ئىيۇل ـ پىيۇل دېگەن گەپنى چۈشەنمەيتتۇق، پەقەت بۇ چوڭ خەتنى يەتتىنچى ئاينىڭ سەككىزىنچى كۈنى بىرە ئۇششاق بالىنىڭ ئۇقماي جىجىلاپ قويغانلىقىدىن گۇمان قىلاتتۇق. مۇشۇ زور ۋەقە سەۋەپلىك مىنى قەيەردە كۆرسە، خىقىراپ يۈزۈمگە تۈكۈرۈپ يۈرۈيدىغان كونا قېيىنئاتام بىر كۈندىلا جازالىنىپ ھوقۇقىدىن ئېلىپ تاشلاندى.

ئىچىمدە بۇ ئوغرىنىڭ موللاق ئاتقانلىقىدىن قەۋەتلا خۇشال بولدۇم، لېكىن ئىش بۇنىڭلىق بىلەن تۈگىمىدى، ئۇنىڭ ئورنىغا چىققان كەنتە مۇدىرى دېگەن ئەبلەخ خىزمەت قىلمىسا ئۆلۈپ قالىدىغاندەك كەنتىدىكى بارلىق ياشلارنى يىغىپ خالىنجاينىڭ تېمىنى نۆۋەت بىلەن خەۋەر ئېلىپ قوغدىغىلى سالدى. ھەر كۈنى تۆت ئادەم كېچە-كۈندۈز بۇ تامنى خەۋەر ئالاتتۇق، بۇ ئىشنى قىلغان بەد نىيەت تېخىچە تېپىلمايۋاتاتتى.

«كۆتۈرەلمىسەڭ ساڭگىلىتىۋال» دېگەندەك نەچچە كۈن ئۆتمەي كەنتە كومىتېتىنىڭ قورۇسىدىكى دۆلەت بايرىقى ئېسىلغان ئېگىز خادىنىڭ بايراق سىمىنى يەنە بىر نائەھلى ئوغرىلىۋالدى.

ھەر نېمە بولسا بۇ قېتىمقى ئىش يۇقىرىغا دوكلات قىلىنمىدى، ناۋادا دوكلات قىلىنغان بولسا بۇ ئىش يەنە«ئون بەشىنچى ئىيۇل سىم ئوغۇرلاش-بولاش -تالاش ۋەقەسى» دەپ ئاتىلىپ يېزا باشلىقى بىلەن كەنتىمىزنىڭ بۇ يىڭى«سېكرېتارى» ئاللاقاچان ۋەزىپىسىدىن ئېلىپ تاشلىنىشى مۇمكىن ئىدى.

بار خاپىلىق يەنە شۇ بىز بىچارىلەرگە بولدى، نۆۋەتچىلىك قىلىپ قوغدايدىغان جاي بىردىن ئىككىگە كۆپىيىپ ئادەم سەككىزگە ئاۋۇدى. بىز بىر گۇرپپا تۆت ئادەم بار كۈچىمىز بىلەن بايراق خادىسىنىڭ تۈۋىدە يېتىپ-قوپۇپ خادىنى قوغدىدۇق يەنە شۇنداقتىمۇ بۇ نىيىتى يامان ئوغرى بىر ئاخشىمى بىزنىڭ ئۇخلاپ قالغان پۇرسىتىمىزدىن پايدىلىنىپ بايراقنىڭ يىپىنى يۆگەيدىغان چۆيۈن غالتەكنى ئوغرىلىۋاپتۇ.

شۇنىڭ بىلەن بۇ «چويۇن غالتەك ۋەقەسى» دىن كېيىن كەنتە رەھبەرلىكى بىر كۈن مۇزاكىرە قىلىش ئارقىلىق بايراق خادىسىنىڭ تۈۋىگە توپاقتەك سېرىق ئىتتىن بىرنى باغلاپ قويىدىغان بولدى، بىز شۇ ئىت بىلەن بىرگە خادىنى قوغداپ يېتىشقا مەجبۇرى بولدۇق...

ئىتنىڭ پەيلى يامان ئىدى، بەزىدە بىزگىمۇ يۈز قىلماي داپشىنىپ قۇياتتى، ئىت بۇلا مۇشۇنداق بولا، ئاخشاملىرى خادا تۈۋىگە قويۇلغان كارۋاتتىن چۈشۈشكە ھېچقايسىمىز پېتىنالمايتتۇق، چۈنكى كارۋاتنىڭ ئاستىدىكى سېكرېتارنىڭ قول-چومىقى بولغان بۇ سېرىق ئىت كۈزىنى ئۈزمەي بىزنى باشقۇراتتى. سىيگۈمىز كەلسە تۆتەيلەن ھەممىمىز بىر بولۇپ ماڭاتتۇق، تەڭ كېچىسى باشقىلارنى ئويغىتالمىسام كارۋاتنىڭ ئۈستىدە ئۈرە تۇرۇپ يىراقلارغا قويۇپ بىرىشتىن باشقا ئامالىم يوق

ئىدى، نېمە بالاغا قالغىنىمنى بىلمەيمەن، ئىشقىلىپ ھېلىغۇ ئىتكەن، ئىتنىڭ ئىسمىنى ئاڭلىسامۇ تېنىم جۇغۇلداپ يۈرۈگۈم قېپىدىن چىكىتىدىغان ئادەم ئىدىم...

ئىت ھېلى چىقىپ بىرە يېرىمنى كاپ قىلىپ ئالارمىكىن دىگەنىدەك قورقۇنچىدا تۈزۈكمۇ سىيەلمەيتتىم ھەر قېتىم يېرىمنى سىرىتقا يېرىمنى ئىشتىنىمنىڭ ئىچىگە چىقارغانچىلىك قىلىپ ھوّل زاكىدا قالغان بىوۋاقتەك تاڭ ئاتقىچە يۆلتۈز ساناپ غىمىسلاپ چىقاتتىم، ئىشقىلىپ توختى پوكان بولغانغا گىلىمغىچە تويدۇم...

كەنتىمىزدە بۇنداق سىياسىيغا ياتىدىغان زور ۋەقەلەر ئارقىمۇ-ئارقا يۈز بەرگەندىن كېيىن يۇقىرىنىڭ بۇيرۇقىغا ئاساسەن كەنتە تەۋەلىكىدىكى يەتتە ياشتىن يەتمىش ياشقىچە ھەممىمىز كەنتە كومىتېتىغا يىغىلىپ ھەر كۈنى چۈشتىن كېيىن مەجبۇرى «سىياسى ئۆگىنىش» قىلىش ئارقىلىق ئىدىيىمىزنى ئازاد قىلىدىغان بولدۇق. كۈندە بولىدىغان بۇ ئۆگىنىشتە سېكرېتار توختىماي گېزىت-ماتېريال ئوقۇيتتى بىز زەن سېلىپ ئاڭلاپ ئۇنىڭ مەزمۇنىنى ھەزىم قىلاتتۇق، ئاندىن «مۇزاكىر باسقۇچى» دا ھەممىمىز بىرمۇ-بىر پىكىر بايان قىلىپ بۇ ۋەقەنى ئېيىپلاپ -تىللاپ بۇنىڭدىن كېيىنكى ئىرادىمىزنى بىلدۈرىشەتتۇق...

بۇگۈنمۇ دائىمقىدەك سېكرېتار ماتېريال ئوقۇشنى تۈگىتىپ مۇزاكىر باسقۇچىغا ئۆتمەكچى بولىۋاتاتتى، مەن كۆڭلۈمدە« ھاي سېكرېتار يا ئىتىڭنى يوقات، يا مەن خالىجايىنىڭ تېمىنى بېقىپ شۇ يەردە ياتاي، يا بولمىسا منى بوغۇپ ئۆلتۈرۈۋەت!» دېگەننى ئويلاپ ئېغىزىمنى ئاچاي دەپ تۇراتتىم، شۇ چاغدا سىرتتىن سايىت چولاق دېگەن پەسەندى «ۋاي سېكرېتار!...ۋاي سېكرېتار!» دېگىنىچە چىرايىدا قان يوق يۈگۈرۈپ يىغىن مەيدانىغا كىرىپ كەلدى، بىز ھەممىمىز بىرە يەرگە ئوت كەتكەن ياكى كەنتىمىزنى سەل باستۇرۇپ كەلگەن ئوخشايدۇ دەپ ۋاراڭ-چۇرۇڭدىن توختاپ ئۇنىڭغا كۆزىمىزنى تىكتۇق.

- نېمە بولدى ھاي چولاق؟ - دەپ ۋاقىرىدى سېكرېتار جىددىيلەشكىنىدىن ئورنىدىن چاچراپ تۇرۇپ.

- نېمە....نېمە بولاتتى، سېكرېتار...جىنايەتچى تېپىلدى! - دېدى سايىت چولاق ھاسىرىغىنىچە.

- قايسى جىنايەتچى؟

- بايراقنىڭ غا...غا...غالتىكىنى ئوغرىلىغان!

سېكرېتار بۇ جاۋابتىن شۇنداق خۇشال بولدى:

ـ ھە...كىمكەن؟

ـ ئەنە ...مەن باشلاپ باراي!

يىغىندىكى ھەممەيلەن ئورنىمىزدىن گۆركىرەپ تۇرۇپ غەزەپ بىلەن كەنتە كومتېتىنىڭ ئالدىدىكى چوڭ يولغا ئېتىلدۇق، بىز چوڭ ـ كىچىك بولۇپ كامىدا ئۈچ ـ تۆت يۈز ئادەم ئىدۇق، مۇشۇ ئوغرى سەۋەبلىك نەچچە ھەپتىدىن بېرى بىزنىڭ يېمىگەن پوقىمىز كىرمىگەن گۆرىمىز قالمىغان ئىدى، ھەممىمىز يەڭلىرىمىزنى شىمايلاپ ئىستىھكامغا ئېتىلغان جەڭچىلەردەك ئۇ ئوغرىدىن ئۆچىمىزنى ئالغىلى يۈگۈردۇق...ھەتتا مەھەللىمىزنىڭ ئىمامى ئاخۇنى چۈشۈپ كەتكەن سەللىسىگىمۇ قارىماستىن سەپنىڭ ئەڭ ئالدىدا ھاسىراپ قۇيۇندەك چاپماقتا ئىدى...

دېگەندەك چوڭ يولنىڭ ئوتتۇرىسىدا مەھەللىدىكى ساۋۇت سارىڭ قولىدا ھېلىقى چۈيۈندىن ياسالغان غالتەكنى ئويناپ بەخىرامان تۇراتتى، ئۇ نەچچە يۈز ئادەمنىڭ ئۆزى تەرەپكە «ھۇررا» تووۋلاپ يۈگۈرۈپ كېلىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ دەرھال كەينىگە ئۆرۈلۈپ قارىدى، كەينىدە باشقا بىرسى يوق ئىدى. ئەتىدىن ـ كەچكىچە «ھو....ھو...» دەپ كۇلۈپلا يۈرۈيدىغان بۇ كۈلگۈنچەك سارىڭ كۆڭلىدە «بۇ تېگى پەسلىگە نېمە بولغاندۇ ئەمدى؟ بۇلارنى چوقۇم كەنتتىكى ھېلىقى سېرىق ئىت ئالدىغا سېلىۋالدى، بولمىسا بۇ سارىڭ ـ لەقۋالار بۇنچىلىك قېچىشىپ يۈرمەستى!» دېگەننى ئويلاپ ھېجىيىشتىن توختىدى ئاندىن چىرايىنى تۈرگىنىچە ئىككى لىۋىنى چىشلەپ ئالدى ـ كەينىگە قارىماستىن بەدەر كەينىگە بۇرۇلۇپ قېچىشقا باشلىدى...

خۇدايىم بۇ سارائىنىڭ پۇتىغا كۈچنىمۇ تازا بېرىپتىكەن، كۆزنى يۇمۇپ ئاچقۇچە كۆز ئالدىمىزدىن پىلدىرىغۇچتەك پىقىراپ يىراقلاپ كەتمەسمۇ؟

قاچە ـ قاچ، تۇتە ـ تۇت....

سارائ بىزگە تۇتۇق بېرىدىغاندەك ئەمەس ئىدى، ئۇ شۇ يۈگۈرگىنىچە چوڭ ئۆستەڭدىكى ياغاچ كۆۋرۈكنىڭ ئۇستىگە چىقىپ توختاپ ئالدىغا ئېگىشىپ تۇرۇپ ھاسىرىغىنىچە دېمىنى ئېلىشقا باشلىدى...

بىزمۇ كەينىدىن تۇشمۇ ـ تۇش باستۇرۇپ كېلىپ قەدىمىمىزنى كۆۋرۈكنىڭ لېۋىدە توختىتىپ تىزلىرىمىزنى تۇتۇشقىنىمىزچە چوڭ ـ چوڭ نەپەس ئېلىشقا باشلىدۇق، ساۋۇت سارائ ئېگىشكەن يېرىدىن بېشىنى كۆتۈرۈپ بىزگە ئالىيىپ

قاردى، بىزمۇ ھەممىمىز بېشىمىزنى كۆتۈرۈپ ئۇنىڭغا غەزەپ بىلەن تىكىلدۇق، ئۇ زادى نېمە ئىش بولغانلىقىنى بىلەلمەي بىزگە تىل سالدى:

- ئاناڭنىڭ تويى بولاشتىما ھەرقايسىڭغا؟

بىز بىر-بىرىمىزگە قارىشىپ ھەيران قالدۇق، چۈنكى بۇ سارالڭ ئۆمرىدە بىرسىنى تىللاپ باقمىغان ئىدى.

- ھەي ساراڭ! - دېدى سېكرتار ھارغىنلىقتا دېمىنى ئالالماي، - ئاۋۇ قولۇڭدىكى غالتەكنى نەدىن تاپتىڭ؟

ساراڭ قولىدىكى چويۇن غالتەككە لاپپىدە قاراپ ئۇنى دەرھال كەينىگە تىقىۋالدى-دە تووۋلاپ جاۋاب بەردى:

- ئاچاڭنىڭ ئېرىما مەن؟ بوش تووۋلا ماڭا!، -دەپ خىرقىرىدى ساراڭ.

- غالتەكنى نەدىن ئالدىڭ دەيمەن؟

- ئاناڭنى ئالغان يەردىن!

ئۇنىڭ جاۋابىدىن ھەممەيلەن پىخىلداپ كۈلۈشۈپ كەتتۇق. كۆپچىلىكنىڭ ئالدىدا ئۇسال بولغان سېكرېتار تەلەتىنى بۇزدى:

- ھاي ساۋۇت ساراڭ ، ئاۋۇ قولۇڭدىكى غالتەكنى نەدىن تاپتىڭ دەيمەن؟

- سىنىڭ ئاناڭنى غالتەك ئالمىغان بولغىيتتى، ھەي غالتەك جىنى چاپلىشىۋالغان ساراڭ!، - دەپ ۋارقىرىدى ساۋۇت ساراڭ غەزەپ بىلەن، - نىماندىق كەچكۈچە غالتەك-غالتەك دەۋېرىسەن، غالتەكتىن بۆلەك گېپىڭ يوقما سىنىڭ؟

ساراڭ بىگىز بارمىقىنى سېكرېتارغا چىنەپ تۇرۇپ غەزەپ بىلەن ۋاقىرىدى، بىچارە سېكرتار خۇددى ئاتىسىدىن تەنبىھ يېگەن بەش ياشلىق بالىدەك يۇۋاشلاپ قالدى، بىز بۇلارنىڭ ھالىتىگە قاراپ قايسىسىنىڭ ساراڭ قايسىسىنىڭ سېكرتار ئىكەنلىكىنى بىلەلمەيلا قالدۇق.

بۇ چاغدا يېقىندىن سايلانغان كەنتە مۇدىرى سېكرېتارغا ياخشىچاق بولۇپ گەپكە ئارىلاشتى:

- ھاي ساۋۇتاخۇن، ئاۋۇ قولۇڭلىدىكى غالتەكنى بىزگە بىرىۋېتىپ ئاندىن گەپ قىلىڭلار ئۇكام!

- تۇفي!، - ساراڭ ئاچچىق بىلەن يەرگە بىرنى تۈكۈردى، - قاچاندىن بىرى مەن سىنىڭ ئۇكاڭ بولۇپ قالدىم، سەندەك نەسلى پەس، دادىسىنىڭ كىملىكىنى بىلمەيدىغان مۇناپىققا ئۇكا بۇلىدىغان ساۋۇت تېخى دۇنياغا تۇغۇلمىدى!

ھەممەيلەن كەنتە مۇدىرىنىڭ راستىنلا ئۆز دادىسىغا ئوخشىمايدىغانلىقىنى بىلىشەتتۇق، شۇڭا بىز يەر تىگىدىن كۆز بېقىشىپ كۈلۈشۈشكە باشلىدۇق.

بۇ سارائىنىڭ ئېغىزىدىن ھەر بالا كىلەتتى، يەنە ئۆزىنىڭ بىرە ئەيىبىنىڭ ئېچىلىپ قالماسلىقىنى ئويلىغان كەنتە مۇدىرى بىر ئاز شوك بولۇپ قالدى.

بۇ چاغدا ئاخۇنۇم سالاغا چۈشتى:

-جېنىم ساۋۇتاخۇن، قولۇڭلاردىكى ئاۋۇ نەرسىنى بىزگە بېرىۋېتىڭلار، بىز نەچچە كۈن بولدى، شۇ غالتەكنىڭ خاپىلىقىدا يا ئۇيقۇ ئۇيقۇ بولمىدى، يا يېگەن تاماق تاماق بولمىدى...

ساۋۇت ساراڭ ئاخۇنۇمنىڭ ئارىلاشقانلىقىنى كۆرۈپ تەلەپپۇزىنى يۇمشاتتى:

-بوپتۇ سەن گەپ قىلىپ سالدىڭ، بەرسەممۇ بېرەي، لېكىن بىر شەرتىم بار!

- دىگىنە يۈز شەرتىڭ بولسىمۇ، - دېدى سېكرېتار جىلە بولۇپ، - بىر ئاڭلاي باقىلى!

- ھەرقايسىڭ دادامنى پومىشچىك دەپ ئۇرۇپ ئۆلتۈرۈشتۈڭ، ئانامنى پومېشچىكنىڭ خوتۇنى دەپ ئاچ قويۇپ ئۆلتۈرۈشتۈڭ، بىر تۇغقانلىرىمنىڭ ھەممىسىنى پومېشچىكنىڭ بالىلىرى دەپ يىراق-يىراقلارغا پالاشتىڭ، ئۇلارمۇ سەرسانچىلىقتا ئۆلۈپ تۈگىدى، قېنى ئېيتە، ئۇ ۋاقىتدىكى بىزنىڭ قوي-كالىلىرىمىزنى نەگە ئاپارغان، ئۆيىمىزدىكى گىلەم-كىگىزلەرنى نەگە تىقىشتىڭ؟ماۋۇ كۆۋرۈكنى كىمنىڭ سالغانلىقىنىغۇ بىلىشىدىغانسەن؟ نىمىشقا بۇ كۆۋرۈكنى بوزۇشمايسەن؟ بۇپتۇ ئۇلارنىڭ ئۆلگىنى ئۆلگەن بولسۇن، دەيدىغان شەرتىم شۇكى مال-مۈلكۈمنى قايتۇرۇپ بەر، بولمىسا بۇ غالتىكەڭنى ئۆستەڭگە تاشلىۋەتكىنىم تاشلىۋەتكەن!

ئۆز ۋاقتىدا بۇ كۆۋرۈك بىلەن كەنتتىكى كونا مەكتەپنى ئۇنىڭ دادىسىنىڭ سالغانلىقىنىغۇ ھەممىمىز بىلەتتۇق، لېكىن بىز بۇ ساراڭنىڭ بۇ ئىشلارنى بۇنداق تەپسىلى بىلىدىغانلىقىنى ئەسلا ئويلىمىغان ئىدۇق، بىز ئاغزىمىزنى ئېچىپ ھاڭ-تاڭ قالدۇق.

سېكرېتار غەزەپتىن يېرىلدى:

- ۋۇ ئىززىتىنى بىلمەيدىغان قېرى ساراڭ! ئەكىلە غالتەكنى!

سېكرېتار شۇنداق دىگىنىچە ئالدىغا مېڭىشقا تەمشەلدى.

ساۋۇت ساراڭ بۇنى كۆرۈپ قولىدىكى غالتەكنى بىر بارمىقىغا ئۆتكۈزۈپ تىز

ئېقىۋاتقان ئۆستەڭنىڭ سۈيىگە سۈنۈپ تۇرۇپ ۋارقىرىدى:
- ۋۇ خام كاللا بەڭگى! ئالدىڭغا مېڭىپلا قالساڭ بۇنى تاشلايمەن!
سېكرېتار كۆزلىرىنى پىلدارلاتقىنىچە ئورنىدا قاققان قوزۇقتەك تۇرۇپ قالدى، مەن ئاخىرى بۇلالماي سەپىنىڭ ئالدىغا ئۆتۈپ پاڭگىدە ئېتىلىپ يىغلاپ سالدىم:
- جېنىم ساۋۇت ئاكا، ماڭا بىر ئىچىڭ ئاغرىسۇن!، -دېدىم ھۆركىرەپ يىغلىغىنىمچە، - ماڭا نەچچە كۈن بولدى، شۇ خالىجايدا تام قوغدايمەن دەپ پوق بۇراپ ياتقىلى، ئەمدى قۇيۇپ بۇ غالتەكنى دەپ كۈنلىكى بايراق خادىسى ئاستىدا ئەشۇ ئىت بىلەن بىرگە ياتىمەن....ئېيتقىنا ئاكا ماڭا نېمە كۈن بۇ، مەن تۇزۇك بىر سىيىپ باقمىغىلى نەچچە كۈن بولسا، سەنمۇ كۆردۈڭ ئۇ ئىتمۇ ياكى توپاقمۇ؟ جاھاندا بونداقمۇ چوك ئىت بۇلامدۇ؟ مەن سەندىن خوش بۇلاي ئاكا، ئۇنداق قىلماي غالتەكنى بەرگىن...
ساۋۇت ساراڭ مىنىڭ يىغامنى كۆرۈپ تېخىمۇ ئاچچىقلاندى:
- ئاناڭ بولغان ساراڭ جادى، دادامنى كالتەكلەپ ئۆلتۈرگەنلەرنىڭ بىرسى، تولا ۋالاقلىماي كۆزۈمدىن يوقال!
بىز نېما قىلارىمىزنى بىلەلمەي، ئاغزىمىزنى ھاڭ ئېچىپ ساراڭغا قاراپ قالدۇق، ھازىر بۇ ساراڭ ئۇزىنى دۇنيانىڭ خوجىسى دەپ ئويلاپ قالغان بولسا كېرەك ئەلپازىدىن بۇ يېقىنلاردا غالتەكنى بىزگە بىرىدىغاندەك ئەمەس ئىدى.
شۇ چاغدا ساراڭ سەت كۈلۈپ ئېغىز ئاچتى:
- ھەرقايسىڭغا بۇ غالتەك بەك مۇھىمما؟
- مۇھىم!
نەچچە يۈز ئادەم تەڭلا ۋارقىراپ جاۋاب بەردۇق.
ساراڭ ئاغزىنى تۇتۇپ پىخىلداپ كۈلگىنىڭچە سۆزىنى داۋاملاشتۇردى:
- ھەرقايسىڭنىڭ ئەقلىنىڭ يوقلا چۈكۈشۈپ قالغانلىقىنىغۇ ئوبدان بىلەتتىم، غالتەككە ئېرىشىمەن دېيىشىدىكەنسەن، ئۇيۇن ئويناپمىز! ئاڭلاشتىڭما؟
«ئاھ خۇدا! بۇ جاھان نېمە بولۇپ كەتتى، بىر ئەرزىمەس غالتەك ئۈچۈن بۇ ساراڭ بىلەن ئۇيۇن ئويناپ يۈرۈرمىزمۇ ئەمدى...»
ھەممىمىز تەڭلا جاۋاب بەردۇق:
- ئاڭلىدۇق!
- ھەممىڭ ئورنىڭدا ئولتۇرۇش!، - كوماندا بەردى ساراڭ ئۆزىنى كاتتا بىرسى

چاغلاپ.

بۇ بۇيرۇقتىن بەزەنلىرىمىز ئۇلتۇردۇق، بەزەنلىرىمىز پىخلىداپ كۈلۈشۈپ ئولتۇرمىدۇق، لېكىن ساۋۇت ساراڭ كىنونى تولا كۆرۈپ گېنراللىق سەۋىيىگە يەتكەندەك قىلاتتى، ئۇ بوش كەلمىدى:

- ۋۇ نەسلى پەس، سۇلامچى خوتۇننىڭ باللىرى، مىنى نىمە كۆرۈپ قىلىشتىڭ، ھەرقايسىڭغا غالتەككە لازىمۇ ياكى كەنتىدىكى ئۇگۇنۇشمۇ؟

- غالتەك لازىم!

بىز ئۈلگۈدەك ۋارقىراشتۇق، چۈنكى ساۋۇت ساراڭ غالتەكنى سۇغا تاشلاي دەپ تۇرىۋاتاتتى، ئاڭغىچە سېكرىتار بىزگە نەسھەت قىلدى:

- جېنىم جامائەت، مۇشۇ قېتىم ئۇنىڭ گېپىنى بىر ئاڭلاڭلار، بىز بىر ئامال قىلىپ غالتەكنى قولغا ئېلىپ يۇقىرىغا جاۋاب قايتۇرايلى، بولمىسا مۇشۇ ئىش ئۈچۈن كەنتىمىزگە بىر يىللىق خىزمەت گۇرۇپپىسى كىلىدىكەن!

«خىزمەت گۇرۇپپىسى» دىگەن گەپنى ئاڭلاپ ھەممىمىزنىڭ دىمى ئىچىمىزگە چۈشۈپ كۆزلىرىمىز يوغىناپ كەتتى، ناۋادا ئۇلار كەنتىمىزگە كېلىدىغان بولسا كۈندە قىلىدىغان يىرىم كۈنلۈك ئۇگىنىش پۈتۈن كۈنگە ئۆزگىرەتتى، يەنە تېخى.....

- سېكرىتار داداڭلار توغرا دەيدۇ،-دېدى ساۋۇت ساراڭ كاللىسنى لىڭشىتىپ تۇرۇپ ھاكاۋۇرلارچە، - توخۇ-كەپتەر، ئۆردەك-غازلىرىڭدىن ئايرىلىشماي دىيىشسەڭ بۇيرۇقفا بويسۇنۇش! مەن ھازىردىن باشلاپ پادىشاھمەن، بىلىشتىڭما؟

- بىلىشتۇق!

- بىلىشكەن بولساڭ ئېيتىشە مەن كىم؟

- پادىشاھ!

- زوۋانىڭغا بىر نىمە تورۇپ قىلىشمىغاندىكىن ئۈچ قېتىمدىن ئۇنلۇك جاۋاب بىرىش، مەن كىم؟

- پادىشاھ! پادىشاھ! پادىشاھ!

بىز قاتتىق ۋارقىراپ جاۋاب بەردۇق، گۆركىرەپ چىققان ئاۋازىمىزدىن مەيدان ئاسمىنى تىترەپ كەتتى.

يېڭى «پادىشاھ» بىزنىڭ يۇۋاشلىق بىلەن بەرگەن جاۋابىمىزدىن رازى بولۇپ ئۇسۇپ چاڭگا بولۇپ كەتكەن كالتا ساقىلىنى ئاستا سىلاپ قويىدى-دە يەنە بۇيرۇق

قىلدى:

ـ ھەممىڭ ئورنۇڭدا ئولتۇرۇش!

ھەممەيلەن ئىتائەتمەنلىك بىلەن دەرھال ئولتۇردۇق.

ـ جالالات!

بىز بۇ سارائنىڭ كىمنى جالالات دەپ چاقىرغانلىقىنى بىلەلمەي سوئال نەزىرىدە بىر ـ بىرىمىزگە قارىشىپ قالدۇق، بۇ چاغدا سېكرېتار ماڭا قاراپ كۆز ئىشارىتى قىلدى، مەن ئۇنىڭ كۆڭلىنى چۈشىنىپ خالىجاي باقىدىغان تۈتى بىلەن خادا باقىدىغان ئۈچىنى تارتىپ چىقىرىپ تۈۋلىدىم:

ـ لەببەي شاھىم!

ـ ئاۋۇ پوق ساقالنى تۇت!

بىز ئۇنىڭ كىمنى دېگەنلىكىنى بىلەلمەي ساۋۇت سارائغا سوئال نەزىرى بىلەن قارىدۇق.

ـ يېنىڭدىكى ئاۋۇ گەدەنكەشنى!

ئۇنىڭ كۆرسەتكىنى يېنىمىزدىكى ئىمام ئاخۇنۇم ئىدى. بىز ئۇنى تۇتۇشقا جۈرئەت قىلالماي گاڭگىراپ تۇرۇپ قالدۇق بۇنى كۆرگەن ساۋۇت ساراڭ غالتەكنى ئېگىز كۆتۈردى:

ـ غالتەكنى تاشلىدىم ئەمىسە!

بۇنى كۆرگەن سېكرېتارنىڭ كۆزلىرى يوغىناپ ئورنىدىن چاچراپ تۇردى ـ دە ئاخۇنۇمغا ۋارقىرىدى:

ـ چىقسىلا ئاخۇنۇم ئالدىلىرىغا قاراپ تۇرماي!

ئاخۇنۇم سېكرېتارغا سادىق ئىدى، ئۇنىڭ ئىماملىق ۋەزىپىسىنى مۇشۇ سېكرېتار ئېلىپ بەرمىگەن بولسا بۇ ئاخۇنۇم ئۆزىنىڭ كالتە بىلىمى بىلەن ھەرگىزمۇ مەسچىتنىڭ ئىماملىقىنى قىلالمايتتى ھەم يۇرتنىڭ چوڭلىرى قاتارىغا كىرەلمەيتتى، شۇڭا ئاخۇنۇم غىڭ قىلماي ئورنىدىن تۇرۇپ سەپنىڭ ئالدىغا چىقىپ تۇردى.

ـ تىزلان!، ـ دەپ ۋارقىرىدى خان غەزىپىنى بېسىپ تۇرۇپ.

ئاخۇنۇم ئاچچىقىدا لېۋىنى چىشلەپ تىزلىنىپ ئولتۇردى. خان سوراقنى داۋام ئەتتى:

ـ ئېيتە ناماز بىزگە نېمە؟

ـ ناماز بىزگە پەرز! ـ دەپ ئۈنلۈك ئېيتتى ئاخۇنۇممۇ بوش كەلمەي.

- خوش، ئۇنداق بولسا، نامازنىڭ ۋاقتى بىرگە نېمە؟

- نامازنىڭ ۋاقتىمۇ پەرز!

ئاخۇنۇم ئۆزىنىڭ بەرگەن توغرا جاۋابىدىن مەمنۇن بولۇپ بىر كۆپچىلىككە غادىيىپ قاراپ قويدى.

- ئۇنداق بولسا ھەي پوق ساقال!، - پادىشاھ قۇلنى شىلتىپ ۋارقىرىدى، - نېمىشقا كەنتتە يېغىن ئاچقاندا پىشىن بىلەن ئەسىرنى قازا قىلىسەن؟ نېمىشقا جامائەتنى مەسچىتكە ئېلىپ چىقمايسەن؟

ئاخۇنۇم كېكەچلەپ قالدى:

- بۇنى...بۇنى...سېكرېتار قويمىسا!

- سەن بەدبەخ خۇدادىن قورقامسەن ياكى سېكرېتاردىنمۇ؟

- بۇ....بۇ....

- جاللات!، -دەپ ۋارقىرىدى شاھ غالتەكنى كۆتۈرۈپ، - بۇ سېكرېتارنى ئۆزىگە خۇدا قىلىۋالغان مۇرتەدنىڭ كۆتىگە قىرىق دەۋرە!

بىر سېكرېتارنىڭ كۆز ئىشارىتى بىلەن كۆزىمىزنى يۇمۇپ تۇرۇپ ئاخۇنۇمنىڭ كۆتىگە تېپىشنى باشلىدۇق، بىچارە ئاخۇنۇم ھەر بىرنى تەپسەك بىر قېتىم ئىنجىقلايتتى...تېپىكنىڭ ئون توققۇزىنچىسىغا بارغاندا ئاخۇنۇم بۇلالماي كۆتىنى تۇتقىنىچە ئورنىدىن تۇرۇپ سېكرېتارغا ۋارقىرىدى:

- ئالە ئىماملىقىڭنى، ئىككى تال پۇلۇڭنى ئۆزۈڭ خەجلە، بىر تال قۇتا غالتەكنى دەپ مۇشۇ ساراڭنىڭ كەينىگە كىرىپ مىنى ئۇرۇپ ئۆلتۈرمەكچىما سەن؟ ئىماملىقنى ئەمدى ئاناڭ قىلسۇن!

ئىمام ئاخۇنۇم كۆزىگە ياش ئالغىنىچە مەيداندىن ئالا-تاغىل تۇۋلاپ چىقىپ كەتتى.

خان بېشىنى لىڭشىتىپ يەنە بىزگە قاراپ ۋارقىرىدى:

- ئالتە قاراقچىنى تۇت!

«بۇ ساراڭنىڭ ئالتە قاراقچى دېگىنى كىمدۇ ئەمدى؟»

بىز ھېچنىمىسنى بىلەلمەي خانغا تەلمۈرۈپ قارىدۇق.

- ھەي ئوغرى كۆزۈڭنى پارقىرىتىپ ئولتۇرىسەنغۇ! - دەپ ۋارقىرىدى خان سەپنىڭ ئالدىدا يۈكۈنۈپ ئولتۇرغان سېكرېتارغا بىگىز بارمىقىنى چەنلەپ تۇرۇپ، - شېرىكلىرىڭ بىلەن ئورنۇڭدىن دەرھال تۇر!

بۇ چاغدا سېكرېتار ئامالسىز قىزارغىنىچە ئورنىدىن تۇرۇپ پەستە ئولتۇرغان كەنتە مۇدىرى، بۇغالتىر، ئەترەت باشلىقلىرى بولۇپ بەش كىشىگە بىرمۇ ـ بىر قاراپ چىقتى. بىزنى كۈلكە بېسىۋېلىپ كۆزىمىزنىڭ قۇيرىقىدا بىر ـ بىرىمىزگە كۆز قىسىشقىلى تۇردۇق.

پادىشاھ يەنە پەرمان چۈشۈردى:

ـ جاللات !

ـ لەببەي شاھىم!

ـ بۇ گەدەنكەش تاغ قاراقچىلىرىنى ئالدىغا ئاچىقىپ تىزلاندۇر!

بىز تەمتىلەپ نېمە قىلارىمىزنى بىلەلمەي تۇرغىنىمىزدا سېكرېتار ئۆزى باش بولۇپ سەپنىڭ ئالدىغا نەچچە قەدەم چىقىپ تىزلىنىپ ئولتۇردى، بۇنى كۆرگەن باشقا بەش كىشىمۇ غۇدۇڭشىغىنىچە سېكرېتارنىڭ سېپىگە قېتىلدى.

ـ جاللات!

ـ لەببەي شاھىم!

سەككىزىمىز ئۆلگۈدەك تەڭ ۋارقىراپ جاۋاب قايتۇردۇق.

ـ ئاۋۋال بۇ مەلئۇنلارنىڭ كۆتىگە ئون دەررە!

بىز سېكرېتارغا قارىدۇق، سېكرېتارنىڭ كۆزى بولسا ئەشۇ چويۇن غالتەكتە ئىدى، ئۇ بىزگە بېشىنى لىڭشىتىپ ئىشارەت قىلدى، ئۇنىڭ بۇنداق قىلغىنى «تەپسەڭلار تېپىڭلار، لېكىن بوشراق بولسۇن» دېگىنى ئىدى.

بىز دەرھال يۈگۈرۈپ كېلىپ ئۇ ئالتىسىنىڭ كۆتىگە تەپكەننى دوراپ ساناشقا باشلىدۇق.

ـ توختاش، ھەرقايسىڭغا غالتەك لازىم ئەمەسكەندە؟ ـ دەپ ئاچچىق تۇۋلىدى ساۋۇت ساراڭ غالتەكنى يەنە سۇغا تەڭلەپ تۇرۇپ.

ـ ياق...بىز...بىز....

ـ ھەرقايسىڭ بۇلارنىڭ قوڭىنى سۈرتىۋاتەمسەن ياكى ئۇۋۇلۇۋاتامسەن؟

سېكرېتار يەنە بىزگە قاراپ بېشىنى لىڭشىتقاچ كۆزىنى چىڭ يۇمۇۋالدى.

بىز بۇ قېتىم «بىر...ئىككى...ئۈچ...» دەپ سانىغىنىمىزچە يۈكۈنۈپ ئولتۇرغان ئالتەيلەننىڭ كۆتىگە بار كۈچىمىز بىلەن تەپتۇق، مەن بۇ قېتىم ھېلىقى سېرىق ئىتنىڭ ئىگىسى بولغان ئەترەت باشلىقىنىڭ كۆتىگە«ئىت باققانغا توي، ئىت دېگەننى شۇنداقمۇ باققان بارمۇ؟» دەپ راسا كۈچەپ تەپتىم، ھەر بىر

تېپىشمىزدە بۇ بىچارىلەر تۇغۇتلۇق ئايالدەك «ئىي...ئىي...» دەپ ۋايجانلىشىپ ئالدىغا دۇم چۈشۈشەتتى. ئۇن تېپىكمۇ ئاخىرلاشتى، ئۇلار ئېغىز-بۇرنىدىكى تاش-توپىنى سۈرتۈپ پادىشاھقا ئۈمىد بىلەن قاراشتى.

- ئەمدى ئېيتىشە بۇلاڭچىلار!، - دېدى پادىشاھ چىشىنى غۇچۇرلىتىپ، - بۇ قېتىم سۇ پۇلى يىغىشقانسەن؟

- شۇنداق يىغدۇق!، - تەڭ جاۋاب بەردى ئالتىسى كۆتىنى سىلىشىپ.

- ھەر يىلى ئەزالارنى ئېرىق-ئۆستەڭ قازدۇرغىنىڭ راستما؟

- راست...

- كەلكۈنىڭ ئالدىنى ئالىمىز دەپ دەريا بېشىغا بىر ئاي مەجبۇرى ئەمگەككە ئاچىقىدىنىڭ راستما؟

- راست...

پادىشاھ تېخىمۇ ئالچاڭلىدى:

- ئېرىقتىكى سۇ ئاناڭنىڭمىدى؟

- ياق...

- ئەمىسە داداڭنىڭمىدى؟

- ياق...

ئەمىسە ئاناڭنى مۇنداق قىلغىلى بىزدىن سۇ پۇلى يىغامسەن؟ - ساۋۇت ساراڭ بۇ گەپنى دىگەچ غالتەكنىڭ تۆشىكىگە بىگىز بارمىقىنى تىقىپ تۇرۇپ بىرنىملەرنى ئىشارەت قىلدى.

تىزلىنىپ ئولتۇرغان ئالتەيلەن تەڭلا بېشىنى كۆتۈرۈپ ساۋۇت ساراڭنىڭ قولىدىكى چويۇن غالتەككە تىكىلىپ قاراپ ئۇنىڭ قىلىۋاتقان ئىما-ئىشارىتىنى چۈشىنىپ قىزىرىشقىنىچە بېشىنى تۆۋەن قىلىۋالدى.

يەردە ئولتۇرغان دېھقانلار بۇ گەپتىن خۇشال بولۇپ ئاۋازىنى چىقىرىپ كۈلۈشۈشكە باشلىدى، ئاياللار بولسا بۇ ساراڭنىڭ ھاياسىزلىق قىلىۋاتقانلىقىنى بىلىپ ئىككى قولى بىلەن يۈزىنى يۆگىۋېلىپ پىخىلداشقا باشلىدى.

سوراق داۋاملاشتى:

- ئۇنداق بولسا بۇ قېتىم يىغقان سۇ پۇلىنى يۇقىرىغا ئۆتكۈزۈشتىڭما؟

بۇ سوئالغا سېكرىتار جاۋاب بېرەلمەي يېنىدىكى يۈز-كۆزى توپىدىن تونۇغۇسىز بولۇپ كەتكەن بوغالتىرغا قارىدى.

ـ ھە...ھە...ئۆتكۈزدۈم، تۇنۇگۇن ئۆتكۈزگەن! ـ دەپ ئالمان ـ تالمان جاۋاب بەردى بۇغالتىر كېكەچلەپ.

ـ قانچىلىك تىقىۋالدىڭ؟

ـ مەن...مەن...تىقىۋالمىدىم، ھەممىنى ئۆتكۈزدۈم...

پادىشاھ بۇ جاۋاپتىن دەرغەزەپكە كەلدى:

ـ جاللات!

ـ لەببەي شاھىم!

ـ ماۋۇ يۈندە پۈرۈشقا قىرىق دەۋرە!

بىز خاننىڭ بۇيرۇقىغا ئاساسەن يۇپۇرۇلۇپ كىلىپ بۇغالتىرنىڭ كۆتىگە تازا تېپىشكە باشلىدۇق، بىز تېپىپ ئون ئىككىگە بارغاندا بوغالتىر تېپىككە چىدىيالماي ۋارقىراپ يىغلاپ كەتتى:

ـ مەن ئىقرا قىلاي...مەن ئىقرا قىلاي...مەندە بۇۋاسىر باتتى...ئەمدى تەپمەڭلار!

ـ ئېيتە قىزىل كۆز! بۇ پۇلدىن زادى قانچىلىك زىغ ـ زىغ چىقاردىڭ؟

بۇغالتىر يەرنىڭ تېگىدىن سېكرىتارغا ئالىيىپ قارىدى، سېكرىتار بىر قولىنى ئۆزىنىڭ بوينىغا ئەكىلىپ گېلىنى چىمدىپ سوزۇشقا باشلىدى، ئۇنىڭ بۇنداق قىلغىنى«جېنىم بوغالتىر ئۇكام، ھەممىنى ئۈستۈڭگە ئالغىن، مەن ھامىنى ساڭا ياخشى جاۋاب قايتۇرىمەن، مەن سەندىن ئۆتىنەي، جۇگۇ...جۇگۇ..» دېگىنى ئىدى.

بوغالتىر بۇ قېتىم سېكرىتارغا رەھىم قىلىپ ھەممىنى ئۆز بوينىغا ئالدى :

ـ مەن...مەن ...سۇ پۇلنىڭ ئۈچتىن بىرىنى ئېلىپ قالغان...

دېھقانلار بۇنى ئاڭلاپ «مەرگەزنىڭ سىياستى ئەزەلدىنلا توغرا ئىدى، ئۇلار ئۇلتۇرسا ـ قوپسا خەلقنىڭ غېمىنى يەيدۇ، ھەممىنى قىلىدىغانلار مۇشۇ يەرلىك نائىنساپلار ئەمەسمۇ؟» دەپ غۇلغۇلا قىلىشىپ مەيداننىڭ جىمجىتلىقىنى بۇزدى.

پادىشاھ ئۈنلۈك ۋارقىرىدى:

ـ ھەممىڭ ئاغزىڭنى يۇمۇش قەلەندەرلەر!

جامائەت خاننىڭ غەزىپىدىن قورقۇپ قاينىۋاتقان قازانغا سۇ قۇيغاندەك تىمتاس جىمىپ قالدى. خان سوراقنى كۆچەيتتى:

ـ تىققان پۇلۇڭ قەيەردە؟

- ئىشخانامدىكى تارتمامدا...
- ئىشخاناڭ مەككە مۇكەررەمدىما؟
- ياق...شۇ ...
- ئەمىسە ئاناڭنى ئالغىلى قاراپ تۇرامسەن، بىرىپ ئەكەلمەمسەن؟

پادىشاھ چويۈن غالتەكنى يەنە كۆتۈردى. بۇنى كۆرگەن سېكرېتار ئالاقزادە بولۇپ بوغالتىرغا ۋاقىردى:

-نېمە قاراپ تۇرىسەن، تىزىملىك بىلەن ئەكىلىپ ھەممىسىگە تارقىتىۋەتمەمسەن قاپاقباش!

بوغالتىر قۇيۇندەك يۈگۈرۈپ كىتىپ ھايال ئۆتمەي تىقىۋالغان پۇلنى ئەزالارغا تىزىملىك بويىچە بۆلۈپ تارقىتىشقا باشلىدى.

بىز بۇلۇۋاتقان بۇ ئىشلارغا قاراپ ھەيرانۇ-ھەس قالدۇق، «توۋۋا خۇدايىم ماۋۇ ساراڭنىڭ قىلغان ئىشلىرىنى! خۇدايىم بىلىپ ئىشەككە مۈڭگۈز بەرمەپتىكىنا؟بۇ ساراڭ سېكرېتار بولۇپ قالغان بولسا كۈتىمىزگە شام قىستۇرۇپ ياندۇرىدىغان چېغى نىمانچە ئاچچىق بۇنىڭدىكى!»

شۇنداق قىلىپ پۇل تارقىتىلىدى دىھقانلارنىڭ چىرايىغا باشقىدىن قىزىللىق چىقىپ كۈلكە يۈگۈردى. مۇشۇ تاپتا ساۋۇت ساراڭ بىز دىھقانلارنىڭ كۆزىگە ساراڭ ئەمەس ئەۋلىيادەك كۆرۈنىۋاتاتتى.

پادىشاھ يەنە زۇۋانغا كەلدى:

- سەن كەنتنىڭ بىشىمۇ؟
- شۇنداق پادىشاھى ئالەم!-دىدى سېكرىتار يىگى بىلەن پىشانىسىدىكى مۇنچاق-مونچاق تەرنى سۈرتۈپ تۇرۇپ.
- سەن خۇدانىمۇ ئالدىساڭ، خەلقنىمۇ ئالدىساڭ،پارتىيەنىمۇ ئالدىساڭ، دىگەن سەن زادى نىمە؟
- مەن...مەن...
- سەن دىگەن سىپى ئۆزىدىن مۇناپىق، سىپى ئۆزىدىن بۇلاڭچى! دىگەنلىرىم توغرىما؟

ساۋۇت ساراڭ شۇنداق دەپ بولۇپ غالتەكنى قولىدا يورغىلىتىشقا باشلىدى، سېكرىتار غالتەكنىڭ سوغا چۈشۈپ كىتىشىدىن ئەنسىرەپ تىزلا جاۋاب بەردى:

- شۇنداق ئېيتقانلىرى توغرا!

ـ ئۇنداق بولسا سەن نېمە؟

ـ مەن...مەن مۇناپىق!

ـ يەنىچۇ؟

ـ مەن بۇلاڭچى!

ـ ئۆزەڭنى كاچاتلا ھەزىلەك!

سېكرېتار ئۇزىنى ـ ئۆزى كاچاتلاپ تۇرۇپ يىغلامسىراپ ئېيتتى:

ـ ئەمدى خوش بۇلاي غالتەكنى بەرگىن!

پەستە ئولتۇرغانلارنىڭ ھەممىمىز ئىچىمىزدە راسا خوش بولدۇق.

خان يەنە پەرمان چۈشۈردى:

ـ ھەممىڭ ئورنۇڭدىن تۇرۇش!

بىز ھېجىيىشقىنىمىزچە ئورنىمىزدىن تۇرۇشتۇق.

ـ سەنلەرگە لازىمى مۇشۇ غالتەكقۇ؟

ـ شۇنداق!

ـ ئەمىسە مەن كىم؟

ـ پادىشاھ! پادىشاھ! پادىشاھ!

بىز بۇ قېتىم ئاۋازىمىزنى تېخىمۇ قويۇۋېتىپ چىن دىلىمىزدىن ۋارقىرىدۇق.

ـ ياخشى! ياخشى! ـ خان يەنە بىر قېتىم بىزدىن مەمنۇن بولۇپ بېشىنى لىڭشىتقاچ ساقىلىنى سىيلىدى، ـ ئەمدى ھەممىڭ كۆزۈڭنى يۇمۇش!

بىز كۆزىمىزنى يۇمدۇق. مىنۇت ئۆتمەي خاننىڭ يىراقتىن ئاۋازى كەلدى:

ـئەمدى كۆزۈڭنى ئېچىش!

بىز كۆزىمىزنى ئاچتۇق.

ساۋۇت ساراڭ كۈۋرۈكنىڭ ئۇ قېتىدا بىزگە قاراپ كۈلۈپ تۇراتتى. ئۇ «مانا غالتەك!»دىگىنىچە چويۇن غالتەكنى كۈۋرۈكتىن بىز تەرەپكە قارىتىپ ئاتتى. بىز ھەممىمىز غالتەكنىڭ يورغىلاپ كۈۋرۈكتىن چۈشۈپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن ئۆلە ـ تىرىلىشىمىزگە قارىماي غالتەك تەرەپكە يۈگۈردۇق. چويۇن غالتەك كۈۋرۈك ئۈستىدە تورۇقشىپ سەكرەپ ئۇدۇل بىز تەرەپكە قاراپ كىلىۋاتاتتى.

غالتەكنىڭ تېپىلىشىغا ئىنتىزار بولۇپ كەتكەن بۇ بىچارىلەر ئۈۋسى بۇزۇلغان ھەرە توپىدەك يۈگۈرۈشۈپ كۈۋرۈكنىڭ ئۈستىگە ئۆزىنى ئېتىشتى.

ھايىنى ـ ھۇيت دىگۈچە چۇيۇن غالتەك بىرىنچى بولۇپ سېكرېتارنىڭ قۇلىغا

چۈشتى، ئۇ خۇشاللىقىدىن غالتەكنى ئېگىز كۆتۈرۈپ ھۇررا توۋلىدى، بۇنىڭدىن بىزمۇ خۇشال بولۇشۇپ كۆزلىرىمىزگە ياش ئېلىپ ھاياجاندىن بىر-بىرىمىزنى قۇچاقلاشتۇق، كۆۋرۈك ئۈستىدە سەكرىشىپ غەلىبىدىن تەنتەنە قىلىشتۇق ، لېكىن بۇ خۇشاللىقىمىز ئۇزۇنغا بارالمىدى.

ئەمەلىيەتتە كونىراپ لىغىلداپ قالغان بۇ ياغاچ كۆۋرۈك بۇنچە جىق ئادەمنى ئەسلا كۆتۈرەلمەيتتى، ئۇنىڭ ئۈستىگە بىزنىڭ غەلىبە خۇشاللىقىدىكى ئۆچكىدەك قالايمىقان سەكرەشلىرىمىز كۆۋرۈكنىڭ ئۆمرىنى تېخىمۇ قىسقارتقان ئىدى، تۇيۇقسىز «قاراس-قۇرۇس» قىلغان بىر ئاۋاز ئاسمان-زېمىننى بىر ئېلىپ قىيا-چىيا كۆتۈرۈلدى...

مۇشۇ تاپتا بۇ «غەلىبە قۇشۇنى» دىكىلەرنىڭ ھەممىمىز خالتىنىڭ تۈشۈكىدىن قۇيۇلۇپ كەتكەن پۇرچاقتەك كۆۋرۈكنىڭ شال-ياغاچلىرى بىلەن تەڭ ئۆستەڭگە چۈشۈپ كېتىۋاتاتتۇق...

* * * * * * *

بۇ غالتەك ۋەقەسىدە كۆۋرۈكنىڭ زىيىنىدىن باشقا بىرە ئادەم ئۆلۈپ-يارىلىنىدىغان ئىش بولمىدى لېكىن ئەپسۇسلىنارلىقى سېكرېتار ئېھتىياتسىزلىقتىن قولىدىكى چويۇن غالتەكنى سۇنىڭ ئىچىدە يەنە يۈتتۈرۈپ قويدى.

بۇ ۋەقە يېزىلىق ئورگانغا يېتىپ بېرىپ كەنتە كومىتېت ھويلىسىنى يۇقىرىدىن كەلگەن باشلىق-تاشلىق، ساقچى -پاقچى دىگەنلەر قاپلاپ كەتتى، ساۋۇت ساراڭ تۇتۇلۇپ تامىدىكى شۇئارنى جىجىلىغانمۇ، غالتەكنى ئوغرىلىغانمۇ شۇ «پادىشاھ ساۋۇت» بولۇپ چىقتى.

لېكىن يېزىدىن كەلگەن كۆز ئەينەك مۇئاۋىن باشلىق «چوقۇم چويۇن غالتەكنى تېپىشىمىز كېرەك! » دەپ تۇرۇۋېلىپ پۈتۈن ئەزالارنى ئۈچ كۈن ئۆستەڭدىكى سۇدىن غالتەك ئىزدەشكە سالدى. شۇنىڭ بىلەن كەنت تەۋەسىدىكى ساقلى مەيدىسىگە چۈشىدىغان قېرىلاردىن باشلاپ ئون بەش ياشنىڭ قارىسىنى ئالغان باللارغىچە ھەممىمىز مەيدىمىزگىچە سۇغا كىرىپ چويۇن غالتەكنى ئىزدەشكە باشلىدۇق، ئۇلۇغ خۇدانىڭ ئىلتىپاتى بىلەن ئۈچىنچى كۈنى بۇ ئەتىۋارلىق «گۆھەر» سايت چولاقنىڭ پۇتىغا ئورۇندى....

چويۈن غالتەك ئاخىرى بايراق خادىسىغا قادالدى، قۇياش كۆتۈرۈلۈپ جاھان قايتىدىن ئەسلىدىكى رەڭدارلىقىنى تاپتى بىزمۇ خۇدايىم بەرگەن بۇ بايراق خادىسى بىلەن خوشلاشتۇق، خالىجاينىڭ تېمىدىكى شۇئارمۇ قايتا شوخلاندى، «ساراڭغا سوت يوق» دېگەندەك ساۋۇت ساراڭمۇ پاراۋانلىق ئورنىغا تىقىۋېتىلدى...

شۇنداق قىلىپ بىز بىچارىلەر يەنە ئېتىزغا مەھكۇم بولۇپ ئىشلىرىمىز بىلەن ئالدىراش بولدۇق، نەچچە كۈندىن كېيىن پاتمىخان بىلەن توي ئىشى توغرىلىق ھويلامدا پاراڭلىشىپ ئولتۇراتتىم ئىشىكتىن سايىت چولاق دېگەن خۇمپەر يەنە ھاسىراپ كىرىپ كەلدى.

- يەنە پادىشاھنىڭ خەۋىرىنى قىلىپ كىرمىگەنسىلەر ئاداش؟- دېدىم ئاچچىقىم بىلەن سۆھبىتىمىزنى بۇزۇپ كىرگەن سايىت چولاققا ئالىيىپ.

- ياق ...ياق ... سىلىگە دەيدىغان بىر گېپىم بار ئىدى...-دېدى سايىت چولاق بىر ئاز قورۇنۇپ.

پاتمىخان ئۇنىڭ قىزىرىپ كەتكىنىنى كۆرۈپ بىرە مۇھىم ئىشى بولسا كېرەك دەپ ئويلاپ مەن بىلەن خوشلىشىپ چىقىپ كەتتى.

- ھە ئەمدى دەڭلا، ئەتىدىكى توي ئىشىڭلارنىڭ گېپىمۇ؟، - دەپ سورىدىم ئۇنىڭدىن.

- شۇنداق ، بۇ گەپنى باشقا بىرسىگە دېگىلى بولمىدى، سىلى ئەتە مىنىڭ يىگىت قولدىشىم ئەمەسمۇ ئاداش، سىلىگە دېسەم....

سايىت چولاق گېپىنىڭ ئايىغىنى ئېيتماي جىم تۇرۇۋالدى.

- دېمەمسىلەر ئاداش، زادى نېمە ئىشتى؟

- سىلىگە دېسەم ئاداش، قاراڭلار ماۋۇ پۇتۇمغا!،-دېدى سايىت چولاق ئىشتىنىنىڭ پۇشقىقىنى تىزىغىچە تۈرۈپ، - كىندىكىمنىڭ ئاستىغىچە مانا مۇشۇنداق بولۇپ كەتتى.

قارىسام سايىت چولاقنىڭ سونجىقىدىن باشلاپ تىزلىرىغىچە تېرىسى قومچاقنىڭ تېرىسىدەك ھۆلدىلەپ چىقىپ كىتىپتۇ.

- ۋوي بۇ نېمە ئىشتۇ ؟ سەن ياكى يىلان بولمساڭ تېرە تاشلايدىغان؟- دەپ سورىدىم ھەيران بولۇپ.

- مەنمۇ بىلەلمىدىم ئاداش، ئەتە تويۇم بۇلىدىغان تۇرسا، بېرىپ دوختۇرغا بىر كۆرۈنۈپ باقايلى دېگەن.

بىز ئالدىراش كەنتىدىكى ياللاگئاياغ دوختۇرنىڭ ئۆيىگە باردۇق، دوختۇر ئۇنىڭ ھەممە يېرىنى تەپسىلى تەكشۈرۈپ پىكرىنى بەردى:

- بۇ پەقەت سۇدا ئۇزاق تۇرغاننىڭ ئىشى، بەدىنىگىنى چوقۇم سۇغۇقلۇق ئېلىپ كەتكەن گەپ، ئوگشىلىپ كىتىدۇ، ئەڭ ياخشىسى تېۋىپتىن ئازراق ئىسسىقلىق دورا يەۋال بولمىسا ئەتە تويى ئاخشىمى خوتۇنۇڭنىڭ قۇچىقىغا سىيىپ قويىسەن!

بىز دوختۇر بىلەن بىر پەس چاقچاقلىشىپ ئۇنىڭ بىلەن خوشلاشقاندىن كېيىن قوشنا كەنتتىكى تېۋىپ ئاخۇنۇمنىڭ ئۆيىگە ماڭدۇق.

تېۋىپ ئاخۇنۇم ئۇنىڭ تومۇرىنى تۇتۇپ پۇت-پاچاقلىرىنى تەكشۈرگەندىن كېيىن ئوخشاش خۇلاسىنى چىقىرىپ «ئەتە تويى ئاخشىمى ھۇجرىغا كىرىشنىڭ ئالدىدا بۇ كۇمىلاچ دورىدىن بىرنى ئىچىۋالساڭ بولدى!» دەپ خېلى جىق پۇلغا ئۈچ كۇمىلاچ دۇرا بەردى.

ئەتىسى تويىنى تىنجىلىق ئۆتكۈزۈپ يىگىت قولداشلىق ۋەزىپەمنى جايىدا ئورۇندىدىم، ئاخشىمى ياتار چاغدا ئۇلارنى ھوجرىسىغا تىقىۋەتكەندىن كېيىن ئۆيۈمگە ياندىم.

كۈندۈزى بەكلا چارچاپ كېتىپتىكەنمەن بېشىمنى قويا-قويماي بىر چاغدا ئىشىكىمنىڭ تاقىلدىغان ئاۋازى ئاڭلاندى، تامبىلىمنى كىيىپ تالاغا چىقسام ئىشىك تۈۋىدە يىگى كىلىن يەنى سايىت چولاقنىڭ بوگۈن چۈشتە نىكاھلاپ ئالغان خوتۇنى پوتلا-مىشقىسىنى ئېقىتىپ يىغلاپ تۇرۇپتۇ.

- نىمە بولدى بوغدايچىخان؟

- سايىت...ئۇ...ئۇ...

- ھە...سايىت...ۋاي نىمە بولدى، گەپ قىلىڭە؟

- تىز بۇلۇڭ، - دىدى بوغدايچىخان بېگىمنى تارتىپ، - ئۇنىڭغا بىر قاراڭ، ئاغىنىڭىز ئۇ بىر قىسمىلا بولۇپ قالدى...

مەن زادى نىمە ئىش بولغانلىقىنى بىلەلمەي ئالدىراپ بۇ خوتۇننىڭ كەينىدىن يۈگۈرۈپ ماڭدىم، سايىتنىڭ ئۆيى بىزنىڭ ئۆيگە ئانچە يىراق ئەمەس ئىدى.

بىز ھاسىراپ-ھۆمىدەپ ئۆيگە كىردۇق، قارىسام سايىت چولاق ئانىسىدىن توغما ھالدا سۇپىدىكى يوتقان-كۆرپىنىڭ ئۈستىدە ئىككى پوتىنى ئاسمانغا تىكلەپ ئوگدا ياتقان ھالدا «ئاللاھۇ ئەكبەر...ئاللاھۇ ئەكبەر...» دەپ قالايمىقان

ۋارقىرىغىلى تۇرۇپتۇ.

بۇنى كۆرۈپ ئاغزىمغا ئىسسىق سۇ كەلدى«بۇ خۇمپەر ئېلىشىپ قالدىمۇ ـ يا؟» ، مەن دەرھال بىر تال يوتقاننى ئۇنىڭ تۇرۇسقا تىكلەپ ياتقان پوتىغا ئارتىپ ئۇنىڭ يالىڭاچ بەدىنىنى يۆگەپ قويۇپ ئۇنىڭدىن سورىدىم:

ـ ۋوي سايىت بۇ نېمە ئىش؟

سايىت چولاق مىنىڭ ئاۋازىمنى ئاڭلاپ«تەكبىر»دىن توختاپ پۇتۇمغا ئېسىلىپ قان ـ يامغۇر يىغلاشقا باشلىدى:

ـ ۋاي توختى...ماڭا ئالۋاستى ئاپتىنى سالدى...ماڭا جىن چاپلاشتى ئاداش...مەن تۆگەشتىم...

ئۇ شۇنداق دەپ بولۇپ يەنە «ئاللاھۇ ئەكبەر...ئاللاھۇ ئەكبەر...» دەپ ۋارقىراشقا باشلىدى.

ـ ئالۋاستى قانداق ئاپتىنى سالدى ساڭا؟ ـ دەپ سورىدىم زادى نېمە ئىش بولغىنىنى بىلەلمەي.

ـ ۋاي ئاداش...باياتتىن بىرى ئىككى پۇتۇم ئاسمانغا تىكلىنىپ مۇشۇنداق بولۇپ قالدىم، پۇتۇمنى چۈشۈرەي دىسەممۇ چۈشمەيۋاتىدۇ، مەن ئەمدى قانداق قىلاي؟

ئاڭغىچە سايىت چولاقنىڭ خوتۇنى ھۆركىرەپ يىغلاپ ئۆينى بېشىغا كىيدى:

ـ توختى ماۋۇ ئاغىنىڭىزنى بىر نېمە قىلىڭ، ئۇ ياتار ـ ياتماي پوتىنى ئاسمانغا تىكلەپ مۇشۇنداق تۇرۇۋالدى، مەن ...مەن...

ـ ۋاي ئەنسىرىمەڭ، ئۇنى ھازىرلا دوختۇرغا ئاپىرايلى، قېنى تامبىلىنى كىيگۈزۈڭ!

ـ مەن...مەن ...خىجىل بولىمەن، ئۆزىڭىز كىيگۈزۈڭ...

بودايچىخان بىر قولىدا سايىتنىڭ تامبىلىنى ماڭا تەڭلەپ يەنە بىر قولىدا كۆزىنى يۆگىۋالغان ئىدى. بۇ بوغدايچىخاننىڭ قىز تويى بولغاچقا مەن بۇنى توغرا چۈشۈنۈپ ئاچچىق بىلەن ئۇنىڭ قولىدىن تامبالنى يۇلۇپ ئالدىم« تۈۋۋا خۇدايىم نېمە بالاغا قالدىم، يا مەن بۇ چولاقنىڭ تاپقان دادىسى بولمىسام، ئەمدە قوپۇپ بۇ راھەندىنىڭ كۈتىنى سىلاپ يۈرەرمەنمۇ؟»

شۇنداق تەسلىك بىلەن تامبالنى كىيگۈزۈپ چىقتىم، ئەڭ قىيىن بولغىنى سايىت چولاقنى ھويلىدىكى ئېشەك ھارۋىسىغا بېسىش بولدى. بۇ چولاقنىڭ

تىكلىنىپ قالغان ئىككى پوتىنى بوغدايچىخان بىلەن ئىككىمىز بىسىپمۇ چۇشۇرەلمىدۇق، ئىككى پۇتىنى باسساق كاللىسى تەرەپ قوپۇۋالاتتى، كاللىسى تەرەپنى باسساق ئىككى پۇتى يەنە ئاسمانغا قارىۋالاتتى...

بۇنداق ئۈچ بۇرجەك بولۇپ قالغان ئادەمنى قۇچىقىغا ئېلىپ كۆتۈرۈشمۇ بىر تەس ئىشكەن، خوتۇنى ئۇنىڭ بېشىنى كۆتۈردى، مەن ئۇنىڭ بىلىنى كۆتۈردۇم، شۇنداق قىلىپ ئۇنى مېڭ بىر بالادا ھويلىغا ئاچىقىپ ھارۋىغا باستۇق. ئۇنىڭ ئىككى پۇتى ھارۋىدىمۇ ئاسمانغا تىكلىنىپ تۇراتتى، بىز ناھايىتى ئالدىراش دوختۇرخانىغا يۈرۈپ كەتتۇق.

دوختۇر بىر كۆرۈپلا مىنى يانغا تارتىپ ئۇنىڭ كېسىلىنى قولىقىمغا دەپ بەردى:

- ئاغىنىڭىز ئۇ، تۇۋپىنىڭ دورىسىدىن زەھەرلىنىپتۇ ئەمەسمۇ؟

- قانداق دەيسىز دوختۇر؟

- ئۇنىڭ يېگەن دورىسىغا ئەسلىدە كۇچۇلا ئارلاشتۇرۇلىدۇ، ئەشۇ كۇچىلا دېگەن نەرسە مىقداردىن ئېشىپ كەتسە ياكى خام ھالەتتە بولۇپ قالسا، پۇتىنىڭ پەيلىرىنى ئەشۇنداق تارتىشتۇرۇپ ئادەمنى مۇشۇنداق ھالغا چۈشۈرۈپ قويىدۇ، بۇنداق ئىشلار ئالدىمىزدىن جىق ئۆتكەن ئۇكام!

مەن دوختۇرنىڭ گېپىدىن ھەممىنى چۈشەندىم، چۈنكى بىز تۆنۈگۈنلا تۇۋپىتىن ھېلىقىدەك ئىسسىقلىق دورىسىدىن ئۈچ كۇملاچىنى ئالغان ئىدۇق.

مەن ئاستا بىرىپ كارۋاتتا ئاسما ئوكۇل سېلىنىۋاتقان سايىت چولاقنىڭ قۇلىقىغا پىچىرلىدىم:

- دورىدىن قانچىنى يېگەن ئاداش؟

- ئۈچ كۈندىن بىرى چويۇن غالتەك خاپىلىقىدا سۇدىن چىقماي يۈرگەچكە ئاچچىغىمدا كۈنگە بىردىن ھىساپلاپ ئۈچ تالنىڭ ھەممىسىنى بىراقلا ئىچىپتىكەنمەن ئاداش.

سايىت چولاق بۇ گەپنى دەپ بولۇپ پىخىلداپ كۈلۈپ كەتتى، بۇ گەپنى ئاڭلاپ ئەرۋاھىم قىرىق گەز ئۆرلىدى:

- ھەي پەسەندى چولاق! ھەي پەسەندى چولاق! ساڭا ئىسسىغلىق دورىسى ئەمەس كۆتۈڭگە خالتا كىيگۈزۈپ قويۇپ سۇرگە دورىسى بىرىدىغان نىمكەنسەن!

1996 - يىلى (قاراقاش)

www.kitaphumar.net

توختى پوكان ۋە ئون ئىككى يىپ

ئارىدىن ئۇزۇن ئۆتمەي پاتمىخاننىڭ كونا گال ئاغرىقى قوزغىلىۋېلىپ يېزىلىق شىپاخانىغا چىقىپ يېتىپ قالدى، بۇ بىر ھساپتا ئىككىمىزنىڭ كۆرۈشۈشىگە قۇلايلىق پۇرسەت ئىدى، شۇڭا يېنىمدىكى بار-يوق ئىككى تال تەڭگىگە يېرىم جىڭ ناۋات سېتىۋېلىپ پوتامغا تۈگدىم-دە ئۇنىڭ قېشىغا يۈگۈردۈم.

يېزىلىق شىپاخانىنىڭ ئۆرۈلۈپ كېتەي دەپ قالغان رۇسچە كېسەلخانا بىناسى پاتمىخان سەۋەبلىك كۆزۈمگە باشقىچە ئىللىق كۆرۈنۈۋاتاتتى، دوختۇرخانا پۇراپ تۇرىدىغان قاراڭغۇ كارىدوردا تىمىسقىلاپ يۈرۈپ دوختۇرلار تۇرىدىغان بىر ئېتىز ئۆينى تەسلىكتە تاپتىم.

- يولداش، پاتمىخان قايسى ئۆيدە؟

يېزىق ئۈستىلدە بېشىنى كۆتۈرمەي بىر نەرسىلەرنى يېزىۋاتقان ئاق خالاتلىق قىزچاق بۇرنىنىڭ ئۇچىغا كىلىپ قالغان كۆز ئەينىكىنى ئۈستىگە كۆتۈرۈپ قويۇپ ئىللىق كۈلۈمسىرەپ جاۋاب بەردى:

- شو شا؟

- پاتمىخاننى دەيمەن.

- شو شا؟

- شو شا ئەمەس، پاتمىخان، پاتمىخان!، - دېدىم گاچىغا چۈشەندۈرگەندەك قۇلۇمدا ئىما - ئىشارەت قىلىپ.

قىزچاق سېرىكچىنىڭ گاچىسىدەك يەنىلا ماڭا قاراپ كۈلۈپ تۇراتتى. مەن ئون سەككىزلەرنىڭ قارىسىنى ئالغان بۇ كىچىك قىزچاقنىڭ بۇنچە بالدۇر قۇلاق قېتىش بولۇپ قالغانلىقىغا ئىچىنەلمەي ئۇنلۈكرەك قىلىپ قايتا سورىدىم:

- يەتتىنچى رايوندىن كەلگەن پاتمىخاننى دەيمەن، پاتمىخاننى؟

- شو شا .....

- نېمىنداق شوشا، شو شا دەۋرىدۇ ماۋۇ ساراڭ ئادەمنى جىلە قىلىپ! -دېدىم

ئۇنىڭغا ھۆرپىيىپ.

شۇ چاغدا بوتۇلكا كۆتۈرىۋالغان ياشتا چوڭ بىر سېستىرا ئايال مىنىڭ ئۇنلۇك ئاۋازىمدىن چۆچۈپ دەرھال بىزنىڭ يېنىمىزغا كېلىپ ماڭا چۈشەندۈرۈشكە باشلىدى:

- بۇ بىزنىڭ يېڭىدىن كەلگەن سېستىرالار باشلىقىمىز، ئۇ بىزنىڭ زۇۋانىمىزنى تېخى بىلىپ بولالمىدى، دەڭا نېمە ئىشتى ئۇكام؟

- يەتتىنچى رايوندىن كەلگەن پاتىمخاننى ئىزدەيتتىم! ، - دېدىم بۇ ئىككىسگە قاپىقىمنى تۈرۈپ ئاچچىق بىلەن.

- ھە ھاجىمنىڭ قىزى پاتىمخانىنىمۇ؟ ئۇ ئون ئىككىنچى ئۆيدە!

مەن ئۇن ئىككىنچى ئۆينى ئىزدەپ ئىشىكنىڭ ئۈستىدىكى نومۇرلارغا سەپ سېلىپ كارىدورنىڭ بۇ بېشىدىن ئۇ بېشىغا قاراپ ماڭدىم، دەل ئون ئىككىنچى ئۆينىڭ ئالدىغا كەلگىنىمدە ئۆينىڭ ئىچىدىن قاتتىق يىغا - زار ئاڭلىنىشقا باشلىدى، مەن نېمە ئىش بولغانلىقىنى بىلەلمەي ئىشىكنىڭ ئەينىكىدىن ئۆينىڭ ئىچىگە مارىلاپ قارىدىم.

ئۇدۇلدىكى دېرىزە تۈۋىگە قويۇلغان كارىۋاتنىڭ ئۆپ - چۆرىسىدە بىر مۇنچە ئادەملەر ياقا - كۆينەكلىرىنى يىرتىشىپ قاتتىق ھۆركىرەپ يىغلاپ ھازا تارتىشىۋاتاتتى، قارىسام پاتىمخاننىڭ دادىسى بىرسىنىڭ ئىڭىكىنى تېڭىۋاتقىلى تۇرۇپتۇ، يۈرۈگۈم قارتتىدە قىلىپ كۆز ئالدىم قاراڭغۇلىشىشقا باشلىدى.«پاتىمخان ئۇ..ئۇ...» تېنىمنى تىترەك باستى، نەپسىم قوۋۇزۇمغا تىقىلىپ ئىشىكنى دەھشەتلىك ئاچتىم:

- پاتىمخان!...جېنىم پاتىمخان!

يۈگۈرگىنىمچە ئۆزەمنى كارۋاتتىكى پاتىمخاننىڭ مېيىتى ئۈستىگە ئاتتىم، شۇ چاغدا بىرسى يېڭىمنى كۈچلۈك تارتتى، مەن ئۇنىڭ قولىنى ئىتتىرىۋېتىپ تېخىمۇ ھۆركىرەپ يىغلاشقا باشلىدىم:

- جېنىم پاتىمخان!... كۆزى ئۇچۇق كەتكەن پاتىمخان!...

ھېلىقى كۈچلۈك قول مىنى مېيىتنىڭ ئۈستىدىن يۇلۇپ ئېلىپ يانغا تارتتى، مىنى بولغۇسى ئايالىمنىڭ مېيىتى بىلەن ئارامخۇدا ۋىدالىششىقا يول قويمىغان بۇ زالىم قول ئىگىسىنىڭ گېلىنى ئاچچىقىمدا تازا بىر سىقماقچى بولۇپ بۇرۇلۇپلا ئۇنىڭ بويىنىنى «كاپپىدە» ئالدىم، كۈچلۈك بارماقلىرىمنىڭ ئامبۇردەك سىقىشى ئاستىدا

www.kitaphumar.net

پاتمىخاننىڭ دادىسى بولغان ھاجىم كۆزنى پولتايتقىنىچە ياندىكى كارۋاتنى ئىشارەت قىلغىلى تۇرۇپتۇ، بۇ كىشىنىڭ ھاجىم ئىكەنلىكىنى بىلىپ قۇلۇمنى تىوك سوقۇۋەتكەندەك بولدى-دە ئۇنىڭ بوينىغا ئېسىلىپ «دادا...» دېگىنىمچە ۋارقىراپ يىغلاشقا باشلىدىم، ھاجىم قۇلىقىمغا بىر نىمىلەرنى پىچىرلىدى، قارىسام پاتمىخان ئىشىكنىڭ كەينىدىكى كارۋاتتا يا كۈلەلمەي يا يىغلىيالماي ئولتۇرۇپتۇ، ئالدىمدىكى كارۋاتتا زاڭقى تېگىلىپ ياتقىنى بولسا يەتمىشلەردىن ھالقىغان بىر مومايىنىڭ مېيىتى ئىكەن. ئۆزەمنىڭ بۇ قىلىقىدىن ئۆلگۈدەك خىجىل بولۇپ پوتلا-مىشقامنى سۈرتكىنىمچە پاتمىخاننىڭ يېنىغا بېرىپ پۈتامىدىكى ناۋاتنى ئۇنىڭغا سۇندۇم.

- ئۇ مومايغا نېمە بولۇپتىكەن؟، - كۈسۈرلاپ سورىدىم پاتمىخاننىڭ قۇلىقىغا يېقىنلاپ بېرىپ ئۆزەمنىڭ يۈرىكىگە بىرنى تۈكۈرۈۋەتكەچ.

- بايىلا تېخى ياخشى ئىدى، پەللىكىگە بىر تال ئوكۇل ئۇرۇۋش بىلەن نەپەستىن قالدىغۇ-تاڭ؟!

- قانداق ئوكۇل سالغان بولغىيتتى؟

- ۋاي تاڭ، دوختۇر-سېستىرالار بىر-بىرىگە تاپا-تەنە قىلىشىپ كەتتىغۇ ئىشقىلىپ.

- ئوكۇلنى خاتا سالغان گەپ بۇ خەق!

- مىنىڭچىمۇ شۇنداق، ئۆزى مېڭىپ كىرگەن موماي ئىدى بولمىسا...

مەن ناۋاتتىن كىچىك بىر پارچىنى ئېلىپ مېيىتنىڭ يېنىدا بىر ئىشلار بىلەن مەشغۇل بولۇۋاتقان ھاجىمغا كۆرسەتمەي پاتمىخاننىڭ ئاغزىغا ئاستا سېلىپ قويدۇم، پاتمىخانمۇ يىغلامسىراشتىن توختاپ كۈلۈمسىرىگىنىچە بىر پارچىنى ماڭا سۇندى، مەن ئۇنىڭ قولىدىكىنى ئالغىلى ئۇنىماي ئۇنىڭ ئېغىزىدىكى ناۋاتنى ئىشارەت قىلىپ تۇرۇۋالدىم، پاتمىخان ھەققەتەن زېرەك ھەم نازاكەتلىك قىز ئىدى، ئۇ كۆڭلۈمدىكىنى چۈشىنىپ ئېغىزىدا شۈمۈۋاتقان ناۋاتنى ئۈستىلىق بىلەن ئالقىنىغا ئېلىپ ماڭا يۇشۇرۇنچە سۇندى، مەن ھىجايغىنىمچە ئۇنى كاپپىدە ئېغىزىمغا سالدىم.

پاتمىخان ئېغىزىمدىكى ناۋاتنىڭ ئادەتتىن تاشقىرى تاتلىقلىقىنى بىلىۋالدى بولغاي، مىنىڭ ئېغىزىمغا تەلمۈرۈپ قاراشقا باشلىدى، مەنمۇ ئۇنىچە دۆتلەردىن بولمىغاچقا دەرھال ئېغىزىمدىكى ناۋات پارچىسىنى ئاستاغىنا ئۇنىڭ ئالقىنىغا تاشلاپ

بەردىم، ئۇ بۇ قېتىم بىر جۈپ ئوتلۇق قوي كۆزىنى يۇمغىنىچە ئالقىنىدىكى ناۋاتنى ئېغىزىغا سېلىپ باشقىچە ھوزۇر بىلەن شۈمۈشكە باشلىدى...

«مانا بۇ بىر پارچە تاتلىق ناۋات - ئۇلۇغ خۇدانىڭ بىز نامراتلارغا بەرگەن سانسىز مۇكاپاتلىرى ئىچىدىكى ئەڭ ئاددى بىر كىچىك مۇكاپاتى ئىدى، مۇشۇ تاپتا بۇ بىر پارچە ناۋاتنىڭ نەقەدەر شېرىن - تاتلىقلىقىنى پەقەت ۋە پەقەت مەن بىلەتتىم... رەھمەت ساڭا ئەي ئۇلۇغ ئاللاھ!...بارلىق ھەمدۇسانا بىز غېرىبلارغا مۇشۇ تاتلىق ناۋاتنى بەرگەن سەن ئاللاھىمغا بولسۇن!»

- توختىدىڭ، - دېدى پاتىمخان ئاۋازىنى پەسلەپ، - كەچتە كەلگەن، ھازىر دادام بار...

مەن ئۇنىڭ شەرمى - ھايالىق قىز ئىكەنلىكىنى ئوبدان بىلەتتىم، شۇڭا ئۇنى تەڭلىكتە قويۇشنى خالىماي ھاجىمغا خوشمۇ دېمەستىن كىيسەلخانىدىن ئايرىلدىم.

ناماز شامدىن كېيىن پاتىمخاننىڭ ياتىقىغا پەيدا بولدۇم، ئۇ ياتاقتا يالغۇز قالغان ئىكەن. بىز خۇشاللىقتا يەر يۈزىنىڭ جىمى گەپلىرىنى قىلىشىپ چىقتۇق:

- مەن ئۇلارنىڭ مومايغا نېمە سالغانلىقىنى بىلىۋالدىم، - دېدى پاتىمخان ئاۋازىنى پەسلەپ، - ئۇلار ئوكۇلنى خاتا سالماپتۇ، لېكىن...

- نېمىكەن ئۇ سالغىنى؟

- پېنىسلىن دەمدۇ ياكى ئاسپىرىن دەمدۇ، ئىشقىلىپ بۇ ئوكۇلنى سېلىشتىن بۇرۇن رېئاكسىيە قىلامدۇ - قىلمامدۇ دەپ ئالدىن سىناق قىلىدىكەن، لېكىن دوختۇرلار بۇ ئوكۇلنى مومايغا سىناق قىلمايلا ئۇرغان ئوخشايدۇ...

- بۇنى قانداق بىلدىڭ؟

- ئۇلار ئوكۇل ئۇرغان سېستىرانى تەنقىدلىگىلى تۇرۇۋېتىكەن، قۇلىقىمغا كىرىپ قالدى.

بىز شۇ پاراڭلاشقانچە كېچىنىڭ يېرىم بولۇپ قالغانلىقىنى تۇيماپتىمىز، مەن گەرچە پاتىمخان بىلەن يات ئاربدا توي قىلماقچى بولغان بولساممۇ لېكىن ئەخلاق يۈزىسىدىن بۇنداق كېچىدە ئۇنىڭ يېنىدا قونۇپ قالسام بولمايتتى، شۇڭا كەچكە قالساممۇ قايتماقچى بولدۇم.

ئەمدى ماڭاي دەپ تۇرۇۋۇشۇمغا ئىشىك ئېچىلىپ ئىشىكنىڭ ئالدىدا بىر تۆمۈر غالتەكلىك دورا - ئوكۇل تىزىلغان كىچىك ھارۋا توختىدى، ئىككىمىز رەسمىي ئەر - خوتۇنلاردىن بولمىساقمۇ لېكىن بەكلا ئىجىل ئاشىق - مەشۇقلاردىن ئىدۇق، بۇ چاغدا

مەن پاتمىخاننىڭ پۈتنىڭ قادىقىنى ساقال تېغى بىلەن قىرىۋاتاتتىم، پاتمىخان بولسا خېنە ياققان ئۇماق پۇتلىرىنى ماڭا سۇنۇپ ئەركىلەپ يېتىۋاتاتتى...

ئىشكىنىڭ تۇيۇقسىز ئېچىلىشى بىلەن كارىۋاتتىن بۇنداقلا سەكرەپ چۈشسەم باشقىلار چوقۇم خاتا چۈشىنىپ قالاتتى، نېمە قىلارىمنى بىلەلمەي گاڭگىراپ تۇرغان چېغىمدا پاتمىخان چاققان كىلىپ مىنى يوتقان بىلەن ئۇراپ قويدى. مەنمۇ يوتقانغا چىڭ چۈمكىنىپ يېتىۋالدىم.

بىر چاغدا سىپسترا ئۈستۈمدىكى يوتقاننى ئۆرۈپ تامبىلىمنى پەسكە تارتقاندەك قىلىپ پەللىكىمگە مۇزدەك بىرنىمىنى سۈۋىدى ئارقىدىنلا يىڭنىدەك بىرنىمىنى كۆچەپ سانچىدى، مەن غىڭ قىلالماي لىۋىمنى چىشلەپ ياتتىم، ئۇنىڭ پەللىكىمگە نېمە ماڭدۇرغانلىقىنى بىلەلمىدىم ئىشقىلىپ پەللىكىم قىزىل مۇچنى قايىنتىپ سۈيىنى ماڭدۇرغاندەك ئاغرىق ئازابىدىن ھېچنىمىنى سەزمەيۋاتاتتى...

ناھايىتى ئىنىقكى بۇ كالۋا سىپسترا پاتمىخاننىڭ پەللەك ئوكۇلىنى ماڭا ئۇرۇپ قۇيغان ئىدى، ئىشكىنىڭ يېپىلغان ئاۋازىنى ئاڭلاپ بىشىمنى يوتقاندىن چىقىرىپ پاتمىخانغا قارىدىم، پاتمىخان ئېغىزىنى تۇتۇپ كۈلگىلى تۇرۇپتۇ...تۇيۇقسىز يادىمغا ھېلىقى موماينىڭ جەستى كىلىپ قالدى، تېنىم شۈركىنىپ دەرھال پاتمىخاندىن سورىدىم:

- پاتمىخان، ئۇلار ماڭا نېمە ئوكۇل ئۇرغاندۇ؟

مەن شۇنداق دەپ بولۇپ دىرىزە ئاستىدىكى ھېلىقى موماي ياتقان قورۇق كارىۋاتقا قاراپ سالدىم، پاتمىخان كۆڭلۈمنى چۈشۈنۈپ دەرھال كارىۋاتتىن سەكرەپ چۈشۈپ يالاڭئاياغ پېتى سىپسترانىڭ كەينىدىن قوغلىدى:

- ھەدە بايام ماڭا ئۇرغىنىڭىز نېمە ئوكۇلتى؟

- پېنسىلىنغۇ شۇ!

پاتمىخان بۇ جاۋابتىن بىر ئاز جىددىلىشىپ ياتاققا يۈگرەپ كىرىپ مىنىڭ پىشانەمنى تۇتۇپ باقتى ئاندىن تەمتىرەپ ئېيتتى:

- پېنسىلىن دەيدىغۇ توختەك!

- نېمە؟ ھېلىقى موماينى ئۆلتۈرگەن ئوكۇلما؟

كاللامدىن قوقاس قۇيغاندەك بولۇپ كەتتى.

«ئاھ خۇدا، ئەمدى مىنىڭمۇ زاڭىقىمنى تاڭىدىكەندە؟»

كۆز چانىقىم ياشقا تولۇپ بۇتتەك قېتىپ قالدىم،پاتمىخان بوينۇمغا ئېسىلىپ

www.kitaphumar.net

يىغلاشقا باشلىدى. ھېلى ئۇلەرمە ـ ھېلى ئۇلەرمە، ھەر ئىككىلىمىزنىڭ يىغلاپ كۆز يېشىمىز قۇرىدى لېكىن جىنىم پات چىقىدىغاندەك ئەمەس، شۇنداق قىلىپ تاڭمۇ يورىدى، خۇدانىڭ ئىلتىپاتى بىلەن ئۆلۈپ قالمىغان ئوخشايمەن ، يەرگە چۈشۈپ مېڭىپ كۆرۈۋېدىم ھەركىتىم نورمال شۇ خۇشاللىقتا پاتمىخان بىلەن خوشلىشىپ مەھەللىگە قايتتىم.

كېچىسى پاتمىخان بىلەن ۋىدالىشىش كۆز يېشى قىلىشىپ يورۇپ تۈزۈك ئۇخلىمىغان بولغاچقا سۇپىغا ئۆزەمنى تاشلاپ قاتتىق ئۇيقىغا كىتىپتىمەن، بىر چاغدا بىرسىنىڭ نۇقۇشىدىن ئويغىنىپ كۆزۈمنى ئاچسام كەنتە سېكرىتارى بېشىمدا قاراپ تۇرۇپتۇ.

ـ تورە پوكان ئورنىڭدىن ئەمدى تاڭ ئاتتى!

ـ نېمە گەپ ئاكا؟ ـ دېدىم كۆزۈمنى ئۇۋۇلاپ تۇرۇپ ئورنۇمدىن تۇرۇش خوش ياقمىغان ھالدا.

ـ تېز بول، ساڭا بىر ۋەلسىپىت ئەكەلدىم.

«ۋەلسىپىت» دېگەن سۆزنى ئاڭلاپ ئورنۇمدىن لىككىدە تۇرۇپ كەتتىم:

ـ بۇ نېمە گەپ سېكرىتار؟

ـ خەلق ئىشلار ئىشخانىسىدىن ئالاھىدە نامراتلارغا دەپ بىر سان بىرىپتىكەن ساڭا بەردۇق ئۇكام، قانداق بولماپتىما؟

ـ ۋەلسىپىت قېنى؟، ـ دېدىم ئۇنىڭ گىپىگە ئىشىنەلمەي.

ـ ئەنە ھويلاڭدا ئۇكام، ـ دېدى سېكرىتار ئالدىمدا يول باشلاپ ھويلىغا چىقىپ.

دېگەندەك ھويلىدا ئانچە يېڭى بولمىسىمۇ «ئۇچار كەپتەر» ماركىلىق ۋەلسىپىتتىن بىرسى ئەتتىگەنلىك قۇياش نۇرىدا پارقىراپ تۇراتتى. مەن خۇشلۇقتا بېرىپ ۋەلسىپىتنىڭ چاقىسنى چۆرگىلىتىپ، ئۇيەر ـ بۇ يېرىنى سىلاشقا باشلىدىم.

ـ قانداق ئەمدى ئىشەنگەنسەن؟ ـ دېدى سېكرىتار بۇرۇتىنى سىيلاپ تۇرۇپ.

ـ شۇنداق ئىشەندىم... ئىشەندىم ئاكا! ـ دېدىم ئۇنىڭ ھېيلىگەرلىك چىقىپ تۇرغان كۆزلىرىگە قاراپ بىرە ئىشنى پەملەپ.

ـ مۇنداق گەپ ئۇكام، ـ دېدى سېكرىتار ئەسلى مۇددىئاسىنى ئاشكارىلاپ، ـ ئاۋۇ ئات ھارۋىسىدا ئۈچ قوينىڭ گۆشى بار ئىدى، سەن ئېغىر كۆرمەي بۇلارنى ئىككى يەرگە...

مەن ۋەلسىپىتنىڭ خۇشلىقىدا ئۇنىڭ قۇلىقىمغا كۇسۇرلاپ قىلغان گېپىگە دەرھال ماقۇل بولدۇم:

- چاتاق يوق، دەل جايىغا يەتكۈزىمەن!

- ھېچ كىشىگە تىنمىغىن چۈشەندىڭمۇ؟

- ۋاي خاتىرجەم بوله ئاكا!

مەن شۇنداق قىلىپ ئۆيىنىڭ ئالدىغا باغلاپ قويۇلغان ئات ھارۋىسىنى ھەيدەپ يېزا تەرەپكە قاراپ خۇشال يۈرۈپ كەتتىم، كۆن نەيزە بويى كۆتۈرۈلگەندە ئىككى قوينىڭ گۆشىنى بەرمەكچى بولغان تۈنجى مەنزىلگە يېتىپ باردىم، ئۆيىنىڭ ئالدىدا بىر لاتا پىكاپ تۇراتتى، مەن مەخپىيەتلىكنى كۆزدە تۇتۇپ پىكاپ شوپۇرىغىمۇ قارىماستىن ئۇدۇل ئىشىكنى چېكىشكە باشلىدىم، ئىشىك ئېچىلمىدى...يەنە چەكتىم...

بىر چاغدا ئىشىك ئېچىلىپ ئۆيىنىڭ ئىچىدىن بويى پاكار ھەم ۋىجىك بىرسى چىقىپ كەلدى، مەن ئۇنىڭ كىيگەن كاستۇم-بۇرۇلكىسىغا ۋە تاقىۋالغان كۆز ئەينىكىگە قاراپ مەقسەتتىكى ئادەمنىڭ شۇ ئىكەنلىكىنى جەزم قىلىپ ئالدىراپ ئىككى قولۇمنى ئۇنىڭغا ئۇزىتىپ سالام قىلدىم:

- ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم!...

بۇ «يەر پايپىسى-قۇناق مەدىكى» قارىغۇ ھەم گاس بولسا كېرەك، ماڭا سالام قايتۇرۇش تۈگۈل چىرايىمغا قاراپمۇ قويمىدى. مەن ئىچىمدە ئاۋازىمنى ئاڭلىمىغان بولسا كېرەك دەپ ئويلاپ تېخىمۇ ئۇنلۈكرەك قىلىپ پىكاپقا چىقىش ئالدىدا تۇرغان بۇ بىر نېمىگە يەنە خۇشامەت قىلدىم:

- ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم!...

بۇ قېتىم ئاۋازىم ئۇنىڭغا تەسىر قىلدىمۇ-تاڭ، ئۇ يۇمۇق كۆزلىرىنى ئاستا ئېچىپ قەدىمىنى توختاتتى-دە ئاسمانغا قاراپ ئىچىدە بىرنېمىلەرنى دەپ غۇدۇڭشىپ كۈلگىنىچە ماشىنىغا چىقىپ يەنە توختىماي ئۆز-ئۆزىگە گەپ قىلىشقا باشلىدى.

«خۇدايا توۋۋا، ساراڭمۇ نېمە بۇ؟»

دەل مۇشۇ چاغدا ئوتتۇرا ياشلىق شوپۇر ئۇستام ماشىنىدىن چۈشۈپ مېنى يانغا تارتىپ قۇلىقىمغا پىچىرلىدى:

- ئۇكام، بىزنىڭ بۇ كىشىمىز ئەسلىدە تالانتلىق بىر شائىر ئىكەن، ئۇ ھەر

كۆنى مۇشۇنداق شئىر يازدۇ، ئۇنىڭ ئىلهامى كەلگەندە ئۇ ھېچكىمنى تونىمايدۇ، سەن ھارۋىدىكى نەرسىلەرنى ئۆيگە ئەكىرىپ خان ئاچىمىزغا بەرسەڭ بولىدۇ.

مەن «تووۋا» دېگىنىمچە ياقامنى چىشلەپ ئات ھارۋىسىنىڭ يېنىغا بېرىپ تازا بىر تىنىۋالدىم، لاتا پىكاپ تۇپا توزۇتۇپ كېتىپ قالدى.

ئايرىم ـ ئايرىم داستىخان بىلەن ئورالغان ئىككى دانە قوي گۆشىنى نۆۋەت بىلەن مىلىك بىر جاپادا كۆتۈرۈپ ھويلا ئىچىگە يۆلەپ قويۇپ ئايال خوجايىننى چاقىردىم:

ـ ئادەم بارمۇ؟

جاۋاب يوق.

ـ ئۆيدە ئادەم بارمۇ؟

يەنە جاۋاب يوق.

ـ خان ئاچا!

ـ ھە نېمە گەپ؟

بۇ قېتىم ئۆينىڭ ئىچكىرىسىدىن بىر ئايالنىڭ ناھايىتى بوم ھەم بوغۇق بىر ئاۋازى قۇلىقىمغا ئاڭلاندى.

ـ بۇلارنى نەگە قويىمەن؟

ھايال ئۆتمەي ئىشىكنىڭ مارجاندىن ياسالغان ملەگزىسى ئاستىدا قىزىل سۆرمە كەش كىيگەن ناھايىتى يوغان بىر جۈپ پۇت پەيدا بولدى. كېيىن ملەگزە قايرىلىپ قىزىل شايىدىن ئىچى كىيىم كىيگەن يۇمىلاق رەزىنكە توپقا ئوخشايدىغان چاچلىرى پاخپايغان، ناھايىتىمۇ سېمىز، ناھايىتىمۇ گەۋدىلىك بىر ئايال ئۆردەكتەك ئىككى يانغا ئىغاڭلاپ چىقىپ كەلدى.

ئۇنىڭ بىر تال بىلىكىنىڭ تومۇلۇقى گەپ يوق مېنىڭ بىلىمدەك بولۇپ، ئۈستى كالپۇكى ئاسماندا ئاستى كالپۇكى يەردە تۇراتتى، مەن ئىچىمدە « يا رەببى! نىمانچە زور ئايال بۇ؟ ئادەممۇ ياكى دىۋىمۇ؟» دەپ ئويلاپ قالدىم.

ئايال خوجايىن ئۇيقۇلۇق كۆزلىرىنى ئاچالماستىن دەلدەڭشىگىنىچە ئالدىمغا كىلىپ تازا بىر ئەسنىۋالغاندىن كېيىن ئېيتتى:

ـ ئاۋۇ ئۇستەلدە قويۇپ قوي!

مەن ھويلىدىكى يوغان ئۇستەلگە داستىخان بىلەن ئورالغان گۆشلەرنى ئېلىپ قويۇپ بۇيرۇق بويىچە ئايال خوجايىنغا بۇ گۆشنى كىمنىڭ ئەۋەتكەنلىكىنى

ئېيتتىم.

ئايال خۇجايىن خوشياقمىغان هالدا ئىششىپ كەتكەن كۆزلىرىنى قىڭغىر ئېچىپ گېپىمنى بۆلدى:

ـ هە بولدى، ساۋاتىڭ بارمۇ؟

ـ بار خان ئاچا!ـدېدىم ئۇنىڭغا پۈكلىنىپ تۇرۇپ.

ـ ئەمىسە بۇياققا كەل!

مەن ئۇنىڭ كەينىدىن ئەگىشىپ ئىچكىرىدىكى بىر ئۆيگە كىردىم، ئۇ خوتۇن ئالدىمغا پۈرلىشىپ كەتكەن بىر كونا دەپتەرنى سۇنۇپ تارتمىدىن قەلەمنى سۇنغاچ ماڭا بۇيرۇق قىلدى:

ـ بۇ يەرگە يېزىپ قوي!

«ئالە شەھىرىگىنى، تىزىملاپ ئېلىشقىلى تۇرۇشۇپسەن ـ دە!»

ئايال خوجايىننىڭ ئېغىزىدىن گۈپۈلدەپ هاراقنىڭ پۇرىقى كېلىۋاتاتتى، بۇ خوتۇننىڭ ئالدىمغا بەدىنىنى يېرىم يالىڭاچ قىلىپ چىققىنىدىن قارىغاندا ئاخشامقى مەستلىكىدىن تېخى تەلتۆكۈس يېشىلمىگەندەك قىلاتتى.

مەن تىزىملاشنى تۈگىتىپ قايتىشقا تەمشىلىۋاتاتتىم، ئايال خۇجايىن تۇيۇقسىز سەت كۈلگىنىچە گەپ تىنىشىپ قالدى:

ـ ئۆيدە خوتۇنۇڭ بارمۇ؟

مەن كۆڭلۈمدە بۇ پارىخور ئاز ـ تولا رەھمىتىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن «ئاياللىڭغا ئالغاچ كەت» دەپ ئۇششۇق ـ تۆششۈك ياغلىقتەك بىر نېمىلىرىدىن بىرەنى ماڭا بېرىدىغان ئوخشايدۇ دەپ تاما قىلىپ دەرهاللا جاۋاب قىلدىم:

ـ خوتۇنۇم بار خان ئاچا...

ـ هە شۇنداقمۇ؟ ـدېدى ئايال خۇجايىن يېنىمغا دىۋەيلەپ كېلىپ هىجايغىنىچە، ـ قارىسام توي قىلمىغان يىگىتنىڭ ئۆزىكەنسەن، شاشمۇ سەن؟

« ئۇنىڭ شاشمۇ سەن دېگىنى نېمە گەپتۇ ئەمدى، مەھەللىمىزدىكى چاپقۇر ئاتلارنىغۇ شاش ئات دەيتتۇق، يا بۇ خوتۇن مېنى ئات كۆرۈپ قالدىمۇ نېمە؟»

بۇ خوتۇننىڭ هاياسىزلىق بىلەن ماڭا يېقىنلىشىشىدىن تىنىم شۈركىنىپ پۇت ـ قولۇم سىيقىراشقا باشلىدى.

ـ مەن...مەن...

هايىنى ـ هۇيت دېگۈچە بۇ خوتۇن مېنىڭ ياقامدىن تۇتۇپ بېشىمنى تامغا

داقىدى ـ دە كۆزلىرىنى پارقىرىتىپ سەت كۈلدى:

ـ كىلە ئوغرى، پەيزى قىلىمىز!

ـ ئاچا...مەن...مەن...

ـ ئاچا ـ پاچاڭنى قوي، ماڭە بوياققا!

ئىككىسى پۇتۇم پەقەت مىدىرلىمايۋاتاتتى، خانا ئاچام مىنىڭ ياقامدىن سۆرىگىنىچە ياتاق ئۆيىگە ئېلىپ ماڭدى، مەن خۇددى كونا چاپاندەك ئۇنىڭ كەينىدىن سۆرىلىپ ماڭدىم...

ـ ئاچا......ئېرىڭىز ئۇ...

ـ قوي ئۇ ھەزىلەكنىڭ گېپىنى، خورازچىلىك ئۇسۇرۇشنىمۇ بىلمەيدۇ ـ ئۇ نېمە!

ـ مەن...مەن...

كۆزۈمنى يۇمۇپ ئاچقۇچە بۇ مەست خوتۇن كىلەڭكىدەك يوغان ئېغىزىنى كاپپىدە ئېچىپ ئېغىز ـ بۇرنۇم ھەم زاڭقىم بولۇپ يۇزۇمنىڭ يېرىمىنى ئېغىزىغا ئېلىپ بولدى...

مۇشۇ تاپتا نەپەس ئالىدىغان ئېغىز ـ بۇرنۇم ئۇنىڭ غىچ ھاراق پۇراپ تۇرىدىغان ئېغىزىنىڭ ئىچىدە قالغاچقا ماڭا ھاۋا يېتىشمەيۋاتاتتى...

ئىچىمدە «ئاھ خۇدا!... بۇنداق سىپسىقچىلىقتا تۇنجۇقۇپ ئۆلگىچە ئاخشامقى ئوكۇلدا ئۆلسەممۇ بولۇپتىكەن، بۇ خوتۇن ئەمدى مىنى يالماپ يۇتىۋېتىغان ئوخشايدۇ... » دېگەننى ئويلاپ بېشىمنى ئېلىپ قېچىشقا ئۇرۇندۇم، لېكىن بۇ خوتۇن مىنى قويۇۋېتىغاندەك ئەمەس...

بىر چاغدا ئېغىزىمغا بوغما يىلاندەك بىر نېمە كىرىپ كىتىۋاتىدۇ...كاللامدىن تۈتۈن چىقىپ كەتتى...دىققىتىمنى يىغساممۇ ئۇنىڭ تىلىكەن...

بۇ خوتۇن ئۈچ ۋاقلىقىغا كالىنىڭ تىلىنى پۇشۇرۇپ يەمدىكىن، ئۇنىڭ زور تىلى خۇددى خارەت ئۇستامنىڭ يوگىمە لاتا مىتىرىدەك ئارقا ـ ئارقىدىن چىقىۋەردى...ھېلى توختا...ھېلى توختا...ئاھ خۇدا!...ئۆزەمنىڭ تىلىنى قويغىلى يەر تاپالمايۋاتسام بۇ خوتۇننىڭ ئۈتۈككە ئوخشايدىغان سىمىز تىلى ئەقىل تىلىمدىن ئۆتۈپ دەل پوكىنامغا كىلىپ توختىماسمۇ...

تىنىقىم بارغانسىرى قىيىنلىشىپ نەپسىم توختاپ قالاي دېدى... بېشىم چىڭقىلىپ پۇت ـ قولۇم تىترەشكە باشلىدى...

مەن پەقەت نەپەس ئالالمىدىم، ئاخىرى بۇنداق ئۆلۈپ كەتكۈچە بېشىمغا كەلگەننى كۆرەي دەپ بار كۈچۈم بىلەن ۋاقىرىدىم:

- خو خۇلاي... خېخىم خاخا...خو خۇلاي!...

مەن ئەسلىدە «خوش بولاي، جېنىم ئاچا، خوش بولاي، مىنى قويىۋەت!» دەپ ۋارقىرىماقچى ئىدىم، لېكىن مۇشۇ تاپتا ئۇنىڭ تىلى ئەقىل تىلىمنى قايرىپ بوغۇزۇمغا كىلىپ تۇرىۋالغاچقا ئاۋازىمىمۇ تۈزۈك چىقمايۋاتاتتى...قانچە يۇلقۇنۇپ باقساممۇ ئۇنىڭ پولات قىسقۇچتەك كۈچلۈك قوللىرىدىن ئاجرىيالمىدىم...

بىر چاغدا رەسمىي تۇنجۇقۇپ ئىككى قۇلۇم ئۆلۈك كەپتەرنىڭ قانىتىدەك ھاۋادا لەيلەشكە باشلىدى...

خان ئاچامنىڭ ماڭا رەھىمى كەلمەيۋاتاتتى...مەن ئەڭ ئاخىرقى قېتىم كۆزۈمنى يېرىم ئېچىپ دۇنيا بىلەن خوشلاشماقچى بولدۇم «ئەلۋىدا يورۇق دۇنيا! ئەلۋىدا جېنىم پاتمىخان!» كۆزۈمنىڭ چانىقىدىن بىر تامچە ياش مەڭزىمدىن دومىلاپ چۈشۈپ كەتتى...

شۇنداقتىمۇ ئۆلۈش ئالدىدا ئاخىرى كاللامغا بىر ئەقىل كەلدى، بار كۈچۈمنى چىشىمغا يىغىپ ئېغىزىمغا تىقىلغان سېسىق «لاتا مېتىر» نى بار كۈچۈم بىلەن قاتتىق چىشلىدىم...

بۇ خوتۇننىڭ تىلى ئاغرىغان بولسا كېرەك، ئۇ«لاتا مېتىرى» نى خۇددى بوتۇلكىنىڭ ئېغىزىدىكى چىڭ تىقىلغان مەدەك پۆكەتكىنى سۇغۇرۇپ ئالغاندەك ئېغىزىمدىن «بوككىدە» قىلىپ سۇغۇرۇپ ئالدى...

«تۇۋۋا دەيمەن، كۆز ئالدىمدىكى مەن تىنىۋاتقان بۇ ھاۋانىڭ بۇنچە مۇھىملىقىنى...ئاھ ئۆلۈغ ھاۋا...» مەن ناھايىتى چوڭقۇر بىر تىنىۋالدىم، كەينىمگە ئۆتۈپ كەتكەن كۆزۈمنىڭ قارىسىمۇ ئاستا ـ ئاستا ئورنىغا كىلىشكە باشلىدى.

- ئەجەب شوخ نىمىكەنسەن!، ـ دېدى خان ئاچام «گارتتىدە» بىرنى سېسىق كېكىرىپ، ـ چىشلەپ قۇيۇشلىرىڭ نىمانچە ئوماق سىنىڭ!

- شۇنداق، خان ئاچا، شوخلۇق قىلمىمەن دەپ تاس قالدىم بۇ دۇنيادىن چاچراپ كەتكىلى، ئەمدى مەن بىر قايتىۋالاي، ھويلىنىڭ ئالدىدىكى ئاتنى باغلىماپتىكەنمەن...، ـ دېدىم زەردە بىلەن بۇ خوتۇنغا ئالىيىپ ھاسىرىغىنىمچە.

- شۇنداقمۇ؟ ئاتنى ھازىر باغلايمىز، كىلە بۇياققا، ھاراملىق!

بۇ خوتۇن مەستلىكتىن يېشىلىدىغاندەك ئەمەس ئىدى، جان ئاچچىقىمدا

ئۈنىڭغا غەزەپ بىلەن ۋارقىرىدىم:

- ئەمدى كېلىدىغان بولساڭ، ئاناڭنى ئالىمەن ئالۋاستى قېرى!

- ھى...ھى...، -نازلىنىپ ھىجايدى خان ئاچام ئېغىزىنى تۇتقىنىچە، -ئانام بەكمۇ يىراقتا، ئالدىڭدا مەن تۇرسام ئانامنى ئېلىپ نېمە قىلىسەن قۇرغۇيۇم...

- ماڭا يېقىنلاشما! ھېلى بىكار...

مەن كەينىمگە داجىدىم، خان ئاچام چىشلىرىنى ھىڭگايتقىنىچە يۈيۈرۈلۈپ كېلىپ گىگانت بىلەكلىرىنى سۇنۇپلا كانىيىمدىن ئېلىۋالدى-دە مېنى توشقاننى قۇلىقىدىن تۇتقاندەك يەردىن يۇلۇپ ئېلىپ كەينىمدىكى تامغا يەنە كۈچ بىلەن قاتتىق ئۇستۇردى، كەينى مېڭەمنىڭ ئاغرىق ئازابىدىن كۆزۈمنى قاراڭغۇلۇق بېسىپ بىر ئاز شوك بولۇپ قالدىم...

پۈرسەتنى غەنىيمەت بىلگەن بۇ ئاچكۆز خوتۇن مېنى كىچىك بالىنى كۆتۈرگەندەك قۇچىقىغا ئېلىپ كۆتۈرۈۋالدى، پۈتۈم يەردىن ئۈزۈلۈپ ھاۋادا لەيلەپ قالدى. شۇنچە كۈچەپ تەپسەممۇ بۇ خوتۇن غىڭ قىلىپ قويماي مېنى بىر ياقلارغا كۆتۈرۈپ ماڭدى...

بىر چاغدا ئۇلۇك قۇلۇمنى بىر نېمە قىلىپ ئۈنىڭ بىلىكىنىڭ ئارىسىدىن سۇغۇرۇپ ئېلىپ «مېنى قويۇۋەت...مېنى قويۇۋەت!» دېگىنىمچە خاپان كاللىسىنىڭ ئۈچرىغانلىكى يېرىگە سېلىشقا باشلىدىم، تاياق بۇ خوتۇنغا ئازراق تەسىر قىلغان بولسا كېرەك، مېنى يەرگە «پوككىدە» قويۇۋېتىپ يۈزۈمگە شالاققىدە بىرنى تۆكۈردى، ئاندىن بېشىنى يەرگە ئېگىپ «گاررىدە» قۇسقىنىچە ئاخشامقى يېگەن - ئىچكەنلىرىنى چىقىرىشقا باشلىدى...

مەن بۇ پۈرسەتتە قاچماقچى بولۇپ ئىشىك تەرەپكە ماڭدىم.

- توختا ئىتنىڭ بالىسى! نەگە قاچىسەن؟، -دەپ ۋارقىرىدى خان ئاچام ئېغىزىدىكى قۇسۇقنىڭ يۇقۇندىسىنى بىر قولى بىلەن سۈرتۈپ تۇرۇپ يەنە بىر قولى بىلەن پىشمىنى چىڭ تۇتتۇۋېلىپ تۇرۇپ.

- مەن...مەن...، - دېدىم دۇدۇقلاپ ئۈنىڭ قانغا تولغان كۆزىدىن قورقۇپ.

- بۇيتۇ، كەتسەڭمۇ كەت!، - دېدى خان ئاچام بېشىنى لىڭشىتقىنىچە ئالدىمغا يېقىنلاپ كېلىپ، - لېكىن مېنى بىرنى قۇچاقلاپ قوي!

مەن جاۋاب بىرىپ بولغىچە بۇ خوتۇن مېنى بايامقىدەك يەردىن چامغۇر يۇلغاندەك يۇلۇپ ئېلىپ چىڭ قۇچاقلىۋالدى، لېكىن بۇ قۇچاقلاش ھەر ھالدا «لاتا

مېتىر» بىلەن ئۆلچەشتىن ياخشى ئىدى...

لېكىن بۇ خۇتۇن ئادەتتىن تاشقىرى كۈچلۈك بولغاچقا بارغانسىرى كۈچەپ مېنىڭ قوۋۇرغىلىرىمنى سۇندۇرۋاتاي دەپ قىلىۋاتاتتى...مەن ھەرقانچە قىلىپمۇ ئۇنىڭ چاڭگىلىدىن يۇلقۇنۇپ چىقالمىدىم...

شۇ چاغدا تۇيۇقسىز كەينىمدىن ئىسسىق بىر نېمە مېڭىپ پۇتۇمدىن ساقىپ ئېقىۋاتقاندەك سېزىم پەيدا بولدى، مەن«ئىچىم سۈرۈپ كەتتىمۇ-يا؟» دېگەننى ئويلاپ يەرگە بېشىمنى تەسلىكتە ئىگىپ قارىسام پۇتۇمنىڭ ھۇشۇقىدىن يەرگە قان تامچىلاشقا باشلاپتۇ...مەن قورققىنىمدىن لاغ-لاغ تىترەپ بۇ خوتۇنغا ۋارقىرىدىم:

- قان ...مەندىن قان كېتىپتۇ!

خان ئاچام ئىشەنمىگەندەك كۆزىنىڭ قۇيرىقىدا يەرگە قارىدى، دەرۋەقە مۇئەللەقتە ئېسىلىپ قالغان پۇتۇمنىڭ سونجىقىدىن قان تەپچىپ ئېقىۋاتاتتى. بۇ خوتۇن قاننى كۆرۈپ ۋالاقشىپ كۈلگىنىچە مېنى قويۇۋەتتى:

- كېسىلىڭ كېلىپ قالدىمۇ يىگىت؟

- ھەئە، خان ئاچا كېسىلىم كەلگەن ئوخشايدۇ، ئەمدى مەن قايتاي!

مەن شۇنداق دېگىنىمچە قۇلۇمنى تامبىلىمىنىڭ كەينىگە تىقىپ ئېچىشىپ ئاغرىۋاتقان پەللىكىمنى تۇتۇپ باقتىم، قولۇم قىپقىزىل قانغا مىلىنىپ چىقتى، زادى نېمە ئىش بولغانلىقىنى بىلەلمەي، بىر قولۇمدا ئېچىشىۋاتقان كۆتۈمنى چىڭ بېسىپ دوختۇرخانىغا قاراپ يۈگۈردۈم...

دوختۇر بىردەمنىڭ ئىچىدە كارىۋاتتا مېنى دۈم ياتقۇزۇپ تەكشۈرۈپ خۇلاسىلىدى:

- ھاي ئۇكام، كۆتىڭىزنىڭ جىيىكى يىرتىلىپ كېتىپتۇ، دەرھال تىكمىسەك قان توختىمايدۇ!

- نېمە؟،-دېدىم دوختۇرنىڭ گېپىنى ئوبدان چۈشەنمەلمەي،-جىيىكى يىرتىلىپ كېتىپتۇ؟

- شۇنداق، ئىككى پەللىكىڭىزدە بەشتىن ئون تىرناقنىڭ ئىزى مېنى مەن دەپ چىقىپ تۇرۇپتۇ، بىرسى سىزنىڭ پەللىكىڭىزگە قامال سېلىپ ئىككى يانغا كۈچەپ تارتىپ كۆتىڭىزنى ئىككىگە بۆلىۋېتىپتۇ ئەمەسمۇ!

«ماۋۇ پاسكىنا خوتۇن قولىنى ئۇيەرگە ئاپارغاندەكقۇ قىلمىغان، قانداق بولۇپ پەللىكەمنى ئىككىگە بۆلىۋەتكەندۇ؟»

- ئەمدى قانداق قىلىمىز دوختۇر؟ - دېدىم يىغلامسىراپ.

- قانداق قىلاتتۇق توختاخۇن، كۆتىگىزنىڭ جىيىكىنى تىكىدىغان گەپ!

ئۇنىڭ «توختاخۇن» دېگەن ئاۋازى ماڭا بىرخىل تونۇش بىلىندى، مەن ياتقان يېرىمدىن بېشىمنى كۆتۈرۈپ بۇ دوختۇرنى تونۇپ قالدىم:

- سەن...سەن ھېلىقى ياقا يۇرتتىن كەلگەن شىپاخانىنىڭ ئالدىدا ئاياق تىكىدىغان ھەسەن موزدۇز ئەمەسما؟، - دېدىم ئۇنىڭ دوختۇرلۇق قىلىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ ئەجەبلىنىپ.

- ھاي...ئۇ دېگەن مىنىڭ قوشكېزەك ئاكام، مەن دېگەن دوختۇر ھۆسەن!

- ئۇنداق بولسا دەرۋازا تۈۋىدىكى ياماقچى ھەسەن ھازىر قەيەردە؟، -دېدىم ئۇنىڭغا ئىشەنمەي بىر قولۇم بىلەن كۆتۈمنى تۇتۇپ تۇرۇۋېلىپ.

- ئۇنىڭغا تۆگەپ كەتكىلى ئۈچ يىل بولدى، -دېدى ھۆسەن دوختۇر قىزارغىنىچە ماڭا ئالىيىپ قاراپ، - ماڭا ئىشەنمىسەڭ كۆتۈڭنى شەھەرگە كىرىپ تىكتۈرىۋال، لېكىن ساڭا شۇنى دەپ قوياي، سەن شەھەرگە كىرگۈچە قانسىراپ ئۆلۈپ كېتىسەن، مەيلىمۇ؟

بۇ گەپنى ئاڭلاپ يۇۋاشلاپ قالدىم.

- بۇپتۇ، ساڭا ئىشەندىم، نېمە قىلساڭ قىل، ئىشقىلىپ مىنى ئوبدان داۋالا، ئالدىمىزدا تويۇم بار مىنىڭ...

- خاتىرجەم بول، مەن بۇنداق يىرتىلىپ كەتكەن جىيەكلەرنى تىكىپ كۆنۈپ كەتكەن، ھېچقانداق ئىز قالدۇرمايمەن!

ئىچىمدە «ئاكاڭ رەھمەتلىكمۇ ھۆنەرگە ئۇستا ئىدى، تىككەن ئايىغى نەچچە يىلغىچە يىرتىلىپ كەتمەيتتى، سىنىڭ تىككەن يىرىڭمۇ مەڭگۈ قويۇپ بەرمەس ئىلاھىم!»دەپ لۇغمىنى چىشلەپ ياتتىم.

ھۆسەن دوختۇر دېگەن بۇ كوسىپۇرۇچ يىرتىلغان يىرىمنى مەس قىلماي تىككەن بولسا كېرەك، ھەر بىر يىڭنە سالغاندا كۆتۈمگە پىچاق تىققاندەك سىيزىم بولۇپ ۋايجانلاپ ياتتىم، بىردەمدىن كېيىن ئۇ ئىشنى تۆگەتكەن چېغى«ئەمدى يەرگە چۈشسەڭ بولىدۇ» دېدى.

مەن كارىۋاتتىن يەرگە چۈشەي دېيىشىم، ھۆسەن دوختۇر «توختاپ تۇر!» دېگىنىچە كونا كەشىمنى قولىغا ئېلىپ سىنچىلاپ قاراپ كەتتى-دە مەن ياتقان كارىۋاتنىڭ تىگىدىن بىر نېمىنى تارتىپ ئېلىپ بىر يېنى يىرتىلىپ كەتكەن

كەشمنى ئۇنىڭغا كىيگۈزدى، ئارقىدىن كارىۋاتنىڭ ئاستىدىن يەنە كىچىك بىر دانە بولقىنى سۇغۇرۇپ ئېلىپ تىلىنى توغرىسىغا چىشلىگىنىچە كەشمگە «توك، توك» قىلىپ مىخ ئۇرۇپ ئاجراپ كەتكەن يەرنى ئوڭشاشقا باشلىدى...

«مانا بۇ ئىش قىلغاندا تىلىنى توغرىسىغا چىشلىۋېلىپ ئاياغ تىكىدىغان ھەسەن موزدۇزنىڭ ئۆزى ئەمەسمۇ؟ ئۇنىڭ ئاياغ يامايدىغان خۇمارى تۇتۇپ كەتكەن گەپ، بولمىسا مىنىڭ كونا كەشمنى مىخلاپ نېمە قىلىدۇ؟!»

مەن بۇلارنى ئويلاپ ئورنۇمدىن تۇرۇپ كېتىپ كەشمنى ئۇنىڭ قولىدىن سىلكىپ ئېلىپ كۆتۈمنى تۇتقىنىمچە ئىشىك تۈۋىگە بېرىپ ئۇنىڭغا ھۆرپىيىپ ۋارقىرىدىم:

- ئەبلەخ!

- نېمە دەيسەن قىزىل كۆز پوكان؟ - دېدى ھەسەن موزدۇزمۇ بوش كەلمەي.

- كىمىڭنى ئالدايسەن؟

- مەن نېمە قىلدىم؟

- مىنىڭ كۆتۈم سىنىڭ قالايمىقان تىكىپ ئوينايدىغان كەشىڭمىدى؟

- ئۆلچەملىك تىكىپ قويىدۇمغۇ ياخشىلىقنى بىلمەيدىغان تۈزكور!

- زادى قانچە يىپ تىكتىڭ؟

- ئون ئىككى يىپ!

- ئون ئىككى يىپ؟ ۋوي شۇنچە چوڭمىكەن؟

- كۆتۈڭنىڭ ياختىكى چىقىپ قاپتىغۇ ئەنە!

ھەسەن موزدۇز شۇنداق دەپ بولۇپ بېشىنى چايقىغىنىچە كۆلۈپ ياندىكى ئۆيگە كىرىپ كەتتى، مەن ئاچچىقىمدا دوختۇرخانا باشلىقىنى ئىزدەپ بۇ ئەھۋالنى ئۇنىڭغا پاش قىلىپ قويماقچى بولدۇم.

دوختۇرخانا باشلىقىنىڭ ئىشخانىسىنى تەسلىكتە تېپىپ ئىشىكىنى يىنىك چەكتىم.

- كىرىڭ!

قارىسام ئۇستەل ئالدىدا ماڭا تونۇش بولغان مال دوختۇرخانىسىنىڭ پونكىت باشلىقى ئولتۇرۇپتۇ، مەن خاتا كىرىپ قالدىممۇ نېمە دەپ كەينىمگە يېنىپ ئىشىكنىڭ بېشىغا قايتىدىن قاراپ چىقتىم، بۇنى كۆرگەن باشلىق كۆلۈپ كېتىپ ئېغىز ئاچتى:

- توختاخون خاتا كىرمىدىڭىز، - دېدى ئۇ مۇلايىملىق بىلەن ماڭا كۈلۈمسىرەپ، - مەن ھازىر بۇ يەرگە يۆتكەلدىم، تەشكىلنىڭ ئۇرۇنلاشتۇرۇشى دەڭا ئۇكام!... نىمە ئىشتى؟

بۇنى ئاڭلاپ ئىغىزىمغا ئىسسىق سۇ كەلدى«خۇدايا تووۋا قىلمىدىم، ئىشەك دوختۇرخانىسىنىڭ باشلىقىنى ئادەم دوختۇرخانىسىغا باشلىق قىلىپ قويغان نەدە بار؟!»

- ھە... ھېچ گەپ يوق...ھېچ گەپ يوق... مۇنداقلا كىرىپ قاپتىمەن، مەن كەتتىم ئاكا خوش!

«بۇ ئەھۋالنى ئۇنىڭغا ئېيتقاننىڭ نىمە پايدىسى؟ چاشقاننىڭ ئەرزىنى مۇشۇك سورىغاندەكلا بىر ئىشقۇ بۇ...»

مەن پاتمىخاننىڭ يېنىغىمۇ كىرمەي ھېلىقى بىر قويننىڭ گۆشى بىلەن ئات ھارۋىسىنى تېپىۋېلىش ئۈچۈن ئىككى پۇتۇمنى كەرگىنىمچە خان ئاچامنىڭ ئۆيى تەرەپكە يۈگۈردۈم.

بىچارە ئات دەرەخكە باغلانغان پېتى تۇرۇپتۇ، كۆتۈمنىڭ ئون ئىككى يىپ تىكىلگەنلىكى سەۋەبىدىن ھارۋىدا قۇگۇمنى قويۇپ ئولتۇرالمىغاچقا ھارۋىنىڭ چۇقۇرىنى تۇتۇپ ئۇرە تۇرۇشتىن باشقا ئامالىم قالمىدى. تارقىتىدىغان يەنە تېخى بىر قوينىڭ گۆشى بار ئىدى.

مىڭ بىر جاپادا ئىككىنچى مەنزىلگە يىتىپ بىرىپ دەرۋازىنى قاقتىم.

-ئىشىك ئۇچۇق! - سەت ۋارقىرىدى بىر ئايال.

ھويلىغا كىردىم، نەقىشلىك تۈۋرۈكلەرگە تولغان ھەشەمەتلىك ھويلا ئىچىدە ئىنسى-جىن كۆرۈنمەيتتى.

تىككەن يېرىمىنىڭ قويۇۋېتىشىدىن ئەنسىرەپ بىر قۇلۇمدا كۆتۈمنى تۇتۇپ يەنە بىر قۇلۇمدا قوي گۆشىنى كۇرمىڭ تەسلىكتە كۇتۇرۇپ ھويلىغا ئەكىردىم، ئاندىن ئۆي ئىگىسىنى چاقىردىم:

- ئادەم بارمۇ؟

جاۋاب يوق.

- ئۆيدە ئادەم بارمۇ؟

يەنە جاۋاب يوق.

- خان ئاچا!

ـ ھە نېمە گەپ؟

ئاخىرى ئۆينىڭ ئىچكىرىسىدىن قوپال ھەم بوغۇق بىر ئاۋاز ئاڭلاندى.

ـ بۇلارنى نەگە قويىمەن؟

ھايال ئۆتمەي ئىشىكنىڭ مارجانىدىن ياسالغان مىلەگزىسى ئاستىدا بىر جۈپ قىزىل سۆرىمە كەش كىيگەن ناھايىتى يوغان بىر جۈپ پۇت پەيدا بولدى. كېيىن مىلەگزە قايرىلىپ قىزىل شايىدىن ئىچى كىيىم كىيگەن تراكتور چاقىنىڭ بالونىغا ئوخشايدىغان ناھايىتمۇ سېمىز، ناھايىتمۇ گەۋدىلىك بىر ئايال ئۆردەكتەك ئىككى يانغا ئىغاڭلاپ چىقىپ كەلدى.

«ئاھ ئۇلۇغ خۇدا، چوڭ كۆرۈۋاتامدىمەن نېمە؟ بۇ خوتۇن ئاباپامقى خوتۇننىڭ قوشكېزەك ئاچىسىمۇ يا؟ بۇ ماڭا نېمە كەلگۈلۈك ئەمدى، ھەسەن موزدۇز دېگەن خۇمپەرنىڭ ئالدىغا يەنە بارارمەنمۇ؟»

ـ ئاۋۇ ئۇستەلدە قويۇپ قوي!

مەن ھويلىدىكى يوغان ئۇستەلگە داستىخان بىلەن ئورالغان گۆشلەرنى ئالدىراپ قاپ قويۇپ ئايال خوجايىنغا بۇ گۆشنى كىمنىڭ ئەۋەتكەنلىكىنى كىكەچلەپ ئېيتتىم.

ئايال خوجايىن خوشياقمىغان ھالدا گېپىمنى بۆلدى:

ـ ھە بولدى، ساۋاتىڭ بارمۇ؟

ـ بار خان ئاچا!ـ دېدىم تېخىمۇ جىددىلىشىپ.

ـ ئەمىسە بۇياققا كەل!

«مەن توختى پوكان ھەرقانچە بولسىمۇ ئۇنداق ئاخماقلاردىن ئەمەسمەن! تىرىك جادۇغا بېسىلىشقا رازىمەنكى ئەمدى بۇ خوتۇننىڭ گېپىگە ئەزبىرايى خۇدا كىرمەسمە...» بۇلارنى ئويلاپ ئىككى قولۇم ئىختىيارسىز كۆتۈلگە كىلىپ توختاپ قالدى، ئاچچىقىمدا غەزەپ بىلەن ۋارقىرىدىم:

ـ نېمە دېيسەن پارىخور دەللى! كەينىڭدىن كىرىدىغان ساراڭمۇ مەن، تۇفي!...قىرى دەججال!

بۇ خوتۇن نېمە ئىش بولغىنىنى بىلەلمەي ئاغزىنى ئېچىپ ھاڭ قالدى.

مەن شۇنداق دەپ بولۇپ بۇ يەردىن دەرھال قېچىپ كىتىش ئۈچۈن پۈتۈن كۈچۈم بىلەن كەينىمگە ئۆرۈلۈپ شۇنداق يۈگۈرۈشۇم«پاڭ» قىلغان بىر ئاۋاز بىلەن كۆز ئالدىم قاراڭغۇلىشىپ ھويلىنىڭ ئىچى چۆرگىلەشكە باشلىدى...ئاندىن

ئوگدىسىغا يىقىلىپ چۈشتۈم...

ئەسلىدە قاچىمەن دەپ كەينىمدىكى تۆۋرۈككە بەكلا قاتتىق ئۇسكەن ئىكەنمەن، ئېتىلغان قاپقىمەدىن قان «جىرت-جىرت» ئېتىلىپ چىقىپ پۈتۈن يۈز-كۆزۈمنى قانغا بويىۋەتتى. ياتقان يېرىمدىن مىڭ-بىر جاپادا ئۆمىلەپ تۇرۇپ تۆۋرۈكنى چىڭ قۇچاقلىۋالدىم، ھويلا توختىماي پىيقىرايتتى...

قارىسام قانىنىڭ ئېقىشى خېلىۋەك ئېغىر، ئابىياتتىن ھەر نېمە بولسا دوختۇرخانا باشلىقىغا ھەسەن مۇزدۇز دېگەن ئوغرىنى چاقماپتىكەنمەن، كونىلارنىڭ «بارمايمەن دېگەن تۈگمەنگە يەتتە قېتىم بېرىپتۇ» دېگىنىدەك لۈمنى-لۈمگە چىشلەپ ئىككى پۇتۇمنى كەرگىنىمچە دوختۇرخانىغا يۈگۈرۈپ ھەسەن موزدۇزنىڭ ئىشخانىسىغا كىردىم:

- ئاكا تېز بول ماۋۇ كۆزۈمگە قارىغىنا، قۇيۇلۇپ كەتمىگەندۇ؟

- توختا مەن قاراپ باقاي، - دېدى ھەسەن موزدۇز يۈزۈمدىكى قانلارنى داكا بىلەن سۈرتۈپ تۇرۇپ، - چوڭ چاتاق يوق قاپىقىڭ ئېتىلىپ كۆزۈڭنىڭ جىيىكىگە كىلىپ توختاپتۇ، تىكمىزمۇ ئۇكام؟

- تىكمىسەك زادى بولماسمۇ ئاكا؟ - دېدىم ئۈنىگدىن ئۈتۈنگەن ھالدا.

- تىكمىسەك قان توختىمايدۇ، بۇ يەرنىڭ يىرتىقى كۆتۈگىنىگكىدىن بوش ئەمەسكەن توختاخۇن!

- بۇپتۇ ئاكا، تىكسەڭ تىككىنە، يۈزۈمنىڭ ھەممىنى تىكىۋەتسەڭمۇ مەن رازى، ئىشقىلىپ بۇ جاندىن تويدۇم...

ھەسەن موزدۇز مىنى كارىۋاتتا ئوگدىسىغا ياتقۇزۇپ تىلىنى يەنە توغرىسىغا چىشلىگىنىچە تىكمىچىلىك مەشغۇلاتىنى باشلاپ كەتتى ئاندىن ئىش تۈگىگەندە مىنى يەرگە چۈشۈشكە بۇيرىدى.

مەن يەرگە چۈشۈپ ئالدىراپ ياندىكى تامغا ئېسىلغان ئەينەكتىكى شولامغا قاراپ باقتىم، قارىسام ھەسەن موزدۇز دېگەن كۇسپۇرۇچ تېگىق داكىسىنى پىشانەم بىلەن بىر كۆزۈمنى قېتىپ ئايلاندۇرۇپ تېگىپ قويۇپتۇ، ئەينەكتىكى شولامغا قاراپ مىنى بىر تۇرۇپ كۈلكە تۇتتۇۋالسا بىر تۇرۇپ ئاچچىق تۇتىۋالدى. مەن مۇشۇ تاپتا چەتئەل كىنولىرىدىكى بىر كۆزنى تېگىپ قويۇپ دۇلىسىغا شاتۇتى قوندۇرۇۋالدىغان دېڭىز قاراقچىسىنىڭ كاتتىۋاشلىرىغا ياكى كۆرۈنۈشلەردىكى ئۇرۇشتا ئېغىر يارىلىنىپ چېكىسىنى داكا بىلەن تېڭىۋالغان، يەتتە بالىسىنىڭ يىتىم

بولۇپ قالغىنىغا قارىماي سەكرات ئۈستىدە بەدەل پۇلى تاپشۇرۇۋاتقان پىشقەدەم قەھرىمانلارغا ئوخشاپ قالغان ئىدىم...

شۇنداق قىلىپ ھەسەن موزدۇز بىلەن نىسىغا ھىساپلىشىپ پاتمىخان كۆرۈپ قالماستا ئات ھارۋىسىنىڭ چۇقۇرىنى چىڭ تۇتۇپ ئۆرە تۇرغىنىمچە مەھەللىگە قاراپ يول ئالدىم.

مەھەللىگە يېقىنلاشقاندا مىنى تونۇيدىغانلار مىنىڭ ھارۋىدا ئۆرە تۇرغان ھالىتىمنى كۆرۈپ ئىغىز-بۇرۇنلىرىنى تۇتۇشۇپ راسا مەسخىرە قىلىشتى. بەزەنلەر يۈزۈمدىن -يۈزۈمگە «ھە توختى ئۇرۇشتىن قايتتىڭلارمۇ، ئاڭلىسام ئۇرۇشتا خىزمەت كۆرستىپ قەھرىمان بۇلۇپسىلەرغۇ؟» دېسە يەنە بەزەنلەر«ياق...ياق...غالىبلارچە تۇرغىنىڭلاردىن قارىغاندا گېنىرال بولدۇڭلىمۇ-يا؟» دەپ مىنى زاڭلىق قىلىشتى، مەن ھەممىگە چىدىدىم، بىر ئىغىزمۇ گەپ قىلمىدىم...

نېمە دەيمەن، گەپ قىلسام ئېتىلىپ يىغلاپ سالىمەن...

كەنتە كومىتىتىنىڭ دەرۋازىسىدىن ئات ھارۋىسىدا ئۆرە تۇرغىنىمچە كىرىپ كەلدىم، مىنىڭ كەلگىنىمنى كۆرگەن بۇغالتىر قاتارلىق بەش كىشى كۈلكىسىنى بېسىپ تۇرۇپ ئالدىمغا يۈگۈرۈپ چىقىشتى ئاندىن ئاتنىڭ بېشىنى تۇتۇپ تۇرۇپ مەندىن ھال سوراشتى:

- ھارماي كەلدىڭلىمۇ توختاخۇن؟

مەن ئۇلارنىڭ سۇئالىغا جاۋاب بەرمەي كالپۇكۇمنى چىشلىگىنىمچە قاپىقىمنى چىڭ تۈرۈپ ھارۋا ئۈستىدە تۈرىۋەردىم.

- ھارۋىدىن چۈشسىلە قەھرىمان غۇجام!

- ئالدىلىرىغا گىلەم سالامدۇق يا؟

مەن ھارۋىدىن تەستە چۈشۈپ چاترىقىمنى كەرگىنىمچە سۆگەت تۈۋىگە بېرىپ يەرگە قاراپ پۇشۇلداپ تۇردۇم. ئۇلار ئەتراپىمغا ئولىشىۋېلىپ ۋىلىقلىشىپ كۈلۈشكىلى تۇردى.

- نىمانداق خەتنە قىلغان بالىدەك چاترىقاڭلىنى كەرىپ يۈرۈيسىلەر توختاخۇن؟

بۇغالتىرنىڭ بۇ گېپىدىن بۇ بەش ئوغرى ئاخىرى ئاۋازىنى قويىۋېتىپ تىزىغا شاپىلاقلاشقىنىچە كۈلۈشكىلى تۇردى. مەن ئىزا-ئەلەمگە چىدىماي پاڭگىدە ئېتىلىپ يىغلاپ كەتتىم. شۇ چاغدا ئارىمىزدىكى بىرەيلەن كۈلكىسىنى يىرىم توختىتىپ

مەندىن سوراپ قالدى:

- قانچە يىپ تىكتى؟

- ئون ئىككى يىپ.

- ئون ئىككى يىپ؟ قانداق جاھان بولۇپ كەتتى بۇ، مىنىڭكى بىلەن ...

ئۇ بۇ گەپنى دەپ بولۇپ ئاغزىنى تۇتىۋالدى. ئۇنىڭ پورسۇققىدە دەپ سالغان گېپىدىن مەن بېشىمنى كۆتۈرۈپ ئۇنىڭدىن سورىدىم:

- سىنىڭكىنىمۇ تىكىگىلىك؟

- ھەئە!

- قانچە يىپ؟

- ئون ئىككى يىپ...

- كۆتۈگىدىمۇ؟

ئۇ كۆزىگە ياش ئېلىپ بېشىنى لىڭشىتتى، بۇنى كۆرگەن قالغان تۆتەيلەن ھەيران قېلىشىپ بىر-بىرىگە قارىشىۋالغاندىن كېيىن تەڭلا ئىككىمىزدىن سورىدى:

- سىلەرنىڭ ئون ئىككى يىپ تىكىلگىنى مۇشۇ يەرنىڭ جىيىكمۇ؟، -ئۇلار شۇنداق دېيىشكىنىچە ئۆزلىرىنىڭ كۆتىنى ئىشارەت قىلىشتى.

ئىككىمىزمۇ كۆزلىرىمىزنى چەكچەيتىشىپ تەڭلا بېشىمىزنى لىڭشىتتۇق، بۇ چاغدا بۇ تۆتى كۆزلىرىگە ياش ئېلىپ تەڭ ئىسەنكىرەپ يىغلاشقا باشلىدى، مەن ئۇلارنىڭ ئېغىر ھەسرەتلىك يىغىسىغا قاراپ چۆشىنەلمەي سورىدىم:

- ھەر قايسىڭغا نىمە بولاشتى ئەمدى؟

- بىزنىڭكىنىمۇ ئون ئىككى يىپ تىكىگىلىك...

- سىلەرنىڭمۇ ئون ئىككى يىپما؟، -ئىككىمىز تەڭ ۋارقىرىدۇق.

- شۇنداق، ھەسەن موزدۇز بىلەن ئۇ پارىخورنىڭ خوتۇنلىرى بىر شىرىك! بىرسى يىرتىدۇ، بىرسى تىكىدۇ....

- نىمە... نىمە؟، - مەن توۋلاپ سالدىم، - نىمىشقا بالدۇر دېيىشمەيسەن؟

- بىز....بىز....

شۇنداق قىلىپ بۇ ئالتەيلەن بىر-بىرىمىزنىڭ بويىنىغا ئېسىلىپ ئۈنسىز يىغلاپ كېتىشتۇق. يىغىمىز توختاپ ئۈز-ئارا تەسەللى بېرىشىۋاتقاندا بۇغالتىر دېگەن پەسەندى تۇيۇقسىز ئاۋازىنى قويۇۋېتىپ زوڭ ئولتۇرغىنىچە ھازىدار خوتۇندەك ئۈنلۈك ھۆركىرەپ يىغلاشقا باشلىدى.

ـ بولغۇلۇق بولدى، نىمانچە يىغلايسەن؟، ـ دەپ تەسەللى بەردىم ئۇنىڭغا ئىچ ئاغرىتىپ.

ـ سىلەر بىلمەيسىلەر...

ـ نىمىنى؟

ـ مىنىڭ يىگىرمە تۆت يىپ ...، ـ ئۇ ئاۋازىنى قۇيىۋېتىپ تېخىمۇ ئۈنلۈك ۋارقىراپ يىغلاشقا باشلىدى.

ـ مىنىڭمۇ يىگىرمە تۆت يىپقۇ؟، ـ دىدىم ئۇنىڭ يېغىسىغا قاراپ ئەجەبلىنىپ.

ـ سىنىڭ يىگىرمە تۆتى بىلەن مىنىڭ يىگىرمە تۆتى ئوخشىمايدۇ..

ـ قانداق ئوخشىمايدۇ؟

ئۇ يىغىسىنى توختىتىپ ئورنىدىن تۇردى ئاندىن چاترىقىنى چاڭگاللاپ بىزگە قاراپ ۋارقىرىدى:

ـ مىنىڭ ئون ئىككى يىپىنىڭ بىرى كۆتۈمدە يەنە بىرى ماۋۇ يىرىمدە، ئەمدى بىلىشتىڭما؟

قالغانلار بىر ـ بىرىمىزگە قارىشىپ جىم بولۇپ قېلىشتۇق، ئۇنى دىمىسىمۇ بۇغالتىر ئۆتكەن يىلقى قۇربان ھېيتتىن باشلاپ ئېغىر بىر نەرسە كۆتۈرەلمەيدىغان، ماكسا بىلىنى چايقاپ ماڭىدىغان، كۈلسە ئايالاردەك ئېغىزىنى تۇتۇپ كۈلىدىغان بولۇپ قالغان ئىدى. بىز بۇ ئىشنىڭ سەۋەبىنى ئەمدى بىر ئاز بىلگەندەك بولدۇق.

شۇ چاغدا سىكرىتار ئاسماندىن چۈشكەندەك ئۆزى يالغۇز ئالتە قوينى يىتىلەپ يىنىمىزدا پەيدا بولدى ھەم زەردە بىلەن بىزگە ھۆمەيگىنىچە تووۇلدى:

ـ ھەرقايسىڭنىڭ يىغا ـ زارى تۈگىدىما؟

بىز سىكرىتارغا نىمە دىيىشىمىزنى بىلەلمەي قايىنغان قازانغا سۇ قۇيغاندەك جىمىپ كىتىپ كۆزىمىزنى پۈلتايتىپ قاراپ تۇردۇق.

ـ نىمانداق خوتۇن كىشىدەك ئەتىدىن ـ كەچكۈچە پوتلا ـ مىشقاڭنى ئېقىتىپ يۈرۈشىسەن؟

ـ بىز...بىز...

ـ ئەمدى ماۋۇ ئالتە قوينى شەھەردىكى...

گەپ مۇشۇ يەرگە كەلگەندە بۇغالتىر ئورنىدىن چاچراپ تۇرۇپ قۇيۇندەك يۈگۈرگىنىچە قاتتىق ۋارقىرىدى:

ـ ۋوي... قاچ!

قالغان بەشىمىزمۇ نېمە ئىش بولغىنىنى بىلەلمەي بوغالتىرغا ئەگىشىپ گويا تۇرغان يېرىمىزگە بىرسى بومبا تاشلايدىغاندەك بار كۈچىمىز بىلەن قېچىشقا باشلىدۇق...

بىز شۇ قاچقىنىمىزچە ئۇدۇل كەنتە كومتېتىغا قوشنا بولغان مەكتەپنىڭ يېقىلۇق تېمىدىن سەكرەپ ئۆتۈپ ئۆزىمىزنى دالدىغا ئالغاچ ئالتە قوينى تۇتۇپ قالغان سېكرېتارنى مارىلاشقا باشلىدۇق.

سېكرېتار ئالتەيلەننىڭ ئىسمىنى نۆۋەت بىلەن بىر قېتىمدىن چاقىرىپ چىقتى. بىز بېشىمىزنى تىقىۋېلىپ ئۇن دىمەستىن شۇك تۇرىۋالدۇق، بىچارە سېكرېتار بىردەم ئۇياق ـ بۇياقلارغا قاراپ تۇرۇپ كېيىن ئاخىرى قويلارنى ئۆزى يالغۇز يېتىلەپ شەھەر تەرەپكە ماڭىدىغان يولغا مېڭىشقا مەجبۇرى بولدى.

ـ بۇرادەرلەر!، ـ دېدى بوغالتىر پەس ئاۋازدا ھاسىرىغىنىچە، ـ ئاۋۇ ئەبلەختە بىرە ئېلىشىشلار بارمۇ؟

بىز بۇ گەپنى چۈشىنەلمەي ئۇنىڭ چىرايىغا قارىدۇق.

ـ قاراڭلار ئاۋۇ ئەبلەخنىڭ ئۆزىنى چاغلىماي تېخى ئالتە قوينى ئۆزى يالغۇز شەھەرگە ئېلىپ ماڭغىنىنى، ئامىن!

بىزمۇ بوغالتىرغا ئەگىشىپ قولىمىزنى دۇئاغا ئاپاردۇق، مەن نېمىگە دۇئا قىلىدىغانلىقىمىزنى بىلەلمەي ئۇنىڭدىن سورىدىم:

ـ نېمىگە ئامىن!

ـ مەن جېنىمدا ئۈچ قوينى شەھەردىكى پارىخورلارغا ئەكىرىمەن دەپ بار دەسمايەمدىن ئايرىلىپ مانا مۇشۇنداق يېرىم بولۇپ قالغان يەردە، ئۇ خۇمپەر ئۆزى يالغۇز ئالتە قوينى تارقىتىمەن دەپ ئەتىگىچە چوقۇم ئۆلۈپ قالىدۇ، شۇڭا ئۇنىڭ نامىزىنى ئوقۇۋېتەيلى!

ـ تۇفىي!

بەشىمىز تەڭلا يەرگە تۈكۈرۈپ ئۇنىڭغا ۋارقىرىدۇق:

ـ قانداق يەردە تىرىك ئادەمنىڭ نامىزىنى ئوقۇغان ئىش بار، ھەي نائەھلى!

ـ ئىشەنمىسەڭلار مەيلى، شەھەردىكى ئۇ پارىخور ـ بۇلاڭچىلارنىڭ خوتۇنلىرى ئاسماندا ئۇچۇپ سىمدا ماڭىدۇ، يېزىمىزدىكى ھەسەن موزدۇزنىڭ ھېلىقى شىرىكلىرى ئۇلارنىڭ ئالدىدا ھېچگەپ ئەمەس، قاراپ تۇرۇڭلار ئۇ ئۆلمەي قالسا مەن قۇلىقىمنى كېسىپ بېرەي!

بىز ئالتىمىز ئىختىيارسىز كۆتۈمىزنى سىلاشقىنىمىزچە ئېغىر خىيالغا پاتتۇق.ئارىمىزدىن بىرەيلەن تۇيۇقسىز دۈئاغا قول كۆتۈردى:

- ئامىن!

- يەنە نېمىگە ئامىن؟، - قالغانلىرىمىز ئۈنىگدىن تەڭ سورىدۇق.

- ئۇلۇغ خۇدانىڭ پارتىيە-ھۆكۈمىتىمىزگە تېخمۇ نۇسرەت ئاتا قىلىشىغا ئامىن! پارتىيىمىزنىڭ بۇ چىرىك -پارىخورلارنىڭ جاجىسىنى بالدۇرراق بېرىشىگە ئامىن!

- ماۋۇ گېپىڭ جايىدا، پارتىيىمىز دانادۇر، قاراپ تۇر، پارتىيە-ھۆكۈمەت ھامىنى بۇ پارىخور مۇناپىقلارنىڭ جاجىسىنى بىرىپ تىكىلگەن يېرىمىزنىڭ ئۇچىنى ئېلىپ بېرىدۇ، قېنى ئاغىنىلەر ئامىن!

مەن شۇنداق دەپ بۇلۇپ قۇلۇمنى دۇئاغا ئېگىز كۆتۈردۈم.

1997-يىل قاراقاش

توختى پوكاننىڭ ئامتى

سېكرېتار ئۆزى يالغۇز شەھەرگە ئالتە قوينى يېتىلەپ كىرىپ كېتىپ دىگەندەك ئەتىسى كەچتە ئۇنىڭ دوختۇرخانىدا يېتىپ قالغانلىق خەۋىرى يېتىپ چىقتى. ھېلىقى ئالتىمىز دەرھال بىر يەرگە كىلىپ سېكرېتار ئۈستىدىن جىددىي مۇزاكىرىگە ئولتۇردۇق:

- مەن نېمە دېگەن ئاغىنىلەر، - دېدى بوغالتىر بېشىنى لىڭشىتىپ گىدەيگىنىچە، - ئۇنىڭ شەھەرلىك دوختۇرخانىدا يېتىپ قالغىنىغا مانا ئىككى كۈندىن ئاشتى، ئەمدى ئۇرۇمچىگە بېرىپ داۋالانسىمۇ بىكار! ئۇنىڭ ئىشى ساقايدى!

- شۇنداق ئۇ ئەبلەخنىڭ تارتقۇلقى تېخى ئالدىدا، -گەپ قىستۇردى ئەترەت باشلىقى شالۋۇرىنى ئېقىتىپ، - ئۇرۇق پۇلىنى تولۇق يىغماپسەن دەپ مىنى بوش تىللىمىغان ئىدى ئۇ بەڭگى...

- خوپ بولدى، كۆتىگە ياغ تۇلۇپ يىرىمسا ئۇسۇرالمايدىغان بولۇپ كەتكەن ئۇ نېمە...

- ... ...

- ۋاي بولدى قىلىشە!، - ۋاقىردىم ئاچچىقىمدا غەيۋەتكە چۈشكەن بۇ بەشىگە ئالىيىپ، -سېكرېتار بۇ يەردە بولغان بولسا ئالدىدا خۇشامەت قىلىپ قىلغىلى قىلىق تاپالماي قىلىشار ئىدىڭ، ئەمدى نېمە گەپ؟ سېكرېتار قانداقلا بولمىسۇن ھەممىمىزگە تۇز بەرگەن، ئەڭ ياخشىسى ئۇنىڭ كىسىلىنى كۆرۈپ چىقايلى، قانداق دىدىم؟

ئۇلار گېپىمنى ئاڭلاپ بىردەم شوك بولۇپ قېلىشىپ ئاندىن ماڭا زەردە بىلەن جاۋاب بىرىشتى:

- دىگەنلىرىڭغۇ بىر ھىساپتا توغرا، ئىنسانچىلىق ئەمەسمۇ، بۈپتۇ شەھەرگە كىرىپ ئاۋۋال ئۇنىڭ كېسىلىنى كۆرۈپ چىقايلى!

شۇنداق قىلىپ ئالتىمىز چۈنتېكىمىزنى تېشىغا ئۆرۈشۈپ سېكرېتارنىڭ

كېسلىنى كۆرگىلى شەھەرگە ئاتلاندۇق.

شەھەرلىك دوختۇرخانا بەك چوڭ بولغاچقا سېكرىتار ياتقان ياتاقنى تەسلىكتە تېپىپ ئۇنىڭ ئالدىغا سالامغا كىردۇق:

ـ ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم سېكرىتار!

كارۋاتتىكى سېكرىتاردىن ھېچ بىر سادا يوق.

«سېكرىتار ئۇخلاپ قالغان بولسا كېرەك؟»

بىز يوتقانغا چۈمكىنىپ ياتقان سېكرىتارنىڭ يوتقىنىنى ئاستا ئاچتۇق. كارۋاتتا بولسا بىر كىچىك بالا ئۇخلاپ ياتاتتى. بىز يانـدىكى كارۋاتتا ياتقان كېسەللەردىن سېكرىتارنى سۈرۈشتە قىلدۇق:

ـ يەتتىنچـى رايونـدىن كەلـگەن سـېكرىتارنى مۇشـۇ كارۋاتتـا ياتقـان دەپ ئاڭلىغىدۇق، بىرە ئىش بىلەن سىرتتقا چىككەتكەنمىدۇ؟

ياندىكى كېسەللەر بىزگە جاۋاب بىرىپ بولغىچە سـېكرىتار ياتقان كـارۋاتتىكى كىچىك بالا ئويغىنىپ بىز تەرەپكە ئۆرۈلۈپ قاراپ بېشىنى كۆتۈردى.

«ئـاھ خـۇدا، بـۇ باللىـك چىرايـى سـېكرىتارغا ئەجەب ئوخشـايدىكىنا! تـوۋۋا كىچىك تۇرۇپ يۈزىنى بۇرۇت ـ ساقال بېسىپ كىتىپتىغۇ بۇ باللىك! سېكرىتارنىڭغۇ بۇنداق ياشتىكى نەۋرىسى يوق ئىدى...»

ـ ھەرقايسىڭ ...ئەمدى كېلىشتىڭمۇ؟...

كارۋاتتىكى بۇ كىچىك باللىك ئـاۋازى بەئەينـى سـېكرىتارنىڭ ئاۋازىـدەك بـوم چىقىۋاتاتتى. بىز بۇ ئاجايىپ ئەھۋالدىن بىر ـ بىرىمىزگە چەكچىيىشىپ ئېغىزىمىزغا كەلگەن تۈپۈكنى ئاران يۇتۇشۇپ كارۋاتتىكى بالىغا زەن سىلىپ قاراشقا باشلىدۇق، بۇچاغدا ئارىمىزدىكى بوغالتىر كۆزىگە ياش ئېلىپ ئۈن سىلىپ يىغلاپ كەتتى:

ـ سېكرىتار بۇ...بۇ ئۆزلىرىمۇ؟

بىز ھۇشىمىزنى يىغىپ بۇ بالىغا تېخىمۇ ئوبدان سەپسالساق سېكرىتارىمىزنىڭ نەق ئۆزى شۇ.

«خۇدايا تووۋا قىلمىدىم، نېمە ئىـش بـۇ ئەمـدى، چـوپ ـ چـوڭلا بىـر ئـادەم ئىككى كۈننىڭ ئىچىدە كىچىك باللىك ئۆزىگە ئايلىنىپ قاپتىيا؟»

ـ سـېكرىتار....سىلى...ئوبـدان بولـۇپ قالـدىلىمۇ ـ يـا؟، ـ دېـدۇق ئـالتىمىز كۆزىمىزگە كەلگەن ئىسسىق ياشنى يۇتىۋېتىپ تۇرۇپ ياقىمىزنى چىشلەشكە تەييار بولۇپ.

سىكرىتار بىر ئىغىزمۇ گەپ قىلمىدى، مەن باشقىلارنىڭ چىرايىغا قارىسام ئۇلار ئەمدى يىغىسىنىڭ ئورنىغا كۈلكىسىنى بېسىپ تۇرۇشقانىدەك بىلىنىپ قالدى، بۇنى كۆرۈپ مىنىمۇ كۈلكە تۇتتۇالدى...ئالتىمىز يەنە بىر قېتىم تەك ئاۋازدا ئۈنلۈك قىلىپ سىكرىتاردىن ئامانلىق سورىدۇق:

-ئوبدان بولۇپ قالدىڭىزمۇ سىكرىتار؟

ئاخىرى ئۇ ياتقان يېرىدىن چىچاڭشىپ سەكرەپ تۇرۇپ بىزگە ۋارقىرىدى:

-ماۋۇنى ئوبدانلامتا؟، - چاترىقىنى ئىككى قۇلى بىلەن چاڭگاللىدى سىكرىتار تۆپۈكىنى چاچرىتىپ، - تۈنۈگۈنكىدىن بۈگۈن بەك تېخى!...

بىز سىكرىتارنىڭ غەزەپكە تولغان قانلىق كۆزلىرىدىن ئۇنىڭ ئېيتقۇسىز بىر دەرتكە قالغانلىقىنى پەملەپ دەرھال قولىمىزدىكى قەن-ناۋاتنى كارۋاتقا تاشلاپ قۇيۇپ ياتاقتىن تىكىۋەتتۇق.

كارىدورغا چىقا-چىقماي ئالتىمىز پارتلاپ كېتەي دەپ قالغان كۈلكىمىزنى تېشىغا قۇيۇۋېتىپ راسا كۈلۈشكە باشلىدۇق:

-خۇدايا تۇۋۋا، ئۆمرۈمگە كىلىپ بۇنداق ئىشنى كۆرمەپتىكەنمەن، - دېدى ئەترەت باشلىقى ياقىسىنى چىڭ چىشلەپ تۇرۇپ كۈلگىنىچە، - سىقىۋاتقان ئۇزۇمدەك بولۇپ قاپتىيا ماۋۇ ئادەم!

- شۇنى بىر دېمەڭلا، غايىپتىن بىرە كارامەت كەلدىمۇ-يا ئۇنىڭغا، كىچىك بالىغا ئۆزگىرەلەيدىغان!

- پارىخورلارنىڭ خوتۇنلىرى پېرىخونمىدۇ ياكى ئەۋلىيامىدۇ؟

-ئاشۇلار شوراپ- شۈمۈپ مۇشۇنداق قىلىۋەتكەنمىدۇ ئۇنى؟

- سىلىنىمۇ مۇشۇنداق ئىمىۋەتكەنما ئاداش؟

-مەن باشتا دىگەنغۇ،-دېدى بۇغالتىر كۈلكە دەستىدىن كۆزىدىن چىقكەتكەن ياشنى يېڭى بىلەن سۈرۈتۈپ تورۇپ، - ئۇلار سىكرىتارنى شوراپ ئىچى ئەزايىنىمۇ سۈغۇرۇۋەتكەن گەپ...كىم ئۇنى ئالتىنى تارقاتسۇن دەپتۇ، ئالتىنى تارقاتقانغا تويسۇن ئەمدى!

- ئۇنىمۇ تىككەنمىدۇ؟

- ۋاي تىكمەمدىغان، تىكىپ تور تۇقۇۋەتكەن گەپ...سىكرىتار ئەمدى مەھەللىدە كىيىم كىيمەي يالىڭاچ ماڭسىمۇ ئەشۇ توردىن تىكىلگەن كېيىمى بىر ئۆمۈر يېتىدۇ ئۇنىڭغا...

ـ تور كېيىمى يىرتىلىپ كەتسە ئۆپكىدەك سىمىز كۆتى ئۇچۇق قالارمۇ ئەمدى؟

ـ ھەسەن موزدۇز بارغۇ تىككىلى!

بىز كۆلكىمىزنى زادى توختىتالماي دوختۇرخانا ھويلىسىغا چىقىپ قالدۇق، بۇ چاغدا بۇغالتىر كۆلكىسىنى پەسەيتىپ ئېيتتى:

ـ چوڭ بىر ئادەم تۇرۇپ شۇنچە كىشىلەرنىڭ ئالدىدا چاترىقىنى چاڭگاللاپ يۈرگىنىنىڭ نېمىسى، كاللىسىدىن كىتىپتىمۇ نېمە؟

ـ ھېلىغۇ سېكرېتاركەن، ـ دېدى كەنتە مۇدىرى گەپ قىستۇرۇپ، ـ مۇشۇ شەھەردىكى بورھان ھاجى دېگەن ھېلىقى مۆتىۋەر قېرى تىۋىپنى ھەممىڭلار تونۇيدىغانسىلەر؟

ـ شۇنداق تونۇيمىز، ساقلى مەيدىسىدىن ئاشىدىغان خېزىر سۈپەت كىشىغۇ ئۇ! ـ دېدىم گەپنىڭ ئاخىرىغا تەقەززا بولۇپ.

ـ ئايالىم يېڭى تۇغۇتلۇق ئىدى ، ـ دېدى كەنتە مۇدىرى كۆلگىنىچە گېپىنىڭ ئاخىرىنى داۋاملاشتۇرۇپ، ـ بىرسى «تۇغۇتلۇق ئايالنىڭ بېشىغا ئۇوق دۈرىسىدەك بىر نېمە قويۇپ قويسا، جىن ـ ئالۋاستى ئاپىتىنى سالالمايدىكەن» دېدى، مەن مەھەللىمىزدىكى پەرھات پاۋاننىڭ قېشىغا مىلتىق دورىسى بارمىكىن دەپ بارسام ئۇ جاڭگالغا چىكىتىپتۇ، يېنىشىمدا سايىت چولاق ئۇچراپ قالدى، ئۇنىڭ بىلىشى كۆپ بولغاچقا گەپ تىشىپتىمەن، سايىت چولاق دېگەن راھەندى «مىلتىق دورىسى» دېگەن گەپنى ئاڭلاپ شەھەردىكى بورھان ھاجىمدا ئەڭ ياخشىسى بار دىمەسىمۇ، شۇنىڭ بىلەن شەھەرگە كىرىپ ھاجىمنىڭ دۇكىنىنىڭ ئالدىدا ئۆچىرەتتە تۇرۇپ مىڭ بىر بالادا ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشتۈم، «ھاجىم مىلتىق دورىسى بارمۇ؟» دىسەم، «ۋاي بارئۇكام!» دەپ بىر قۇتا دورا بەردى، مەن پۇلىنى بېرىپ قايتاشىمدا قۇتىنىڭ ئاغزىنى ئېچىپ قاراپ باقسام بىرخىل ئۇماچ ھالەتتىكى مەجۇنى دورا ئىكەن، مەن كۆڭلۈمدە «مىلتىق دورىسى دېگەن قۇرۇق قۇمدەك بولماسمۇ، ھاجىم خاتا بەرگەن ئوخشايدۇ» دىگەننى ئويلاپ كەينىمگە يېنىپ بورھان ھاجىمنىڭ ئالدىغا بېرىپ ئىنچىكىلەپ سورىدىم، «ھاجىم مىلتىق دورىسى دېگەن قۇمدەك ئەمەسمىدى، بۇ...قانداق مىلتىق دورىسى؟» بۇ چاغدا دۇكاننىڭ ئالدىدا ئەللىك ـ ئاتمىشچە ئادەم ئۆچىرەتتە تۇرۇپتىكەن، بورھان ھاجىم دېگەن بۇ كوسپۇرۇچ شۇنچە ئادەملەرنىڭ ئالدىدا دۈكىنىغا قويۇلغان ئۇستەلگە سېرىكچىدەك «دىككىدە» سەكرەپ چىقىپ ئۇزۇن ئاپئاق ساقىلىنى دولىسىنىڭ كەينىگە «شاپپىدە» ئېلىپ

قويدى ـ دە پەلتۇسىنىڭ ئىككى پىشنى بىلىگە قىستۇرۇپ قۇيۇپ چاترىقىنى ئىككى قولىدا چاڭگاللىغىنىچە «قانداق مىلتىقنىڭ دورىسى بۇلاتتى ئۇكام، مانا مۇشۇنداق مىلتىقنىڭ دورىسى!» دەپ ماڭا قاراپ ۋارقىرىماسمۇ؟

كەنتە مۇدىرىنىڭ بۇ گېپىنى ئاڭلاپ توختىغان كۆلكىمىز يەنە باشلىنىپ كەتتى.

ـ شۇنداق بۇ كۈندىكى كىشىلەرگە نېمە بولۇپ كەتتىكىن تاڭ، ـ دېدى ئەتىدىن بىرى گەپكە ئانچە ئارىلاشمىغان ئاز ـ تولا گېزىت كۆرۈشكە ئامراق ئەترەت باشلىقىدىن بىرى بېشىنى چايقاپ تۇرۇپ، ـ ھە دېسىلا چاترىقىنى چاڭگاللاشقان بۇ خەق!

ـ قانداق دەيسەن؟

ـ قايسى كۈنى، ـ دەپ گەپ باشلىدى ئۇ سۆزىنى داۋاملاشتۇرۇپ، ـ كەنتە بىلەن ئەزالارئوتتۇرىسىدىكى دىن باشقۇرۇش توختامنامىسىنىڭ چالا قالغىنىنى تولۇقلاش ئۈچۈن ياسىن يۈۋاشنىڭ ئۆيىگە باردىم دەڭلا...

ـ ھە نېمە بولدى، خۇدا قولى بىر ياۋاش ئادەم ئىدىغۇ ئۇ؟

ـ ھەئە بەك خۇدا قولىكەن، توختامنامىگە قول قويۇپ بولغاندا ئۇنىڭغا توختامدىكى مۇھىم مەزمۇنلارنى يەنە بىر قېتىم چۈشەندۈرۈپ «باللىرىنى يەر ئاستى قانۇنسىز دىنىي ئوقۇتۇش نۇقتىلىرىغا بەرمەيدىلا، چۈشەندىلىما؟»

دېسەم ياسىن ياۋاش دېگەن ئەبلەخ ئالدىمدا شۇنداق چىرايلىق قول قوۋۇشتۇرۇپ «چۈشەندىم، ماقۇل غوجام!» دېدى، ئارقىدىن «ئەگەر مۇشۇنداق ئىش يۈز بەرسە ئىككى مىڭ يۈەندىن ئون مىڭ يۈەنگىچە جەرىمانە تۆلەيدىلا، چۈشەندىلىما؟» دېسەم «چۈشەندىم، ماقۇل غوجام!» دەپ كۈلۈپ تۇردى، قارىسام ئايالى ھەم بەش ـ ئالتە ياشلىق ئىككى بالىسىمۇ قول قوۋۇشتۇرۇپ ماڭا قاراپ كۈلۈپ تۇرۇپتۇ...ئىچىمدە «نىمانچە قولىقى يۇمشاق ياخشى ئادەملەر بۇ، ئۇششاق باللىرىنىڭمۇ قول قوۋۇشتۇرۇپ تۇرغىنىنى» دەپ مەستلىكىم كەلدى، ئاندىن ئۇلارنىڭ قوشنىسىنىڭكىگە چىقىپ توختامنامىگە قول قويدۇرۇۋېتىپ بۇلارنىڭمۇ مۇشۇنداق قول قوۋۇشتۇرۇپ ھجىيىشىپ تۇرغىنىنى كۆردۈم، لېكىن كاللامغا قايسىدۇر بىر ئەللامىنىڭ مۇشۇ توغرىسىدىكى ھېكايىسى ئىسىمگە كىلىپ قالدى، ئۇ ھېكايىدىمۇ باشلىق گەپ قىلسا پۇقرالار «ماقۇل غوجام!» دېيىشكىنىچە قول قوۋۇشتۇرغان بولۇپ چاترىقىنى چاڭگاللاپ تۇرۇشۇپتىكەن...

بۇلارنى ئويلاپ تۇيۇقسىز تېنىم شۈركىنىپ يېنىمدىكىلەرگە قارىسام راستىنلا چاترىقنى چاڭگاللاپ مىنى زاڭلىق قىلىپ كۈلۈشۈپ تۇرغاندەك... مەن كۆزۈمگە ئىشىنەلمەي يۈگۈرۈپ چىقىپ ياسىن يۈۋاشنىڭ ھويلىسىغا كىردىم، ئۇلار يەنە بايامقىدەك ماڭا ئىللىق كۈلۈمسىرەپ قول قۇۋۇشتۇرۇپ تۇرۇپتۇ، مەن ئۇلارنىڭ زادى چاترىقنى چاڭگاللىغان ـ چاڭگاللىمىغانلىقىنى ئېنىق ئايرىيالماي ئۇنىڭ خوتۇنىغا قارىسام ئۇخوتۇنمۇ چاترىقنى چاڭگاللاپ تۇرغاندەك...

ئەستەخپۇرۇللاھ بۇ بىر ئايال كىشى تۇرسا چاترىقنى چاڭگاللاپ تۇرغىنىنىڭ نېمىسى؟خاتا كۆرگەن ئوخشايمەن دەپ ھېلىقى قوڭغا ئىشتان كىيمىگەن ئىككى كىچىك نارەسىدىسىگە قارىسام ئۇ ئىككى شۇمتەك ئىككى قولى بىلەن قوڭغىرىقىنى مەھكەم چاڭگاللاپ تۇرۇشماسمۇ؟ بۇنى كۆرۈپ ئەرۋاھىم قىرىق گەز ئۆرلىدى، بۇ خەق چوقۇم بىز گەپ قىلساق مۇشۇنداق چاترىقنى چاڭگاللاپ تۇرۇشنى ئالدىن دېيىشىۋالغان گەپ بولمىسا بۇ ئىككى ماڭقىسى نېمە قىلىدۇ قوڭغىرىقىنى چاڭگاللىشىپ....

بىز شۇنداق قىلىپ كۈلۈشكىنىمىزچە پاراڭلىشىپ شەھەردىن ياندۇق.

بوغالتىرنىڭ دېگىنىدەك ئىككى كۈنگە قالماي بىچارە سېكرىتارنىڭ دوختۇرخانىدا داۋالاش ئۈنۈم بەرمەي ئۆلۈپ كەتكەنلىك خەۋىرى يېتىپ چىقتى...

مەھەللىدە سېكرىتارنىڭ ئۆلۈمى توغرىلىق خىلمۇ ـ خىل گەپلەر تارقالدى، بەزىلەر«رەھمەتلىك قۇيۇندا قېلىپ جىن ئۇنىڭغا ئاپىتىنى ساپتۇ..» دېسە بەزىلەر«سېكرىتاردا ئۈچى بار كىشىلەر ئۇنى باخشىغا ئوقۇتۇپ ئۆلتۈرۈۋېتىپتۇ...» دېيىشتى، يەنە بەزىلەر«قوناقلىقتا سۈلاق قىلغىلى چىققان يەردە كۈسۈپ قالغان ئىتلار سېكرىتارنى ئارىغا ئېلىۋېلىپ تالاپ ئۆلتۈرۈۋېتىپتۇ...» دېگەن گەپلەرنىمۇ قىلىشتى...

سېكرىتارنىڭ ئۆلۈم سەۋەبىدىن بىزنىڭ بىر ئاز خەۋىرىمىز بار ئىدى لېكىن زادى نېمە بولۇپ ئۆلۈپ كەتكەنلىكىنى بىزمۇ تازا چۈشەنمەيتتۇق، بوغالتىر بولغان خۇمپەرمۇ ئۇ خوتۇنلارنىڭ نېمە كارامىتى بارلىقىنى بىزدىن مەخپىي تۇتۇۋاتاتتى.

سېكرىتارنىڭ نامىزىمۇ ئوقۇلدى، دەپنە گاھلىقتىن يانغاندا مەن جەسەت يۇغۇچىنىڭ قۇلىقىغا پىچىرلىدىم:

ـ ئاكا، سېكرىتار رەھمەتلىككە زادى نېمە بولۇپتۇ، بەدىنىدىكى يارىسى ئېغىرمىكەن؟

ـ ۋاي ئۇكام بۇنى سورىما، يامان بولدۇ!

ـ ئىنسانغا تىنمايمەن ئاكا!

ـ قوناقلىقتا كۈسۈپ قالغان ئىتلارنىڭ تالىۋالغىنى راست ئوخشايدۇ، سايمان ـ جابدۇقلىرىنىڭ بىرىمۇ يوق ئۇكام!

بۇ گەپنى ئاڭلاپ بېشىم بىر قايدى.

«خۇداغا قىلغىنىم بار ئىكەن، ھېلىمۇ رەھمەتلىك مىنى يېزىغا بۇيرۇپتىكەن، ناۋادا شەھەرگە بۇيرۇغان بولسا بۇ چاققا يەتتە كەتمەن توپا مىنىڭ ئۈستۈمگە تاشلىناركەن!»

ئىچىمدە خۇداغا مىڭ شۈكرى قىلدىم.

* * * * * * *

ئۇزۇن ئۆتمەي مەھەللىمىزنىڭ يورۇت چوڭلىرى ماڭا باش ـ پاناھ بولۇپ تويۇمنى ئوبدانلا قىلىپ بەردى. ماڭا نىسبەتەن ئاسماندىكى ئاي بولغان ھاجىمنىڭ قىزى پاتىمخانمۇ ئاخىرى قولۇمغا چۈشتى، لېكىن توي ئاخشىمى سايىت چولاق دېگەن پەسەندىنىڭ دېيىغا ئۇسۇل ئويناپ تۇتۇپ ئاخۇنۇمنىڭ ئەشۇ «ھەببە ئاداراق» دېگەن دورىسىنى يەۋالغانلىقىم ئۈچۈن ھوجرىغا كىرە ـ كىرمەي چىشىم گىرەلىشىپ قېلىپ پاتىمخانغا دىيىشكە تەييارلاپ قويغان كۆڭلۈمدىكى گەپلەردىن ھېچقايسىسىنى ئېيتالمىدىم، دورا تەسىرىدىن بوينۇم قېتىپ قېلىپ ئىككى يېنىمغا قارىيالمىغاچقا يېنىمدىكى پىخلىداپ كۈلۈپ يۈرگەن سايىت چولاقنى بىر ئېغىز تىللاشقىمۇ ئۈلگۈرەلمەي پاتىمخان سالغان يوتقان ـ كۆرپىگە دەرھەل ئۆرۈلگەندەك يىقىلغان پېتىم كىرىپ كەتتىم....

ئەتىسىدىن باشلاپ بىزنىڭ بەختلىك كۈنلىرىمىز باشلاندى، پاتىمخاننىڭ ئايىغى يارىشىپ ئۆلەي دەپ قالغان قۇتا قويۇم بىر قېتىمدا ئىككىنى قوزىلاپ ھەممىمىزنىڭ كۆڭلىنى خوش قىلدى...

«ئاينىڭ ئونبەشى يورۇق، ئونبەشى قاراڭغۇ» دېگىنىدەك بىزنىڭ مۇشۇنداق ئاسايىشلىق ـ خۇشال كۈنلىرىمىزدە ناھايىتى ئازساندىكى بىر ئۇچۇم يامان نىيەتلىك كىشىلەر ھەرخىل ـ ھەرياڭزا ئىشلار بىلەن جەمئىيەتنىڭ مۇقىملىقىنى بىر ئاز جىددىيلەشتۈرۈپ قويدى...

يۇقىرىنىڭ بۇيرۇقىغا ئاساسەن بىز كەنتتە كومتېتىدا بىر قىسىم ياشلارنى تەشكىللەپ يول ـ يوللارغا چاڭ قۇرۇپ ئۆتكەن ـ كەچكەنلەرنىڭ تېگى ـ تەكتىنى ئىنىقلاپ گۇمانلىق كىشىلەرنى بايقىساق مۇناسىۋەتلىك ئورۇنلارغا خەۋەر قىلماقچى بولدۇق.

شەھەردىن بىزنىڭ كەنتىمىزگە ئاتتە كىلومېتىر كېلەتتى، ھەر بىر كەنتتە ئۆز ئالدىغا چاڭ قۇرۇپ «ئاسماندا تور، يەردە قاپقان ھەركىتى» نى قانات يايدۇرغاچقا سىز مەيلى شەھەرگە كىرىڭ ياكى شەھەردىن بىزنىڭ كەنتىگە چىقىڭ چوقۇم كامىدا ئالتە يەردىكى چاڭدىن ئۆتۈشىڭىزگە توغرا كېلەتتى، ئۇنىڭ ئۈستىگە بۇ ئالتە ئورۇندىكى خەلق پىدائىيلىرىغا كىملىكىڭىزنى كۆرسىتىشىڭىز، تىزىملىتىشىڭىز شەرت، بويسۇنمايدىكەنسىز ئۇمۇمى ۋەزىيەتكە ماسلاشمىغان بولىسىز...

بۇ قېتىم كەنتىمىزنىڭ ئامتى كەلدى، مۇنداقچە ئېيتقاندا مېنىڭ تەلىيىم ئوڭدىن كەلگەن بولدى. بىزنىڭكىدىن باشقا كەنتلەر ئۆزىنىڭ كىچىك تۇپىلاڭ يوللىرىغا چاڭ قورىغان بولسا ئەكسىچە بىزنىڭ كەنتتىكە ماشىنا ـ تراكتورلار كۆپ ماڭىدىغان چوڭ يولغا چاڭ قۇرۇش توغرا كەلدى...

كەنتتىكى ياشلارنىڭ كۆپىنچىمىز يەكشەنبە كۈنى نۆۋەتچىلىك قىلىشنى تالىشاتتۇق چۈنكى بۇ بازار كۈنىدە بۇ چوڭ يولدىن ئۆتۈپ شەھەرگە كىرىدىغانلار ئىنتايىن جىق ئىدى، كەنتتە كومتېتىدىكى يېقىنلىرىمنىڭ شاپائىتىدە مېنىڭ بازار كۈنلىكىدە چاڭغا چىقىش ئارزۇيۇم ئەمەلگە ئاشتى...

يەكشەنبە تاڭ ئاتار كىچىسى خۇشاللىقتىن ئۇخلىيالماي تاڭنى بەكلا تەستە يورۇتتۇم، چۈنكى مەن ئەمدى قۇلۇمدىكى ئالا كالتەكنىڭ كۈچى بىلەن يوللاردا ئىلگىرى تۇپا ـ چاڭ چىقىرىپ بىزنى بۇخۇناق ئىچىگە تاشلاپ قويۇپ مەغرۇرلارچە كېتىپ قالغان ماشىنا ـ تراكتورلارنى خالىغانچە توختىتىپ ئىچىدىكى ئادەملەرنى بىرمۇ ـ بىر تەكشۈرۈپ چىقالايتتىم. تېخى ماشىنا ـ تراكتورلاردىكى ھارامزادە شوپۇرلاردىن باشلاپ دىمىقى ئۈستۈن ئاخۇنۇم ـ دامولللارغىچە يەرگە چۈشۈپ ئالدىمدىن ئۆچىرەت بولۇپ مېڭىشاتتى، كۆلگىسى بولمىسىمۇ زورىغا كۈلۈمسىرەپ ماڭا خۇشامەت قىلىشاتتى، بولمىسا ئىككى قولۇمنى تامبىلىمنىڭ يانچۇقىغا تىقىۋېلىپ «ئاۋۇ نېمەڭ كەمكەن! ماۋۇ نېمەڭ يوقكەن!» دەپ ئۇلارنى بوش چۈكۈلداتمايتتىم...

ئەتتىگەنلىك ناشتىدىن كېيىن چىرايلىق ئايالىم پاتمىخان تويدا كىيگەن

چىبەرقۇت تامبىلىمنى يوتقان دەزمىلىدىن سۇغۇرۇپ ئېلىپ مىنى ئوبدانلا ياساندۇرغاندىن كېيىن كان ئۇچاققا كۆمۈپ قويغان سوقتا كۆمەچنى پوتامغا تۆگۈپ بىرىپ بوينۇمغا ئېسىلغىنىچە مىنى ئۇزۇتۇپ قويدى...

يېڭى ئىش ئورنۇمغا بېرىپ يېگىمگە قىزىل يەڭلىك تاقىدىم-دە خىزمەتكە ئاتلىنىپ كەتتىم، مەن بۇگۈن بىر كۈنلۈك چازىنىڭ باشلىقى بولغاچقا ھەممە ئىشلارنى قول ئاستىمدىكى تۆت-بەش مەدىكار قىلاتتى، مەن ئىككى قولۇمنى يانچۇقۇمغا تىقىپ ئۇلارغا نازارەتچىلىك قىلاتتىم، كىشىلەرمېڭىۋاتىدۇ...كىملىك تىزىملىنىۋاتىدۇ...ئاللا كارامەت...بۇگۈن بۇ تەۋەلىكتە مەندىن چوڭى بولماس ...قولۇم ھېلى يانچۇقۇمدا...ھېلى كەينىمدە...قورسىقىمنى ئالدىمغا چىقىرىپ باداڭ قۇرساق بولۇپ كىبىرىمنى كۆرستەي دىسەم يا قۇرسىقىم چىقمىغان...

- چازىجاڭ، ماۋۇ خوتۇننىڭ شىپيىجىسى يوقكەن قانداق قىلىمىز؟-دېدى قول ئاستىمدىكى بىرسى خىزمەت دوكلات قىلىپ.

«چازىجاڭ» دېگەن گەپتىن كۆڭلۈم سۈيۈنۈپ باشقىچە خۇشاللىق ھېس قىلدىم-دە ئۇنىڭغا يۇغانلىقىمنى كۆرستىپ ۋارقىرىدىم:

- بولمايدۇ، بولمايدۇ، شىپيجىي بولمىسا قەتئى مېڭىشقا بولمايدۇ!

بۇ چاغدا يۈزىنى يۆگىۋالغان بىر چوكان گىلىنى قىرىپ ماڭا تۈۋلىدى:

- شىپيجىي دىگىنىڭ كىملىك شۇدۇ؟ توختاپ تۇرۇش ئىرىم ھازىر ئېلىپ كېلىدۇ...

- خېنىم نىمە ۋارقىرايسىز،-دېدىم ئۇ خوتۇنغا جاۋابەن، - ھازىر ۋەزىيەتنىڭ قانداقلىقىنى بىلىدىغانسىز؟ يۈزىڭىزنى ئېچىڭ تەكشۈرىمىز!

- توختاپ تۇرۇش، ئېرىم ھازىر كېلىدۇ!، - دېدى ئۇ خوتۇنمۇ بوش كەلمەي.

- ئېرىڭىز ھەرقانچە بولسىمۇ يامۇلنىڭ ئامبىلى ئەمەستۇ ئۇز خېنىم!

شۇنداق دېيىشىمگە بىرسى كەينىمدىن دولامغا قۇلىنى«پوككىدە» قۇيۇپ ماڭا ئۈنلۈك گەپ قىلدى:

- شۇنداق يامۇلنىڭ ئامبىلىمەن توختاخون!

مەن بۇ ناتۇنۇش ئاۋازدىن چۈچۈپ كەينىمگە قارىسام مەن دىمەتلىك بىرسى ماڭا قاراپ كۈلۈپ تۇرۇۋېتۇ.

-مەن سىلىنى تونىمىدىمغو!-دېدىم ھاكاۋۇرلۇق بىلەن ئۇنى مەنسىتمەي.

- سىلى مىنى تونىمىغان بىلەن مەن سىلىنى ئوبدان تونۇيمەن توختاخۇن!-

دېدى ئۇ مىنى يول بۇيىدىكى بىر دېھقاننىڭ ئۆيىگە شەرەت قىلىپ.

مەن ئۇنىڭ قۇلىدىكى ياغلىققا ئورالغان نەرسىگە قاراپ دەرھال چىرايىمغا كۈلكە يۇگۇرتۇپ ئۇنىڭغا ئەگىشىپ دېھقاننىڭ ئۆيىگە قاراپ ماڭدىم. ئۆي ئېگىسى كۆرۈنمەيتتى. ئۇ مىنى ئايۋانغا باشلاپ ئىشكىنى ھەم ئەتتى-دە ياغلىققا ئورالغان نەرسىلەرنىڭ ئىچىدىن بىر تال كىملىكنى قولىغا ئېلىپ ماڭا ئېيتتى:

- سىلىگە لازىمى ئاياللىنىڭ مۇشۇ كىملىكىدۇ؟

- شۇنداق، نېمە دىمەكچىسەن؟

- مەن ساڭا دەپ قويماي توختى پوكان، تولا ھەددىڭدىن ئاشما!

ئۇ شۇنداق دىگىنىچە يۇپۇرۇلۇپ كىلىپ ياقامنى تۇتقىنىچە يۇرىكىمنىڭ ئېغىزىغا ئىككىنى تىزلىۋىدى، ئولتۇرۇپلا قالدىم... ئاندىن بىلمىدىن تۇتۇۋېلىپ يانپاشقا ئالدى-دە بېشىدىن ئۈستۈن كۆتۈرۈپ ئايۋاننىڭ ئوتتۇرىسىغا تازا بىر سالدى... «دۈك» قىلغان ئاۋاز بىلەن بېشىم پىقىراپ كۆزۈمنى قاراڭغۇلۇق باستى... كاساپەت ئەسلىدە مۇشۇ يۇرتنىڭ داڭلىق چېلىشچىسى ھەم لۈكچىكى ئىكەن... مەن ئۇنى تونۇماپتىمەن... ئورنۇمدىن دەلدەڭشىپ ئاران تۇرۇشۇم بىلەن ھارامدىن بولغان بىر قولى بىلەن گېلىمنى بوغۇپ تۇرۇپ يەن بىر قولىدا كىملىكنى ئەكىلىپ ئاغزىمغا تىقماسمۇ؟

ھۆكۈمەتمۇ تازا قىزىق، كىملىك دىگەننى كىچىكرەك ياسىمامدۇ، بۇ ئەبلەخ كىملىكنى ئېغىزىمغا تىقىمەن دەپ تاس قالدى ئېغىزىمنىڭ ئىككى جاۋغىيىنى يىرتىۋەتكىلى، بىر ھىساپتا ھۆكۈمەت يەنىلا يىراقنى كۆرىدىكەن، ناۋادا كىملىك دىگەننى قەرت ياكى دەپتەر چوڭلۇقىدا ياسىغان بولسا بۇ ھارامىلىق كىملىكنى ئېغىزىمنى قايچىدا كىسىپ تىقامدىكىن تاڭ؟...

- كىملىككە تويدىڭما ئىتنىڭ بالىسى! تولا ھەددىڭدىن ئاشما، بۇ ئىشلارمۇ ئۆتۈپ كىتىدۇ، بىز يەنە قالمىز ماۋۇ يۇرتتا؟

- ماقۇل...، - دېدىم ئېغىزىمدىكى كىملىكنى تەستە سۇغۇرۇپ ئېلىپ.

- يەنە خوتۇنۇمغا قالايمىقان گەپ قىلىدىغان بولساڭ، تىلىڭنى كېسىۋېتىمەن!

- ماقۇل دىدىمغۇ!!!

شۇنداق قىلىپ بۇ بەدبەختنىڭ ياغلىقىدىكى نەرسىسىدىن تەما قىلىپ بۇ نەس باسقان ئۆيدە بولدى دىگۈچە تاياق يەپ چىقتىم-دە قول ئاستىمدىكى نان قېپىلارغا ۋارقىرىدىم:

ـ بولدى، بۇ خان ئاچمىز ئۆتۈپ كەتسۇن!

ـ بۇ ئايالللارنىڭمۇ شىپىيجىسى يوقكەن قانداق قىلىمىز چازىجاڭ؟

ساناپ باقسام يەتتە ـ سەككىز چوكان، بۇلارنىڭ ئېرىمۇ ھەرقاچان چىپلىشچى بولسا كېرەك قارىسام ئەپتى شۇنداق يامان ـ ماڭا ئالايغىنى ئالايغان...

«سەككىزنىڭ ئېرى كېلىپ سەككىز تال كىملىكنى يەنە ئېغىزىمغا نۆۋەت بىلەن تىققىلى تۇرسا قانداق قىلارمەن؟» ئاچچىقىمدا ئاغرىپ كەتكەن ئېغىزىمنى تۇتۇپ ۋارقىرىدىم:

ـ ھەممىسىنى ئۆتكۈزۈۋەت! مەن بۇ دۇنياغا خاس كىملىك يېگىلى تۇغۇلمىغاندىكىن!

ئۇلار ئەمدى ئۆتۈپ كەتتىشى بىر كىچىك ماشىنا چىقىپ كەلدى، ئادەتتە بۇنداق كىچىك ماشىنىلارنىڭ ئىچىدە كۆپۈنچە مەخپى خىزمەت تەكشۈرۈدىغانلار بولاتتى، ئۇلار كۆندە دېگۈدەك بىر ـ ئىككى قېتىم چىقىپ ھە دېسىلا «ئۇنى بوش قويۇۋېتىپسەن! بۇنى ياخشى تەكشۈرمەپسەن!» دەپ كەنتە كومتېتىغا ناھايىتى ئېغىر جەرىمانە قۇيىۋېتەتتى. شۇڭا بايا يېگەن تاياقنىڭ ئاچچىقىدا بۇ ماشىنىنى ئۆزەم تەكشۈردۈم:

ـماشىنىدا قانچە ئادەم بار!

ـ ئىككى ئادەم بار! ـ دېدى ھاكاۋۇر شوپۇر ئېغىزىدىكى پاپىرۇسىنىڭ ئىسىنى ماڭا پۈۋلەپ تۇرۇپ.

ـ ئىككىڭلار چۈشۈپ بۇيەرگە تىزىملىتىڭلار!

بۇ چاغدا شوپۇر قۇلىدىكى تاماكىنىڭ قالدۇقىنى ماشىنا ئىشىكىنىڭ ئەينىكىدىن يەرگە چۈشۈرۈۋېتىپ ماڭا ئۈنلۈك ئېيتتى:

ـ ئۇكام! ماۋۇ يېنىمدىكى ئادەمنىڭ كىملىكىنى بىلەمسەن؟

ـ كىم بولۇشىدىن قەتئىي نەزەر تىزىملىتىشى كېرەك!، ـ دېدىم مەنمۇ بوش كەلمەي.

ـ ماۋۇ دېگەن شەھەر باشلىقى ئۇكام!

ـ شەھەر باشلىقى؟

مەن سەل جىددىيلىشىپ ماشىنىنىڭ ئالدىدا ئولتۇرغان ئۇ كىشىگە تازا سەپ سېلىپ چىقتىم، ئۇ شەھەر باشلىقى ئەمەس ئىدى، چۈنكى مەن شەھەر باشلىقىنى بىر قېتىم باجام تۇرانىياز باشلىقنىڭ ئۆيىدە پىششىق كۆرۈۋالغان ئىدىم. دەل مۇشۇ

چاغدا «شەھەرباشلىقى» تۇيۇقسىز ماڭا تىل سالدى:

- ۋۇ ياللانما ئىت! ئۆزەڭنى نېمە چاغلاپ قالدىڭ؟!

ئۇنىڭ ھاقارىتىنى ئاڭلاپ كاللامدىن قوقاس قۇيۇلۇپ كەتتى.

- نېمە؟ تېخى مېنى ئىت دەپ تىللىداڭما؟ تۇفىي! ساڭا بوزەك بولىدىغان جاننى بوگۈن ساڭا تىكتىم، بايا بىرسىڭ كىلىپ ئاغزىمغا كىملىك تىقىشسەن، ئەمدى بىرسىڭ قوپۇپ مېنى ئىت دەپ تىللىشسەن، دىگىنە ھەزىلەك، بىز كىم ئۈچۈن يول تۇسۇۋاتىمىز! بىزنى ئىت قىلغان سەن خۇنسارلار ئەمەسمۇ؟، - مەن شۇنداق دېگىنىمچە يېنىمدا قاراپ تۇرغان قوشۇن ئەزالىرىمغا بۇيرۇق قىلدىم:

- ماۋۇ تېررورچىنى تۇتۇڭلار!

ئەزالىرىم «تېررورچى» دىگەننى ئاڭلاپ ھايىنى-ھۇيت دىگۈچە شوپۇرنى ماشىنىدىن تارتىپ چۈشۈرۈپ قولىنى كەينىگە باغلاپ ئۈلگۈردى، مەن بۇ پۇرسەتتە ماشىنىنىڭ ئىشكىنى ئېچىپ ھېلىقى ئاتالمىش«شەھەر باشلىقى»نىڭ ياقىسىدىن تۇتۇپ يەرگە كۇچەپ تارتتىم.

بوي-بەستى مېنىڭدىن قاۋۇل بولغان بۇ خام سېمىز يالغان شەھەر باشلىقى توكتا يېرىلىپ پارتىكتا چوڭ بولغان نېمە بولسا كېرەك، بىر تارتىشىمغىلا ماشىنىدىن يەرگە موللاق ئېتىپ چۇشكەنچىلىك قىلدى، ئۇنىڭ بۇنداق ئاجىزلىقىنى كۆرۈپ خورىكىم ئۆستى-دە ئاتايام ئېغىزىمغا كىملىكنى تىقىپ ئوينىغان چېلىشچى ھارامىدىن ئالالمىغان ئۆچۈمنى بۇ گەدەنكەشتىن تازا بىر ئالماقچى بولۇپ بىر قۇلىنى ئارغامچا ئەشكەندەك كۇچەپ تولغىدىم، ئۇ ۋايجانلىغان پېتى يەرگە دۈم يېتىپ ئىڭراشقا باشلىدى، ئەتراپقا قارىسام يېنىمدا بىرەسى يوق، پۇرسەتنى غەنىيمەت بىلىپ ئۇ ئەبلەخنىڭ كاللىسىنى ئوڭ پۇتۇم بىلەن دەسسەپ ماشىنىنىڭ چاقى ئاستىدىكى يۇمشاق قۇم توپىغا تازا چىڭ پاتتۇردۇم، ئۇنىڭ مايلانغان پارقىراق چاچلىق بېشىنىڭ يېرىمى پىشانىسى بىلەن قېتىلىپ قۇمغا بولدى دىگۈچە پاتتى، لېكىن ئېغىز-بۇرنى يەنىلا قۇم ئۇستىدە تۇراتتى، مەن ئېھتىياتچانلىق بىلەن ئاستا ئىككى يېنىمغا قارىۋېتىپ سول پۇتۇمدا قۇملارنى يىغىپ ئۇنىڭ ئېغىز-بۇرنىغا تازا تىقتىم، ئۇ ئەمدى چوشقىدەك چىقراپ -خاخىرغىنىچە يىغلاشقا باشلىدى:

-جېنىم ئۇكام... ماڭا رەھىم قىلغىن! ...ماڭا ئىچىڭ ئاغرىسۇن!...

- ئېيتە سەن راست شەھەر باشلىقما؟

- ياق ئۇكام...مەن شەھەردىكى بىر ئىدارىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى!

ـ نېمشقا راست گەپ قىلمايسەن؟

ـ شوپۇرنىڭ كەينىگە كىرىپ ئەتىدىنكى چازىلاردىن شۇنداق ئۆتۈپتىكەنمىز ئۇكام...

ـ سەن بىر كادىر تۇرۇپ مۇشۇنداق قىلىپ يۈرسەڭ، باشقىلار نېمە قىلىدۇ؟

ـ مەن خاتا قىپتىمەن ئۇكام، ماڭا رەھىم قىلغىن! ئەمدى ئېغىزىمغا تۈپا تىقما!...خوداھەققى...

بۇ غۇرۇرسىز ئەبلەخنىڭ خوتۇن كىشىدەك ۋايجانلاپ ماڭا يالۋۇرۇپ قىلغان گەپلىرىنى ئاڭلاپ ئۇنىڭدىن نىجاسەتتىن يىرگەنگەندەك يىرگەندىم، ئىچىمدە «ئىست سېنىڭ باشلىق بولۇپ قالغىنىڭغا، كادىرلىقىڭغا چىچاي! تايىقنى يېسەمۇ سەندىن يەنىلا بايامقى كىملىكچى ياخشى ئىكەن!» دەپ مىڭ لەنەت ئۇقۇپ ئۇنى قويۇۋەتتىم.

دەل شۇ چاغدا كۇتۇلمىگەن بىر ئىش يۈز بەردى:

ئۇن سەككىز ياشلارنىڭ قارىسى ئالغان بىر بالا بىر كونا ۋەلسىپىتنى ھەيدىگىنىچە بىزنىڭ چازىمىزغا قاراپمۇ قويماستىن ئۇچقاندەك ھەيدەپ ئورمانلىقتىكى چىغىر يولدىن ئۆتۈپ كېتىشكە ئۇرۇندى، ئاكىغىچە بىزنىڭ ئادەملەر چاققان كىلىپ ئۇنىڭغا ۋارقىردى:

ـ ھاي توختا! تەكشۈرىمىز!

قىرىشقاندەك ئۇ بالىنىڭ ۋەلسىپىتى ئورمانلىقتىكى قۇمغا پېتىپ قىلىپ ماڭالماي قالدى، بىز ئۇنىڭ يېنىغا بىرىپ بولغىچە ئۇ بالا ۋەلسىپىتنىڭ كەينىدىكى ئارتىلغان خورجۇندىن بىر دانە قاپقارا يۇملاق نەرسىنى بىز تەرەپكە قارىتىپ ئاتتى ـ دە ۋەلسىپىتنى تاشلاپ قويۇپ قېچىپ كەتتى...

بىز ئۇنىڭ تاشلىغان نېمىسىنىڭ نېمىلىكىنى بىلەلمەي ئالدىراپ ئۇ نەرسىنىڭ ئەتراپىغا ئۇلاشتۇق، قارىساق ئۇ يۇملاق نەرسىنىڭ چوڭلىقى بىر ئايلىق بوۋاقنىڭ بېشىدەك بولۇپ بىر تەرىپىدە يىپ ـ شوينىدەك بىر نەرسە ئۆتكۈزۈلگەنلىك ئىكەن، مەن ئۇنى قولۇمغا ئالاي دېيىشىم، يېنىمدىكى ھېلىقى «يالغان شەھەر باشلىقى» تۇيۇقسىز قاتتىق ۋارقىرىدى:

ـ ۋوي بومبا!... ئاناي! ...

ئۇ شۇنداق دەپ ۋارقىرىغىنىچە ياندىكى سۇيى يوق قۇرۇق ئۆستەڭگە كىرىپ كەتتى، بىزمۇ ئۇنىڭ ۋارقىراپ تووۋلىشىدىن ئەندىكىپ كېتىپ بار كۇچىمىز بىلەن

شۇ ئۆستەڭ تەرەپكەقاچتۇق...شەھەرلىك خۇمپەر لاغ ـ لاغ تىترىگىنىچە ئۆستەڭنىڭ يان تەرىپىگە قۇيۇلغان سىمونت قورغاچنىڭ ئىچىگە ئۆمىلىگەن پېتى كىرىپ كېتىپ بىردەمدىن كېيىن قورغاچنىڭ ئىچىدە تۇرۇپ ئالا ـ تاغىل ۋارقىراشقا باشلىدى:

ـ ۋوي ئـۇ دېـگەن بومبـا...سـىلەر بىلمەيسـىلەر... دەرھـال بـۇ يەرگە كىرىۋېلىڭلار! ...تېزبولۇڭلار!

ـ ۋاي ئـۆتەپ بـارە! پـارتلاش ھەرقـانچە بولسـىمۇ بـۇ يەرگـىچە يېتىـپ كەلمەس!، ـ دېدىم ئاچچىقىمدا زەردە بىلەن.

ـ چوپ ـ چوڭ ئادەم تۇرۇپ قىلىپ يۈرگىنىنى!، ـ دەپ غەزەپلەندى يېنىمدىكى باغلاقتىن ھېلىلا يېشىنگەن شوپۇرمۇ ئۆز باشلىقىنىڭ قىلىقىدىن خىجىل بولۇپ.

مىنۇتقا قالماي قورغاچنىڭ ئىچىدىكى باشلىق يەنە «ۋاي خۇدايىم! بۇ يەرنىڭ ھەممىسى قومچاقكىنا...» دېگىنىچە قورغاچنىڭ ئىچىدىن يەنە كەينىچىلەپ يېنىپ چىقىپ يېنىمىزدا ھاسىراپ دۇم ياتتى.

بىـز ئۆسـتەڭنىڭ قىرىـدىن بېشـىمىزنى چىقىرىـپ بومبىغا قـاراپ باقمـاقچى بولدۇق، لېكىن يېنىمىزدىكى «شەھەرلىك باشلىق» بىزنىڭ بېشىمىزنى چىقارغىلى قويمىدى:

ـ ۋوي ئۇكىلىرىم بېشىڭلارنى چىقارماڭلار...جان لازىم ئەمەسما سىلەرگە؟... بومبا پارتلاپلا كېتىپ قالسا ئىش چاتـاق!، ـ دېـدى ئـۇ بېشـىنى يەردىـن كۆتـۈرمەي ئاۋازىنى پەسلەپ.

ـ ئەمىسە قانداق قىلىمىز؟ ـ دېدىم مەنمۇ ئاۋازىمنى پەسلەپ ئېھتىيات بىلەن.

ـ توختاڭلار مەندە قول تېلېفۇنى بار، ساقچىلارغا خەۋەر قىلاي!

«باشـلىق» بىلىنـى ئـاختۇرۇپ يېنىـدىكى كىچىـك رادىئـۇدەك بىـر نېمىسـىنى ئېلىپ ئوڭدا ياتقىنىچە جىددى گەپلىششكە باشلىدى.

شۇ چاغدا بىر توپ باللارنىڭ«سىنىڭ...مىنىڭ...»دەپ چۇرقىراشقان ئاۋازى ئاڭلاندى، مەن بېشىمنى چىقىرىـپ قارىسام ئۇششـاق بـالىلاردىن بىـر قانچىسـى ئـۇ نەرسىنىڭ ئەتراپىغا ئولىشىۋېلىپ بىر نەرسىنى تالىشىۋاتقىلى تۇرۇپتۇ...

«ئـاھ خـۇدا ...يېگـى تۇغۇلغـان مـوزاي يولۋاسـتىن ئۈركىمەپتـۇ دېـگەن مانا مۇشـۇدە...ئەمـدى بـۇ كىچىـك باللارنىـڭ ھەممىسـى پارتلاشـتا ئۆلـۈپ كېتەرمـۇ؟» بۇلارنى ئويلاپ ئىختىيارسىز ئىمانىم شـەيتىنىمدىن كۆچلـۈك كەلـدى، ئەركەكلىكىم تۇتۇپ ئورنۇمدىن ئىختىيارسىز تۇرۇپ كەتتىم ـ دە يۈگۈرگىنىمچە بومبىنىڭ ئۈستىگە

ئېتىلىپ باللارغا ۋارقىرىدىم:

- ۋوي تىز قاچ، ئۇ دېگەن بومبا!

باللار مىنىڭ ئۈستەڭدىن ۋارقىراپ بوراندەك يۈگۈرۈپ چىققىنىمنى كۆرۈشۈپ پاتىپاراق بولۇپ قېچىپ كېتىشتى، مەن كىنودىكىگە ئوخشاش بومبىنىڭ ئۈستىگە ئۆزەمنى تاشلاپ بومبىنىڭ ئۈستىدە تۈگۈلۈپ يېتىۋالدىم..

بىر سېكۇنت...ئىككى سېكۇنت...

بومبا تېخىچە پارتىلىمايۋاتاتتى...

بۇ جىددىي پەيتتە ئۈستەڭدە قالغان شەھەرلىك باشلىق بېشىنى ئۈستەڭدىن چىقارماي تۇرۇپ ماڭا بۇيرۇق قىلدى:

- يۇقىرىدىن خەۋەر كەلدى، ھېچقايسىڭىزنى بومبىغا تەگمەڭلار دەيدۇ! ئۇلار ھازىر كېلىدىكەن!

- بىلدىم، - دەپ ۋارقىرىدىم تىترىگىنىمچە ، -ئەمدى قوپۇپ كەتسەم قانداق بولار؟

- توختا، مەن ئۇلاردىن سوراپ باقاي!

بىردەمدىن كېيىن شەھەرلىك باشلىق ماڭا جاۋاب قايتۇردى:

- ئۇلار سىنى جايىدا مىدىرلىمىسۇن ، بىز ھازىرلا يېتىپ بارىمىز دەيدۇ!

يۈرۈكۈمنىڭ دۈپۈلدىشى قۇلىقىمغا ئاڭلىنىۋاتاتتى...مەن بارغانسېرى قورقۇشقا باشلىدىم...ئاياللىم پاتمىخاننى ئويلاپ كۆزۈمنىڭ چانىقى ياشقا تولدى...ۋاقىت يەنىلا توختاپ قالغاندەك...

«ئىست نىمىشقىمۇ بومبىغا ئۆزەمنى ئاتقاندىمەن!»

ئالاھىزەل ئون بەش مىنۇتلارغا قالماي ساقچىلار تۆت ئەتراپىمنى قورشاپ يەردە دۈم يېتىشىپ تۇرۇپ ماڭا كارنايدا ۋارقىراشقا باشلىدى:

- توختى ئاستىڭدىكى قانداقراق نېمىكەن؟

- ئۆزى يۇملاق، تۈن قارا، پارقىراق نىمىكەن!

- قانچىلىك بار؟

- بوۋاق بالىنىڭ كاللىسىدەك بار!

- يەنە نېمە باركەن؟

- بىر يېرىگە تۆشۈك ئېچىلىپ شوينىدەك بىر نېمە ئۆتكۈزۈلگۈلۈكتەك تۇرىدۇ!

- ئۇ دېگەن بومبىنىڭ پىلتىسى توختى! ئۇ شوينىغا تەگمە! ھازىر تېلېۋىزىيە

ئىستانسىدىكىلەر بىلەن بىزنىڭ باشلىقىمىز يولدا كىلىۋاتىدۇ، ئۇلار كەلگەندە بىز سىنىڭ قەھرىمانلىق ئىش ـئىزلىرىڭنى ئېلىۋالماقچى، جايىڭدا جىم يات!

بىردەمدىن كېيىن كىچىك ماشىنىدىن بىرسى چىقىپ ئۇنىڭ ئىچىدىن بۇيى پاكار بىر باشلىق چۇشۇپ كەلدى، كەينىدىن بىر قانچە كىشى دولىسىغا ئۇن ـ ئالغۇدەك بىرنىمىنى ئېلىۋېلىشىپ مىنى يىراقتىن سۈرەتكە ئېلىشقا باشلىدى:

ـ توختى سەن ھاياتمۇ؟، ـ دەپ سورىدى يېڭىدىن كەلگەن چوڭ باشلىق قۇلىغا كارنايىنى ئېلىپ يەردە ئۆملىگىنىچە ئۈنلۈك ۋارقىراپ.

ـ مەن ھايات باشلىق!، ـ دىدىم ئۇ چوڭ باشلىققا خۇشامەت قىلىپ ئاۋازىمنى تىترىتىپ.

ـ سەن نىمىشقا بومبىنىڭ ئۈستىگە ئۆزۈڭنى ئاتتىڭ؟

ـ مەن...مەن...

مۇشۇ تاپتا نىمە دىيىشىمنى بىلەلمەي گاڭگىراپ قېلىۋاتاتتىم.

ـ خەلقنىڭ ھاياتى ئۈچۈن شۇنداقمۇ؟، ـدىدى باشلىق ئۆزى ئېغىز ئېچىپ.

ـ شۇنداق باشلىق!

ـ ۋەتەن ئۈچۈن شۇنداقمۇ؟

ـ شۇنداق باشلىق!

ـ ھە ئەمدى ئايىغىنى دىگىنە!

ـ ۋەتەن ئۈچۈن! خەلق ئۈچۈن! پارتىيە ئۈچۈن!...يەنە مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى ئۈچۈن!...يەنە ...قۇرۇلتاي ئۈچۈن!...يەنە ئولىمپىك..

ـ ۋاي بولدى توختى، سەن جىددىيلىشىپ كىتىپسەن، دىگىنە سىنىڭ يەنە نىمە ئارزۇيۇڭ بار ئىدى؟

ـ مىنىڭما باشلىق؟

ـ ھەئە كۆڭلۈڭدىكى گەپلەرنى ئېيتقىن، سىنى تېلېۋىزورغا ئېلىۋاتىدۇ!

ـ ئارزۇيۇمنى دىسەم قىلىپ بىرەمسىلەر؟

ـ ئاۋۋال دىگىن!

ـ مىنىڭ ئۇچقۇچى بولۇش ئارزۇيۇم بار!

ـ ۋوي توختى ئەملىيەتكە يېقىن گەپنى قىل!

ـ مىنىڭ بېيجىڭغا بېرىپ رەئىس بىلەن كۆرۈشكۈم بار!

ـ تېخىمۇ ئەملىيەتكە يېقىننى دە؟

كۆڭلۈمدە ئويلاپ قالدىم «تىخمۇ ئەمىلىيەتكە يېقىنى دىسەم مۇشۇ تاپتا ماڭا بەش يۈز كوي پول بەرگەن بولسا، ئۇ پۇلغا خوتۇنۇم پاتمىخانغا بىر كىشىلىك ئەتلەس ئېلىپ بىرىپ قالغان پولىنىڭ بىرقىسمىنى بىر يىللىق سۇ پۇلىنى تۆلىسەم، يەنە ئۇغۇت ئالسام، يەنە كىۋەز تىرىشقا ئىشلىتىدىغان سۇلياۋ يۇپۇق ئالسام، ئاندىن قالغان پۇلغا گۆشكىردە ئېلىپ يىگەن بولساق...ياق بەش يۈز كوي يەتمەيدىكەن، مىڭ كۆي دەيمۇ ـ يا...لېكىن بۇنداق چاغدا پۇلنىڭ گىپىنى قىلىپ يۈرسەم خەق مىنى نىمە دەيدۇ؟ ئەڭ ياخشىسى ...» شۇنىڭ بىلەن ئۇنىلۇك ۋارقىراپ باشقا ئارزۇيۇمنى ئېيتتىم :

ـ مىنىڭ پارتىيە ئەزاسى بولغۇم بار!

ـ ماۋۇ گىپىڭ بولدى، يەنىچۇ؟

ـ ساقچى بولۇپ ئۆزەمنى پارتىيە ـ خەلققە ئاتىغۇم بار!

ـ ياخشى توختى! دىگەنلىرىڭنى يۇقىرىغا دوكلات قىلىمىز، لېكىن بۇگۈندىن باشلاپ سەن ئۆزەڭنى پارتىيە ئەزاسى دەپ ئويلىغىن! سىنى پارتىيە تەشكىلىگە ئۆزۈم تۇنۇشتۇرىمەن! مەن هازىر يېنىڭغا بارىمەن، مىدىرلىماي شۇك يات!

چوڭ باشلىق شۇنداق دىگىنىچە يەر بىغىرلاپ مەن تەرەپكە كەلمەكچى بولدى، باشلىقنىڭ ئەتراپىدا تۇرغان ئەر ـ ئايال ساقچىلار ۋارقىراشقىنىچە يىغلاپ ۋارقىرىشىپ ئۇنىڭغا چاس بىرىپ هۆرمەت بىلدۈرۈشتى، نەچچىسى ئۇنىڭ پۇتىغا ئېسىلىۋېلىپ يىغلاپ باشلىقنى ماڭغىلى قويمىدى، باشلىق دىگەن مىڭنى قىلسا باشلىق، خەلقنىڭ بېشىغا كۈن چۈشكەندە ئۇ قانداقمۇ چىداپ تۇرالىسۇن؟ ئۇ يىغلاپ ئېقىپ كەتكەن يولداشلارغا تەسەللى قىلىپ ئۆزىنىڭ بارلىقىنى ئاللاقاچان ۋەتەن ـ خەلقنىڭ كەلگۈسىگە بېغىشلاپ بولغانلىقىنى،ناۋادا بۇ قېتىمقى بومبا تازىلاشتا قۇربان بولۇپ كەتسە ئۆزىنىڭ جەسىتىنى كوئىنلون تاغلىرىغا دەپنە قىلىشنى ۋەسىيەتلىدى ئاخىرىدا يانچۇقىدىن ئون يۈەنلىك پۇلدىن بىرنەچچە تالنى چىقىرىپ پارتىيە ئەزالىق بەدەل پۇلىنى ئالدىغا تاپشۇرۇۋەتتى....ئەتراپتىكى ساقچىلار، مۇخبىرلار باشلىقنىڭ بۇ ۋىدالىشىش سۆزىدىن قاتتىق تەسىرلىنىپ كۆز ـ يېشىنى يامغۇردەك تۆكۈشكە باشلىدى...

باشلىق ئاخىرى ئۇلار بىلەن قۇچاقلىشىپ خوشلىشىپ مەن تەرەپكە ئۆمىلىگىنىچە يېقىنلاپ كەلدى...

ئۇ ئاستىمدىكى بومبىنى ناهايىتى ئېھتىياتچانلىق بىلەن قولغا

ئالدى...باشلىقنىڭ تۇرۇلگەن قوشۇمىسىدىن مۇنچاق ـ مونچاق تەر ئېقىۋاتاتتى...

ئۇ بومبىنى قولىغا ئېلىپ ماڭا بىر قارىدى، تۇرۇلگەن قوشۇمىسى ئېچىلدىيۇ بىراق يەنە تۈرۈلدى... ئاندىن تېلېۋىزورغا ئېلىۋاتقان مۇخبىرلارغا بىر قارىدى... ئۇ چاپىنىنى ئاستا سېلىپ بومبىنى مەھكەم يۆگىگەچ قولىقىمغا كۈسۈرلاپ ئېيتتى:

ـ ھاي توختى، بۇ قارا قاشتېشىدىن ياسالغان كونا بىر تورۇز تېشىكەنغۇ!

ـ مەن بۇنى بىلمىسەم باشلىق!

ـ ئەھۋالدىن قارىغاندا باياملىقى ئوغرى سىلەرنىڭ توسقۇنۇڭلاردىن قورقۇپ كېتىپ ئوغۇرلىغان بۇ قاشتاش تورۇز تېشىنى سىلەرگە تاشلاپ بەرگەن ئوخشايدۇ!

ـ ئەمدى قانداق قىلىمىز باشلىق؟

ـ بۇ يەردە قالايمىقان گەپ قىلما، بۇ ئىشلارنى يۇقىرىغا دوكلات قىلىمىز، ئۇلار نېمە دېسە شۇ...چۈشەندىڭمۇ؟

ـ چۈشەندىم باشلىق!

ـ خەۋەرىمىزنى كۈت!

ـ چۈشەندىم باشلىق!، ـ دېدىم ياتقان يېرىمدىن قوپماي تۇرۇپ قول قوۋۇشتۇرغىنىمچە بۇ چوڭ باشلىقنىڭ ھەر نېمە بولسا بۇ ئىشقا تاپا ـ تەنە قىلمىغانلىقىدىن ئالەمچە خوش بولۇپ.

1997 ـ يىل قاراقاش.

توختى پوكان ۋە كۇسار ئوغرىسى

شۇ ۋەقەدىن كېيىن پۈتۈن تارتقۇلارنىڭ باش بېتى «ئادالەت يۇلىدا جان پىدالىق كۆرسەتكەن ۋەتەنپەرۋەر ياش-توختى» بولۇپ پۈتۈن شەھەرنىڭ ئۆگىنىش ئۆلگىسى سۈپىتىدە ھەرخىل يېغىن-مۇراسىملارنىڭ رەئىس سەھنىسىدىن ئورۇن ئالدىغان بولۇپ كەتتىم. مىنى يوقلاپ كەلگەنلەرنىڭ ئايىغى ئۈزۈلمەي ئۆيۈم تۈرلۈك-تۈمەن لەۋھە-تەقدىرنامىگە تولۇپ كەتتى...

«ئامەت كەلسە ئىشىكنى ئېتىۋالساڭ تۈڭلۈكتىن چۈشۈپتۇ» دىگەندەك بىر كۈنى ھېلىقى چوڭ باشلىق مىنى ئالايىتەن يوقلاپ چىقىپ ئۆزىنىڭ شۇ ئىشتىن كېيىن ئەمىلىنىڭ ئۆسۈپ كەتكەنلىكىنى مىنىڭ ئەتىدىن باشلاپ يېزىلىق ساقچىخانىغا چىقىپ ۋاقىتلىق ئىشلەپ تۇرۇشۇمنى ئامال بار يىل ئاخىرىغا قالماي رەسمي ئىشتاتلىق ساقچى قاتارىغا كىرگۈزۈپ قويىدىغانلىقىنى ئېيتتى.

پاتمىخان بىلەن ئىككىمىز بۇ خوش-خەۋەردىن شۇنداق خوش بولدۇق مەن كېچىچە ھاياجىنىمدىن پاتمىخانغىمۇ قارىماي دادامدىن قالغان بىر دانە كونا كونا ئىزناكنى مەيدەمگە تېڭىپ تاڭنى كۆز يېشى بىلەن يورۇتتۇم.

شۇنداق قىلىپ مەن توختى پوكاننىڭ ۋەتەن-خەلق ئۈچۈن خىزمەت قىلىش ئارزۇيۇم ئەمەلگە ئېشىپ يېزىلىق ساقچىخانىدىكى خىزمەت ھاياتىم باشلىنىپ كەتتى.

مەن باشلانغۇچ مەكتەپنى ئاران پۈتتۈرگەنلىكىم ئۈچۈن تەشكىل باشتا مىنى ساقچىخانا دەرۋازىسىغا قارىغىلى قويدى، مەن مەسئۇلىيىتىمنى ياخشى ئادا قىلىش ئۈچۈن مۇشۇنداق پىژغىرىم ئىسسىقتىمۇ دەرۋازا تۈۋىدە مىدىر-سىدىر قىلماي تۇراتتىم، باشقىلار « نۆۋەتچىلىك ئۆيىدە تۇرساڭمۇ بولىدۇ، بېشىڭغا ئىسسىق ئۆتۈپ قالمىسۇن ئۇكام!» دەپ كۈيۈنسىمۇ ئۇنىماي دەرۋازا تۈۋىدە قاققان قوزۇقتەك تۇرۇۋالاتتىم، مىنىڭ خىزمەتتىكى بۇنداق ئەستايىدىللىقىم ئۇزۇن ئۆتمەي باشلىقىمنىڭ دىققىتىنى تارتتى، ئۇ ماڭا ئۆزىچە ئامراق بولۇپ قېلىپ مىنى ئۆيىنىڭ

www.kitaphumar.net

ئۆلـۈغ ـ ئۇششاق ئىشلىرىغا ئاۋايلىماي سالىدىغان بولـدى، باشـلىقىمنىڭ ئايـالىمۇ سېمىزلىكنى ھېساپقا ئالمىغاندا ئادەتتىن تاشقىرى مېھرى ئىسسىق، ياخشى كۆڭۈل ئايال ئىدى، ئۇمۇ مىنى ئۆز ئىنىسىدەك كۆرۈپ ئۆيىدىكى ئاشقان ـ تاشقاننى كۈنـدە دېگۈدەك ماڭا يۆگەپ بېرەتتى. باشلىق بارغانسېرى مىنى ئەتىۋارلاپ ھەتتا ئۆزىنىڭ ئىشخانىسىنىڭ ئاچقۇچىنىمۇ بەردى، مەن كۈندە ئەتـتىگەن ئۇنىـڭ ئىشخانىسىنى جـان ـ پـىدالىق بىـلەن تـازىلاپ ئۈسـتەل ـ ئورۇنـدۇق دىگەنلەرنـى يالىغانـدەك پارقىرتىۋەتەتتىم...ئانامنىڭ رەھمىتىنى ئالغان بەندە ئىكەنـمەن، كېيىن سىياسىي كومىسسارمۇ مىنىڭ خىزمەتتىكى ئىپادەمنى كۆرۈپ ئاچقۇچىدىن بىرنـى تۇتقۇزدى ...ئىشخانىلارنىڭ ئاچقۇچى بارغانسېرى ئاۋۇپ يان بىلىم ئاچقۇچ بىـلەن تولـدى، مەنمۇ ئادەملەر قىستىلىشىپ قالغان كوچا ـ رەستىلەردە يان بىلىمدىكى ئاچقۇچلارنى قەستەن كىشىلەرگە شاراقشىتىپ كۆز ـ كۆز قىلىدىغان بولدۇم، ئۆتكەن ـ كەچكەنلەر ھەيۋەتلىك ساقچى كىيىممنى ئانـدىن يېنىمـدىكى ئـاچقۇچلارنى كـۆرۈپ «بۇنىـڭ ئەملى چوڭ ئوخشايدۇ» دەپ ئۆزلىگىدىن ماڭا يول بىرىشىدىغان بولدى...

بىر كۈنى چۈشكە يېقىن باشلىقىمىزنىڭ چىرايلىق ئايالى ئوڭ ـ سۇلى ئـۆچكەن ھالدا ساقچىخانىغا يۈگۈرۈپ كىرىپ مىنىڭ پېشىمنى تارتتى:

ـ ۋوي توختى، بۇياققا چىقىڭە!

مەن ئۇنىڭ سارغىيىپ كەتكەن قانسىز چىرايىغا قاراپ بىـرە كۆڭۈلسىزلىكنىڭ بولغـانلىقىنى ھـېس قىلـدىم ـ دە قولۇمـدىكى دەسـماللىنى تاشـلاپ قويـۇپ ئۇنىـڭ كەينىدىن ئەگەشتىم.

ـ نـېمە ئىـش بولـدى ئاچا؟، ـ دېـدىم سـاقچىخانىدىن يـىراقلاپ بىـر يەرگە كەلگەندە.

ـ نېمە ئىش بۇلاتتى، ـ دېدى ئـاچىمىز ئىككـى يانغـا قارىۋېتىـپ پەس ئـاۋازدا قۇلىقىمغا پىچىرلاپ ھاسىرىغىنىچە، ـ ئابىيـام ئاكىڭىزنىـڭ ئىشخانىسـىغا كىرسـەم يېزىمىزدىكى كارخـانچى شـامىل شـاگخەي ياغلىققـا ئورالغـان بىرنىمىنـى بىزنىـڭ ئادەمنىڭ تارتمىسىغا تىقىۋېتىپتىكەن، مەن بېرىپ قارىسام ئۇنىـڭ ئىچىدىكىسىنىڭ ھەممىسى پـۇلكەن، شـامىل شـاگخەي ئۇنىـڭ قەدىنـاس ئاغىنىسـى بولغاچقا مەن شوخلۇق قىلىپ ئۇ پۇللارنى ياغلىقى بىلەن سومكامغا سېلىۋالغان ئىدىم...

ئاچىمىز شۇلارنى دەپ كىلىپ ھۆكرەپ يىغلاپ كەتتى.

ـ ھە ئاخىرىنى دەڭا، نېمە ئىش بولدى؟، ـ دېدىم قۇلىقىمنى ئۇنىـڭ يـۈزىگە

يېقىنلاشتۇرۇپ.

ـ ئۇ پۇلنى بىرسى ئوغۇرلىۋاپتۇ...

ـ قانچە پۇل ئىدى؟

ـ مەن سانىمىغان، ئىشقىلىپ ئون مىڭ يۈەنچە بار...

ـ ئەستەخپۇرۇللاھ ماۋۇ ئىشنى، ـ دېدىم ئۇنىڭغا تەسەللى بىرىپ، ـ بۇ قانداق بولغىنى!

ـ ئۇ پۇلغا ئانچە ئىچىم ئاغرىمىدى تـوختى، ـ دېدى ئاچىمىز يېشىنى ياغلىقىنىڭ بۇرجىكىدە سۈرتۈپ تۇرۇپ، ـ ئەڭ مۇھىمى شۇ پۇلنىڭ ئارىسىدا شامىل شاگىخەيىنىڭ ھەرەمگە چىقىدىغان يول خېتى بار ئىكەن، بىزنىڭ ئادەم ئۇ يول خېتنى شەھەرگە ئەكىرىپ يۇقىرىغا تەستىقلىتىپ بەرمەكچى بوپتىكەن، ئەمدى ئۇنىڭغا نېمە دەرمەن....

ـ پۇلنىڭ ئارىسىدا يول خېتى بارمىكەن؟

ـ ھەئە بىللە ئىدى...

ـ ئوغرى سومكىدىن ئاپتۇما؟

ـ ياق پۇل سومكىدا ئەمەستى، مەن ئۇنى كۇسىرامنىڭ يانچۇقىغا شۇ پېتى تىقىپ قويغان...

ـ ئەمسە بۇ گەپنى باشلىقتا دەيلى ئاچا!

ـ شۇ دىگىلى بولمايتتى تـوختى، ـ دېدى ئاچىمىز يېشىنى يەرگە تىقىپ تىرنىقىنى كوچىلىغان ھالدا.

ـ نېمىشقا ئەمدى؟

ـ پۇلنى كۇسىرامنىڭ يانچۇقىغا سالغان دىدىمغۇ شۇ!

ـ ھەئە شۇنداق دېدىڭىز...

ـ ئۇ يۈزى قېلىن ئوغرى پۇللارنى كۇسرام بىلەن قوشۇپ ئوغۇرلاپ كەتتى...

بۇ گەپنى ئاڭلاپ باشتا ھېچنىمىنى چۈشىنەلمىدىم كېيىن كۆڭلۈم بىر ئىشنى تۇيۇپ ئېغىزىمغا كەلگەن تۈپۈكنى «غۇرتتىدە» يۇتۇپ كېكەچلىدىم:

ـمۇنداق دەڭ، ئوغرى پۇلنى كۇسار بىلەن قىتىپ...

ـشۇنداق توختى، سىزنى ئىرىم بەك ئاقكۆڭۈل ياخشى ئادەم دېگەن ئىدى، رادىئۇدىمۇ كۆندە سىزنى شۇنداق دەيدۇ، شۇڭا سىزگە ئىشىنىپ بۇ گەپنى دەپ سالدىم، ئىنسانغا تىنماڭ، ئۇ ئوغرى ھەرقاچان بۇ يۇرتلۇق ئەمەس...

ـ تەپسلاتىنى ماڭا ئېنىق دەڭا ئاچا!

ـ سىزگە دېسەم توختى، ـ دېدى ئاچىمىز گېپىنى داۋاملاشتۇرۇپ، ـ بۇگۈن بازار كۈنى بولغاچقا قىلىدىغان ئازراق سودىلىقىم بار ئىدى مەن ئاكىڭىزنىڭ ئىشخانىسىدىن چىقىپلا بۇ پوللارنى يانچۇقچىمنىڭ ئىلۇشلىشىدىن قورقۇپ ساقچىخانا ھويلىسىدىكى خالىجايدا كۆسرامنىڭ يانچۇقىغا سېلىۋالغان ئىدىم، مېڭىپ رەستىگە يېقىنلاشقان چېغىمدا كەينىمدىن بىرسى ئىسقىرتقاندەك قىلدى، قاربسام بوي ـ بەستى قاملاشقان ناتونۇش بىر يىگىت . مەن ئۇنىڭغا پەرۋا قىلماي مېڭىشىم ئۇ يۈگرەپ كېلىپ مىنى گەپكە تۇتتى: «خانىم قارىسام تەرلەپ پىشىپ كېتىپلا، سەگىدەپ كەلمەيمىزمۇ؟» دەيدۇ، «ۋاي ئۆتەپ بارە سولتەك، ئىرىم بار مىنىڭ!» دېسەم دەماللىققا يانچۇقىدىن كونا قول ياغلىققا ئورالغان بىرنىمىنى سۇغۇرۇپ ئىلىپ ماڭا كۆرسەتتى، قارىسام بىر ئۇچۇم ئالتۇندىن ياسالغان زىبۇ ـ زىننەت، تېخى ھېلىلا زەرگەرنىڭ قولىدىن چىققاندەك پارقىراق، مەن جىددىيلىشىپ «نېمە دېمەكچى سەن؟» دېسەم ئۇ ئەبلەخ«بۇ نەرسىلەر ئانامدىن ماڭا قالغان، سىزنى كۆرۈپ... بۇلارنىڭ ھەممىنى بەرسەم، شۇڭا...» دېمەسمۇ، باشتا بۇ مەجنۇننىڭ تېتىقسىز ـ ھاياسىزلىقىغا قاتتىق ئاچچىقىم كەلدى، كېيىن ئۇ ئالتۇنلارنى كۆرۈپ يۈرۈگۈم ئويناپ بىر قىسىملا بولۇپ قالدىم، قارىماي دېسەممۇ كۆزۈم شۇ ئالتۇنلاردا قالدى، ئىرىم بولغان گۈي ھە دىسىلا «مەن دېگەن باشلىق، باشقىلارغا ئۈلگە بولۇشۇم كېرەك، ۋەزىيەت جىددىيلىشىپ كەتتى، مۇقىملىق ـ مۇقىملىق» دەپ يۇقىرىغا ئۆسۈشنىڭ كويىدا ئۆيگە ئايدا ـ يىلدا بىر كىرمەيدۇ، ئاڭلىسام دۇتارچى خوتۇنلارنى باشلاپ ئېشەك ھاگرىغان، داپ داراڭلىغان يەرلەردە ئەلەك ـ سەلەك ئىشلارنى قىلىپ يۈرەرمىش، مەنمۇ ئايال كىشى، مىنىڭ كۆڭلۈممۇ كۆكۈل، ئۇ داننى ئۆيدىن يەپ تالاغا قۇيۇپ يۈرگەندىكىن مىنىڭمۇ ئاچچىقىم كېلىدۇ، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئۇ ئۆمرىدە بىرە قېتىم مىنى كەينىگە سىلىپ زەرگەرنىڭ ئالدىغا ئاپىرىپ باققان ياكى «سىلە ئۈچ بالامنىڭ ئانىسى، ماۋۇنى سىلىپ بېقىڭلار خوتۇن» دەپ ئۈزۈك چاغلىق بىرە نەرسە تەڭلەپ باققان كىشى ئەمەس، مىنى ئەزەلدىن كۆزىگە ئىلىپ باقمايدۇ، تېخى باشقىلار بىلەن بىرگە ئولتۇرىدىغان سورۇنلاردا ھە دېسە مىنى ئەشۇ يۇغان قۇرساقلارنى ئۈسسۇل ـ تانسىغا تارت دەپ شەرەت قىلىدۇ، ئۇ پو قۇساقلار مەست بولۇپ قىلىپ خالىجايغا چىقماقچى بولسا مىنى يول باشلاپ ئاچىققىن دەيدۇ، ئېيتىڭا ئۇنىڭ نەزىرىدە مەن خوتۇنمۇ ياكى ھايۋانمۇ؟ ئۇ تاز كاللىلارنىڭ

بەزەنلىرىنىڭ تىلىنى بىلىمەن، بەزەنلىرىنىڭكىنى بىلمەيمەن، ئۇلار چىلاشقىچە ئىچىپ ئۇرە تۇرغۇدەك ھالى يوق خالىجايدا ماڭا ھاياسىزلىق قىلىمەن دەپ ئالدىمدا ئىمىلەكلەپ تىزلىنىپ ئۆيىدىكى خوتۇنلىرىنى تىللىشىپ بىر نىمىلەرنى دەپ يىغلىشىدۇ، شۇنداقتىمۇ ئۇ تېگى پەسلەرنىڭ بىرىگىمۇ تۇتۇق بەرگەن يېرىم يوق، بۇ قېتىم كۆڭلۈمدە « ئىرىم بولغان ئەبلەخ نومۇس قىلماي ئۆزىنىڭ ئەمەل ـ دۆلىتى ئۈچۈن مىنى شۇنداق ئىش قىلىشقا مەجبۇرلىسا، ئاجرىشاي دېسەم ئۈچ بالام تالادا قالسا، خەقنىڭ ھەققىنى يەپ كاللىسى پوقۇقا چىلىشىپ قالغان سورۇندىكى ئۇ خام كاللا مەستلەر مىنى سۆيىمەن دەپ ئېغىزىمنى تاپقىچىلىكى يوق ئۇيات يېرىمنى ياللاپ ،تاھارەت لاتامنى ئىمىپ يۇرۇشسە ئۇنداق پاسكىنا توڭگۇزلار بىلەن بىللە بولغىچە ئەشۇ ھۆرمىتىمنى قىلغان ئوغرى بىلەن بىرە قېتىم بىللە بولسام نېمە بوپتۇ...» دىگەننى ئويلاپ ئۇنىڭغا ماقۇل دىدىم، شۇنداق قىلىپ ئاخىرى رەستىنىڭ ئايىغىدىكى كىشى بارمايدىغان قوناقلىقتا كۆرۈشىدىغان بولدۇق...كىم بىلسۇن ئۇ ئوغرى چام يېرىم بولماستا كۇسىرامنى تارتقانچە سالدۇرۇپ ئېلىپ قاچتى...

- ۋوي سىزمۇ قىزىق ئاچا، كۇساردا پول بارلىقىنى بىلمەمتىڭىز؟، - دېدىم گەپنىڭ ئاخىرىغا تەقەززا بولۇپ.

- شۇ مەنمۇ بىر قۇلۇمدا كۇسىرامنى چىڭ تۇتىۋالغان، لېكىن ئۇ ئەبلەخ قۇلىدىكى ئالتۇنلارنى ماڭا تۇتقۇزۇپ قويغاندىكىن خۇشلۇقتا بىر قۇلۇم كۇسىرامنىڭ بېغىدىن ئاجراپ كىتىپتۇ ئەمەسمۇ ئۇكام...

- تووۋا شۇنچە پۇلىڭىز تۇرۇپ قىلغان ئىشىڭىزنى...

- بولدى ئادەمنى تولا خىجىل قىلماڭ، ئالتۇن دېگەن ئاياللارنىڭ شەيتىنىكەن، ئۇنىڭ ئۇستىگە ئۇ ئوغرىنىڭ خېلى پەيزى باردەك بىلىنىپ قالدى، ئۆمرۈمگە كىلىپ تۇنجى يىگەن پۇقۇم مۇشۇ....

- شۇمۇ گەپمۇ، ئالتۇنلار قېنى؟

- مانا ھەممىسى!، - ئاچىمىز شۇنداق دېگىنىچە سومكىسىدىكى ئۇ ئالتۇنلارنى ئېلىپ ماڭا كۆرسەتتى، - ھەممىسى مىستىن ياسالغان ساختا نەرسىكەن...

- ھەئە، ئوغرىنىڭ پەيزى باركەن ئاچا!، - دېدىم بېشىمنى لىڭشىتىپ ئاچچىقىمدا، ـ سىزنىڭ خالىجايدا پۇلنى كۇسىرىڭىزغا سالغانلىقىڭىزنى بىرەسى كۆرگەنمىدى؟

ئاچىمىز بىردەم تۇرۇپ كېتىپ بېشىنى چايقاپ جاۋاب بەردى:

- خالادىغۇ مەندىن باشقا ئادەم يوق ئىدى...

- يان تەرەپتىكى ئەرلەر خالاسىدا چوقۇم ئادەم بار، ئىككى خالانىڭ ئوتتۇرىسىنى قومۇش بورىدا قىلىن تۇسۇپ قويغان بىلەن تاياقتەك بىرنىمنى تىقىپ تۆشۈك ئېچىپ كۆرگىلى بولىدۇ. بىرسى چوقۇم سىزنى مارىغان گەپ، ھە راست چىرايىدا بىرە ئالاھىدە بەلگىسى بارمىكەن؟

- چىرايىغا ئېنىق قارىماپتىكەنمەن، ئىشقىلىپ ساغرىسىدا بىر تال قۇناق چوڭلۇقتا ئۆسۈكچە گۆش بارمىكىن، قۇلۇمغا شۇنداقراق ئۇرۇنغان..

- ۋاي بولدى قىلىڭە!، - دېدىم ئاچىمىزنىڭ خىجىل بولماي كۈلۈپ تۇرۇپ ئېيتقان گېپىنى بۆلۈۋېتىپ بازار تەرەپكە ماڭغىنىمچە، - ئۆيىڭىزگە بارغاچ تۇرۇڭ، خوشخەۋەر يەتكۈزىمەن!

مەن شۇ ماڭغىنىمچە ئۇدۇل دوقمۇشتىكى ئىسمايىل كاۋاپنىڭ دۇكىنىغا باردىم، چۈنكى بىز نەچچە كۈننىڭ ئالدىدا ئۇنىڭ ئىچكىرچى لۈكچەك ئوغلىنى تۇتتۇۋېلىپ بۇگۈن سەھەردە قويىۋەتكەن ئىدۇق، ئىويلاپ باقسام ئاچىمىزنىڭ ساقچىخانىغا كەلگەن چېغى دەل ئۇنىڭ قويۇۋېتىلگەن ۋاقتىغا توغرا كەلگەن ئىكەن.

- نۇرەك قەيەردە؟

- ئۇ ئۆيدە ئۇخلاۋاتىدۇ باشلىق، بىرە ئىش بولسا...، - دەپ جاۋاب بەردى ئۇنىڭ ئەللىكلەردىن ھالقىغان ھېلىگەر دادىسى ماڭا مەجبۇرى كۈلۈپ تۇرۇپ.

- مىنى باشلاپ كىرىڭ، گەپىنىڭ چالىسى قاپتۇ!، -دېدىم ئۇنىڭغا بۇيرۇق قىلىپ.

دىگەندەك ئىچكىرىدىكى ئۆيدە نۇرى قىمارۋاز قاتتىق ئۇيقىغا كەتكەن ئىكەن، مەن ئۇنىڭ دادىسىنى كاۋاپدانىغا چىقىرىۋېتىپ ئۇنى نۇقۇپ ئويغاتتىم:

- ھەي نورى، تۇرە ئورنىڭدىن!

- نېمە ئىشتى باشلىق ئاكا؟، -دەپ سورىدى نورى قىمارۋاز ئەسنىگىنىچە ئورنىدىن تۇرۇپ.

- ئېيتە ساغراڭدا بىرە تال مۇنچاق گۆش بارمۇ؟

- بارلىقىغۇ بار ئاكا، مونچاق گۆشۈم سىلەرگە تاقاشمىغاندۇ؟

بۇنى ئاڭلاپ پەرىزىمنىڭ توغرا چىققانلىقىنى پەملىدىم-دە ئۇنىڭغا بۇيرۇق قىلدىم:

- تۆرمىدە ياتامسەن ياكى كۇساردىكى پولنى بىرەمسەن؟

نۇرى قىمارۋاز ئادەتتىن تاشقىرى چاققان ھەم زېرەك نېمە ئىدى، ئۇ گېپىمنىڭ باش-ئايىغىنى چۈشىنىپ بېشىنى قاشلىغىنىچە كارۋىتىنىڭ ئاستىدىكى قول ياغلىقتا ئورالغان پۇلنى ئېلىپ ناھايىتى ئەستايىدىللىق بىلەن ساناشقا باشلىدى. مۇشۇ تاپتا يىپ-يېڭى پۇللار كۆز ئالدىمدا كىنو لېنتىسىدەك شاراقشىپ ئۆتۈپ يۈرىكىمنى مۇجۇپ كېتىپ باراتتى، مەن كاللامغا قۇلاق چىقىپ بۇنداق جىق پۇلنى كۆرۈپ باقمىغان ئىدىم، بىر ھېساپتا ساقچىخانىدا ئون-يىگىرمە يىل ئىشلىسەممۇ بۇنچىلىك جىق پۇلنى يىغالمايتتىم، ئىختىيارسىز يۈرۈكۈم دۈپۈلدەپ ئېغىزىم قۇرۇقدىلىشقا باشلىدى، چىرايىمدىكى ئالامەتلەرنى سەزگەن نۇرى قىمارۋاز تۈزۈقسىز گەپ تەشتى:

-ئاكا، ئۇ ھارامخورلار سىز بىز، بىر ئۆمۈر تاپالمىغاننى ئېغىزىنىڭ يېلى بىلەن بىردەمدىلا تاپالايدۇ، ئۇلارنى ئاز-تولا باجلاپ تۇرغاننىڭ ھېچقىسى يوق، ئەڭ ياخشىسى يېرىمىنى سىز ئېلىڭ، تۆگە كۆردۈڭمۇ ياق، تۆگمە كۆردۈڭمۇ ياق، قانداق ئاكا؟

نۇرى قىمارۋازنىڭ كىسىپ ئېيتقان گېپى ماڭا ياغدەك ياقتى، شۇنداقتىمۇ بېشىمدىكى ساقچىلىق شەپكەم مېنى ئۇنىڭغا تووۋلاتقۇزدى:

- ئۇنداق گەپنى قىلما، بىز خەلقنىڭ چاكىرى، پارتىيەنىڭ كادىرلىرى ئەزەلدىن سەن ئويلىغاندەك ئاچكۆز ئەمەس، مېنى نېمە چاغلاپ قالدىڭ!

- ۋاي بىلمەمەن ئاكا، -دېدى ئۇ قاپىقىنى سۈزۈپ ئېغىزىنى چىكىلداتقىنىچە ماڭا تەنبىھ بېرىپ، - قۇرۇلۇشچى ئاغىنەم يېزىلىق ئورگاننىڭ مەيدان قاتتىقلاشتۇرۇش ئىشىنى «مەن ھەر كۋادرات مېترىنى ئەللىك يۈەندىن سۆپىتىگە ئۈچ يىللىق كاپالەتلىك قىلىپ ئالاي» دىسە بىزنىڭ ئەشۇ خەلق چاكارلىرىمىز ئاتام كۆرمىگەن، دادام كۆرمىگەن باشقا بىرسىگە ئىككى يۈز يۈەندىن ھۆددە بېرىۋېتىپتۇ، ئويلاپ باققىنا يېزىمىزنىڭ سۇ سىگمەس قۇرلۇشى دەيمىز، يەنە توسما سېلىش دەيمىز قايسى بىرىنى بىزنىڭ مۇشۇ يەردىكى كىشىلەرگە بىرىپ باققان؟ بىزمۇ قىلغىلى ئىش تاپالماي ئۈچ چاقلىق موتوسىكلىت ھەيدەپ كىراغا سېلىۋىدۇق، سىلەر ماڭغىلى قويمىدىڭلار، باشقا ناھىيە-شەھەرلەرگە بېرىپ ئىشلەيلى دېسەك، كېچىسى ساقچىخانىدىكىلەر تەكشۈرەيمىز دەپ يېغىۋالغان، سەنمۇ بىلسەن ئېتىزلىقتا تېرىغىنىمىز چىقمىغا تاشمىسا، دېگىنە بىز قانداق قىلىمىز؟ شۇ ئىچكىرىدە قاقلاي-سوقلاي بولۇپ كاۋاپچىلىق قىلغاچ يانچۇقچىلىق قىلىپ

www.kitaphumar.net

يۇردۇق، ئەمدى ئۇ ئىچكىرمۇ چىڭىپ بىزگە كۆن قالمىدى، ئۇ يەردىكى ساقچى غوجاملار تېخى بىزگە نېمە دەيدۇ بىلەمسەن ئاكا! ئۇلار: «ۋوي سىلەرنىڭ شىنجاڭ ياخشى جاي، نېفت بايلىقى، كان بايلىقى، گاز بايلىقى مول، ھېچ بولمىسا بېرىپ نېفتلىكتە ئىشلىگىن، غەرپىنىڭ گازىنى شەرققە يۆتكەش قۇرۇلۇشىغا تۇرۇپ ياتقۇزۇش ئىشچىسى بولغىن، سىلەر دېگەن تارىم نېفتلىكىنىڭ خوجايىنلىرى تۇرساڭلار، ھۆكۈمەت سىلەرگە غەمخورلۇق قىلىدۇ، سىلەرنى ئالدىن ئىشلىتىدۇ، نېمە قېلىسىلەر جەننەتتەك ماكانىنى تاشلاپ دوزاخنىڭ كۈنىنى كۆرۈپ بۇ يەردە.. » دەپ بىزگە تەربىيە بېرىشىدۇ، لېكىن بىز ئوقۇمىغان تۇرساق قانداقمۇ ئۇ چوڭ زاۋۇتلارغا ئىشچى بولالايمىز ئاكا؟ ھەر نېمە بولسا خۇدايىم بىلىپ ئاقسۇلۇقلارنى، بىڭتۈەنلىكەرنى بېرىپتىكەن، بىزنىڭ بۇ يەردىكىلەر ھەر يىلى كۈزدە پاختا تەرگىلى چىقمىز دەپ بۆشۈكتىكىدىن -تۆشۈكتىكىگىچە چىقىدىغاندۇ؟ ئۆتكەن يىلى بەش كىشىلىك كىچىك ماشىنىغا توققۇز ئادەم چىقىپ قاتناش ھادىسىسىدە تەگدىن تولىسىنىڭ ئۆلۈپ كەتكەنلىكىنى ئاڭلىغان بولغىيتتىڭ ئاكا؟بىزگىمۇ تەس...، ھە دىسە بىزنى ئوغرى-يوغرى دەيسەن، قارىغىنا ئەشۇ قورسىقىنى تومپايتىۋالغانلارغا ئۇلار قايسى بىرى خەلق ئۈچۈن خىزمەت قىلىدۇ، ھەممىسى ئۆزىنىڭ يانچۇقى، كارنىيى ئۈچۈن، ئەمەل-ئورۇنىدۇقى ئۈچۈن كۈرەش قىلىۋاتامدۇ، ئۇلار مەركەزنىڭ يەرلىكنىڭ تەرەققىياتى ئۈچۈن بەرگەن پۇللىرىنى ئاستىغا بېسىۋېلىپ يۇقىرىغا قۇرۇق ھېساب بېرىدۇ، تۇۋەنگە بولسا گۆش كۆرستىپ ئۆپكە ساتىدۇ، مانا مۇشۇلار ئوغرى ئەمەسمۇ؟ قارىغىنا ئەشۇ بىزنىڭ مەسچىتلەردىكى موللا-ئاخۇن دىگەنلەرگە ئۇلار ئىتىكاپتا ئولتۇرۇۋېلىپ ھەدېسە« ھەرەمگە بېرىڭلار، گۇناھىڭلاردىن يۇيۇلۇپ ئانىدىن تۇغما بولىسىلەر» دەيدۇ، بۇ بىچارىلەر بۇنى ئاڭلاپ يىمەي-ئىچمەي بىر ئۆمۈر يىغقان پۇلىسىغا ھەرەمگە بېرىش ئۈچۈن قانچە يەرگە نەچچە پول بېرىدۇ بىلەمسەن ئاكا؟ بۇنى سەن بىلمەيسەن ، بۇ ئاخۇن - موللىلار ئارقىدىن «تالاق، ئۈچ تالاق» دېگەن گەپنى ناھايىتى داۋراڭ سېلىپ سۆزلەيدۇ، قۇڭىنىڭ ئەتراپىدىكى پوقنى تۈزۈك سۈرتۈشنى بىلمىگەن بۇ بىچارە بايقۇشلار بۇ تالاق سۆزىنى ئۆزىنىڭ غورۇرى، ھوقۇقى دەپ بىلىپ ئازراق ئاچچىقى كېلىپ قالسىلا ئۈچ بالىسىنىڭ يېتىم بولۇشى بىلەن كارى بولماستىن بىچارە خوتۇنىنىڭ «ئۈچ تالاق» دەپ سۆزىنى بېرىشىدۇ، كېيىن بالىسى يادىغا كېلىپ ئاخۇنۇمنىڭ قېشىغا بارسا يېنىشىشقا يول چىقمىغان، شۇنداق قىلىپ بۇ بالىلار

ئانىسىنىڭ يېنىغا بارسا ئۆگەي دادا، دادىسىنىڭ قېشىغا بارسا ئۆگەي ئانا... مەندەك كىچىكلا كوچىغا تاشلىنىدىغان گەپ، مەنمۇ شۇ ئۆگەي ئانىنىڭ مەھسۇلى ئاكا، ئاڭلىسام بىز ئۇيغۇرلارنىڭ ئاجرىشىش نىسبىتى جۇڭگو بويىچە بىرىنچى ئورۇندا ئىكەنغۇ، ئېيتقىنا مانا مۇشۇنداق «تەقدىرسىز قىل تەۋرىمەس، سەۋرى قىلغۇچىلار پايدا ئالىدۇ، بۇ دۇنيا كاپىرنىڭ،ئۇ دۇنيا مۇسۇلمانلارنىڭ...» دەپ ئالالنىڭ كالامىنى ئۆزگەرتكۈچىلەر ئوغرى بولمامدۇ؟...

- ۋاي بولدى قىلە ئوغرى!، -دېدىم ئۇنىڭ گېپىدىن قۇيقا چېچىم تىك تۇرۇپ، - مەن دەرس ئاڭلىغىلى كەلمىدىم سەندىن، سەن دېگەن ئۇنداقلار ناھايىتى ئاز ساندا، كۆپىنچىسى ئۇنداق ئەمەس! پارتىيە ھامىنى جاجىسىنى بېرىدۇ ئۇلارنىڭ...ساڭا نېمە كەپتۇ جۇڭگو-پۇڭگو دەپ ئەمدى...

- كۆپىنچىسى ئۇنداق ئەمەس؟، - دېدى نورى قىمارۋاز ئورنىدىن چىچاڭشىپ تۇرۇپ، - تۇفىي!

- سەكرەيسەنغۇ، خاتا دېمىدىم مەن!

- بىر بالىنى ھەربىيلىككە ئالدۇرۇش ئۈچۈن نەچچە پۇل كېتىدۇ، بىلەمسەن ئاكا؟

- مەن نېمە بىلىمەن يا مەن ئەسكەرلىككە بېرىپ باقمىسام؟

- شۇنداق سەن بۇنى بىلمەيسەن، ئاچامنىڭ بالىسى ئۈرۈمچىدە ئوقۇپ كېلىپ ئۆيدە ئولتۇرۇپ قالغىلى نەچچە يىل بولدى بۇنى بىلمەيسەن، يەنە بۇيەردىكى خەقلەر ئىختىساسلىقلارنى ئەكىلىمىز دەپ نەچچە مىڭ كىلومېتىرلىق جايلاردىن پوقنى ئىككىگە بۆلەلمەيدىغان بىر توپ نان قېپىلاردىن نەچچە يۈزنى ھەر يىلى ئەكىلىدۇ، ئۇلارغا تەييار ئۆي، تەييار پۇل، مېنىڭ ئاچامنىڭ بالىسى بولسا خىزمەت تاپالماي دەردتە نەشە چېكىپ ئولتۇرغىنى-ئولتۇرغان، بۇنى بىلمەيسەن! بىزنىڭ ئەشۇ كىشىلىرىمىز يۇقىرىغا مۇشۇ ئەھۋاللارنى ئەيىنەن دەپ كەلگەن ئىختىساسلىقلارنىڭ ئەمەلىيەتتە ھېچنېمە بىلمەيدىغانلىقىنى، ئۇلارغا يەنە بېرىدىن تەرجىمان بەرمىسە تۈۋەندە ھېچ ئىش قىلالماي جەمشىتنىڭ مۇشۇكىدەك كۆزنى پارقىرىتىپ تۇرىدىغانلىقىنى، دۆلەتنىڭ پۇل- ئادەم بايلىقىنىڭ ناھايىتى ئىسراپ بولۇپ كېتىۋاتقانلىقىنى تەپسىلى ئېيتسا ئۇلار بۇنىڭغا ئامال قىلالمامدۇ ئاكا، گەپ ئەشۇ ئۆزىنىڭ يەۋاتقان نېنىدىن ئايرىلىپ قالامدىمىزكىن دەپ ئۆزىنىڭ سايىسىدىن ئۆزى ئۈركۈپ يۇقىرىنى ئالدايدۇ ماۋۇ خەق! مەركەز دېگەن مىڭنى قىلسا ئادىل

ئاكا، «خەلققە يۇقىرىنى قوق، يۇقىرىغا خەلقنى پوق» كۆرسىتىدىغىنى يەنە مۇشۇ مۇناپىقلار شۇ ئاكا!

- ۋاي بولدى قىلە ئوغرى، سەن نېمە دېگەن بىلەن سىپىي ئۇزىدىن ئوغرى، ھازىر تۇرمىشىمىز ياخشىلىنىپ كەتتى، بۇرۇنقى زامانلاردا ھازىرقىدەك توك-لامپۇچكا يوق ئىدى، جىن چىراغ ياندۇراتتۇق، يېگىلى نان يوق پاخالنى قايىنتىپ ئىچەتتۇق، مانا ھازىر قارىغىنا تۇرمۇشىمىزغا نېمە دېگەن باياشاتچىلىق...بۇنى بىلەمسەن زادى؟

- ۋاي بولدى قىلە، شۇ پاخالنى قايىنتىپ ئىچكۈزگەنلەرنىڭ كىملىكىنى بىلەمتىڭ سەن! ئەشۇنداق چوڭ ئوغرىلارنى تۇتمىساڭ بىز يەنە شۇ پاخال قايىنتىدىغان كۈنگە قالىمىز ئاكا ، ئەڭ ياخشىسى مەندەك كىچىك ئوغرىلارنى قويىۋەت!

- ئېغىزىڭدىن بالاغا قالما، ئوغۇرلۇقىڭ ئاز كېلىپ سىياسىي بولۇپ ياتماقچىمۇ سەن!

- مانا قويپتى!

- نېمە قويپتى؟

- بىر ئېغىز ھەق گەپكە سىياسىي بولۇپ ياتقىلى سەن ناتسىس، مەن يەھۇدىيما؟ مەن ساڭا دەي كومپارتىيە خەلقنىڭ! مەركەز ئادىل جۇما!

- پېيىيىڭ سىيقىراپ قالدىغۇ ئوغرى!

- ۋاي يامان بولساڭ ئاتە ئاكا، جان بىر قوۋۇرغا ئىون ئىككى، ئاتام ئوغۇل دەپ تاپقان مىنى! سىنىڭ قاسقان شەپكەڭدىن قورقۇپ قالدىغان ئادەممۇ مەن!

- ئاغزىڭدىن پوق ئېقىتما!

- ماڭا ئۇنداق قۇرۇق تىرە تاراقشىتما؟ يالىڭاچ سۇدىن قورقماپتۇ دەپتىكەن ئەڭ ياخشىسى ئاق يەردە تۇگمەن تالاشماي، نەق گەپنى قىلشايلى!

- قايسى نەق گەپنى؟

- سەن يېرىمنى، مەن يېرىمنى!

- جۆيلىمە!

- سەن ئالتە مەن تۆت!

- پوق يىمە!

- سەن يەتتە مەن ئۈچ، ئەمدى قانداق؟

ـ بولمايدۇ!

ـ ئەمسە مەنمۇ بۇ جاندىن تويدۇم، بىرىپ ئۇماچ پونكىتىغا باشلىق بولسام بولدۇم!

نۇرى قىمارۋاز شۇنداق دەپ بولۇپ ئورنىدىن تۇرغاچ چىلىمكەش بەگلەرنىڭ ئېيتىدىغان بىر ناخشىسىنى سوزۇپ تووۋلاشقا باشلىدى:

هاكىم بەگنىڭ ئۆيىدە،
ناۋات بىلەن قەندانى بار.
بىزدەك ئوغۇل باللارغا،
بۇ يۇرتنىڭ زىندانى بار.
تۇخۇم كۆمدۈم ئۇچاقتا،
ئېتىلغاندۇ بۇ چاغقا.
سەن مىنى ئۇرغان بىلەن،
خوتۇنۇڭ ياتتى قوچاقتا.

بۇ مۇڭ ناخشىدىن يۈرۈگۈم ئېزىلىپ ئۇنىڭغا قاتتىق ۋارقىرىدىم:

ـ نىمە دىدىڭ؟

ـ بىرىپ تاغدا تاش چاقامەن ـ شۇ!

ـ ئالدىدا نىمە دىدىڭ؟

ـ سەن ئالتە مەن تۆت!

ـ كىيىنكىسى!

ـ سەن يەتتە مەن ئۈچ، ئەمدى بولار ئاكا؟

ـ تېشىغا چىقىپ قالماس!

ـ ۋاي خاتىرجەم بولە، ئىچىمنى پىچاقتا قىرسىمۇ چىقمايدۇ...

ـ گىپىڭ گەپتۇ؟

ـ قۇرئان تۇتاي!

گەپنىڭ راستىنى دىسەم مۇشۇ يەتتە مىڭ يۈەننى پەقەت بىر كىچە يۈرىكىمنىڭ ئېغىزىغا تىگىپ يىتىۋالسام ئەتىسى مىنى ئېتىۋەتسىمۇ، گۆشۈمنى تىتما ـ تىتما قىلىپ پارچىلىۋەتسىمۇ مەن رازى ئىدىم، چۈنكى مەن توختى پوكان بۇ دۇنيادا

نامراتلىقىنىڭ، پۇلسىزلىقىنىڭ تەمىنى تېتىپ باققان بىردىن-بىر كىشى ئىدىم.

مۇشۇ تاپتا تۇيۇقسىز كەلگەن ئامەتنىڭ خوشلۇقىدا چىكىتىدىغان ئىشىكنىڭ قەيەردىلىكىنىمۇ بىلەلمەيۋاتاتتىم ، مەن ئىشنى پۈتكۈزۈپ بولۇپ خۇددى نۇرى قىمارۋاز گېپىدىن ھېلىلا يېنۋالىدىغاندەك ئالدى-كەينىمگە قارىماستىن باشلىقىمنىڭ ئۆيىگە ئۇچتۇم، ئاچىمىز ھويلىسىدا مىنى ساقلاپ ئولتۇرۇپتىكەن، مەن ۋىزىنى ئۇنىڭ قولىغا تۇتقۇزۇپ «ئوغرى پۇلنى ئېلىپ قېچىپ يول خىتىنى قوناقلىقنىڭ ياقىسىغا تاشلاپ قويۇپتۇ، بىرسى تېپىۋاپتىكەن ماڭا تاپشۇرۇپ بەردى» دەپ ئىشنى تۈگەتتىم، ئاچىمىز بۇنىڭدىن شۇنداق خوش بولدى، پۇلنى ئېغىزىغا ئېلىپمۇ قويمىدى، تېخى ماڭار چېغىمدا رەھمىتىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن پاتمىخانىغا ئاتاپ بىر ياغلىقتا ناۋات-قەنتلەرنى ئۇراپ بەردى.

- ئەمىسە مەن ماڭدىم ئاچا!، -دېدىم زەللىنى بېقىنىمغا قىسىپ پاتمىخاننىڭ يېنىغا ئالدىراپ.

- توختاپ تۇرغىن يەنە بىر گەپ بار!

- نىمە گەپ ئاچا؟

- بۇندىن كېيىن ئاكاڭدا ھەل قىلىدىغان ئىشى بار ھاجەتمەنلەر ئۆيگە كەلسە يېنىڭغا بۇيرۇيمەن،ھازىر ۋەزىيەت جىددى شۇڭا سەن ئوتتۇرىدا...، - ئاچىمىز قالدى گەپنى قولىقىمغا كۇسۇرلاپ ئېيتتى. مەن تۇيۇقسىز كەلگەن بۇ ئامەتتىن خوش بولۇپ بېشىمنى لىڭشىتتىم. ماڭغىلىۋاتاتتىم ئاچىمىز يەنە ئېغىز ئاچتى:

- ھە راست توختى، ئۇ ئوغرى زادى قەيەرلىكتۇ؟

- بىلمىدىم، ئەمدى ئۇنى سوراپ نىمە قىلىسىز؟

- مۇنداقلا سوراپ قويدۇم، ئىشقىلىپ ئۇ ئوغرى بولسىمۇ خېلى پەيزى بار نىمىكەن!

ئاچىمىز شۇنداق دەپ بولۇپ قىزارغىنىچە يۈزىنى ئىككى ئالقىنى بىلەن يۆگىۋالدى، مەنمۇ بۇ گەپتىن كۈلۈپ كېتىپ ئاچىمىزغا چاقچاق قىلدىم:

- كۇسارغا يەنە ئون مىڭ يۈەننى باغلاپ چىقسىڭىز يېزىمىزدىكى ئەرلەرنىڭ ھەممىسى پەيزى ئوغرىلاردىن بولۇشقا رازى ئاچا!

1997-يىل قاراقاش.

توختى پوكان ۋە پالتچى ئارخات

بۈگۈن «يېزا ئاساسى قاتلام خىزمەتلىرىگە تەكشۈرۈپ ـ يېتەكچىلىك قىلىش خىزمىتى» ئۈچۈن تۆۋەنگە چۈشكەن يۇقىرى دەرىجىلىك رەھبىرىي ـ ئەمەلدارلارنىڭ بىمالال يول يۈرۈشى شۇنداقلا ئۇلارنىڭ بىخەتەرلىكىنى قوغداش ئۈچۈن مەركىزى يوللارغا تۇتىشىدىغان بارلىق چىغىر يوللارنىڭ ئېغىزىنى مەھكەم قامال قىلىپ تۆت ـ بەش سائەتكىچە بىرە تال قۇرت ـ قوڭغۇز ياكى ئۇچار ـ قاناتنىڭ چوڭ يولغا كىرمەسلىكىگە كاپالەتلىك قىلىپ بۇ ۋەزىپىنى ئۇڭۇشلۇق تاماملىدۇق.

ۋەزىپە ئاخىرلىشىپ چۈشكە يېقىن ئېغىزىمىزدا نەم دىدارى يوق ئىش ئورنىمىزغا كىلىپ يەنە كۈندىلىك خىزمەتلىرىمىزگە چۈشۈپ كەتتۇق، كىشىلەر «دۇنيادا ئۇ بولماق تەس، بۇ بولماق تەس» دىيىشىدۇ، مەن ئويلايمەن دۇنيادا ھەممىدىن ساقچى بولماق تەس، بىز ساقچىلارنىڭ دەردىنى ھېچكىم بىلمەيدۇ، بىزگە شەنبە ـ يەكشەنبە يوق، ھېيت ـ بايرام دەم ئېلىش يوق، سەككىز سائەت ئىشلەپ ئۇندىن كېيىن ئارام ئېلىڭ دەيدىغان گەپ يوق، قاچان بىرە يەردە ئىش چىقىپ قالسا كېچىنى ـ كېچە دىمەي، سوغۇقنى ـ سۇغۇق دىمەي خىزمەتكە ئاتلىنىپ كېتىمىز، ئالدىغان ئايلىقىمىز باشقىلارنىڭكى بىلەن ئوخشاش، بەرگەن كاماندىروپكا راسخۇتىمۇ بىر ۋاقلىق تاماققا يېتىدۇ ياكى يەتمەيدۇ، «كۆز بىلەن كۆزنىڭ ئوتتۇرىسىدا بۇرۇن بولمىسا بىر ـ بىرىنى يەيدۇ» دىگەندەك بىزنىڭ بۇ خەقلەر بىردەم تىنچ تۇرسا ئىچى پۇشۇپ قالىدۇ، ھە دىسىلا بىر ـ بىرى بىلەن بوغۇشقان، ھېلى سۇتالىشىپ ئۇرۇشقان، ھېلى خوتۇن تالىشىپ پىچاقلاشقان، بىرسى توخۇ ئوغۇرلىسا بىرى تۇخۇم ئوغۇرلىغان، بىرسى تامغا شۇئار چاپلىسا، يەنە بىرسى ئەرز قىلىمەن دەپ مەركەزگە بېرىۋالغان، «مۇقىملىق،مۇقىملىق، يەنە مۇقىملىق» ،بىزنىڭ مۇشۇنداق جاپا تارتىشىمىز بىلەن ھېچكىمنىڭ كارى يوق، تەنقىد ـ ئۈستىگە تەنقىد، يېغىن ئۈستىگە يېغىن، تېخى ئاڭلىساق بەزى كىشىلەر يېڭى تۇغۇلغان بوۋاقلىرىغا بەخت تىلىگەندە ئېغىزىدىن شالۇك ئېقىتىپ «بالام

چوڭ بولساڭ كاتتا بايلاردىن بولۇشۇڭ ئۈچۈن ياساقچى بولارسەن، يا ئاقچى بولارسەن، ئامىن!» دەپ سىيسق گەپلەرنىمۇ قىلارمىش،ئەمەلىيەتتە بىزنىڭ نەدە ئۈنداق ئارتۇق پۇلىمىز، نەدە ئۈنداق ئارتۇق ھوقۇقىمىز، ئىشقىلىپ ئانىسىنىڭ بىجىقىنى قاتتىق چىشلىگەنلەرنىڭ ھەممىسى ساقچى بولىدىكەن...

چۈشتىن بۇرۇن يولدا رەھبەرلەرگە يول بىكارلايمىز دەپ سىيگىلىمۇ ئارام بولمىغان ئىدى، خالجايدىن يېنىپ دۈجۈرنىلىك ئۈيگە ئەمدى كىرىشىم كارىۋات ئۈستىدە بىرپارچە كونۋېرت تۇرۇپتۇ، يېزىدىكى خانىم قىزلارنىڭ بىرەسى ماڭا يۇشۇرۇنچە كۈيۈپ قىلىپ يازغان خېتى بولسا كېرەك دەپ ئويلاپ ئالدىراپ كونۋېرتنى ئاچتىم، كىم بىلسۇن خەتنىڭ مەزمۇنى باشقىچە تۇراتتى:

ھۆرمەتلىك ساقچى تاغىلار:

سىلەر تۈتۈش بۇيرۇقى چىقارغان ھىلىقى ئەڭ چوڭ قاتىل قاچقۇننىڭ ئىزدىرىكىنى بىلىپ قالدىم، بىرىدىغان سۆيۈنچىنىڭ كۆپلىكىنى ئويلاپ بۇ نامىسىز خەتنى يازدىم، ئۇ بۈگۈن ئاخشام قارا قۇزۇق بازىرىنىڭ قاغىلىق كەنتىدىكى مۇسا باينىڭ ئۆيىدە قونۇپ قالىدۇ،پۇرسەت غەنىيمەت، قاچقۇن تۇتۇلغاندا سۆيۈنچىنى ئالغىلى بارىمەن!

مەن خەتنى كۆرۈپ ئالتۇن تېپىۋالغاندەك خوش بولدۇم-دە باشلىقنىڭ ئىشخانىسىغا يۈگۈردۈم. باشلىق مەلۇماتنى كۆرۈپ شۇئان گۇلقەقەلىرى ئېچىلىپ قويغان-تۈتقىننى بىلەلمەي قالدى ھەمدە خىزمەتداشلارنى يىغىپ بۈگۈن كەچتىكى ھەرىكەتنىڭ پىلانىغا ئۈتۈپ يان قوراللارنى تارقىتىشقا باشلىدى.

كەچمۇ يېتىپ كەلدى، كېچە سائەت ئون ئىككىلەر ئەتراپىدا بىز پىلان بويىچە ئون نەچچە ئادەم قاغىلىق كەنتىدىكى سېكرىتارنىڭ ئۈيىگە خۇپپىيانە بېرىپ ئۇنىڭدىن مۇسا باينىڭ ئەھۋالىنى سۈرۈشتە قىلدۇق:

- سىلەرنىڭ قاغىلىق كەنتىدە مۇسا باي دەپ بىرى بارمۇ؟، - سورىدى باشلىقىمىز سېكرىتاردىن.

- بىزنىڭ قاغىلىقتا مۇسا باي دەپ يوق لېكىن مۇسا توكۇر دەپ بىر قىرى چال بار، -دېدى سېكرىتار نىمە ئىش بولغانلىقىنى بىلەلمەي سەل جىددىيلىشىپ.

- ئۇنىڭ لەقىمى نىمە؟

- مۇسا توكۇرنىڭ لەقىمى شۇ توكۇر ئىدى، باشقا لەقىمى...

ـ كەنتتە يەنە باشقا مۇسا باي دەپ بىرى بارمۇ ـ يا؟، ـ دەپ سورىدى باشلىق ئىنچىكىلەپ.

ـ ھە راست، مۇسا توكۇر ئىلگىرى مۇشۇ يۇرتنىڭ ئەڭ چوڭ باي پومېشچىكى ئىكەندۇق، مەدەنىيەت ئىنقىلابىدىكى ھەركەتتە باشقىلار ئۇنىڭ ئىككى پۇتىنى ئۇرۇپ چېقىپ ماگالمايدىغان قىلىپ قويغاچقا باي دېگەن لەقىمى «توكۇر» دېگەن لەقەمگە ئالمىشىپ قاپتىكەن، شۇمىدۇ ـ يا؟

ـ شۇ بولىشى مۇمكىن، دەرھال يول باشلاڭ!

ـ تووۋا بۇ بىر جۇپ بوۋاي ـ مومايلار كەنتىمىزنىڭ يۈز ياشتىن ئاشقان ئۆمۈر چولپانلىرى ئىدى، ـ دېدى سېكرېتار ئالدىمىزدا مېڭىۋاتقاچ ئېغىر خورسىنىپ، ـ شۇ قېرى ھالى بىلەن ھۆكۈمەتنىڭ بۇرۇتىغا چالما تىزغانمىدۇ بولار؟

بىز ئون نەچچە مىنۇتتەك پايپاسلاپ مېڭىپ دۆڭنىڭ كەينىدىكى بىر يېگانە ئۆينىڭ ئالدىغا كەلدۇق، سېكرېتار قولىقىمىزغا مۇشۇ ئۆينىڭ مۇسا توكۇرنىڭ ئۆيى ئىكەنلىكىنى پىچىرلاپ ئېيتتى، ئاي يورۇقىدا بۇ ئۆي شۇنداق پاكار شۇنداق ئەبجەق كۆرۈنەتتى. بىز ئون نەچچە ئادەم بۇ ئۆيدىكى ۋەھشى قاتىلنى قاچۇرۇپ قويماسلىق ئۈچۈن ئارقا باغنىڭ شورىسىدىن ئۆمىلەپ كىرىپ بۇ ۋەيرانە ئۆينىڭ تۆت ئەتراپىنى ئۆگزىدىن باشلاپ تولۇق قورشاپ چىقتۇق، ئاندىن پىلان بويىچە باشلىق قاتارلىق بىر قانچىمىز ئايۋاننىڭ ئىشىكىگە پەم بىلەن يېقىنلىشىپ قۇلىقىمىزنى قوش قانات ئىشىكنىڭ شىپلىغا چىڭ يېقىپ ئۆي ئىچىدىكى تىۋىشقا قۇلاق سالدۇق. ئۆينىڭ ئىچى تۈيۈقسىز گۇلدۇر ـ گۇپپاڭغا تولۇپ قوناق سوققاندەك «دۆڭ!...دۆڭ!» قىلغان ئاۋاز بىلەن تەڭ قىيا ـ چىيا باشلاندى...قانداقتۇ بىر كىملەرنىڭ يىغا ـ زارى، ئاھۇ ـ نالىسى ئايۋاننىڭ ئىچىنى بىر ئالدى...

مۇشۇ تاپتا ۋەھشى قانخور قاتىل ئۆزىنىڭ قان خۇمارىنى بېسىش ئۈچۈن بۇ ئۆيدىكى بوۋاينى پىچاق بىلەن ئەمەس كالتەك بىلەن ئۇرۇپ ئۆلتۈرىۋاتاتتى...بىچارە موماي بولسا ئۇنىڭ پۇتىغا ئېسىلىپ بىر ياندا ئۇنىڭغا توختىماي يىغلاپ يالۋۇراتتى ...قاتىل ئۇرۇپ ھاردىمۇ ياكى بوۋاي توقماق زەربىسىگە بەرداشلىق بېرەلمەي بۇ دۇنيا بىلەن خوشلاشتىمۇ دۆڭلىدىگەن ئاۋازنىڭ ئورنىغا ئەمدى «گۆس ـ گۆس» قىلغان ئاۋاز ئاڭلىنىشقا باشلىدى، شۇنداقتىمۇ قاتىل تەلۋىلىكىدىن، كۈچىدىن قالمىغاندەك تۇراتتى، ھەر بىر قېتىم گۆسۈلدىگەندىكى زەربىنىڭ تەسىرىدە بىز دەسسەپ تۇرغان يەر تىترەپ ئايۋاننىڭ ئىشىكىدىكى زەنجىرمۇ ئىككى يانغا

پۇلاڭشىپ بىچارە مۇماينىڭ ئاخىرقى تىنىقلىرىدىن چىققان زەئىپ يالۋۇرۇش ئاۋازلىرىنى قۇلىقىمىزغا تۆزۈك ئاڭلاتقۇزمايۋاتاتتى…

بىز بۇ ۋەھشىلىكتىن چىشلىرىمىزنى غۇچۇرلىتىپ ھۇجۇمغا تەييار بولدۇق لېكىن بۇنداق چوڭ قوغلاپ تۇتۇش ھەرىكەتلىرىدە بۇيرۇقسىز قالايمىقان ھەرىكەت قىلىشقا بولمايتتى، بىز تىت ـ تىت بولۇپ ئارىمىزدىكى يېشى ھەممىدىن كىچىك، يۈزى ھەممىدىن چوڭ بولغان سياسى يېتەكچىگە قارىدۇق، سياسى يېتەكچى ئاخىرى «غەزەپلىنىشكە بولمايدۇ، سوغۇققان بولۇڭلار، يەم بىلەن دۈشمەننى قاپقانغا سەكرىتىش كېرەك!» دېگەن ئۇلۇغۋار بۇيرۇقنى بەردى.

بىز بۇ بۇيرۇققا ئاساسەن غەزىپىمىزدىن يېنىپ ئۆزىمىزنى بېسىۋالدۇق ـ دە ئېھتىيات بىلەن ئىشىكنى ئاستا ئىتتىردۇق، قوش قانات ئىشىك ئىچىدىن تاقاقلىق ئىدى، باشلىق قولىغا يان قورالىنى ئېلىپ ئۇنى بەتلىۋالغاندىن كېيىن سېكرىتارغا ئىشىكنى يىنىك چەككۈزدى…

ئۆي ئىچىدىن جاۋاب يوق.

ئىشىك قاتتىقراق قېقىلدى…

يەنە سادا يوق.

ئەكسىچە ئۆي ئىچىدىن بىچارە مۇماينىڭ «خوش بولاي غوجام، ماڭا رەھىم قىلىڭ! ماڭائىچىڭىز ئاغرىسۇن غوجام» دەپ يىغلامسىرىغان ئاۋازى چىقىشقا باشلىدى. دېمەك ۋەھشى قاتىل ئەمدى زەھەرلىك قولىنى مومايغا سۇنۇۋاتاتتى.

ئەمدى كىرمىسەك مۇماينىڭ ھاياتىنى قۇتقۇزغىلى بولمايتتى، باشلىق شۇئان چىشىنى غۇچۇرلاتقىنىچە كەينىگە قوچقارچىلاپ يېنىپ ئىشىكنى كۈچەپ بىر تېپىشى بىلەن ھەممىمىز«مىدىرلىما!» دەپ ۋارقىراشقىنىمىزچە ئايۋانغا باستۇرۇپ كىردۇق،ھەممەيلەننىڭ قولىدا بىردىن تاپانچا مىننىڭ قولۇمدا بولسا تۆت ماي چۈشىدىغان قول چىراغ…

مەن دەرھال قول چىراقنى سۇپىغا تۇتتۇم، سۇپىدا بىر كىشىلىك يوتقان ـ كۆرپە سېلىنغلىق تۇراتتى. ئۆينىڭ بۇلۇڭ ـ پۇشقاقلىرىدا ئادەم باردەك ئەمەس، باشقىلار دەرھال قازناق ئۆيگىچە چارلاپ چىقتى ـ ئادەم يوق.

مۇشۇ تاپتا بۇ خۇنخور قاتىل قورققىنىدىن يوتقاننىڭ ئىچىگە بېشىنى تىقىۋېلىپ چىك پۈركىنىۋالغاندەك تۇراتتى، ئۇنىڭ بەدىنى قورقۇنچىدىن لاغ ـ لاغ تىترىگەچكە ئۈستىدىكى يېپىنىۋالغان يوتقانمۇ توختىماي مىدىرلايتتى…

ـ بىز ساقچى! قۇلۇڭنى كۆتەر!

قاتتىق بىزنىڭ چاقماق تېزلىكىدىكى باتۇرانە ھەرىكىتىمىزدىن جان ـ پىنى چىقىپ، ئەس ـ ھوشىنى يوقاتقان بولسا كېرەك بېشىنى چىقىرىش تۆگۈل جاقىلداپ تىترەپ يوتقاننى تېخىمۇ ئاستىن ـ ئۈستۈن مىدىرلىتىشقا باشلىدى...

غەزەپكە كەلگەن باشلىقىمىز تاپانچىنى ئۇ ئەبلەخنىڭ بېشىغا توغۇرلاپ تۇرۇپ يوتقاننى كۈچەپ تارتتى...

يوتقان يىرىم ئېچىلدى...

يوتقاننىڭ ئىچىدە بىر جۈپ باش ...

قاتىلنىڭ قارىسىمۇ يوق...

مەن قول چىراقنى ئۇلارنىڭ يۈزىگە تۇتتۇم ـ بىر بوۋاينىڭ تاز بېشى بىلەن بىرمۇمايىنىڭ تازلىق قىغىزىدەك پۈرلىشىپ كەتكەن ياغاق يۈزى...

كۈچلۈك ئېلېكتر نۇرى بوۋاينىڭ كۆزىنى ئاز ـ تولا غىدىقلىغان بولسا كېرەك، ئۇھاسىرىغان پېتى بېشىنى كۆتۈرۈپ قولۇمدىكى قول چىراغقا قارىغاندەك قىلدى، قارىسام ئېغىزىدا بىر تال چىش ئەۋلادى يوق، يۈزلىرى چىبەرقۇتتەك قورۇق باسقان، قىرىغىنىدىن مۈكچىيىپ چىمچىلاق بارمىقىمدەكلا بولۇپ قالغان ۋىجىك بىر بوۋاي...

«توۋۋا قىلمىدىم! ... ئۆلەي دەپ قالغان ماۋۇ ئىككى قېرىنى؟...»

بوۋاي قولۇمدىكى قول چىراغقا قاراپ قويۇپ چېكىسىدىكى مۇنچاق ـ مۇنچاق تەرنى ئالقىنى بىلەن سۈرتىۋېتىپ يەنە ئىت تالاشقاندەك ئاۋاز چىقىرىشىپ «خورەك» كە چۈشۈپ كەتتى. ئاڭغىچە باشلىقىمىز غەزەپتىن بۇ ھايۋانلارغا ۋارقىرىدى:

ـ ئاناڭنى بىزنى نىمە كۆرۈپ قالدىڭ قېرى كۈسپۈرۈچلار!

ئۇلاردىن يەنە ھېچ سادا يوق.

ـ ۋاي بولدى قىلىشە ئىتنىڭ باللىرى!

ئۇلار بۇ يىقىندا توختايدىغاندەك ئەمەس.

ئاڭغىچە ھويلىدا قالغان سىكرىتار كەينىمىزدىن يۈگۈرۈپ كىرىپ بىزگە تەسەللى قىلدى:

ـ ۋوي بۇلارغا ۋاقىرىغاننىڭ پايدىسى يوق باشلىق، قۇلاق قېتىش پاڭقاي بۇلار!

- ۋاي بۇ خەقنىڭ كۆزىمۇ كۆرمەمدۇ سېكرىتار؟، - ۋارقىرىدى ئاچچىقىدىن يېرىلاي دەپ قالغان باشلىقىمىز تەلەتىنى بۇزۇپ.

- ھەر ئىككىلىسىنىڭ كۆزىگە ئاق چۈشۈپ قالغىلى نەچچە يىل بولدى شۇڭا ئۆيىدە توكمۇ يوق، يۈز ياشتىن ئېشىپ كەتتى دىسىلە بۇ خەق!

دەل مۇشۇ چاغدا يوتقانىدىكى بۇ بىئەدەپ قېرىلاردىن ئاز-تولا زۇۋان چىققاندەك بولدى:

- ۋاي قۇرغۇيۇم... بىردەمدە ئورغاقنى بەلگە قىستۇردىلىيا... ئورما تېخى تۈگىمىدى ناۋىتىم غۇجام!، -دېدى جىنى تۇمشۇقىغا كىلىپ قالغان چىشى يوق موماي ناھايىتى بوش ھەم ئىللىق ئاۋازدا غىڭشىپ.

- توختا...توختا ئۈز خېنىمىم، بىر شەپە بار، - دېدى بوۋاي كاڭىلداپ ھۆتەلگىنىچە بېشىنى كۆتۈرۈپ ئەتراپتىكى تۇۋشقا زەن سالغاندەك دىققەت قىلىپ، - قويلار ئېغىلدىن چىكەتكەنمىدۇ-يا ئاق ئۇجمەم؟

بىز بۇلارنىڭ بىر-بىرىنى ئاتاشقاندىكى ماز گەپلىرىدىن ياقىمىزنى چىشلەپ بىر-بىرىمىزگە قارىشىپ نىمە قىلارىمىزنى بىلەلمەي قالدۇق.

شۇ چاغدا ئۆلەي دەپ قالغان «ئاق ئۇجمە» دىن جاۋاب كەلدى:

- ئېغىلنى ئەتكەن قارىم غۇجام، ئىتلارنىڭ كۇسۇيدىغان مەزگىلى ئەمەسمۇ، چوقۇم ئەشۇ ئىتلارنىڭ شەپىسى، كارلىرى بولمىسىنا ئۇ لالما ئىتلار بىلەن، كەلسىلە خامانىنى ئالىدىغان چاغ بولدى پەلۋىنىم!

- ۋاي تاتلىقىم! ....ۋاي تاتلىقىم!، -بوۋاي شۇنداق دىگىنىچە مومىينى ئەركىلىتىپ ئورغاقنى قۇلىغا ئالدى.

بۇ چاغدا يوتقاننىڭ بىر بېشىدا بۇ ئاللا-كارامەتنى كۆرۈپ تۇرغان يەنە بىرخىزمەتدىشىم بۇ «ناھەقچىلىق» قا چىديالماي توۋلاپ كەتتى:

- كىم لالما ئىتكەن ؟ ئېغىزىغا بىر سالايمۇ بۇ ئۆلمىگەن قېرىنىڭ؟

بۇنى ئاڭلاپ مىنىڭمۇ غۇرۇر-ۋىجدانىم ئېچىشقاندەك بولدى-دە ئالدىراپ ۋارقىرىدىم:

- كۇسۇپ قالىدىغانغا بىز يا قانجۇق ئىت بولمىساق؟ بىز دېگەن ئىمانى ئەركەك بۆرەئىت جۇما ماز قېرى!، - مەن شۇنداق دەپ توۋلىغاچ ئۆلارنىڭ ئىت بېشىغا دەسسەش ئۈچۈن يۇتۇمنى راسا ئېگىز كۆتۈردۇم.

- ۋاي بولدى قىلىشە! مېگىسىنى قاغا چوقۇۋالغان ئىتنىڭ باللىرى! نىمە

ئۆزەڭگە ئېلىۋالىشسەن بۇ گەپنى، كىم ئىتكەن؟، ـ ۋارقىردى باشلىق غەزەپ بىلەن ئىككىمىزگە ئالىيىپ.

ـ بىز...بىز...

ـ ئۆچۈرە چىراقنى! ھەرقانچە ئاناڭ سىنى قول چىراغ بىلەن تۇغقان بولسىمۇ چىراغچى ھابدال!، ـ دەپ ۋاقىرىدى باشلىق ماڭا قاراپ خىقىراپ.

مەن ئىزانى ئاڭلاپ دەرھال قول چىراقنى ئۆچۈردۈم، باشلىق «تۇفي!» دېگىنىچە سوپىدىن يەرگە سەكرەپ چۈشۈپ ھويلىغا ماڭدى، بىزمۇ ئۇنىڭغا ئەگىشىپ بۇ يۈزى قېلىنلارنىڭ يېنىدىن ئايرىلدۇق.

باشلىق ھويلىغا چىقىپ چىچاڭشىغىنىچە تاماكىسىنى قولىغا ئالدى، مەن دەرھال ئۇنىڭغاخۇشامەت قىلىپ چاقماقنى ياققاچ كىكەچلىدىم:

ـ ئەمدى... قانداق قىلىمىز باشلىق؟

ـ قانداق قىلاتتۇق، ئاناڭنى ئالىمىز!، ـ باشلىق شۇنداق دېگىنىچە قۇلۇمدىكى چاقماقنى كۈچەپ ئۇرۇپ ئاللىقاياقلارغا چۈشۈرۈۋەتتى. مەن باشلىقنىڭ ئاچچىقىدىن قورقۇپ شۈك بولۇپ قالدىم. قېرىشقاندەك باشلىقنىڭ چاقمىقىدىن ئوت يانغىلى ئۇنىماي يەنە ماڭاۋارقىرىدى:

ـ ھەي چىراقچى!

ـ خوپ باشلىق!

ـ ئوت!

قۇلۇمدىكى قول چىراقنى يۇرۇتۇپ نېرىغا چۈشۈپ كەتكەن چاقماقنى تېپىپ باشلىقنىڭ تاماكىسىغا قايتىدىن ئوت سۇندۇم:

ـ قايتايلىمۇ باشلىق؟

ـ خەپ ئىگەكىم خەت تاشلىغان ھەزىلەكنى تاپمىسام!

بىز شۇنداق قىلىق بۇ قېتىمقى ھەركەتنى تاماملاپ ئىشخانىغا قايتتۇق.

* * * * * * * *

بۈگۈن سىياسى يېتەكچى بىلەن ئىككىمىزگە ساقچىخانىدا نۆۋەتچىلىك قىلىش ۋەزىپىسى كەلگەن ئىدى، بىز بىر ـ بىرىمىزنىڭ گېپىنى ئوبدان ئۇقۇشالمىساقمۇ لېكىن ئىجىل دوستلاردىن ئىدۇق. ئۇ ياشتا مەندىن كىچىك بولسىمۇ خىزمەتتە

تەجرىبىلىك، باغرى ئادەتتىن تاشقىرى يۇمشاق،تۇغما خەنزۇۋان يىگىت ئىدى.

قاش قارايغان چاغ ئىدى ئۇ ئىچكىرىدىكى ئىشخاندا مەن سىرتىدىكى ئىشخاندا بىر ئىشلار بىلەن مەشغۇل بولۇۋاتاتتۇق. تۇيۇقسىز ئىشخانىنىڭ ئىشىكى «گۇلدۇر-قاراس»قىلغان ئاۋاز بىلەن دەھشەتلىك ئېچىلىپ بىرسى بوراندەك ئېتىلغىنىچە ئۇدۇل مىنىڭ ئالدىمغا يۈگۈرۈپ كىلىپ ماڭا ۋارقىرىدى:

-بىسمى ئاللاھۇ ئەكبەر! كاپىرمۇ ياكى مۇسۇلمانمۇ سەن؟

كۆزۈمنى يوغان ئېچىپ قارىسام بويى ئىككى-ئۈچ مېتىردىن ئاشىدىغان بەستى دىۋىدەك، چاچ-ساقالدىن قىلچىمۇ ئەسەر يوق، شىياۋلىن ئىبادەتخانىسىدىكى راھىبلارغا ئوخشايدىغان تاقىرباش بىر ئارخات كۆزلىرىدىن قان تېمىتقان ھالدا قولىدىكى پالتىنى بىشىمغا چەنلەپ تۇرۇپتۇ...

«ئاھ ئۇلۇغ خۇدا، ئەمدى نىمە كارامەت بۇ... »

-ئەلھەمدۇلىللاھ مۇسۇلمانمەن غوجى ئاكا!...

شۇ بىر ئېغىز گەپنى دىگەنلىكىم ئىسمدە، ئاڭغىچە يىڭىدىن كىيگەن خىزمەت ئىشتىنىمغا شارقىرىتىپ سىيىۋاتقىنىمچە ئۇنىڭ ئالدىغا «داككىدە» تىزلاندىم...

- يەنە بىر دىگىنە!

- ئىللا-بىللا مۇسۇلمان پۇشتىمەن... غوجى ئاكا!

-قانداق ئىشىنىمەن؟

مەن يۈكۈنۈپ ئولتۇرغىنىمچە ئۆزەمگە ئەڭ پىششىق بولغان ئايەتلكۇرسىنى ئۈنلۈك ئۇقۇپ ئۇنىڭ قولىدىكى پالتىغا قاربدىم... پالتا تېخىمۇ ئېگىز كۆتۈرۈلدى... دىمەك ئايەتنى خاتا ئوقۇپتىمەن، ئىش چاتاق... ئەمدى پۈتۈن زىھنىمنى يىغىپ سۈرە ياسىنىڭ ئالدىنقى مۇبيىننى ئالدىراپ قرائەت قىلغاچ بىشىمنىڭ ئۈستىدىكى پالتىغا قاربدىم...پالتائاستا-ئىستا تۆۋەنلەشكە باشلىدى....

- بۇپتۇ، بىر قوشۇق قىنىڭدىن كەچتىم!، -دىدى ئارخات غەزەپ بىلەن يەرگە بىرنى تۈكۈرۈپ، - شىرىكىڭ قەيەردە؟

- ئۇ...ئۇ...ئىچىدىكى ئۆيدە يوق!

ئارخات پالتىنى يەنە بىشىدىن ئېگىز كۆتۈرگىنىچە ئىچكىرىدىكى ئۆيگە قۇيۇندەك كىرىپ كەتتى، مەن قورقۇنچىدا خاتا گەپ قىلىپ سالغانلىقىمنى ھېس قىلىپ ئۇنىڭ كەينىدىن ئىملەكلىگەن پېتى كىردىم، خىزمەتدىشىم ئاقتىمۇ - كۆكتىمۇ يوق....دەرىزىنىڭ تىشى پولات -تۆمۈربىلەن ھەم قاپلىنىغلىق..ئۈستەل

ئىشكاپلارنىڭ ئىچىگە چوڭراق كىتاپمۇ پاتمايدىغاندەرىجىدە...خۇدايا تووۋا ...ئاسمانغا ئۇچۇپ چىكەتكەنمىدۇ دېسەم ئىشخانىنىڭ تۈنىكى يوق، يەرگە كىرىپ كەتكەنمىدۇ دېسەم ئىشخانىنىڭ تېگى يۇمشاق قۇم ئەمەس...

پالتىچى ئارخات ئالدىمغا يۈگۈرۈپ كەلدى ـ دە پالتىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ بېشىمنى چەنلىدى:

ـ مىنى ئالداپسەن!

ـ خۇدا ھەققى...تېخى بايىلا بار ئىدى....

ـبۈگۈن كىمنىڭ بولسا بېشىنى چاپقىنىم ـ چاپقان!

ـ غوجاكا ماڭا رەھىم قىل! مۇسۇلمانمەن پىرقىمەن!

مەن كۆزلىرىمنى چەكچەيتىپ لاغ ـ لاغ تىترىگىنىمچە ئۇنىڭ پۇتىنى قۇچاقلىدىم.

ـ ياق، بۈگۈن مەن قان قىلمىسام بولمايدۇ!

ئۇ شۇنداق دېگەچ پالتىنى تېخىمۇ ئېگىز كۆتۈرۈپ تەكبىر چۈشۈرۈشكە باشلىدى. مەن ئاللا ـ تووۋا قىلىپ ھۆركىرەپ يىغلىغىنىمچە ۋارقىرىدىم:

ـ توختاپتۇر، بىر ئارزۇيۇم بار ئاكا!

ـ ئېيتە تېز!

مەن ئۆزەم ئەڭ ئامراق بولغان بېشىمدىكى ساقچى شەپكىنى قولۇمغا ئېلىپ ئۈنىڭدىكى دۆلەت گېربىنى يېڭىم بىلەن سۈرتۈپ بېشىمغا رۇسلاپ كەيدىم ـ دە مارجاندەك ياش تۆكۈۋاتقان كۆزۈمنى چىڭ يۇمۇۋېلىپ ئېيتتىم:

ـئەمدى چاپە ئاكا!

ـمىنى نىمە چاغلايسەن، بېشىڭدىكى دۆلەت گېربىنى پالتا بىلەن چاپىدىغان ساراڭمۇ مەن؟

ئارخاتنىڭ تاققۇ ـ تۇققۇ گېپىدىن ھەيران بولۇپ كۆزۈمنى لاپپىدە ئاچتىم، قارىسام بۇ مىس كاللا ئارخاتنىڭ ئۇچىسىدا ساراڭلار ساناتورىيىسىنىڭ نومۇر سالغان كىيىمى...

«ئاھ خۇدا ...بۇ ساناتورىيىدىن قاچقان رەسمىي ساراڭ ئىكەنغۇ!»

كۆز ئالدىم قاراڭغۇلىشىپ پۇت ـ قولۇم تېخىمۇ تىترەشكە باشلىدى.

ـسەن...سەن...، ـ دېدىم كىبكەچلەپ كۆزۈمدىن ئاققان ياشلارنى يېڭىم بىلەن سۈرتۈپ تۇرۇپ، ـزادى نىمە قىلاي دەيسەن؟

www.kitaphumar.net

- سەن تېخى مىنى ھۆل قىشقا دەسسەتمەكچىما؟ سەن مىنى دۆلەت گـىرىبگە ھاقارەت قىلدۇرۇپ ئارقىدىن مىنى سىياسى جىنايەتچى قىلىپ ئۆمۈرلۈك تۈرمىدە ياتقۇزماقچىما؟ مىنى ساراڭ كۆرۈپ قاپسەندە؟

«ئوخخۇ ماۋۇ ساراڭنى... تېخى ئادەم ئۆلتۈرۈپ بولۇپ تۈرمىدە ياتماي مېھمانخانىدا ياتىدىغان ئوخشايدۇ بۇ...تازا ئۆلچەملىك ساراڭغا ئۇچراپتىمەن ئەمەسمۇ... ئاھ ئۇلۇغ خۇدا!...مەن ئەمدى تۈگىشىپتىمەن!»

ئۇنىڭ ساراڭلىقنى بىلىپ كالالامغا تۇيۇقسىز بىر ئەقىل كەلدى:

-توختا...توختا!...مىنى چاپىدىغانغا مىنىڭ جىنايىتىم زادى نىمە؟، -مەن شۇنداق دەپ جازانى ۋاقتىنچە كەينىگە سۈرمەكچى بولدۇم.

-چۈشۈڭدە ئايان بولدى، سەن ساقچىلىق شەنىڭگە داغ چۈشۈردۈڭ، بىرىنچىدىن سەن يانچۇقچى-ئوغرىلاردىن باشلاپ زەھەر ساتىدىغانلارغىچە بىر شىرىك، ئۇلارنى تۇتسەن-قويۇپ بىرىسەن، ئىككىنچى سەن جالاپ-پاھىشىلەر بىلەن بىر شىرىك، ئۇلارنى تۇتۇشلىپ ئىقرارى بويىچە ئوينىشىدىن كۆپلەپ پۇل ئالىسەن، ئارقىدىن پاھىشىلەرنى يەنە قويۇۋېتىسەن، ئۈچىنچىدىن كىشىلەردىن قالايمىقان جەرىمانە ئالىسەن، ئالغان پۇلنى يۇقىرىغا تولۇق ئۆتكۈزمەيسەن... تۆتىنچىدىن يامانغا يانتاياق بولۇپ بالا ئوغرىلىرىنى تۇتمايسەن... بەشىنچىدىن ...ئالتىنچىدىن...ئىشقىلىپ سەن سىپى ئۆزىدىن ئوغرى!

مەن بۇلارنى ئاڭلاپ بۇ ساراڭ ئارخاتنىڭ راستىنلا غەيىپتىن بىرە كارامىتى بارلىقىغا گۇمان قىلىپ قالدىم، چۈنكى ئۇ مۇشۇ تاپتا مىنىڭ قىلمىش-ئەتمىشلىرىمنى كەينىمدىن يۈرۈپ بىرمۇ-بىر خاتىرىلىگەندەك يىپتىن-يىڭنىسىغىچە دەپ بېرىۋاتاتتى.

- توغرا مەن خاتا قىپتىمەن لېكىن مىنى ئۆلتۈرسەڭ يامان بولىدۇ!، -دېدىم دەرھال پىلانىم بويىچە ۋاقىتنى تېخىمۇ كەينىگە سوزۇش ئۈچۈن.

ئارخات كۈلۈپ كېتىپ يوق ساقىلىنى سىلىغاچ ماڭا مۇراجەت قىلدى:

- خوش، قۇلىقىم سەندە!

- مەن ناخشا-ئۇسسۇلغا ناھايىتى ماھىر، مىللەتنىڭ تىرىك بايلىقىمەن، شۇڭا مىنى ئۆلتۈرۈش گۇناھ!

-ئوغرىلىقتىن بۆلەك مۇنداقمۇ ھۈنىرىم بار دېگىن!، - ئۇ شۇنداق دىگەچ يانىدىكى ئورۇندۇقنى تارتىپ ئولتۇرۇپ ئالدىرىماي بۇيرۇق قىلدى، - قېنى

ناخشاڭنى باشلا!

«خەپ ساراڭ!...خەپ ساراڭ!» جاننىڭ تاتلىقلىقىدا ئىچىمدە بۇ ساراڭ بىلەن ئۇنىڭ قۇلىدىكى پالتىنى ياسىغان تۆمۈرچى ئۇستىنى نەچچە مىڭنى تىللاپ ئۆزەم ياخشى بىلىدىغان «ئازاد زامان» دېگەن ناخشىنى باشلىدىم ، ناخشام باشلىنا ـ باشلانماي جاھىل ئارخات قۇلىدىكى پالتىنى كۆتۈرگىنىچە ماڭا ھۆركىرىدى:

ـ بولدى، بولدى، بۇ ناخشىنى ئاناڭغا ئوقۇپ بەر! ماڭا ھىندىستان كىنولىرىنىڭ ناخشىسى كېرەك!

«ماۋۇ ساراڭنىڭ مودىلىقىنى!؟ ھىندىستاننىڭ دەپ كەتكىنىنى تېخى!؟»

ـ قايسى كىنونىڭ ئاكا؟

ـ سەرگەرداننىڭ!

بىز ئۇ چاغلاردا ھىندىچىنى بىلمىگەچكە ھىندىستاننىڭ بۇ كىنوسىدىكى ناخشىلارغا ئۆزىمىز بىلىپ يەرلىك تېكىستلەرنى سېلىۋالغان ئىدۇق، مەن ئالدى بىلەن بۇ كىنودىكى غەمكىن ۋە سۇزۇپ ئوقۇيدىغان ناخشىنى باشلاپ كەتتىم:

ئۇزۇن چاپىنىم بېيىدى،

چوغ چاچراپ كۆيەپ قالغان،

ئون بەش ياشتىكى يايرىم،

ئېلىشىپ قەپ ئۆلەپ قالغان.

ناخشامدىن بىر كۇپلېت تۈگىمەستە ساراڭ ئارخات يىغلاپ ئېقىپ كەتتى ـ دە كۆزىدىكى ياشلارنى يېڭى بىلەن سۈرتكەچ يەنە ماڭا بۇيرۇق قىلدى:

ـ مىنى بوش يىغلات ھارامىلىق! شوخ پەدىگە ئۇقۇ شوخ پەدىگە!

ـ ماقۇل ئاكا!

ـ ئېيتە تىز!

ـ ئەمسە گۈلمەرەمنى باشلىدىمما؟

ـ ياق، ھىندىستان!

ـ يەنە ھىندىستان؟

ـ شۇنداق!«دىسكو چولپىنى» ھىندىستان!

ئۇ شۇنداق دەپ تۈۋلىغىنىچە بۇلۇڭدىكى تۇپا باسقان سۇپۇرگىنى ئالدىمغا تاشلىدى.

ـ بۇنى نېمە قىلىمەن ئاكا؟

ـ گىتار قىلىپ چال! ، ـ ئۇ يەنە سىپسىپ كەتكەن لاتا خىيىنىڭ بوغۇچىنى يېشىپ ماڭاسۇندى، ـ بۇنى پىشانەڭگە چىگىۋال!

«ئالە شەھىرىڭنى! ئەمدى مەن بولمىغان چولپان قالغانمىدۇ؟! ئاھ پاتمىخان! ئاھ پاتمىخان! سەن قەيەرلەردە جىنىم خوتۇن!...سەن بىچارىغا قۇيۇپ بەرمىگەن ئويۇنلىرىمنى بۇ ساراڭغا ئۇرۇندىدىمغۇ ئەمدى!»

كۆزۈم پالتىدا شەپكەمنى يانغا ئېلىپ قۇيۇپ سىپسىق بوغۇچنى پېشانەمگە ئايلاندۇرۇپ چەگدىم،قۇلۇمغا گىتارنى ئېلىپ ھەسرەت ئىچىدە «دىسكو چولپىنى» دىكى ئەڭ شوخ ناخشىنىڭ بىرى بولغان«ئاييامۇ دىسكو ـ دەنسا ،خالىجايدىكى پوقنى يەمسا...» دېگەن ناخشىنى تووۋلاشقاباشلىدىم. ساراڭ ئارخات بۇ شوخ ناخشامدىن بەك خۇشال بولدى، ناخشا تۈگەيدىغان باسقۇچقا كەلگەندە ئۇ قۇلىدىكى پالتىنى يەنە كۆتۈرۈپلىپ ناخشىنى توختىماي داۋاملاشتۇرۇشمنى ئىشارەت قىلدى، مەن ئەمدى شۇ كىنودىكى ئايال چولپاننىڭ ئەڭ شوخ بولغان«زۇبى-زۇبى -زۇبى»دېگەن ناخشىسىغا چۈشۈپ كەتتىم...

دەل مۇشۇ چاغدا كۈتۈلمىگەن ئىشتىن بىرسى يۈز بەردى، يەنى شۇ ھىندىستاننىڭ كىنولىرىداسەللە يۈگۈۋالغان بىرسى نەيدەك بىرنىمنى پۈۋلەپ چالسا ئۇنىڭ يېنىدىكى چوڭ پۇلۇقتىن بىر دانە كۆز ئەينەكلىك يىلان ئاستا ـئاستا بېشىنى چىقىرىپ نەيدىن چىققان مۇڭ ئاۋازغا تەڭكەش قىلىپ تولغانغان پېتى لەرزان ئۇسۇلغا چۈشىدۇ ئەمەسمۇ؟ مانا ھازىر بۇ مەيداندا شۇنىڭدەك ئىشتىن بىرى يۈز بەردى...

مەن «زۇبى-زۇبى -زۇبى» نىڭ ئەڭ ھاياجانلىق ئەڭ شوخ قىسمىغا كەلگەندە ئىشخاننىڭ بۇرجىكىدىكى ئامبارغا ئەكىرىش ئۇنتۇلۇپ قالغان كونا مەش تىرىقشىپ ئۇنىڭ ئېغىزلىقى ئۈزلىگىدىن ئاستا ـئاستا كۆتۈرۈلۈشكە باشلىدى، ئېغىزىمغا ئىسسىق سۇ كىلىپ قورققىنىمدىن ئارخاتقا قارىدىم، ساراڭ ئارخات بىر ماڭا بىر مەشكە قاراپ قۇيۇپ خىيالى ھالدا بېشىنى لىڭشىتىپ ناخشىنى داۋاملاشتۇرۇشىمغا ئىشارەت قىلدى، مەن ناخشامنى ئىپتىۋاتقاچ پۈتۈن زېھنىم بىلەن مەشنى كۆزەتتىم...

مەشنىڭ ئېغىزلىقى تەدرىجىي كۆتۈرۈلدى...ئېغىزلىقنىڭ ئاستىدا قاپقارا بىرچىراي...بۇ قاپقارا چىرايىنىڭ يۈزىدە ئاپئاق ئىككى چىكىت...كېيىگەن كىيىملىرى پۈتۈنلەي قارا... خۇدايا تووۋا...بۇ مىنىڭ تونجى قېتىم ئالۋاستىنى

كۆرۈشۈم ئىدى...

قارا كىيىملىك ئالۋاستى مەشتىن سۇغۇرۇلۇپ چىقىپ بەل ۋە كاسىسىنى تولغاپ ناخشامغا تەڭ جۆر بولۇپ ئۇسسۇلغا چۈشۈشكە باشلىدى...بۇ قارا ئالۋاستى بىزنىڭ مەشرەپلەردىكى بېشىدا چىنە ـ تەخسە كۆتۈرۈپلىپ ئويناپدىغان ئۇسسۇلغا بەك ھەۋەس قىلسا كېرەك، بېشىدىكى مەشنىڭ تۆمۈر ئېغىزلىقى كاسىسىنى ھەرقانچە تولغىسىمۇ چۈشۈپ كەتمەي تۇراتتى...

مەن ئىچىمدە«بۇ ساراڭنىڭ ئاباپامقى ئالدىن بىلەر كارامىتى ئەسلىدە مۇشۇ جىن ـ شاياتۇنلىرىدىن كەپتىكەن ـ دە!» دىگەننى ئويلاپ قورققىنىمدىن ئارخات تەرەپكە يېقىنراق تۇرۇپ ناخشىنى جان ـ جەھلىم بىلەن تېخىمۇ ئۈنلۈك تووۋلاپ ئۇقۇشقا باشلىدىم، ئۇسسۇلچى ئالۋاستى پۈتىنى مەشنىڭ ئىچىدىن چىقارماي تۇرۇپ بەل ۋە كاسىسى بىلەن ماڭا يېقىندىن ماسلىشىۋاتاتتى، بىر چاغدا بۇ قارا ئالۋاستى ئىككى پىشنى ئالدىغا چىگىپ كىندىكنى ئۇچۇق قويۇپ ئۇسسۇلغا چۈشۈپ كەتتى، قارىسام ئۇچۇق قالغان كىندىك قىسمى ئاپئاق كۆرۈنمەسمۇ، مەن بىر ئىشتىن گۇمان قىلىپ دەرھال ئۇنىڭ قارا كىيىمگە زەن سالدىم، تۆگمىسى ماڭا شۇنداق تونۇش... ئاھ خۇدا بۇ مىنىڭ ھىلىقى خىزمەتداش بۇرادىرىم شۇ ئەمەسمۇ؟

كۇزۇمگە ياش كىلىپ يۈرۈگۈم يېرىلغۇدەك خوش بولدۇم، چىرايىمغا قان يۈگۈرۈپ كۆڭلۈم بىر ئاز ئارامغا چۈشكەندەك بولدى...

«ھەي بىچارە بايقۇش! ساڭا ئۇسۇل ئويناشنى كىم قويۇپتۇ، بۇنداق چاغدا ئەرەب ئۇسۇلى ئوينايمەن دەپ يۈرگىچە مەھەللەڭدە يالغۇز قالغان بىچارە ئاناڭنىڭ ئوچۇقىغا ئوت قالاپ يۈرسەڭ بولمامدۇ، ھەي ئىسىت، ھەي ئىسىت، ئەجەل سىنى ئاخىرى بۇ يەرگە سۆرەپ ئەكەپتۇ ـ دە!ئەمدى بۇنى مەندىن كۆرمە...»

ناخشىنى ئېيتقاچ بېشىمنى كۆتۈرۈپ ئارخاتقا قاراپ تامنىڭ بۇرجىكىدىكى مەشنى ئىشارەت قىلىشقا باشلىدىم.

ئارخات ئىككىمىزنىڭ ناخشا ـ ئۇسۇلىدىن ھوزۇرلىنىپ غىڭشىغىنىچە ناھايىتى خۇشال ئولتۇراتتى، مەن ناخشا ئېيتقاچ ئىما ـ ئىشارەتنى كۈچەيتىۋاتاتتىم، ئۇ مىنىڭ قىلغان كۆز ئىشارىتىمنى ئۇقالماي جىلە بولۇپ پالتىنى ماڭا چەنلەپ توۋلىدى:

ـ ناخشىنى توختاتما، ھىلى بىكارا!...

مەن مەقسىتىمنى ناخشامغا قىستۇرۇپ بايان ئەيلىدىم:

زۇبى ـ زۇبى ـ زۇبى... ئوۋ... زۇبى ـ زۇبى ـ زۇبى ـ زۇبى...

www.kitaphumar.net

مەشنىڭ ئىچىدىكى... ئاۋۇ...زۇبى-زۇبى-زۇبى...
ساراڭ ناخشامنى پەقەت چۈشەنمەيۋاتاتتى.
- زۇبى-زۇبى-زۇبى... ئۇسسۇلچىغا قاراڭ...زۇبى-زۇبى-زۇبى...
زۇبى-زۇبى-زۇبى...چانايتقىنى ئاشۇ شۇ... زۇبى-زۇبى-زۇبى...
مەن ناخشىنى توختاتماستىن پۈتۈمنى ئۇدارغا كىلىشتۇرۇپ ھېلى ئالدىغا ـ ھېلى كەينىگە يۆتكەپ مەقستىمنى چۈشىنەلمىگەن ساراڭ ئارخاتقا پۈتۈن بەدىنىم بىلەن ئىشارەت قىلىشقا باشلىدىم.
ـ سەن ھەزىلەكما؟
- زۇبى-زۇبى-زۇبى... ياق،ياق... زۇبى-زۇبى-زۇبى...
ـ ئەمسە نېماندىداق قاش ـ كۆزۈڭنى ئوينىتىپ يۇرىسەن ماڭا؟
- زۇبى-زۇبى-زۇبى... شېرىكىم ئاشۇ شۇ... زۇبى-زۇبى...
ئۇسسۇلغا چۈشكەن زەڭگى... دەل مىنىڭ شېرىكىم زۇبى-زۇبى...
مەن ناخشا ئېيتقاچ قۇلۇمدىكى گىتارنىڭ دەستىسىنى بۇرجەكتىكى زەڭگى ئۇسسۇلچىغا چىنەشكە باشلىدىم.
مىس باش ئارخات ئىشارىتىمنى ئاخىرى چۈشەندى، بۇ قېتىم ئۇ پالتىنى بېشىدىن ئېگىز كۆتۈرۈپ مەشنىڭ يېنىغا يۈگۈرۈلۈپ بېرىپ ئۇسسۇلچىنىڭ بېشىنى چەنلىدى. ئاڭغىچە ناخشا دۇنياسىغا غەرىق بولۇپ «ئەرەب قىزى» نى ئويناۋاتقان بۇرادىرىم كۆزىنى «لاپپىدە» ئېچىپ خۇددى ئالدىن بىلەر موللا تاپقاقتەك «ئاللاخۇ ئەكبەي!ئاللاخۇ ئەكبەي!» دەپ ئۇنلۈك توۋلىغىنىچە يەنە مەشنىڭ ئىچىدىن قانداق چىققان بولسا مەشنىڭ ئىچىگە شۇ پېتى كىرىپ كەتتى. ھەتتا مەشنىڭ تۆمۈر ئېغىزلىقىمۇ شۇنداق جايىغا چۈشۈپ يېپىلدى.
«ماۋۇ كارامەتنى...بۇ كاساپەت جەينىكىمدەك كىچىك مەشكە قانداق پاتقاندۇ دېسەم ئەسلىدە مۇنداق تۈگۈلەلەيدىغان ھۆنىرىمۇ باركىنا بۇنىڭ؟ قاچانلاردا ئىمان ئېيتقان بولغىيتتى بۇ گۇي، پالتا جازاسى يەنە ئەمدى مىنىڭ بېشىمغا كىلەرمۇ ـ يا؟» كۆزۈمگە قايتىدىن ياش ئېلىپ دەرھال گىتارنى تاشلاپ ناخشىنى توختاتتىم.
ـ بۇنىڭ ئىچىدىكىسى مۇسۇلمانمۇ؟، ـ ۋارقىرىدى ئارخات غەزەپ بىلەن ماڭا مەشنى كۆرسىتىپ.
ـ ئىسمى ھەم تەكبىردىن قارىغاندا... مۇسۇلمان ئوخشايدۇ غوجى ئاكا!، ـ دېدىم يەردىن بېشىمنى كۆتۈرەلمەي ھاسىرىغىنىمچە تەمتىرەپ.

ـ ئەستەخپۇرۇللاھ...چۈشتە نېمە يېگەن سەن خەق؟
ـ مانتا يېگەن ئاكا!
ـ نېمە مانتىسى؟
ـ گۆشنىڭ ئاكا!
ـ ئەمىسە بۇ يەر كۈدە بۇراپ كەتتىغۇ؟، ـ دېدى ئارخات بۇرنىنى بىر قولى بىلەن چىڭ تۇتۇپ تۇرۇپ.
ـ بۇرادىرىم كۈدە مانتىسى يېگەندەك قىلىۋىدى!
ـ ئەستەخپۇرۇللاھ ، ـدېدى ئارخات ئۆلگۈدەك ۋارقىراپ، ـ مانىڭغا ئېيت! بىردەم شاتىراقلىماي تۇرسۇن، مەن كۈدىگە ئۆچ!
ـ ئاكا بىز...
ـ خۇدا ھەققى مانىڭغا ئېيت، ئەمدى چىقارمىسۇن دەيمەن! بولمىسا كۆتىگە ماۋۇ پالتىنىڭ سېپىنى تىقىۋېتىمەن!
ـ ماقۇل...ماقۇل! مەن دەي...
ـ مەشنىڭ يېنىغا كەل!
مەن ئۆمىلىگىنىمچە كونا مەشنىڭ يېنىغا كېلىپ ئارخاتقا تەلمۈرۈپ قارىدىم.
ئارخات يېڭى بىلەن بۇرنىنى چىڭ ئېتىپ تۇرۇپ يەنە ۋارقىرىدى:
ـ ماۋۇ چىچقاق خۇتۇننىڭ بالىسىغا ساۋاق بەر!
ـ مەن...مەن...، ـ دەپ كېكەچلەشكە باشلىدىم نېمىدىن ساۋاق بېرىشىمنى بىلەلمەي.
ئارخات پالتىنى كۆتۈرگىنىچە مىنى چېپىشقا تەييار بولۇپ بۇيرۇق قىلدى:
ـ ئۆگەتمەي ئولتۇرىسەنغۇ ھەي تاپى! مەن ئالدىرايمەن!...
ـ ۋاي مەن ئۆگىتەي...مەن ئۆگىتەي... مىنى ئۆلتۈرمە ئاكا!، ـمەن ھۆكىرەپ يىغلىغىنىمچە يالۋۇرۇشقا باشلىدىم.
ـ ئەمىسە ئۆگەت!
ـ نېمىنى ئۆگىتىمەن جېنىم ئاكا؟
ـ ئاللا بىر ، مۇھەممەد ئاللانىڭ ئەلچىسى دىگەننى!
ـ ماقۇل ئاكا ماقۇل!
«قول ئالدىغا ئىگىلىدىغۇ، ئەمدى بۇ گۇيغا تەۋھىدنى ئۆيغۇرچە ئۆگەتسەم توغرا دەپ سىلىپ پالتا نۆۋتىنى ماڭا ئۆتىنىپ بەرمىسۇن، ئەڭ ياخشىسى دېيىش

قېينىراقنى ئۆگىتەيچۇ!» مەن مۇشۇلارنى ئويلاپ مەشكە قاراپ ئۆنلۈك ھەم تېز ئۇقۇشقا باشلىدىم:

- لا ئىلاھە ئىللەللەھۇ، مۇھەممەدىن رەسۇلۇللاھ!

مەشنىڭ ئىچىدىن شاتۇتىنىڭ ئاۋازىدەك ناھايىتى ئۆنلۈك ھەم جاراڭلىق بىر ئاۋاز چىقىشقا باشلىدى:

- لا ئىلاھە ئىللەللەھۇ، مۇھەممەدىن رەسۇلۇللاھ!

«ئوھ ...ماۋۇ ئىشنى... ئۇنىڭ ھازىرقى تەلەپپۇزى مىنىڭكىدىنمۇ ئۆلچەملىك چىقۋاتىدۇ-يا... ئادەتتە ئۇيغۇرچە گەپنى چۈشەنمەيدىغان، قىلالمايدىغان بىر ئادەم ئىدى، تۇرۇپلا ئەرەبچىگە شۇنداق كەلدىيا بۇنىڭ تىلى! كاساپەتنىڭ دادىسى داموللا بولغىيتتىمۇ-يا؟»

بىشىمدا كۆزىنى پارقىرىتىپ تۇرغان ساراڭ ئارخات مەشنىڭ ئىچىدىن چىققان جاۋابتىن رازى بولۇپ بىشىنى لىڭشىتتى ئاندىن ماڭا يەنە بۇيرۇق قىلدى:

- توختىماي مىڭ مەرتىبە ئۆگەت!
- ماقۇل غوجى ئاكا...
- يەنە بىر گەپ!
- لەببەي ئاكا...
- كىلەر قېتىم كۆدە مانتىسى يىپىشمە!
- ماقۇل ئاكا، ئەمدى ھەرگىز كۆدە مانتىسى يىمەيمىز...
- ئەمدى كۆدە مانتىسى يىپىشسەڭ قانداق قىلىدىغانلىقىمنى بىلەمسەن؟
- بىلمىز ئاكا...
- كۆتۈڭگە ماۋۇ پالتىنىڭ سىپىنى تىقىپ ئاغزىڭدىن سۇغۇرۇپ ئالىمەن!
- شۇنداق ئاكا...
- بىشىڭدا قاراپ تۇرىمەن، مىڭدىن بىرسى كام بولۇپ قالسا كاللاڭنى ئالىمەن!
- چاتاق يوق ئاكا...
- ئەمسە كۆزۈڭنى يۇمۇپ ساۋاقنى باشلا!
- ماقۇل ئاكا...

مەن بارمىقىمنى چىقىرىپ ساناپ تۇرۇپ كۆزۈمدىن دەريادەك ياش ئاققۇزغىنىمچە باياقى كەلىمىنى بىرمۇ-بىر ئۇقۇشقا باشلىدىم، مەشنىڭ ئىچىدىن

چىققان يىغا ئارىلاش ھەسرەتلىك ئاۋازمۇ مىنىڭ ئاۋازىمغا ئەگىشىپ ۋاقتى ـ ۋاقتىدا چىقىۋاتاتتى.

ئالاھىزەل يېرىم سائەتلەردىن كېيىن تۈيۇقسىز باشلىقنىڭ بېشىمدا ۋاقىرغان ئاۋازى ئاڭلاندى، كۆزۈمنى ئېچىپ كەينىمگە قارىسام ئارخاتىنىڭ ئورنىدا باشلىقىم غەزەپتىن يېرىلغۇدەك بولۇپ بۇرنىنى قوش قوللاپ تۇتقىنىچە ماڭا ئالىيىپ قاراپ تۇرۇپتۇ.

شۇنداق قىلىپ ئەتىسى ئۇسۇلچى قىرىندىشىم بىلەن ئىككىمىز «خەلق ساقچىسىنىڭ شەنىگە داغ چۈشۈرگەن ، ساقچىلىق سالاھىيتى يوق، مۇناپىق ـ خائىنلار!» دېگەن گۇناھ بىلەن شەھەرگە جەددى يالاپ يۆتكىلىنىپ ئايرىم تەكشۈرۈش ئۆيىگە سولاندۇق. بۇ جاھانغا نېمەبولۇپ كەتتى ـ تاڭ، بىز سۇراققا تارتىلىپ ئاق ـ قارا ئايدىڭ بولۇپ بولغىچە باشلىقىمىز بولغان پارىخور ئەبلەخنىڭ قۇلغا كويزا چۈشۈپ بىزدىن بۇرۇن قاماقخانىغا كىرىپ موما يەپ يېتىپ بۇپتۇ. شۇنداق پارتىيىمىز ئەزەلدىنلا ئادالەتلىك، خەلقپەرۋەر پارتىيە ئىدى، دېمەك مۇشۇ مەزگىلدە تەشكىل ئادالەت قىلىچى قېنىدىن سۇغۇرۇپ ھەددىدىن ئاشقان پارىخور ـ چىرىك ئەمەلدارلارنىڭ كۆتىگە تۆگمە قادىغىلى تۇرۇپتىكەن،بىزمۇ تازا ئىتتىك بازاغا ئۆلگۈرۈپتىمىز...

«بالا كەلسە قوش كەپتۇ» دىگەندەك مىنىڭ بۇ بىر قانچە يىل ئىچىدىكى خۇپيانە قىلغان قىلمىش ـ ئەتمىشلىرىم ئارقا ـ ئارقىدىن پاش بولۇشقا باشلىدى، بارلىق يىگەن نەخ پۇل ـ زاڭ ماللىرىمنى ھۆكۈمەتكە تاپشۇردۇم. مەن تاش سانىسام پارتىيە ـ ھۆكۈمەت قۇم سانايدىكەن،تەشكىل ئارغامچىنى بىر يىغىش بىلەن يىگەن ـ ئىچكەنلىرىم توخۇ ـ كەپتەرگىچە قۇڭامدىن سۇغۇرۇلۇپ چىقتى، يىگەن تۇخۇمنىڭ ئېقىنى ـ ئاق، سېرىقىنى ـ سېرىق چىقىرىشقا مەجبۇرى بولدۇم. ماڭا ئۇنى ـ بۇنى بىرىپ ئىشلىرىنى قىلدۇرۇۋالغان ھېلىقى تېگى پەسلەرنىڭ ھەممىسى بېشىمغا كۈن كەلگەنلىكىنى بىلىپ مىنى بىر ـ بىرلەپ پاش قىلدى، ھەتتا ماڭا ئېلىپ بەرگەن بىر تال تەرخەمەكتىن باشلاپ بىر تال مۆز كالتىكىگىچە چالا قويمىدى...ئاچىمىز ھېلىقى نۇرى قىمارۋازنى توغرا دەپتىكەن «ئوغرى بولسىمۇ پەيزى بار نېمىكەن»دەپ. پەقەت ئەشۇ نۇرى دېگەن يالاڭتۆشلا يەتتە مىڭ يۈەننىڭ ئىس ـ بۇسىنى چىقارمىدى، بولمىسا ئىشىم تېخىمۇ چاتاقتى، شۇنداقتىمۇ ئانام مىنى ئوغۇل دەپ تۇغۇپتىكەن، ھەممىگە ئىقرا بولۇپ ھەممىنى ئۆز بوينۇمغا ئالدىم...

ئالغان پارىلىرىم بەك جىق بولمىغاچقا تەشكىل ئىلگىرىكى تۆھپەم ۋە هازىرقى«چىرىكلەرنى تازىلاش» ھەركىتىدە كۆرسەتكەن خىزمەتلىرىمنى كۆزدە تۇتۇپ ماڭا يەنەبىر قېتىم چىقىش يولى بەردى- پارتىيىلىكتىن چىقىرىلىپ خىزمەتتىن ھەيدىلىش بىلەن بىرگە ئىككى يىللىق ئەمگەك بىلەن ئۆزگەرتىش مەيدانىغا شەرەپ بىلەن بىللە ئاشۇرۇشقا ماڭدىم.

كېيىن ئاڭلىسام مىنىڭ ئۇ بىچارە ھەمساۋاق رەققاس ئىنىم شۇ ئىشتىن كېيىن ئېلىشىپ قېلىپ كىمنى كۆرسە چاس بىرىپ سالام قىلىدىغان، ئارقىدىنلا «ئاللاھۇ ئەكبەر!ئاللاھۇ ئەكبەر!» دەپ توۋلىغىنىچە ھىجىيىپ تۇرىدىغان بولۇپ قاپتىمىش، تەشكىل ئۇنى ھېلىھەم يۇقىرى دەرىجىلىك دوختۇرخانىلاردا زىرىكمەي داۋالىۋېتىپتۇدەك.

1997-يىل قاراقاش.

توختى پوكان ۋە پىلەكسىز قاپاق

خىزمەت ئورنىدا چىرىكلىشىپ ساقچىلىق ئوبرازىغا داغ چۈشۈرگەنلىكىم ئۈچۈن ئۇدۇل شەھەرلىك قاماقخانىغا يالاپ ئېلىپ مېڭىلدىم.

ـ كەمرىڭنى سۇغار!، ـ دېدى قاماقخانا باشلىقى قارا قاناتلىق تۆمۈر دەرۋازىنىڭ ئالدىغا كەلگەندە ماڭا ھەيۋە بىلەن.

مەن دەرھال كەمرىمنى سۇغۇرۇپ ئېلىپ باشلىققا سۇندۇم ئاندىن چۈشۈپ كەتكىلى قوپقان تامبىلىمنى قوش قوللاپ تۇتۇپ ئۇنىڭغا تەلمۈردۈم.

ـ ئايىغىڭنى سال!

ـ ئايىغىمنى نېمىشقا سالىمەن باشلىق!، ـ دېدىم ئۆزەمنىڭ جىنايەتچى ئىكەنلىكىمنى ئۇنتۇغان ھالدا كۆزەمنى پارقىرتىپ.

ـ ئاياغىڭ ئىچىدىكى تۆمۈرنى يەۋالساڭ قانداق قىلىمىز؟، ـ دەپ ھۆركىرىدى باشلىق ئەلپازىنى سەت قىلىپ.

ـ مەن ئۇنداقلاردىن ئەمەس، مەن ھەرگىز تۆمۈر يەۋالمايمەن باشلىق!، ـ دېدىم ئۇنىڭغا قاراپ ھىجىيىپ.

ـ سال دىگەندىكىن سال! تۆمۈر يېمىسەڭ ماۋۇنى يەمسەن ـ يا؟

ئۇ شۇنداق دىگىنىچە قولىدىكى قارا رەزىنكە كالتەكنى كۆتۈرگەندەك قىلىۋىدى سۇنجىقام ھەرە چاققاندەك «پىژژىدە» قىلغاندەك بولدى، ئارقىدىن ئىككى پۇتۇم سېزىمنى يوقۇتۇپ ئالدىمغا موللاق ئاتقانلىقىمنى بىلدىم.

بىر چاغدا كۆزۈمنى ئاچسام يەردە يېتىپتىمەن، ھېس قىلسام كۆتۈمدىن شامال چىقىۋېتىپتۇ، كۇسار كىيىشنى ئۇنتۇپ قالغانلىقىم ئېسىمگە كىلىپ دەرھال ھۇشۇقۇمغا كىلىپ قالغان تامبىلىمنى «شارتتىدە» تارتىپ چىقىرىۋېلىپ ئورنۇمدىن تۇردۇم.

ـ مىنى نېمە بىلەن ئۇردىڭىزا باشلىق!، ـ دېدىم كىكەچلىگىنىمچە كالتەكتىن يەنە بىرنى يەپ سالماسلىقىم ئۈچۈن ئۇنىڭغا خۇشامەت قىلىپ.

ـ توك كالتىكى دەپ ئاڭلىغانما؟ ، ـ دېدى باشلىق ئاۋازىنى ناھايىتى سوزۇپ مۇغەمبەرلىك بىلەن.
ـ ۋاي ئاڭلىمامتىيكى ، ئاڭلىغان...ئاڭلىغان... ، ـ دېدىم كالپۇكۇمنى چىشلەپ تۇرۇپ، ـمانا توختى پوكان ئاياغنى سالدى...يەنە دەڭا ئەمدى نېمنى سالىمەن؟
باشلىق قىلغان ئىشىدىن پىخىلداپ كۈلگىنىچە منى نەچچە قات تۆمۈر دەرۋازىنىڭ ئىچىدىن ئۆتكۈزۈپ بىر ھويلىنىڭ ئىچىگە باشلاپ ئەكىردى، ھويلىنىڭ بىر تېمىدا قاتار كەتكەن بەش ـ ئالتە ئىشك تۇراتتى، باشلىق بۇلارنىڭ ئىچىدىن بىر ئىشكنى ئېچىپ منى باشلاپ ئەكىردى، ئاللا كارامەت ئۆينىڭ ئىچى پوق پۇرىغاننىڭ دەستىدىن كۆزنى لازا قۇيغاندەك ئېچىشتۇراتتى.
ـ يېڭى مېھمان كىردى ئوبدان كۈتۈۋېلىڭلار ـ ھە! ، ـ دېدى باشلىق منى ئۇلارغا تونۇشتۇرۇپ گىدەيگىنىچە.
ـ خاتىرجەم بولسىلا باشلىق، تازا ئوبدان كۈتۈۋالىمىز بۇنى! ، ـ دېدى نان يېگەن تەرى يوق بىرسى كۈلگىنىچە ئورنىدىن تۇرۇپ.
باشلىق ئىشىكنى ئېتىۋېتىپ چىقىپ كەتتە ـ كەتمەي ھېلىقى بىرى ئاچچىق بىلەن مەندىن سورىدى:
ـ نېمە ئىش قىلغان؟
ـ پارا يېگەن...
ـ نېمە ئىش قىلاتتىڭ؟
ـ خەلق ساقچىسى...
ـ ياخشى...ياخشى... بۇنى ئوبدان كۈتۈۋېلىڭلار! ، ـ دېدى تۆردە ئولتۇرغان باشقا بىرى گەپكە ئارلىشىپ.
«منى تۇسقى يوق بىر خالىجايغا ئەكىرىپ قانداق كۈتۈۋالىدىغان بولغىيتتى بۇلار، ھېچ بىر تاھارەت قىلىدىغان كاتەك كۆرۈنمەيدىيا؟ بۇ پېژغىرىم ئۆيتا بېشىمغا ئىسسىق ئۆتۈپ كېتىپ كۆزۈم كۆرمەس بولۇپ قالدىمۇ ـ يا!»
تاھارىتىم قاتتىق قىستاپ كەتكەچكە سىيىدىغان كاتەك ئىزدەپ ئالدىمغا بىر ئاز ئېڭىشتىم، قارىسام تۆت مېتىر كەڭلىكتىكى تاختا سوپىدا ئون تۆت ئادەم ماڭا قاراپ ھېجىيىشىپ ئولتۇرۇپتۇ.
ـ قېنى يۇقىرىغا ئۆتسىلە! ، ـ دېدى ھېلىقى ئاۋاق ئىككى قولى بىلەن تاختا سۇپىنىڭ يۇقىرىسىنى كۆرسىتىپ.

ـ مەن...مەن...بۇ ...بۇ...ياتاق ...ياتاقما؟، ـ دېدىم بۇ جاينىڭ خالىجاي ئەمەس بەلكى ياتاق ئىكەنلىكىدىن ھەيران قېلىپ.

ـ شۇنداق ھاجىم ئاكا، بۇ ئۆزلىرىنىڭ كامىرى، ئاستىلىرىغا كۆپە سالامدۇق ـ يا؟، ـ دېدى يەنە بىر پاكار ئوغرى كۈلگىنىچە ئورنىدىن تۇرۇپ.

ـ تارتىنمىسىلا ئۆزلىرىنىڭ ئۆيىدەك ئازادە ئولتۇرسىلا!، ـ دېدى ئارقا بۇرجەكتىن ئۆلەي دەپ قالغان بىر قېرى ئىنجىقلاپ ئالدىغا سۇرۇلگىنىچە ماڭا ھاڭۋېقىپ قاراپ.

مەن ئۆزەمنىڭ ئىززىتىنى بىلىپ تاختا سوپىنىڭ يۇقىرىسىغا ئۆتۈپ ئەمدى ئولتۇراي دېيىشىم باشتا گەپ قىلغان ھېلىقى ئاۋاق ئالدىمغا يۈگۈرۈپ كىلىپ پېشمنى تارتتى:

ـ ئامبال غوجام، بۇ يەردە ئولتۇرۇشتىن بۇرۇن سۈرەتكە چۈشۈۋالغايلا!

«تووۋا قىلمىدىم، مانچە يىل ساقچى بولۇپ بىرسىمۇ سۈرەتكە تارتىپ قويىاي دىمىگەن ئىدى، ماۋۇ كىشىلەر نىمانچە مېھماندوست، نىمانچە كۆڭلى ياخشى...ۋاھ...ۋاھ...»

ـ قەيەردە تۇرىمەن؟، ـ دەپ سورىدىم بىر قۇلۇمدا شەپكەمنى تۇزەشتۇرۇپ چىرايىمدىكى كۈلكەمنى باسقىنىمچە بىر قۇلۇمدا تامبىلىمنىڭ بېغىنى تۇتۇپ.

ـ مانا ماۋۇ يەردە تۇرىدىلا ھاجىم ئاكا!

مەن ھېلىقى ئاۋاق كۆرسەتكەن تامغا بېرىپ يۆلىنىپ تۇردۇم.

ـ كەينىلىرىنى قىلسىلا قارىم غوجام!

«سۈرەت دىگەنگە ئالدىدىن چۈشمەسمىدىۋۇلا...بۇ قانداق سۈرەتكە چۈشۈشتۇ ئەمدى!»

مەن تەمتىلەپ ئاستا كەينىمنى قىلىپ تۇردۇم، مۇشۇ تاپتا كاللامغا كەلمىگەن خىياللار كىلىشكە باشلىدى.

ـ كۆينەكلىرىنى سالغايلا پوندەك غوجام!

كۆينەكنىمۇ سالدىم.

ـ ئەمدى تامبالنى سالسىلا ئۆز خېنىم!

«ئۆز خېنىم ؟...ۋوي بۇ جاھان نىمە بولۇپ كەتتى ئەمدى! مەن توختى ئەمدى ئۆز خېنىم بولدۇمما؟»

ـ نىمە... تامبالنى سالسىلا؟ مەن رەسىمگە چۈشەمدىم ـيا مۇنچىغا

چۈشەمدىم؟، ـ دېدىم ئاچچىقىمدا ئۇلارنىڭ گېپىنى چۈشىنەلمەي كەينىمگە بۇرالغىنىمچە.

ـ سىلىنىڭ سالغۇللىرى كەلمىگەن بولسا بىز بار غوجام!،ـ دېدى بىرسى يېنىدىكىلەرگە ئىشارەت قىلىپ.

ئاڭغىچە ئون نەچچە ئادەم ئورنىدىن تۇرۇشۇپ ئالدىمغا يۈپۈرۈلۈپ كېلىشكىنىچە ياقامدىن بوغۇپ قوناق سوققاندەك سوقۇشقا باشلىدى... ئۇرە ـئۇر... تېپە ـتەپ... ھېچبىر توختايدىغاندەك ئەمەس...

ـخوش بولاي...مەن ئۆلەي دېدىم...ماڭا رەھىم قىلىڭلار جېنىم ئاكىلار!، ـ دېدىم تاياق ـتوقماقتا چىدىيالماي ۋارقىراپ يىغلىغىنىمچە ئۇلارنىڭ پۇتىنى سىلاپ تۇرۇپ.

ئۇلار مىنى ئۇرۇشتىن توختاپ مىڭ ـبىر بالادا ئورنىغا بېرىپ ئولتۇرۇشتى.

ـ قانداق كېلىنچەك خېنىم، تامبالنى سالاملا يا بىز سالدىرامدۇق؟، ـ دېدى ئارىدىن بىرسى ھىجىيىپ تۇرۇپ ماڭا تەنە بىلەن.

ـ ۋاي سالاي ئۇكام، سالاي...رەسىمگە تارتامسەن، ياكى سەن ئالغۇغا ئالامسەن،ئىشقىلىپ تامبالنى سالسام بولىدىغاندۇ؟

مەن شۇنداق دېگىنىمچە كۆزلىرىمدىن يامغۇردەك ياش تۆكۈپ تامبىلىمنى سالغىنىمچە ئانىدىن تۇغما ھالەتتە تامغا ئالدىمنى قىلىپ تۇردۇم.

ـ تامغا چىڭ چاپلىشىپ تۇرغايلا ئامبال غوجام!

تامغا چىڭ چاپلاشتىم.

ـ ئىككى قوللىرىنى كېرىپ تۇرسىلا غوجام!

ـ ئىككى قولۇمنى سارىنىڭ قانىتىدەك تازا كېرىپ تۇردۇم.

ـ چاتراقنى كېرىسلە ئۇز غوجام!

چاترىقىمنىمۇ كەردىم.

ـ بىر...ئىككى...ئۈچ!

تۈيۈقسىز بەدىنىمگە چىچىلغان سوغۇق سۇدىن ئەندىكىپ ۋارقىراپ سېلىپ قولۇمنى مىدىرلىتىپ سالدىم، بىرسى ئىغىزى بىلەن گەدىنىمدىن باشلاپ سونجىقىمغىچە سۇ پۈركۈپ چىقۋاتاتتى، مىدىراپ كەتكىنىمنى كۆرۈپ كەينىمدىكى سورەتچى ئاچچىقلاپ ۋارقىرىدى:

ـ تۇرالمىغان بولساڭ مەن تۇرغۇزۇپ قويايما؟

- ياق ئاكا...مەن ئۆزۈم تۇراي!، -دېدىم دەرھال قولۇمنى تامغا چاپلاپ ئۇلارنىڭ يەنە«ياردەم قىلىشى»دىن ئەنسىرەپ.

شۇنداق قىلىپ سۆرەتچى مىنىڭ بىر يانغا ئۆتۈپ كىيىممنى كىيىۋېلىشىنى بۇيرىدى، دەرھال كىيىممنى كىيىپ تامدىكى چۈشكەن سۈرەتىمگە قارىدىم، ھەر نېمە بولسا ئۇستا سۈرەتچىنىڭ قولىغا چۈشۈپتىكەنمەن، دىگەنىدەك تامدىكى سۈرەتىم شۇ پېتى چىقىپتۇ، ئاندىن تۆردىكى ساھىپخانىلارغا قارىدىم، ئۇلار تامدىكى سۈرەتىمنى كۆرۈپ كۈلۈشكىنىدىن تاختا سوپىنىڭ ئۈستىدە قورسىقىنى تۇتۇشۇپ يۇمىلانغىلى تۇرۇپتۇ...مەنمۇ ئۇلارغا ئەگىشىپ كۈلگىلى تۇردۇم...

- سىلىگە كۈلگىلى تېخى بالدۇر غوجام، ئالدىرىمىسىلا!، - دېدى ھېلىقى كاززاپ ئورنىدىن تۇرۇپ ئالدىمغا دىۋەيلەپ كىلىپ، - ئېيتسىلا كۆڭۈللىرى ئايروپىلان تارتامدۇ ياكى موتوسىكىلىتمۇ؟

« ئۆزەڭنى ساقچى دىگەنگە تۇيە مانا!...ئۆمرۈمدە چىقمىغان ئايرۇپىلانغىمۇ چىقىدىغان بولدۇم...ئىسىت...ئىسىت! »

ئۇلارنىڭ سۇئالىغا ئالدىراپ جاۋاپ بەردىم:

- ماڭا مىنىدىغانغا ئىشەك بولسىمۇ بۇلىتتى...

- بۇ يەردە تېخى سەندىن بۆلەك ئىشەك يوق!

- ئەمسە موتۇغا چىقسامىمۇ چىقاي!، - دېدىم يەنە كۆزۈمدىن ياش ئاققۇزۇپ. ئۇلار مىنى باشتا موتۇغا چىقاردى، ئۆمرۈمدە ھەيدىمىگەن موتۇسىكىلىت ئىكەن، شۇنداقمۇ ھوزۇرلاندىم... كېيىن تۇنۇرغا نان ياقمىز دەپ ئىنەكلىرىمدىن ئوت چىقىرىۋەتتى... ۋاھ... ۋاھ... بۇ سامسىلارنىڭ ئوخشىغىنىنى... ھەر قېتىم ئىنىكىمگە نان ياققاندا... ئوتنىڭ ئۇچقىنى كۆزۈمنىڭ ئالدىدا يۇلتۇزدەك ئېقىشىپ يۈرگەن...دەم تۇرۇپ يۇلتۇز چاقنىغان... دەم تۇرۇپ كۆز ئالدىمدا ساليۇت ئېتىلغان... ئاھ... گۈزەل دۇنيا... ئاھ... يۇلتۇزغا تولغان دۇنيا...

- ۋوي نان كۆيۈپ كەتتى تونۇرنىڭ دۈتىنى ئەت!، -دەپ ۋارقىرىدى بېشىمدا چۆرگىلەپ يۈرۈپ نان يېقىۋاتقان ناۋاي دېگەن ئەبلەخ شاگىرتىغا.

«ئەمدى تونۇرنىڭ دۈتىنى قانداق ئېتىدىغاندۇ؟»

بىردەمنىڭ ئىچىدە ئاللا بىركىملەر كەينىمگە يۈپۈرۈلۈپ كىلىپ نۆۋەت بىلەن تونۇرنىڭ دۈتىغا يەن كۆتۈمگە تەپكىلى تۇردى... ھەر بىر تېپىشىدە ئالدىمغا بىر موللاق ئاتىمەن... ھەر بىر تېپىشىدە ئالدىمغا بىر موللاق ئاتىمەن... ۋاي

تىپىك...ۋاي تىپىك...

خۇدانىڭ ئىلتىپاتى بىلەن ئاخىرى دۇتمۇ ئېتىلدى، ئەمدى ئۇۋە دىيىشىم سۇراق دېگەن باشلىنىپ كەتمەسمۇ...

ۋاي...ۋاي...ۋاي! مەن ئۆزۈمنى ساقچى دەپ يۈرۈپتىمەن...ھەقىقى ساقچىلار بۇ يەردىكەن ئەمەسمۇ؟...يېرىم سائەتكە قالماي ئىچىمدىكى گەپلەرنى چىش پاستىسنى سىققاندەك سىقىپ ئالدى ئەمەسمۇ بۇ گۇيلار!

سوئال ـ سوراق تۈگەپ ئەمدى ئولتۇراي دىيىشىم بىرسى«سەپراس!» دەپ تووۋلىماسمۇ...ئۇلارھەممىسى ئورنىدىن تۇرۇشۇپ تاختا سوپىغا تىزىلىشىپ ئۆرە تۇرۇشتى.

«ئەمدى بۇ نىمە كارامەتتۇ؟»

بىرسى قۇلىقىمنىڭ تۈۋىگە بىر مۇشت سىلىپ ماڭا ۋارقىرىدى:

ـ نامازغا تۇر، مۇناپىق!

ـ تاھارىتىم يوقتى ئاكا!

ـ تىيامۇم قىل!

ـ تىيامۇمنى بىلمەيمەن ئاكا!

ـ ئەمسە مەن ساڭا ئۆگىتەي!

ئۇ شۇنداق دىگىنىچە قۇلىقىمنىڭ تۈۋىگە يەنە بىرنى سالدى، مەن ئاغرىققا چىدىيالماي ۋارقىراپ كەتتىم:

ـ ۋاي مەن بىلىمەن ئاكا...ماڭا ئۆگەتمە...ماڭا ئۆگەتمە!

ـ تېز بول ئىتنىڭ بالىسى!

مەن بۇرۇن چوڭلاردىن ئاڭلىغىنىم بويىچە ھاپىلا ـ شاپىلا تىيامۇم قىلىپ سەپكە قېتىلدىم.

شۇنداق قىلىپ قاماقخانا ھاياتىم باشلىنىپ كەتتى، مەن يىگى كىرگەنلىكىم ئۈچۈن «پوقلاقخانا»تەرەپتە يەنى گەندە چىلىكى تەرەپتە ياتتىم، كۈندە ئىككى ۋاق ياتقىمىزنىڭ ئالدىدىكى ھويلىغا ئون مىنۇتتىن شامالداتقىلى ئاچىقاتتى، قالغان ۋاقىتتا بۇ تۆت كىشىلىك كامىردا ئون بەشىمىز خۇددى كىچىك ماشىنىغا يىگىرمە ئادەم چىققاندەك قىستىلىپ ـ چىگىدىلىپ ئولتۇراتتۇق، يەتتىنچى ئاينىڭ پىژغىرىم ئىسسىقىدا يۈرىكىمىز چالىشىپ ئىچىز ـ تارلىقى يىرىم مېترغا بارمايدىغان بىر تال ھاۋادانغا قاراپ تىنمىزنى سۈزۈپ ھاسراپ ئولتۇرىشاتتۇق...

بۇنى ئاز دەپ شامالداشقا ئاچققاندا توسقى يوق خالاغا كىرىشنى خالىمىغان بىرقانچە كامىرداشلىرىم ياتاققا كىرە كىرمەي كۆتكە پىلاستىر خالتىلىرىنى كىيىشىپ«پاتاقشىتىپ» قويۇۋېتىشكە باشلايتتى...

خۇدايا تووۋا قىلمىدىم، بۇ تۇرمىمۇ...ياكى مەسچىتمۇ... ھەر بىر كامېردا بەش-ئالتىدىن سىياسى جىنايەتچى...ھە دىسە ئادەمگە تەبلىغ قىلغان...ئايەت ئۆگەتكەن... ئۆگەتكەننى يادلىمىساڭ تېخى...يادلىغاننى ئېيتىپ بەرمىسەڭ تېخى...دېيەلمىسەڭ قۇلاق تۈۋىڭگە يىگىنىڭ يېگەن...ھېلى پىشىن نامىزى ئۇقۇ دېگەن...ھېلى خۇپتەن ئۇقۇ دېگەن...ئازراقلا خوشياقماي قالسا...گۇمبىلىدىتىپ سالغان...ۋاي..ۋاي... ئىشقىلىپ توختى پوكان بولغانغا گالغىچە تويدۇم...

سەھەردە بەرگەن ئىككى تال ياگاقچىلىك ھور ناننىڭ بىرى ئەتتىگەنلىك ناشتا بولسا يەنە بىرسى بولسا چۈشلۈك تاماققا ھىساب، بىرلا چاينىساڭ ئىككىلىسى چىشىڭنىڭ كاۋىكىغا كىلىپ توختىغان...كەچتە ئۇگرە ئىسمىلىك بوغداي ئۇنى ئۇمىچى...جەمئىيەتتە بۇ بۇغداي ئۇمىچىنى ئىت-چوشقا يەپ سالسا ئىككى قۇلىقىمنى كىسىپ بېرەي! ئىشقىلىپ ئاچ قورساققا قىلغىلى ئىش يوق ئۇرۇغ-تۇغقانلىرىمىز نان ئۇراپ كىرگۈزگەن قىلىن پاختا ياغلىقنىڭ يىپلىرىنى بىردىن-بىر سۇغۇرۇپ ئېلىپ ياگاق چوگلۇقتىكى «يىپ قاپاق»لارنى تۇقۇپ ئولتۇراتتۇق...

تۇقۇلغان بۇ يىپ قاپاقلار ناھايتى چىرايلىق ھەم سىپتا بولۇپ تېخى بەزى جىنايەتچىلەر ھەرخىل رەڭدىكى يىپلاردىن پايدىلىنىپ تۇرلۇك نەقىش-سۆرەتلەرنى ، يىل ئاي سانلارنى چىقىرىشاتتى، ئۆگزىدە چارلاپ يۈرۈيدىغان قۇراللىق بالا ئەسكەرلەر ھەدىسە بىشىمىزغا كىلىپ بىزدىن قاپاق سوۇرايتتى، بىز توقۇغان قاپاقلىرىمىزدىن بىرەنى ئۇلارغا خۇشامەت قىلىپ بىرەتتۇق، ئۇلار خۇشى كەلسە بىزگە رەھمەت دەپ قۇيۇپ كېتىپ قالاتتى، لىكىن بۇ «قۇرۇق رەھمەت» نى ئاددى چاغلاشقا بولمايتتى، ھېچ بولمىغاندا ئايدا بىر قېتىم بولىدىغان «چوك تەكشۇرۇش» تە بىزنىڭ قاپىقىمىزنى ئالغان ئەسكەرلەردىن بىرەسى بىزنىڭ كامىرىمىزنى تەكشۇرۇشكە نىسىپ بولۇپ قالسا ھېلىقى قاپاقنىڭ يۈزىنى قىلىپ بىزنى «بىر-ئىككى سېكۇنت ئىچىدە ئىككى قۇلۇگنى تامغا ئېلىپ تۇرۇپ تەكشۇرۇشكە ماسلاشمىدىڭ!» دەپ بەش-ئونى بىرلىشىپ نۇۋەت بىلەن دەسسىمەيتتى، ياستۇقلىرىمىزنى پىچاق بىلەن يېرىپ توزغاقلىرىنى تىشقا توزىتىۋەتمەيتتى، يەيدىغان نانلىرىمىزنى تاھارەت تۇڭىغا تاشلاپ قۇيىدىغان،

ساقلاپ قويغان بىرە ئۈچۈم قۇرۇق ئۈزۈملىرىمىزنى توپىغا ئىلەشتۈرۈۋېتىدىغان ئىشلارنى قىلمايتتى، تېخى بەزىدە ئارىمىزغا چىرىكلەشكەن كاتتا ئەمەلدارلاردىن ياكى ئاق سېتىشقا چېتىلىپ قالغان ھارامزادە بايلاردىن كىرىپ قالغان بولسا ئۇلارنىڭ چاچ سوپۇنى دىگەندەك نەرسىلىرىنىڭ يېرىمىنى سىقىپ چىقىرىۋېتىپ قالغان يېرىگە سىيىپ قۇيىدىغان ئىشلارنىمۇ قىلمايتتى ، ئۇلارتەكشۈرۈشنى تۈگىتىپ ياتاقتىن چىكەتكەندە ئىككى قولىمىزنى تامغا ئېلىپ تىترەپ تۇرغان ۋاقتىمىزدا «بىزگە ئوغۇرلۇقچە قاربدىڭ» دىگەننى باھانە قىلىپ ئاچ بېقىنىمىزغا ئۆلگۈدەك تېپىپ يەرگە چاپلىۋېتىپ ماڭمايتتى...ئىشقىلىپ بىر تال قاپاقنىڭ كارامىتى بەكلا زور ئىدى.

بۈگۈن چۈشكە ئاز قالغاندا قاماقخانا باشلىقى يەنە بىر يېڭى مېھماننى باشلاپ ئەكىردى، قارىساق يىگىرمىلەردىن ئاشقان ياش بىر يىگىت.

- يېڭى مېھمان كىردى ئوبدان كۈتۈۋېلىڭلار-ھە!، - دېدى باشلىق ئاۋۋالقىدەك ئۈنى بىزگە تونۇشتۇرۇپ قۇيۇپ گىدەيگىنىچە.

- خاتىرجەم بولسىلا باشلىق، تازا ئوبدان كۈتىۋالىمىز بۈنى!، - دېدىم مەنمۇ بوش كەلمەي ئورنۇمدىن ھجىيىپ تۇرۇپ.

باشلىق ئىشىكنى ئېتىۋېتىپ چىقا-چىقماي مەن ئالدىراپ ئۈنىڭدىن سورىدىم:

- سەن نېمە ئىش قىلغان؟

- ئادەم ئۆلتۈرگەن!

- نې...نې...نېمە؟

- ئادەم ئۆلتۈرگەن!

بۇ جاۋاپتىن كۆزلىرىم يوغىناپ ئېغىزىمغا كەلگەن تۈپۈكنى «غۇرتتىدە» يۇتۇپ يېنىمدىكى سۈرەتچىگە قارىدىم. سۈرەتچى بولغان ئەبلەخ بېشىنى ئىككى يانغا چايقاپ نېگاتىپ قالمىغانلىقىنى ئېيتتى...موتۇسىكىلىت ساتىدىغىنى بىلەن ناۋايغا قارىدىم، ئۇلارمۇ بېشىنى چايقاپ بۈگۈن سودا قىلمايدىغانلىقىنى بىلدۈرۈشتى، مەنمۇ ئۆزەمچە ئاستا شۈك بولۇپ قىلىپ ئورنۇمغا كىلىپ ئولتۇردۇم...

ئاخىرى ئارىمىزدىكى ئەڭ يۈرەكلىك بولغان كامىر باشلىقى ئېغىز ئاچتى:

- نېمە ئىش بىلەن كىردىڭ تەپسىلى دېگىن!

يىگىت ئىككى بېشىنى قاماللاپ سەيناداا زوڭ ئولتۇرغىنىچە ئېغىر سۆكۈتكە پاتتى ئاندىن كۆلۈپ كېتىپ گەپ قىلىشقا باشلىدى:

ـ مىنىڭ ئاتا ـ ئانام ئادەتتىكى بىر تىجارەتچى ئىدى، مەن تولۇقسىزدىنلا تېببىي مەكتەپكە ئۆتۈپ قىلىپ ئۈچ يىلدا ئوقۇش پۈتتۈردۈم، لېكىن خىزمەتكە ئورۇنلىشالمىدىم، دوختۇرخانىلار ئوتتۇرا تېخنىكومنى پۈتتۈرگەن باللارنى ئالمىدى، ئۇلارنىڭ ئالىدىغان ئادىمىنىڭ شەرتلىرى چوقۇم ئالى مەكتەپنى پۈتتۈرگەن ياكى ئۇنىڭدىن يۇقىرى ئوقۇش تارىخ بولۇشى، تۇغۇلغان يۇرتى چوقۇم بۇ يۇرتتىن ئەمەس ئۈچ ـ تۆت مىڭ كىلومېتىرنىرىسىدىن بولۇشى كېرەك ئىكەن، ئىشقىلىپ مەن بۇ شەھەردىن ھېچقانداق خىزمەت تاپالمىدىم.

ئاخىرى ئۆزەمنىڭ قىزىقىشى بويىچە قوي ـ كالا باقماقچى بولدۇم، دادام مىڭ تەسلىكتە يىغىپ قويغان بەش مىڭ يۈەن پۇلغا نەسلىلىك دولان قوچقىرىنىڭ قوزىسىدىن بىرنى ئېلىپ بەردى، ئۇنىڭ كەينىمگە سېلىپ يۈرۈپ يەمەي ـ يېگۈزدۈم، ئىچمەي ـ ئىچۈردۈم، كاساپەت ئاخىرى باققىنىمغا يارىشا ئاجايىپ بىر قوي بىلىپ چىقتى، قوي بولۇپ چىققاندىمۇ ھەقىقى دولان قوچقىرى دەڭلا...بوي بەستى تولپاقتەك...قۇيرىقى دېگەن...ۋاھ...ۋاھ كاساپەتنىڭ ...ھەرقانداق ئادەم قوچقىرىمنى بىر كۆرسە ئېغىلىمدىن كەتەلمەيتتى...

شۇنداق كۈنلەردە شەھىرىمىزدىكى كاتتا بىر ئەمەلدارنىڭ قوچقىرىمغا كۆزى چۈشۈپ ماڭا ئەلچى قويۇپتۇ، مەن ساتقىلى ئۇنىمىدىم. بىر كۈنى ئۇ كاتتا ئەمەلدار بىز تۇرۇشلۇق مەھەللىدىكى بازار باشلىقىنى بىزنىڭ ئۆيگە ئەۋەتىپتۇ، مەن ئۇ بازار باشلىقى دېگەن ئەبلەخنىڭمۇ گېپىگە كىرمىدىم، جاھىل بولغانلىقىم ئۈچۈن دادامۇ ماڭا جىق كۈچىيەلمىدى...

ئاخىرى بىر كۈنى ئۇ كاتتا ئەمەلدار مىنىڭ قوچقىرىمنى ئۆزىنىڭ يۈزمىڭ كويلۇق نەسىللىك دولان ساغلىقىغا قويدۇرۇۋالىدىغان بولۇپتۇ، دادامنىڭ گېپىگە كىرىپ ئۇنىڭغا ماقۇل بولدۇم لېكىن مەن قوچقىرىم بىلەن بىللە بارىدىغان ئىش تۈگىگەندە ئۇنى ئۆزۈم قايتۇرۇپ ئەكىلىدىغان بولدۇم.

مەن قوچقارنى مىڭ بىر بالادا شۈپەك تىراكتۇرغا سېلىپ شۈپەكنى ھەيدەپ ئۇ كاتتا ئەمەلدارنىڭ شەھەرگە يېقىن يەردىكى چوڭ داچىسىغا ئاپاردىم، ئۇ كاتتا ئەمەلدار يولۇمغا قاراپ تۇرۇپتىكەن، ئىككىمىز قوچقارنى ھويلىغا تەسلىكتە چۈشۈرۈپ ئېغىل تەرەپكە ئېلىپ ماڭدۇق، لېكىن شۇ چاغدا كۈتۈلمىگەن بىر ئىش يۈزبەردى...

ـ قانداق ئىش يۈز بەردى؟، ـ دېدىم گەپنىڭ ئاخىرىغا تەقەززا بولۇپ.

ـ قانداق ئىش يۈز بىرەتتى، ـ دېدى يىگىت كۆلگىنىچە پىشانىسىگە شاپىلاقلاپ، ـ بىزنىڭ قوچقار دېگەن ئۇ ھايۋان ئەقلىدىن ئېزىپ ھويلىغا كىرە ـ كىرمەي تال ـ باراڭ ئاستىدا تويغا تەييار بولۇپ ياسىنىپ ئولتۇرغان باشلىقنىڭ چىرايلىق خوتۇنىغا تاك بولۇپ يۈرۈيدۇ، بىچارە خوتۇن قولىدىكى ئەينەكنى تاشلاپ قويۇپ چىقىراپ ۋاقىرىغىنىچە قېچىشقا باشلىدى... بۇ قوچقار دىگەن ھاياسىز ئەبلەخ ئۇ خوتۇننىڭ كەينىدىن قوغلايدۇ...ئۇ خوتۇن قاچىدۇ...قوچقار قوغلايدۇ...ئاللا كارامەت...قوچقار ئۇخوتۇننى قوغلاپ بۇ ئىشىكتىن كىرىپ ئۇ ئىشىكتىن چىقىدۇ...ئۇ خوتۇن قوچقىرىمنىڭ ئالدىدا قورقۇپ قېچىپ ئۇ ئىشىكتىن كىرىپ بۇ ئىشىكتىن چىقىدۇ...قارىسام يېنىمدىكى ئۇ كاتتا ئەمەلدار ئاغزىنى تۇتۇپ كۈلگىلى تۇرماسمۇ...

ئىچىمدە دەپتىمەن «خۇدايا تۆۋە، جاھاندا مۇشۇنداقمۇ ئەر كىشى بولىدىكەن، ئىست بۇنىڭ ئەر بولۇپ قالغىنىغا، ئۆز خەلقىنىڭ ئالدىدا گويا شىردەك ھەيۋە بىلەن تۇرغان، ئۆزىدىن يۇقۇرىلارنىڭ ئالدىدا پاھىشىدەك كۆتىنى تولغاپ ناينىاقلاپ يۈرگەن، چىچاي سىنىنىڭ ئەمەلدارلىقىغا!...»، شۇنىڭ بىلەن ئاچچىقىمدا قوچقىرىمنىمۇ توسمىدىم.

بىردەمدىن كېيىن ئۇ خوتۇن ئەقلىگە كىلىپ ھويلىدىكى شوتىنىڭ بالدىقىغا چىقىۋېلىپ ھاسىراپ يىغلاشقا باشلىدى، يېنىمدىكى ئۇ كاتتا غوجام تېخىچە كۈلكىسىنى توختىتالمايۋاتاتتى....

تۈيۈقسىز قوچقار دىگەن ئەبلەخ بىز تەرەپكە قاراپ يېنىمدىكى تاماشا كۆرىۋاتقان ئۇكاتتا ئەمەلدارنى نىشانلاپ كەينىگە داجىشقا باشلىدى...ئېغىزىمغا ئىسسىق سۆكەلدى...بۇ ياخشىلىقنىڭ بىشارىتى ئەمەس ئىدى...

قوچقار كەينىگە ئۇبدان يېنىپ بولۇپ ئالدىغا ئېتىلغىنىچە كاتتا ئەمەلدار تەرەپكە ئېتىلدى... باشلىق دەرھال قاچتى...ئاكىغىچە قوچقار ئۇنىڭغا يېتىشىۋالدى...

ئىچىمدە« ئاھ خۇدا ...قوچقار ئەمدى بۇ كاتتا ئەمەلدارنى ئۇسۇپ قوۋۇرغىسىدىن ھېچ بولمىغاندا ئىككى ـ ئۈچنى سۇندۇرۇۋېتىدىغان بولدى» دەپ كۆزۈمنى يۇمۇۋالماقچى بولدۇم...لېكىن قوچقار دىگەن بۇ ھايۋان ئۇ كاتتا ئەمەلدارنى ئۇسۇش ئەمەس بەلكى ئۇنىڭغىمۇ تاك بولۇپ يۈرمەسمۇ...

بۇ قاملاشمىغان ئىشنى كۆرۈڭ ...كاتتا ئەمەلدار ھاسىراپ قېچىشقا باشلىدى

...قوچقار توختىماي قوغلاشقا باشلىدى...كاتتا ئەمەلدار بۇ ئىشىكتىن كىرىپ ئۇ ئىشىكتىن چىقىدۇ...قوچقار بولسا ئۇنى قوغلاپ بۇ ئىشىكتىن كىرىپ ئۇ ئىشىكتىن چىقىدۇ...ئەمەدىلىكتە شوتىنىڭ ئۈستىدىكى خوتۇن كۈلگىنىچە ئويۇن كۆرۈشكە باشلىدى...مەنمۇ تاماشىنا كۆرۈش ئۈچۈن قوچقارنى توسمىدىم...

بىر چاغدا قارىسام ھويلىدا يا باشلىق يوق...يا قۇچقىرىم يوق... «بۇ ئەبلەخ قۇچقىرىمنى پىچاقلاپ ئۆلتۈرۈپ قويمىسۇن يەنە؟!» مەن بۇلارنى ئويلاپ دەرھال ئۇنىڭ ئۆيىگە كىردىم، قارىسام خوتۇنچىلىك ئەقلى يوق بۇ كاتتا كىشى قوچقاردىن قورقۇپ زال ئۆيىدىكى ئارقا ئىشىكتىن ئۇدۇل ئۆيىنىڭ كەينىدىكى قۇي ئېغىلىغا قاراپ يۈگۈرۈۋاتىدۇ، مەن يۈگرەپ چىقىشىم قوچقار دېگەن ئەبلەخ ئۇنىڭ كەينىدىن يېتىشىۋېلىپ ئۇنىڭغا تاك بولغىنىچە ئۇنى قىستاپ كاللىسىنى قوي ئېغىلىنىڭ غارال ئارلىقىغا تازا پاتتۇرۇپ ئۇنىڭغا ۋەھشىلەرچە ھۇجۇم قىلغىلى تۇرۇپتۇ...

ئالاھەزەل يېرىم سائەتلەردىن كېيىن قوچقىرىم دېگەن بۇ ھاياسىز ئۇ كاتتا ئەمەلدارنى قويۇۋېتىپ يېنىمغا ھاسراپ كەلدى... كاتتا ئەمەلدار چىرايى سارغايغان ھالدا غارالنىڭ ئارلىقىغا بېشىنى تىققان پېتى خاخراپ يىغلاپ پوتلا-مىشقىسىنى ئېقىتقىلى تۇرۇپتۇ، ئۇنىڭ غارالغا كەپلىشىپ قالغان بېشى بىلەن خېلى ھەپىلىشىپ باققان بولسامۇ پەقەت چىقىرالمىدىم، بۇ كاساپەت بايام كاللىسىنى قانداق بۇلۇپ بۇ غارالغا پاتقۇزغان بولغىيتتى، ئاخىرى بولماي ئۆيىنىڭ بىر يەرلىرىدىن كەكە-پالتا دېگەندەك بىر نەسىلەرنى ئىزدەپ تېپىپ مىڭ بىر بالادا غارالنىڭ بالدىقىنى چۇۋۇپ ئاندىن ئۇنىڭ خاپان بېشىنى غارالدىن چىقاردىم، قارىسام ئۇ ماڭا قاراپ سارالڭدەك ھىجايغىنىچە ئىككى قولى بىلەن ئىشتىنىنىڭ كەينىنى تۇتۇپ تۇرىۋاپتۇ...

- نېمە ئىش بولدى ئاكا؟، - دېدىم ئۇنى خىجىل قىلماسلىق ئۈچۈن بىلمەسكە سېلىپ.

- ھە...ھە...ھېچ ئىش بولمىدى!، -دېدى ئۇ گېلىنى قىرىپ ئىلگىرىكى مۇغەمبەرلىكى بىلەن.

- قارىسام تامبىلىڭىزنىڭ كەينى تىكىشى قويۇپ بەرگەندەك قىلىدۇ!، -دېدىم ئۇنىڭ يۇغانلىق كىبىرىنى كۆتۈرەلمەي قەستەن چېقىشىپ.

- ھە شۇنداقمۇ؟، -دېدى ئۇ غارالغا يۆلىنىپ تۇرۇپ تازا بىر تىنىۋالغاندىن

كېيىن ماڭا سەپسېلىپ قاراپ، ـ سەن ھەممىنى كۆردۈڭما؟
ـ كۆردۈم!
ـ نېمىنى كۆردۈڭ؟
ـ قوچقارنى قوچقارغا قويغاننى!
ـ ئەستەخپۇرۇللاھ...سەن نېمە ئىش قىلسەن ئۇكام؟
ـ تېببىي تېخنىكومنى پۈتتۈرۈپ ئۆيدە خىزمەت كۈتۈپ ئولتۇرۇۋاتىمەن ئاكا!
ـ ئەتە ئەتىگەن ئارخىپىڭنى ئېلىپ ئىشخانامغا بار، يېزا شىپاخانىغا چىقىپ ئىشلەيسەن!

«چۈشۈمۇ ـ ئۇڭامۇ بۇ، مەندەك بىچارىگە نەدىكى خىزمەت ئۇ ...ھەر قاچان چۈش كۆرىۋاتىمەن...»

ـ ياق شەھەردە ئىشلەيمەن!، ـ دېدىم چۈشۈمدە بولسىمۇ بۇ گەپلەرنى ئېيتىۋېلىش ئۈچۈن.
ـ شەھەردە ئىشتات يوق!
ـ ئىچكىرىدىن يىلدا بىرە مىڭ نان قېپىنى ئاچقىسىڭىز ئىشتات باركەن، مەندەك بىر قوچقارنىڭ ئىگىسىگە ئىشتات يوقما؟

مەن «قوچقار» دېگەن سۆزنى ۋەزنىلىك قىلىپ ئېيتتىم، ئۇ بىردەم شۈك تۇرۇپ قېلىپ ئېغىز ئاچتى:
ـ بۈگۈن كۆرگەن ئىشنى ئىنسانغا تىنماسلىققا قەسەم ئىچەلەمسەن؟
ـ قەسەمنى شەھەرلىك دوختۇرخانىغا رەسمىي ئىشقا چۈشۈپ بولغاندىن كېيىن ئىچىمەن!، ـ دېدىم مەنمۇ بوش كەلمەي.
ـ بۈپتۇ، ئەتە ئىشقا چۈشسەن، ئارخىپىڭنى ئىشخانامغىلا يەتكۈزۈپ بەر!

مانا مۇشۇنداق قىلىپ قوچقىرىمنىڭ كارامىتىدە شەھەرلىك دوختۇرخانىنىڭ تاشقى كېسەللىكلەر بۆلۈمىگە رەسمىي ئىشقا چۈشتۈم، لېكىن بۇ ئاسايىشلىق كۈنلەر ئۇزۇنغا بارالمىدى، بىر كۈنى دوختۇرخانا باشلىقى يېغىن ئېچىپ «شەھەرلىك جامائەت خەۋپسىزلىك ئورۇنلىرى بىلەن تېرورچىلارغا قارشى مانېۋىر ئۆتكۈزىمىز، بىزنىڭ ۋەزىپىمىز ياردار بولغانلارنى جىددىي قۇتقۇزۇش، ھەرقايسى بۆلۈملەر بۇ ئىشقا يۈكسەك سىياسىي ئاڭ بىلەن قاراپ سىياسىي ۋەزىپە قاتارىدا بىجىرىشى كېرەك!» دەپ بۇيرۇق چۈشۈردى، بۆلۈمدىكىلەر مېنى يېڭى كەلدى دەپ بۇ شەرەپلىك ۋەزىپىگە مېنى ئاجراتتى ،بىز شۇنداق قىلىپ ئون نەچچە دوختۇر ـ

سېستىرا شەھەرلىك ج خ ئىدارىسىغا بىرىپ مانېۋىرنىڭ ئالدىنقى تەييارلىق خىزمەتلىرىگە قاتناشتۇق، مانېۋىرنىڭ مەزمۇنى مۇنداق ئىدى:

مەلۇم بىر جايدا تېرورچىلار بىلەن ساقچىلار تۇتۇشۇپ قالاتتى، دوختۇرخانىغا خەۋەرقىلىنغاندىن كېيىن بىز بىر قانچە دوختۇر-سېستىرا ماشىنا بىلەن ئۇلارنى جىددىي قۇتقۇزۇش ئۈچۈن ئۇلار يارلانغان نەخ مەيدانغا بىرىپ ياربدار بولغان ساقچى ۋە تېرورچىلارنى نوسىلكىغا سېلىپ ماشىنىغا ئالاتتۇق ھەم دوختۇرخانىغا ئەكېلەتتۇق.دوختۇرخانىدىن كەلگەن باللارنىڭ بىر قىسمى تېرورچىنىڭ رۇلىنى ئالاتتى، بىرقىسمىمىز دوختۇر-سېستىرانىڭ رولىنى ئالاتتۇق.

ھەممە تەييارلىقلار پۈتۈپ مانېۋىر باشلىنىش ئالدىدا تۇراتتى، نەخ مەيدانغا ئاپتونوم رايۇننىڭ نۇرغۇن كاتتا رەھبەرلەر كىلىپ مەخسۇس لېنتا كەستى، نەچچە يۈز مىڭيۈەنگە تەكلىپ قىلىنغان دۆلەت دەرىجىلىك ئارتىسلار ناخشا-ئۇسسۇل دىگەنلەردىن چاڭ چىقىرىۋەتتى، يېزا-بازارلارغا بىرمۇنچە بوۋاي-موماي لارنى ئەكىلىپ ئۇسۇلغا سېلىش ۋەزىپە قىلىندى...پۈتۈن ئىدارە-جەمئىيەتنىڭ ئىشچى خىزمەتچىلىرى بىر كۈن ئىش توختىتىپ مەيداندىكى قاقراق ئاپتاپتا ئېغىزىنى ھاڭ ئاچىقىنىچە ئېغىزىدىن كىرگەن چىۋىننىڭ بۇرنىدىن قانداق چىكەتكەنلىكىنى سەزمىگەن ھالدا ئولتۇرۇشاتتى ... نۇتۇق سۆزلىگەنلەر بۇقېتىمقى مانېۋىرنىڭ ئەھمىيىتىدىن ھاياجانلىنىپ قان-يامغۇر يىغلاپ، ياقا-كۆينەكلىرىنى يىرتىشىپ، ئۆزىنى ئۆزى يەرگە ئېتىپ بۇ قېتىمقى مانېۋىرنىڭ دۇنيا تارىخىدا مىسلى كۆرۈلمىگەن ھەرىكەت بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرۈشۈپ دۇنيا خەلقىگە ئۆزلىرىنىڭ پولاتتەك ئىرادىسىنى بىلدۈرۈشۋاتاتتى...

بىر ئىشخانىدا تېلېفون ساقلاپ ئولتۇراتتۇق، ئۈشتۈمتۈت تېلېفون جىرىڭلىدى، بىزماشىنىنىڭ قۇلاقنى يارىدىغان سىگناللىنى قويۇۋىتىپ نەخ مەيدانغا يىتىپ بارغاندىن كېيىن ئالدىراپ يەرگە چۈشۈپ نەخ مەيداندا ياتقان توققۇز-ئونچە ئادەمگە سەپسالدۇق.

يەردە ياتقان ساقچىلار خىزمەت كىيىمى ۋە ئىزناك-گىرىبلەرنىڭ تۈپىغا مىلىنىپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن ئۆزلىرىنىڭ پۇقراچە كىيىملىرىنى كىيىۋاپتىكەن، بىر زادى قايسىسىنىڭ ساقچى، قايسىسىنىڭ تېرورچى ئىكەنلىكىنى بىلەلمەي قالدۇق، ئاڭغىچە باش دوختۇرىمىز «تېز بول!» دەپ ۋارقىرىدى. مەن بەك جىددىيلىشىپ كەتكەچكە ئالدىمدا ياتقان بىرسىنى دەرھال نوسىلكىغا سېلىپ شېرىكىم بىلەن

ئۇنى كۆتۈرۈپ قۇتقۇزۇش ماشىنىسىغا ئېلىپ ماڭدىم، بىر چاغدا بىرسى قۇلاق تۈۋۈمگە شۇنداق قاتتىق بىرنى سالماسمۇ؟ مەن نېمە بولغانلىقىمنى بىلەلمەي ئايلانغاندەك بولۇپ ئورنۇمدا دەلدەڭشىگىنىمچە قولۇمدىكى نوسىلكىنى قۇيۇۋەتتىم.

بىر چاغدا نوسىلكىدا ياتقان ئۇ بىرسى «ۋاي بېشىم!» دېگىنىچە ئورنىدىن چىقىراپ قوپتى، قارىسام نوسىلكا قولۇمدىن چۈشۈپ كەتكەندە ئۇ بىچارىنىڭ كاللىسى يەردىكى چوقچىيىپ تۇرغان تاشقا چۈشۈپ كەينى مېڭىسى ئېتىلىپ كېتىپتىكەن، قىپقىزىل قان بىردەمدە ئۇنىڭ قۇلاق يۇمشىقىدىن سىرغىپ ئېقىشقا باشلىدى، تېرورچىنىڭ سەھنىدە ئوسۇل ئويناپ ھېرىپ كەتكەن ئۆلەي دەپ قالغان چوڭ ئانىسى ئامراق نەۋرىسىنىڭ قانغا بويىلىپ كەتكەنلىكىنى كۆرۈپ«ۋاي ئىست بالام!» دېگىنىچە يەردىن قولىغا بىر تاشنى ئېلىپ دوڭغاقشىپ ھاسىرغىنىچە يۈگرەپ كەلدى ـ دە قولىدىكى تاش بىلەن بېشىمغا كىلىشتۈرۈپ بىرنى سالدى، ئاندىن شۇيەردىلا ئاغزىدىن كۆپۈك ياندۇرۇپ ئوڭدىسىغا يىقىلىپ چۈشتى، مىنۇتقا قالماي مىنگمۇ يۈز ـ كۆزۈم قانغا بويالدى...

ـ ۋۇ ئەبلەخ كىمنى قۇتقازغانلىقىڭنى بىلەمسەن؟، ـ دەپ ۋارقىرىدى بۇ قېتىمقى مانېۋرغا مەسئۇل باشلىق تەلەتىنى بۇزۇپ مىنى بىر مۇشت سالغىنىغا قانماي.

ـ كىمنى قۇتقۇزۇپتىمەن؟، ـ دەپ ۋارقىرىدىم مەنمۇ ئاچچىقىمدا دادامدىن يەپ باقمىغان تاياقنى كۆتۈرەلمەي يۈز ـ كۆزۈمدىكى قاننى سۈرتكەچ.

ـ سەن ساقچىنى ئاۋۋال قۇتقۇزماي تېرورچىنى باشتا قۇتۇلدۇردۇڭ! مۇشۇ ئىشىڭ ئۈچۈن سىياسىي بولۇپ تۇرمىدە ياتىسەن!، ـدېدى ئۇ يەنە ئالدىمغا داپشۇنۇپ كېلىپ.

ـ مەن قانداق بىلىمەن، يا پىشانىسىدە تېرورچى دەپ يېزىلمىغان تۇرسا!، ـ دەپ ۋارقىرىدىم لېكىن مەن «سىياسىي» دېگەن گەپنى ئاڭلاپ يەنە جىمىپ قالدىم، چۈنكى «سىياسىي» دېگەن گەپنىڭ ئاقىۋىتىنىڭ قانداق بولىدىغانلىقىنى تازا ئوبدان بىلەتتىم.

چۈشتىن كېيىنكى مانېۋىردا رەھبەرلىك مىنىڭ سەۋەنلىك ئۆتكۈزگىنىمنى بىلىپ مىنى تېرورچىنىڭ رولىنى ئويناۋاتىدىغان تىزىملىككە كىرگۈزۈپ قويدى، ئاندىن دوختۇر ـ سېستىرالارنىڭ ياربلانغان تېرورچى بىلەن ساقچىلارنى ئۇبدان پەرقلەندۈرۈشى ئۈچۈن تېرورچىنىڭ رولىنى ئالدىغانلارنىڭ بېشىغا دوپپا كىيگۈزۈپ

يۈز ـ كۆزىمىزگە بۇرۇت ـ ساقال سىزىپ قويىدى، ئەسلىدىغۇ ماڭا بۇرۇت سىزىپ قويمىسىمۇ بۇلاتتى لېكىن يېقىندىن بىرى يۇقىرىدىن ئۇقتۇرۇش چىقىپ ئىشچى ـ خىزمەتچىلەرنىڭ بۇرۇت قويغانلىرىدىن ھەسسىلەپ جەرىمانە ئېلىۋاتقاچقا مەنمۇ بۇرۇتۇمنى چۈشۈرۈپ ئۆلگۈرگەن ئىدىم، شۇنداق قىلىپ مەن چۈشتىن كېيىنكى مانېۋېردا تېرورچىلارغا بۇغداي ئۇنى يەتكۈزۈپ بېرىدىغان پوستەكچى تېرورچىنىڭ رولىنى ئالىدىغان بولدۇم، بۇ قېتىمقى نەخ مەيداننىڭ ئورنى ئۇدا ئىككى ـ ئۈچ قېتىم ئۆزگەردى، مەن ئاڭغىچە بىر تاغار بۇغداي ئۇننى دولامغا ئېلىۋېلىپ ئۆيەردىن ـ بۇيەرگە كۆتۈرۈپ ھاسراپ يۈردۇم، ھېرىپ ھالىمدىن كېتەي دېگەندە نەخ مەيدان ئورنى ئاخىرى مىنى ئۇرغان باشلىقنىڭ ئۆيىنىڭ ئالدىدىكى بىر سۇ تۈگمىنىگە بېكىتىلدى...

پىلان بويىچە مەن تۈگمەننىڭ ئىچىدە بىر خالتا ئۇننى كۆتەرگەن پېتى ئۆلۈپ قالىدىغان بولدۇم...باشقىلار سىرتلاردا يارىلىنىدىغان بولدى...

مانېۋىر باشلاندى، مەن تۈگمەننىڭ ئىچىگە كىرىپ ئاخىرى ئۆشنۇمدىكى ئېغىر يۈكتىن قۇتۇلۇپ ئارام خۇدا بېشىمنى ئۇن خالتىسىغا قويۇپ ياتتىم، بۇ بىر خالتا ئۇننى نەچچە سائەتتىن بىرى كۆتۈرۈپ يۈرۈپ بەكلا چارچاپ كەتكەن ئىكەنمەن، بېشىمنى قويۇپ ئۇھ دېگىنىمچە مانېۋىرنىڭ ئاخىرلىشىشىنى كۈتۈپ ئاسمانغا قاراپ ياتتىم...ھېلى تۈگە...ھېلى تۈگە ...بىر چاغدا ئۇيقۇغا كېتىپتىمەن...

بىر چاغدا بىركىملەرنىڭ تۈگمەنگە كىرگەن شەپىسىدىن ئويغىنىپ بېشىمنى كۆتۈرۈپ قارىسام ئالەم قاپقاراڭغۇ، تۈگمەنگە كىرگەنلەر قولىدا ئېلېكتىر تۇتىۋېلىشقان ئىكەن، مەن مانېۋىر كېچىگە ئۆزگەرگەن ئوخشايدۇ دەپ جايىمدا شۈك ياتتىم، بىر چاغدا بىرئايال بىلەن بىر ئەرنىڭ غۇڭۇلداشقان ئاۋازى ئاڭلاندى، ئۇلارنىڭ پارىڭىدىن ئاندىن مانېۋىرنىڭ تۈگەپ ھەممىسىنىڭ كەتكەنلىكىنى بىلدىم، ئەسلىدە خىزمەتداشلىرىم مىنى ئۇنتۇپ قىلىشىپتىكەن.

ئۇيقۇمنى بۇزغان بۇ بىر جۈپ كاساپەتلەربېشىمغا كىلىپ مۇڭدىشىشنى باشلىۋەتتى:

ـ ئاچا ئۇ سىزنى ئىزدەپ قالماس ـ ھە؟

ـ ۋاي قويە ئۇ مىنى ھېلىقى كاتتىلىرى بىلەن بىللە دەپ ئويلاغلىق!

ـ ھەر نىمە دېگەن بىلەن باشلىقمىدە...

ـ بۇگۈنكى سورۇندا ئۇنىڭغا خوتۇن بولغانغا تويدۇم ، ھېلى يۇقىرىدىن

كەلگەنلەرنى تانىسىغا تارت دېگەن، ھېلى ئۇلارنى ئىچىدىكى ئۆيگە ئەكىرىپ ئاچىق دېگەن، ھەر نېمەبولسا ئۇخلاپ قالدى ئۇ ئەبلەخ...

- ئاچا باشلىقنىڭ سىزنى ئۇلارنى ئىچىدىكى ئۆيگە ئەكىرىپ ئاچىق دىگىنى...

- شۇنىمۇ بىلمەمسەن، ئۇنىڭ ئۇنداق دىگىنى «ئۇلارنى ئىچىدىكى ئۆيگە ئەكىرىپ كۆڭلىنى ئالغىن، ئىش يېرىم بولغاندا مىنى ئۆستۈرىدىغان ئىشنى دەپ ئۇلارنىڭ ئېغىزىدىن ئېنىق ۋەدە ئالغىن!» دىگىنى بولمامدۇ...

- پۇل بولسىلا بولمامدىكەن ئۇلارغا؟

- يالغۇز پۇل بىلەنلا ئىش پۈتمەيدۇ، تامغىسى يوق پاسپورت ئۆتمەمدۇ ئۇكىجان!

- ئۇ كاتتا مېھمانلار قايسى يۈزى بىلەن سىزگە...

- ساڭا بىر گەپنى دەپ بىرەيمۇ قۇرغۇيۇم؟

- قېنى!

- ئىنسانغا تىنما!

- خاتىرجەم بولۇڭ!

- ئۇ كاتتىلار تازا مەس بولغاندا ماڭا نېمە دەيدۇ بىلەمسەن؟

- نېمە دەيدۇ؟

- ئۇلار مەستلىكتە ئاستا كىلىپ مىنىڭ قۇلىقىمغا « بىزنى تونىمايدىغان سەھرالىق يىگىتلەردىن بىر قانچىنى چاقىرىپ بېرىڭ!» دەيدۇ. مەن چىقىپ بىزنىڭ مۇشۇ ئەتراپتىكى ھاراقكەش يىگىتلەردىن بىر قانچىنى چاقىرىپ بىرىمەن...

- ئۇلارنى نېمە قىلىدىكەن؟

- نېمە قىلاتتى، قارىسام ئۇ كاتتىلار بىردەمدە قىزلاردەك نازلىنىپ مەن باشلاپ ئەكىرگەن يىگىتلەرنىڭ يانچۇقىغا پۇل سېلىپ قويۇپ ئىچكىرىدىكى ئۆيلەر ئەكىرىپ كىتىشىدۇ...

- ھەممىسى شۇنداق قىلامدۇ؟

- ھەممىسى قىرقىغاندەك ئوخشاش، شۇڭا ھە دىسە خىزمەت تەكشۈرىمىز، تۆۋەنگە چۈشىمىزدەپ قاشتېشى، ئالتۇن دىگەنلەرنى چامادانىغا توشقۇزۇش ئۈچۈن بۇ يەرلەرگە كىلىۋالىدۇ،ئۆز يۇرتىدا قىلالمىغان ئەشۇنداق بەچچىۋازلىقنىمۇ مۇشۇ يەردەقىلىۋالىدۇ!

ـ ئەركىشى تۇرۇپ قىلغان ئىشنى...

ـ خەلققە زۇلۇم قىلىپ، كىشى ھەققىنى يېگەنلەرنىڭ ھەممىسىنى خۇدايىم ئەشۇنداق ئۇسۇلدا جازالايدىكەن، خەلقنىڭ ھەققىنى يېگەن ئۇنداق ئەرلەر ئاخىرى ھەزىلەككەخوتۇنلىرى جالاپقا ئايلىنىدىكەن!

ئۇلارنىڭ گېپىنى ئاڭلاپ ھەيران قالدىم، قوچىقىرىمنىڭ نېمە ئۈچۈن ھېلىقى كاتتا زاتنىڭ بېشىنى غارالنىڭ ئارلىقىغا يېرىم سائەت كەپلەپ قويغانلىقىنىمۇ چۈشەنگەندەك بولدۇم.

ئۇلار يەنە گېپىنى داۋاملاشتۇرۇشقا باشلىدى:

ـ قۇرۇق گەپنى قويۇپ مانېۋىرنى باشلايلى ئۇكىجان!، ـ دېدى ئۇخوتۇن كۆلگىنىچە ئاۋازىنى قويۇۋېتىپ.

ـ باشلىساق باشلىدۇق، سىز تېرورچىمۇ ياكى مەنمۇ؟

ـ سەندەك تۇغما ئەركەكلەر تۇرغان يەردە مەندەك ئاياللار تېرورچى بولسام ياراشماس!، ـ دېدى ئۇ خوتۇن نازلىنىپ كۆلگىنىچە.

ـ ئەمىسە باشلىدۇق!

ـ قاتتىق قوپال تېرورچىلادىن بولۇك جۇمۇ؟

ـ چاتاق يوق!

ـ ئامېرىكا كىنولىرىدىكى تېرورچىلاردىن بولگە بولمىسا ئۇلار بەك ۋەھشى؟

ـ تېرورچىلارنىڭ ئەڭ ۋەھشىلىرى «زۇلمەتلىك تۇپراق»رومانىدىكى تۈركمەنىستان تېرورچىلىرى ئاچا!

ـ مەن ئۇ روماننىڭ گېپىنىڭ باشقىلاردىن ئاڭلىغان ئەمىسە ئاشۇلاردەك بىر ۋەھشى بولگە ئۇز جېنىم...خۇددى قامچا بىلەن نۇر ئويىنىغاندەك...

ـ ماقۇل ئاپاق خېنىم!

ئۇ خوتۇن گېلىنى قىرىپ قويۇپ ئارتىسلاردەك گەپ قىلىشقا باشلىدى:

ـ بۇ كېچىدە ئۆيۈمگە باستۇرۇپ كىرگەن كىمسەن؟

ـ تېرورچى!

ـ مەن نېمە قىلدىم؟

ـ سەن مىللى مۇناپىق، رۇسلارغا ياخشى بولۇش ئۈچۈن ئۇلارنىڭ ئادالەتسىز ھاكىمىيىتىگە قارشى چىققان قېرىنداشلىرىمىزنى تېرورچى، بۆلگۈنچى دەپ تۇتۇپ بەردىڭ!

- رۇسلار ئادىلغۇ؟

- بايلىقىمىزنى بۇلان-تاراڭ قىلغانلىقى ئۇچۇن ئادىلما، ھەق گەپتىن بىر ئېغىزنى قىلغانغا تۈرمىلەرگە سۇلاپ نەچچە يىللىق كىسۋەتكەنلىكى ئۈچۈن ئادىلما؟ باراۋەرلىكنى تىلىغا ئالماي ئىتتىپاقلىقنى بىزگە تاڭغانلىقى ئۈچۈن ئادىلما؟ سانسىز رۇسلارنى بۇ يەرگە يۆتكەپ بىزنى يەرسىز، ئىشسىز قويغىنىغا ئادىلما؟ ئېيتە قانچۇق ئەمەلىيەتتە بىز تېرورچىمۇ ياكى ئۇلار تېرورچىمۇ؟...

- لېكىن مەن گۇناھسىز...

- بىز كىم ئۈچۈن تېرورچى بولدۇق؟ سېنىڭ باللىرىڭ ئۈچۈن، كەلگۈسى تۈركمەن ئەۋلادلىرى ئۈچۈن مۇشۇ نامغا قالمىدۇقمۇ؟ ئاددى بىر ئىنسانلىقىمىز بىلەن ئۆزىمىزنىڭ ماكانىدا ياخشىراق بىر ياشاش ھوقۇقىنى تەلەپ قىلغانلىقىمىز ئۈچۈن بىز تېرورچى بولدۇقما؟

- ئۇغۇ شۇ ...

- سەن ئېرىڭ بولغان مىللى مۇناپىق ئالدىغا چىقمىسا ئۇتوگغۇزلار بىزنىڭ ۋەتەندە نېمە ئىش قىلالايتتى، ئېرىڭ بىزنى ئۇلارغا تۇتۇپ بېرىپ قانچىلىك پايدا ئالالىدى؟ ئېرىڭ رۇسلارغا ھەرقانچە يۈرىكىنى سۇغۇرۇپ بەرسىمۇبىردىغىنى شۇ ماشىنىنىڭ ئالدى ئۇرۇندۇقى بىلەن مۇئاۋىنلىق!... ئېرىڭگە دەپ قوي مال ئىگىسىگە قايتىدۇ، ۋەتەن ئەزەلدىنلا بىزنىڭ! زالىم رۇسلار تۆگە قوشىدەك كىچىككىنە كاللىسىنى تۈپىنىڭ ئاستىغا تىقىۋېلىپ «مەن يوشۇرۇنۋالدىم، مېنى ئەمدى ھېچكىم كۆرەلمەيدۇ!» دەپ جار سالغىنى بىلەن ئۇنىڭ تۆگىدەك بوي-بەستى، قوغاچىتەك كۆتى جاھان-ئەھلىگە مانا مەن دەپ ئاشكارا بولۇپ بولدى! ئۇلار ھامىنى قوغلاندى بولىدۇ، سېنىمۇ بىزگە تاشلاپ بېرىپ ئۆزى چىكىتىپ قالىدۇ، شۇ چاغدا يەتتە ئەۋلادىڭنىڭ قىرىلىپ كېتىشىدىن، خەلقنىڭ لەنىتىدىن قورقمامسەن؟ سەن ئۇلارنىڭ تۈركمەنىستاندا قانچىلىك ناھاقچىلىك قىلىۋاتقانلىقىنى بىلمەمسەن؟ سەن مۇناپىققا ئۆلۈممۇ ئازلىق قىلىدۇ!

- ئۇنى ئېرىم قىلسا مېنى جازالامسىز؟

- شۇنداق!

- قانداق جازالايسىز؟

- تەن جازاسى بېرىمەن، كېيىمىڭنى تىز سال!

- سالاي غوجام سالاي! قانداق تەن جازاسى بېرىسىز؟

ـ ساڭا قىرىق دەررە كالتەك جازاسى بىرىمەن!

ـ ۋاھ...ۋاھ!... قىرىققا قىرىقنى قوشۇپ سەكسەننى بىرىڭە ئۆز ئەركىكىم غوجام!

ـ تېز بول!

ـ ماقۇل غوجام تېز بولاي، ـ دېدى ئۇ خوتۇن ھاپىلا ـ شاپىلا بىرنېمىلىرىنى سالغىنىچە ھاسىراپ، ـ ئىسىت... ئىسىت... ئىرىمنىڭ گۇناھىغا قاراپ تەن جازاسىنى ئاشۇرۇدىغانلىقىڭىز بىلگەن بولسام ئەمىلى ئىرىمدىنمۇ چوڭراق بىرسىگە خوتۇن بولاركەنمەن، رۇسلارنىڭ غالچىسى بولغان، ئۆز خەلقىنىڭ قايغۇسىدىن ئۆزى خۇشاللىق تاپىدىغان بۇ مىللى مۇناپىقنىڭ ئۆيىدە كۆندە گۆش ـ كاۋاپ يەپ بىر ئۆمۈر باياشات ياشىغىنىمدىن كۆرە سىزدەك مىللەت ـ خەلقىمىنىڭ غېمىنى يەيدىغان ئىمانى ئەركەك كالتەكچى باتۇرنىڭ قېشىدا ئۇماچ ئىچىپ بىر مىنۇت تۇرغىنىم مىڭ ئەۋزەلكەن ئەمەسمۇ...ئۆز تاتلىق تېرۇرچى غوجام!...

«قانداقلا بولمىسۇن بۇ ئىككىسىنىڭ ئۇن تارتىدىغان تۆگمەندە ناشايان ئىش قىلىپ يۈرىشىنى توسۇش كېرەك، بولمىسا بۇ پاسكىنىچىلىقتىن باشقا بىگۇناھ خەقنىڭ ئەقلى بولغانمىدۇ؟»

مەن ئۇلارنىڭ ئۆتكۈزىۋاتقان مانىۋېرىغا چىدىيالماي ئورنۇمدىن تۇرۇپ ئۇلارنىڭ بېشىغا كەلدىم، ئىككى زىناخور«ۋاي ئانا!»دېيىشكىنىچە يېنىدىكى قول چىراقنى يۈرتۈپ يۈزۈمگە تۇتتى ئاندىن مېنىڭ چىرايىمنى كۆرۈپ «ۋاي جىن!» دەپ چىقىراشقىنىچە شۈك بولۇپ قېلىشتى، جىنىنىڭ گېپىنى ئاڭلاپ مەنمۇ دەرھال بۇ ئىككى يالىڭاچنى تاشلاپ قويۇپ تۆگمەندىن بەدەر قاچتىم، ئۆيگەكىلىپ ئەينەككە قارا دىگەندەك بولۇپ ئەينەككە قارىسام يۈز ـ كۆزى ئاپئاق بىر جىن ماڭا قاراپ تۇرماسىمۇ، مەنمۇ «ۋاي ئانا!...» دېگىنىمچە ئەينەكنىڭ ئالدىدىن قاچتىم، ئەسلىدە ھېلىقى بىر خالتا بۇغداي ئۇننى بېشىمغا قويۇپ ياتقان چېغىمدا يۈز ـ كۆزۈم شۇ ئۇن بىلەن پۇخۇندىلىپ ئاقىرىپ مۇشۇنداق ئالۋاستىغا ئوخشاپ قالغان ئىكەنمەن،ھېلىقى زىناخورلارنىڭ مېنىڭ چىرايىمدىن قورقۇپ ئايلىنىپ كىتىشىمۇ مۇشۇنىڭدىن بولغان ئىكەن.

ئەتىسى ئاڭلىسام مېنى ئۇرغان ھېلىقى باشلىقنىڭ ئايالى بىلەن ئۇنىڭ شوپۇرى تۆگمەندە ئۆلۈپ قاپتىمىش، ئۇلارغا بىر تۇرۇپ يۈرۈگۈم ئېچىشتى، بىر تۇرۇپ زىناخورلۇق قىلغىنىغا خوپ بولسۇن دېدىم...

ئاردىن بىر ھەپتە ئۆتمەي ئىككىيلەن بىر ئىغىر بىمارنى نوسىلكا بىلەن بۆلۈممىزگە كۆتۈرۈپ ئەكىرىشتى، قارىسام بۇ كىسەل ھېلىقى تۇگمەن بېشىدا ئۆيى بار ئەمەلدارنىڭ ئۆزى شۇ، كارىۋاتتا مەلەقتەك بىھوش ياتىدۇ، بىر قانچە كۈنلۈك تەكشۈرۈشتىن كېيىن دوختۇرخانىمىزدىكى چوڭ مۇتەخەسسىلەر ئۇنىڭغا «ئۆسۈملۈك ئادەم» بولۇپ قالغانلىق دىئاگنوزىنى قويۇشتى.«ئۆسۈملۈك ئادەم دېگەن گەپ ـ ئۆلۈك ئادەم دېگەن گەپ ئەمەسمۇ!» يا ھەرىكەت قىلالمىسا، يا گەپ قىلالمىسا، يا كۆرەلمىسە، يا بىر نىمە يېيەلمىسە، يا چوڭ ـ كىچىك تاھارىتىنى تۇتالمىسا...

مىنى ھەيران قالدۇرغىنى بۇنداق كاتتا ئەمەلدارنى يوقلايدىغانغا بىرمۇ ئادەمنىڭ چىقمىغىنى ئىدى، مەن بۇنىڭدىن ئەجەبلىنىپ باشقىلاردىن ئىشىنىڭ تېگىنى سورىدىم، ئۇلار ماڭا«بۇ ئادەمنىڭ قولىدا ھوقۇق بار چېغىدا چاپىنىنى كۆتۈرۈشنى تالىشىپ نەچچە يۈز ئادەم ئۆچىرەتتە تۇراتتى، مانا ئەمدى تەشكىلنىڭ بىر ۋاراق ۋەزىپىسىنى توختىتىپ تۇرۇش قەغىزى تۇپەيلىدىن بۇئادەم بىر كېچىدىلا ئۆسۈملۈك ئادەمگە ئايلىنىپ ئۇنى يوقلايدىغان بىرمۇ ئادەم چىقمىدى!» دەپ جاۋاب بېرىشتى...

ئۇنىڭغا بىر تورۇپ ئىچىم ئاغرىدى چۈنكى ئۇنىڭ تۇغماس زىناخور خوتۇنى مەن سەۋەبلىك تۇگمەندە ئۆلۈپ قالمىغان بولسا ئۇنىڭ ھالىدىن خەۋەر ئالغان بولاتتى، مەن بىر ئاز ۋىجدان ئازابى تارتقاندەك بولۇپ قالدىم ئاخىرى كۆپ ئويلىنىپ ئۇنىڭ كېسىلىنى ساقايتىدىغان يىگى بىر چارىنى ئويلاپ تاپتىم، كومپيۇتېرنىڭ ئالدىدا بەش مىنۇت ئولتۇرۇپ يالغاندىن بىر ۋەزىپىگە ئۆستۈرۈش ئۇقتۇرۇش قەغىزىدىن بىرنى ئۇرۇپ چىقتىم، ئاندىن ئۇ ئۇقتۇرۇش قەغىزىنى ئېلىپ باشلىق ياتقان كارىۋاتنىڭ يېنىدا تۇرۇپ ئۈنلۈك ئۇقۇشقا باشلىدىم، دېگەنىدەك بۇ يىگچە داۋالاشنىڭ ئۈنۈمى دەرھال كۆرۈلۈشكەباشلىدى، مەن ئۇقتۇرۇشنى ئۇقۇپ«تەشكىل بۇ يولداشنىڭ ئىلگىرىكى كۆرسەتكەن خىزمەتلىرىنى شۇنداقلا خىزمەتتىكى باشقۇرۇش قابىلىيىتىنى كۆزدە تۇتۇپ ئۇنى مۇئاۋىن نازىر دەرىجىلىك كادىر قىلىپ ئاپتونوم رايۇنغا ئاشكارا تاللاپ ئۆستۈردى...» دېگەن يەرگە كەلگەندە دېگەندەك مۆجىزە يۈز بەردى، باشلىق بېشىنى ياستۇقتىن كۆتۈردى،كۆزىنى«لاپپىدە» ئېچىپ قولۇمدىكى قەغەزگە قولىنى سوندى. مەن قەغەزنى ئالدىراپ ئۇنىڭ قولىغا بەردىم، ئۇ قەغەزدىكى «مۇئاۋىن نازىر» دېگەن خەتنى قايتا ـ قايتا ئۇقۇپ بولۇپ ماڭا ۋارقىرىدى:

www.kitaphumar.net

ـ ئەبلەخ!... مۇئاۋىن نازىر دىمەيتۇ، جىلڭ نازىر دەيتىغۇ؟

دەرھال خەتنى ئېلىپ قارىسام راستىنلا «جىلڭ نازىر» دېگەن خەت ئىكەن، مەن ئۇيۇل-تۇيۇل ئۇنىڭغا ھېجىيىپ خۇشامەت قىلدىم:

ـ مۇبارەك بولسۇن نازىر جاناپلىرى!

باشلىق كۆزىگە ياش ئېلىپ ئۇقتۇرۇش قەغىزىنى يەنە ئۇنلۇك ئۇقۇشقا باشلىدى، خەتنى ئۇقۇپ يەنە شۇ «جىلڭ نازىر» دېگەن يەرگە كەلگەندە تۇيۇقسىز ئۇنىڭ ئېغىزىدىن پونتاندەك قان ئېتىلىپ چىقىپ ياستۇققا بېشىنى قويغىنىچە شۇك بولۇپ قالدى، دوختۇر-سېستىرالار پاتىپاراق بولۇپ ئۇنى قۇتقۇزۇپ باقتۇق، ئەسلىدە ئۇ يېڭىدىن ۋەزىپىگە ئولتۇرۇش خوشلۇقىدا بەكلا ھاياجانلىنىپ كەتكەچكە يۈرىكى يېرىلىپ كېتىپ بۇ دۇنيا بىلەن خوشلىشىپتىكەن، شۇنىڭ بىلەن تەشكىل مىنى «كېسەلنى خاتا داۋالاپ ئۆلتۈرگەن قاتىل!»دەپ بۇ يەرگە سۆلاپ قويدى، بولغان ئىش مۇشۇ بۇرادەرلەر!

ـ سىنى ئۇرغان ئۇ باشلىق يۇقىرىدىكىلەرگە شۇنچە خۇشامەت قىلىپ تۇرغان يەردە قانداق بولۇپ ۋەزىپىسىدىن قالغان بولغىيتتى؟، ـ دەپ سورىدىم ئۇ باشلىقنىڭ ئۆلۈمىگە بىر ئازئېچىم ئاغرىپ.

ـ نېمە ئىش بۇلاتتى، ـ دېدى دوختۇر يىگىت كۈلۈپ كېتىپ، ـ مەن تۇگمەندە ئۇخلاپ قالغان ھېلىقى ئاخشىمى يۇقىرىدىن كەلگەن ئۇ چىرىك كاتتىلار مەھەللىدىكى بەش-ئالتە يىگىتنى ئۆيىگە ئەكىرىۋاپتىكەن ئەمەسمۇ؟

ـ ھە، ھېلىقى زىناخور خوتۇن چاقىرىپ ئەكىرگەن ھاراقكەشلەر...

ـ توغرا، مەھەللىدىكى بۇ شوخ گۇيلار كاتتىلارنىڭ بەرگەن نەچچە يۈز يۈەن پۇللىرىنى چۆنتەكگە سىلىپ بولغاندىن كىيىن ئالدىن تەييارلاپ قويغان سەۋزە-تۇرۇپ دىگەندەك نەرسىلەرنى يانچۇقىدىن سۇغۇرۇشۇپ ئېلىپ ئۇلارنىڭ كۆتىگە تىقىپ قويۇپ قېچىپ كىتىشىپتۇ، ئەتىسى ئۇ كاتتىلارمەستلىكىدىن يېشىلىپ كۆتىگە تىقىپ قۇيۇلغان دانىسى نەچچە كىلۇگىرام كىلىدىغان سەۋزە-تۇرۇپلارنى تەسلىكتە سۇغۇرۇپ ئېلىشىپ ئۆزلىرىنىڭ نەچچە يىللاردىن بىرى مۇشۇنداق ئاخماق بولۇپ كەلگەنلىكىنى بىلىشىپتۇ، ئاندىن جان ئاچچىقىدا بارلىق ئۆچىنى بۇ باشلىقتىن ئېلىپتىكەن ئەمەسما!

بىز بۇ گەپتىن بولدى دىگۈچە كۈلۈشۈپ تۈرگىنىمىزدا كامىرنىڭ ئىشىكى تۇيۇقسىز قاتتىق جالاقشىپ ئېچىلدى.

ـ ۋوي چوڭ تەكشۈرۈش!، ـ دەپ ۋاقىرىدى ئارىمىزدىن بىرسى پاتمىچۇقتەك تامغا چاپلاشقىنىچە دىر ـ دىر تىترەپ تۇرۇپ.

بىزمۇ ھاپىلا ـ شاپىلا ئاران تامغا چاپلىشىپ ئۈلگۈردۇق، يېڭى كىرگەن دوختۇر يىگىت بۇئىشلارنى تېخى بىلمىگەچكە بىر ئاز گاڭگىراپ قېلىپ بىزنى دوراپ تامغا چاپلىشىپ باقتى، لېكىن ئۇ كېچىكىپ قالغان ئىدى، تالادىن ئۇچقاندەك ئېتىلىپ كىرگەن بەش ـ ئالتە تەكشۈرگۈچى ئەسكەرلەر بۇ دوختۇر يىگىتنى بىردەمدە دەسسەپ ـ چەيلەپ چالا ئۆلۈك قىلىۋەتتى...

كامىرنىڭ ئىچى تەكشۈرۈلۈپ بولۇپ بەدىنىمىز تەكشۈرۈلىدىغانغا نۆۋەت كەلدى، ھەممىمىزقورقۇنچىدىن لاغ ـ لاغ تىترەشكە باشلىدۇق، شۇنچىكى قىڭىر ـ سىڭىر بولۇپ قالساق ھېچ بولمىغاندا بىرە ـ ئىككى قوۋۇرغىمىز سۇنۇپ كىتەتتى...

كۆز ئەينەكلىك ئەسكەرلەردىن بىرسى مېنىڭ ھەممە يېرىمنى سىلاشتۇرۇپ كىلىپ چاترىقىمغا كەلگەندە بىر نىمىنى تېپىۋالغاندەك شۇنداق خوش بولۇپ كىتىپ كۈلگىنىچە ماڭا قاراپ ئېيتتى:

ـ قاپاق ...قاپاق...

ئۇنى دىمىسىمۇ بىز ئەسلىدە توقۇغان قاپاقلىرىمىزنى ئەسكەرلەرنىڭ تېپىۋالماسلىقى ئۈچۈن مۇشۇنداق يەرلىرىمىزگە ئېسىۋالاتتۇق، قاپاقلىرىمىزمۇ بۇ ئۇسۇل ئارقىلىق كۆپىنچە ھاللاردا بۇلاڭ ـ تالاڭدىن ساقلىنىپ قالاتتى، لېكىن بۇ قېتىم بىز تەييارلىقسىز قالغاچقا توقۇغان قاپاقلىرىمىزنى ئۇ يەرگە باغلاپمۇ ئۈلگۈرەلمىگەن ئىدۇق...

ـ مەندە قاپاق يوق... ، ـ دېدىم يىغلامسىرىغان ئاۋازدا ئۇنىڭ قاتتىق ئۇرۇۋېشىدىن ئەنسىرەپ.

ـ ياق قاپاق بار...بۇ قاپاق بولماي نىمە؟، ـ ئۇ شۇنداق دىگىنىچە قوڭغىرىقامنى تېخمۇچىڭ سىقتى، مەن ئاغرىققا چىدىيالماي يىغلاپ سالدىم:

ـ جىنىم ئاكا، ئۇ قاپاق ئەمەس...

ـ ياق قاپاق...بۇ يەردە ئۈچ دانە قاپاق بار...بىرسى چوڭ قاپاق ...ئىككىسى كىچىك قاپاق...تېپىۋالغاندىمە؟، ـ دېدى ئۇ ھىجايغىنىچە ئۆزىنىڭ ئەزەلدىنلا ئەقىللىق ئىكەنلىكىنى پەش قىلىپ.

ـ خۇدا ھەققى ئۇ قاپاق ئەمەس...

ئەسلىدە مىنى ئاختۇرغان بۇ بىرى ھەممە ئەسكەرلەرنىڭ باشلىقى ئىكەن، ئ

ۋيېنىدىكىلەرگە بىر نېمە دېگەنىدەك قىلىۋىدى، قالغان ئەسكەرلەر مېنىڭ كامېرداشلىرىمنى قوي ھەيدىگەندەك ئالدىغا سېلىپ ھويلىغا ئېلىپ چىقىپ كەتتى.

- ئىشتاننى سال!، -دەپ بۇيرۇق قىلدى ئۇ قۇلىدىكى قارا رەزىنكە كالتەكنى بېشىمغا چەنلەپ تۇرۇپ.

مەن قارا كالتەكتىن قورقۇپ دەرھال تامبىلىمنى سالدىم، ئۇ كۆز ئەينىكىنى ئوبدان رۇسلىۋالغاندىن كېيىن ئالدىمدا تىزلىنىپ ئولتۇرۇپ قوڭغىرىقامنى ناھايىتى ئىنچىكىلىك بىلەن سىلاپ تەكشۈرۈشكە باشلىدى.

- ياق بۇ قاپاق!، -ئۇ يەنە شۇنداق دەپ ۋارقىرىغانچە قوڭغىرىقامنى ئىككى قولى بىلەن چىڭ سىقىپ تۇرىۋالدى.

«ئاھ خۇدا...نەدىن كەلگەن قارىغۇ...جىرتاق نېمە بۇ... قاپاق بىلەن قوڭغۇراقنى ئايرىيالمايدىغان ھالىغا تېخى ئەسكەر باشلىقى بولغىنىنى...»

- جېنىم ئاكا...خوش بولاي قويىۋەت...بۇ قاپاق ئەمەس...بۇ دادامدىن قالغان قاپاق...، - دېدىم ئاغرىققا چىدىيالماي تېخىمۇ يىغلاپ يالۋۇرۇپ.

- ياق بۇ دېگەن قاپاق!

- قاپاق بولسىمۇ بولسۇن لېكىن بۇ سېنىڭ قاپىقاڭ ئەمەس ئاكا...

- ئەمىسە كىمنىڭ؟

- پاتىمخاننىڭ قاپىقى جېنىم ئاكا...

- ياق...ياق... بۇ مېنى قاپىقام!

ئۇ شۇنداق دېگەچ قاپاقنى تېخىمۇ چىڭ تۇتۇپ ئالدىغا تارتىشقا باشلىدى، مەن بولالماي قاپاق بىلەن بىرگە ئالدىمغا يۈرۈشۈپ كەتتىم، قاپاق ئۇنىڭ ئېغىز-بۇرنىغا تاقىشىپ تاس قالدى ئۇنىڭ كۆز ئەينىكىنى چېقىۋەتكىلى ...ئۇ تۇيۇقسىز يان بىلىنى ئاختۇرۇپ كىچىك بىر قەلەمتۇراچنى ئېلىپ قاپاقنى كېسىۋالماقچى بولدى...

بۇنى كۆرۈپ كۆزلىرىم چەكچىيىپ پۇت-قولۇمدا جان قالمىدى، ئاخىرى بولالماي شارقىرىتىپ سىيىپ تاشلىدىم، قاپاقنىڭ سۈيى تۆكۈلۈشكە باشلىدى...

قاپاقنىڭ قىزىق سۈيىدىن ئۇ بىر ئاز ئەقلىگە كېلىپ مەندىكى قاپاقنىڭ توقۇغان قاپاق ئەمەسلىكىگە چىن پۈتتى، ئاندىن قاپاقنى كېسىۋېلىش نىيىتىدىن ۋاز كېچىپ كامىردىن چىقىپ كەتمەكچى بولدى مەنمۇ ئۇھ دەپ چاترىقىمنى چاڭگاللاپ تۇرۇشۇم ئۇ يەنە كەينىگە يېنىپ قاپىقامنى قايتىدىن بىر سىلىۋېتىپ

كۆلگىننچە تىلىنى «لىككىدە» چىقىرىپ قويۇپ چىكتىپ قالدى...

چوڭ تەكشۈرۈش تۆگەپ يېرىم سائەتكىچە مەن ئاغرىق دەستىدىن ھۇشۇمنى تاپالماي يۈردۈم، تۈيۈقسىز كامېرنىڭ ئىشىك يەنە جالاقشىپ ئېچىلىپ مىنىڭ ئىسمىم چاقىرىلدى، مەن چاترىقىمنى كەرگىننىمچە سوراققا ئېلىپ چىقىلدىم.

سوراق ئۆيىدە ئىككى ساقچى ئولتۇراتتى، ئۇلارنىڭ بىرى يېنىدىكى بىرىگە پۈكلىنىپ تۇرۇپ ئۇنى ماڭا تونۇشتۇردى:

- توختى پوكان!

- خوپ باشلىق...

- بۇ كىشى بولسا بىزنىڭ مەخسۇس چىرىكلىك دېلولىرىنى نازارەت قىلىدىغانغا يۇقىرىنىڭمۇ يۇقىرىسىدىن كەلگەن چوڭ باشلىقىمىز، ھەرقانداق گەپ بولسا بۇنىڭغا دەيلى، بىلدۇقما توختاخون!

ئۇ شۇنداق دەپ بولۇپ قېشىدىكى باشلىققا ئۆلگۈدەك خۇشامەت قىلغان پېتى سىرتتا چايدەك بىرنىمە ئەكىرگىلى چىقىپ كەتتى.

سوراقخانىدا ئىككىمىزلا قالدۇق، ئالدىمدا ئولتۇرغان ئۇ سوراقچى ئورنىدىن تۇرۇپ ماڭا بىر تال سىگارتنى تۇتاشتۇرۇپ سۇندى، ئۆمرۈمدە بۇ بىرنىمىنى چېكىپ باقمىغان ئىدىم، ئەتىدىن بېرىقى قاپاق تالىشىش جېڭىدە بەك جىلە بولۇپ كېتىپتىكەنمەن، ئاخىرى ئۇنىڭ قولىدىكى سىگارتىنى ئېلىپ پۇرقىرىتىپ چېكىشكە باشلىدىم، سوراقچى ئېغىزئاچتى:

- ساڭا بىر تال سىگارت بولسىمۇ سوۋغا قىلدىم، ئەمدى سەن ماڭا نېمە سوۋغات بېرىسەن؟

«يا مەن مەككە ـ مۇكەررەمدىكى ھاجىلىقتىن قايتمىسام نېمە سوۋغات ئەكىلەدىم بۇ كۆزئەينەكلىك مەخسۇمغا؟...ئۇنىڭغا لازىمى ھەرقاچان مىنىڭ چىرىكلىك قىلمىشىمنىڭ ھەممە تەپسىلاتى بولسا كېرەك! »

مەن بۇ سوئالغا نېمە دەپ جاۋاب بېرىشىمنى بىلەلمەي كېكەچلەپراق جاۋاب بەردىم:

- مىنىڭ سوۋغىتىم شۇ...شۇ ...ھەممىنى تولۇق ئىقرا قىلىشتۇ شۇ!

- ياق ـ ياق...مەن قاپاقنى دىمەكچى!

- ساڭىمۇ قاپاق لازىم؟

«ئاھ خۇدا...قاپاق جىنى چاپلىشىپ قالغان سارالىڭ قارىغۇدىن يەنە بىرسى

كەلدىمۇ نىمە؟»مەن قورقۇنچىدا كاپپىدە چاترىقىمنى چاڭگالللىۋالدىم.

- شۇنداق ماڭا قاپاق لازىم!، - ئۇ شۇنداق دىگىنىچە يۈپۈرۈلۈپ كىلىپ چاترىقىمدىكى قۇلۇمنى بىر يانغا ئىتتىرۋەتتى-دە ئۈيەرنى ئابايامقى كۈسپۈرۈچتىنمۇ ئۆتە چىڭ سىقىمدىۋالدى.

- توختاڭ...توختاڭ ...ئۆزىڭىز قاراپ بىقىڭ، خۇدا ھەققى مەندە قاپاق يوق ئاكا!، -مەن شۇنداق دىگىنىمچە تامبىلىمنى سىلىپ قاپاقنى ئۇنىڭغا كۆرسەتتىم.

ئۇ سەل-پەل خىجىل بولغاندەك بولۇپ ئىككى يانغا قارىۋەتكەندىن كىيىن سوراقخانا ئىشىكىنى ئىچىدىن ئىتتۈۋىتىپ يىنىمغا كەلدى، ئاندىن ئىككى ئالقىنى بىلەن قاپاقىنىڭ راست-يالغانلىقىنى بىلمەكچى بولدى. ئۇ بىر ھازا ئىنچىكىلىك بىلەن تەكشۈرگەندىن كىيىن بىشنى لىڭشىتىپ تەكشۈرۈشنى خۇلاسىلىدى:

- سەن ئۆزۈڭچە قاپىقىڭنى دۇنيادا ھەممىدىن چوڭ دەپ ئويلامسەن؟

- ياق ئاكا!

- بۇنى كۆرسەڭ نىمە دەيسەن؟

ئۇ شۇنداق دىگەچ تامبىلىنى سىلىپ ماڭا كەيىننى قىلىپ تۇردى.

- ياق ئاكا، ئۇنداق دىيىش ھەددىمۇ؟، - دىدىم ئۇنىڭ بۇ ھەركىتىنى تازا چۈشىنەلمەي.

- قارىغىنا بۇ يەرگە، مىنىڭ كاۋاۋ چوڭمىكەن ياكى سىنىڭ قاپىقىڭمۇ؟، - دىدى ئۇ ماڭا ئۆپكىدەك ئىككى پەللىكىنى كۆرستىپ تۇرۇپ.

- ئەلۋەتتە سىزنىڭ كاۋىڭىز چوڭ ئاكا، سىز دىگەن كاتتا يەردىن كەلگەن ئادەم تۇرسىڭىز!، -دىدىم ئۇ ساراڭ جىرتاقنىڭ كۆتىگە قاراپ كۈلۈم ئىلىشىپ.

- سىلىشتۇرۇپ ئاندىن جاۋابىنى بەر!

- سىلىشتۇردۇم ئاكا سىزنىڭ كاۋىڭىز چوڭكەن؟

- ئىككىسىنى بىر يەرگە ئەكىلىپ ئاندىن گەپ قىل!

- قانداق بىر يەرگە قويىمەن ئاكا؟

- كەينىمگە چاپلاشساڭ بولدى، مۇشۇ بىر قىتىم!

كاللامدىن سۇغۇق سۇ قۇيغاندەك بولۇپ تىنىم تىكەنلىشىپ كەتتى...

«ھەي سەن زادى يىرتقۇچلارنى تۇتقىلى كەلگەن ئوۋچىمۇ ياكى كاۋاڭنى ساتقىلى كەلگەن قوڭچىمۇ؟ ئۆزەڭنىڭ نەپسانىيەتچى- ئاچكۆزلىكىڭدىن قۇلۇڭغا ئىلىنگەننى قانىڭغا تىقىپ بولدۇڭ... پۇلنىمۇ ئالساڭ، ئالتۇننىمۇ ئالساڭ،

قاشتېشىنىمۇ ئالساڭ، سوقماقنىمۇ ئالساڭ، چىلاننىمۇ ئالساڭ، قازاننىمۇ ئالساڭ، تۈۋۈقنىمۇ ئالساڭ، ئەمدى سەن ئالمىغان مۇشۇ قاپاق قالغان ئىدى، ئەمدى بۇنىمۇئال!...ئۇنىمۇ ئال!..ئالە ئال...ھەممىنى ئال!... ئۇستىدىكىنىمۇ ئال!... ئاستىدىكىنىمۇئال!... تۆۋىدىن... يىلتىزىدىن قومۇرۇپ ئال، قاپاق بارىڭنىڭ سايىسىدا ئاناڭ بىلەن خوتۇنىڭنى سەگىدىتەرسەن! خۇدايىم جاجاڭنى بىرەر سەن چىرىك نۇمۇسسىزنىڭ! ئادالەتلىك كومپارتىيىمىز ھامىنى كۆلۈڭنى كۆككە سورۇپ كۆتۈڭگە تۆگمە تۆگمە قادار سەن توڭغۇزنىڭ!...ئاھخۇدا!!...»

1997 ـ يىل

(كېيىنچە پارتىيە ئىنتىزام قۇرلۇشى تېخىمۇ كۈچەيتىلىپ تەشكىلىنىڭ ئادالەتنىڭ ئارغامچىسى يېغىلدى، ھەرساھە ـ ھەر كەسىپتىكى بىر قىسىم چىرىك ئۇنسۇلار بىر ـ بىرلەپ پاش بولۇپ قانۇن تورىغا چۈشۈشكە باشلىدى)

www.kitaphumar.net

توختى پوكان ۋە كېپەن ئوغرىسى

ئىپادەم ياخشى بولغانلىقى ئۈچۈن ئەمگەك بىلەن ئۆزگەرتىش مەيدانىغا پالانماي، مۇشۇ قاماقخانىنىڭ ئاشخانا دىگەندەك ئارقا سەپ بۆلۈملىرىدە يۈگۈرە - يىتىم ئىشلارنى قىلىپ يىلىمنى توشقۇزىدىغان بولدۇم.

بۈگۈن ئەتتىگەن توخۇ پوق يىمەستە جىنايىتىمىز يىنىكرەك دەپ قارالغان ئۈچىمىز تۈرمە ئىشخانىسىنىڭ ئالدىدىكى تال جاھازىسىنى ئوكشىۋاتاتتۇق، گۈندىپاي بولسا كەكە - ھەرە دىگەندەك لازىملىق نەرسىلەرنى بىزگە سۇنۇپ بېرىۋاتاتتى.

بىرسى تۈرمە دەرۋازىسىدىن سىرتقا چىقىۋاتقاچ بىزگە قولىنى پۇلاڭلىتىپ ۋاقىرىدى:

- قېرىنداشلار مەن كەتتىم!

ئۇنىڭ خۇشاللىقىغا قاراپ يىنىمدىكى ئىت ئوغرىسىدىن سورىدىم:

- كاساپەتنى قويىۋىتىپتۇ - دە!

- مۇددىتى تۇشۇپتۇ ئۇ كىپەن ئوغرىسىنىڭ!، - دىدى بۇرادىرىم يەرگە بىرنى ئاچچىق تۈكۈرۈپ، - كۆرەڭلەپ كەتكىنىنى ھابدالنىڭ تىخى!

- كىپەن ئوغرىسى؟

- شۇنداق، ئىككى كوي پولغا ئىككى يىل كېسىلگەن نۇمۇسسىز ئوغرى ئۇ!

- ۋاي قانداق بولۇپ ئىككى يىل كېسىلىپتىكەن ئۇ؟

- كاتتا بىر قۇرۇلۇش ھۆددىگىرىنىڭ ئانىسى ئۆلۈپ قالغان ئىكەن، ئۇ ئەبلەخ كىنودىكى مىيىت ساندۇقىغا پول سېلىپ قويىدىغان ئىشنى كۆرۈپ قېلىپ ئەتىسى ئاخشىمى ئۇ قەبرىنى كولاپ مىيىت ساندۇقى ئېچىپتىكەن ئىچىدىن ئىككى يۈەن پۇل بىلەن بىر بوتۇلكا ھاراق چىقىپتۇ، شۇنىڭغا ئىككى يىل كېسىلدى.

- قانداق بولۇپ تۇتۇلۇپ قالغان بولغىيتتى ئۇ ئىتنىڭ ھەققى؟، - دەپ سورىدى قېشىمدىكى موتۇ ئوغرىسى چىدىماسلىق نەزىرى بىلەن دەرۋازىدىن چىقىپ

كىتتۋاتقان كېپەن ئوغرىسىغا قاراپ.

- قانداق بۇلاتتى، ساندۇقتىن چىققان ئىككى يۈەن پۇلنى كۆرۈپ ئاچچىقىدا بىر بوتۇلكا هاراقنىڭ هەممىسىنى سۇدەك ئىچىۋېتىپتۇ، ئەتىسى قۇرلۇش هۆددىگىرى قەبرە بېشىنى يوقلاپ كەلسە ئۇ ئەبلەخ موماي رەھمەتلىكنىڭ ساندۇقىدا بەخىرامان ئۇخلاپ ياتقان گەپ، شۇنىڭ بىلەن ئۇنى تۇتۇۋاپتۇ...

گەپنىڭ ئايىغى تۈگىمەستە تالادىن بىرسى تۇيۇقسىز توزىتىپ كىرگىنىچە ۋاقىراشقا باشلىدى:

- ۋاي باشلىق، ئىش چاتاق!

- نېمە ۋاقىرايسەن؟، - دەپ تولدى بىزگە قاراپ تۇرغان گۇندىپاي يۈگۈرۈپ كىرگەن ئۇ جىنايەتچىگە ئالىيىپ.

- بازاردىن يېنىۋاتسام ھېلىقى كېپەن ئوغرىسى ئالدىمغا ئۇچراپ قالدى...

- ئۇچرىغان بولسا نېمە بولۇپتۇ، ئۇنى هازىر قويۇۋەتتۇق!، - ۋاقىرىدى باشلىق چېقىمچىغا زەردە بىلەن تەنبىھ بېرىپ.

- لېكىن ئۇنىڭ قولىدا بىر كالا تۇرىدۇ!

- كالا؟، - باشلىق ئولتۇرغان ئورنىدىن تۇرۇپ كېتىپ چېقىمچىغا ۋارقىرىدى، - ئۇنىڭ قولىدا كالا يوقتىغۇ؟

- شۇنى دەيمەن باشلىق، - دېدى چېقىمچى تۈپۈكىنى غۇرتتىدە يۇتۇۋېتىپ، - سورىسام پۇلغا ئالدىم دەيدۇ ئۇ نومۇسسىز ئوغرى!

- ئەستەخپۇرۇللاھ، نېمەدەۋاتقانسەن!... تېز چوشقىلار قاراپ باقايلى!

بىز ئالدىراپ تال جازىسىدىن چۇشۇپ باشلىقنىڭ كەينىدىن تۈرمىنىڭ سىرتىغا چىقتۇق، تۈرمە دەرۋازىسىنىڭ ئالدىدىكى چوڭ يول بويىدا قاتار كەتكەن دېھقانلارنىڭ ئۆيلىرى بار ئىدى. باشلىق قولپا سېلىغان بىر هويلىنىڭ ئىشىكىنىڭ يوچۇقىدىن ئىچىنى مارلاشقا باشلىدى. مەن ئالدىراپ سورىدىم:

- كالا ئوغرىسى ئاۋۇ يەردە كېتىپ بارسا بىز بۇيەرنى مارلاپ نېمە ئىش قىلىمىز باشلىق؟

- ۋاي سەن نېمىنى بىلەتتىڭ توختەك!، - دېدى باشلىق شەپكىسىنىڭ سايىلىقىنى كەينىگە بۇراپ قويۇپ هويلا ئىچىنى كۆزەتكەچ، - بۇ يەردە پەقەت مۇشۇ ئۆيلۈكنىڭلا كالىسى بار ئىدى، شۇڭا قاراۋاتىمەن!

- ئوغرى كالىنى ئېلىپ يولدا مېڭىۋېتىپتۇ...، - دېدىم سەل كېكەچلەپ

باشلىقنىڭ سەمىگە يەنە بىر قېتىم سىلىش ئۈچۈن.

- توختا، بۇ ئۆيدە ئۇششاق باللارنىڭ ئاۋازى بار!

- ئاتا-ئانىسى باللىرىنى ئۆيگە سولاپ قويغاندۇ-شۇ؟، - دېدى يېنىمدىكى ئىت ئوغرىسى كېپەن ئوغرىسىنى ياندۇرۇپ ئەكەلگۈسى كىلىپ چىدىيالماي.

- ئېغىزىڭنى يۇمۇش! ئۇن نەچچە باللىنىڭ ئاۋازى، ئاھ... خۇدا!...ماڭا خۇدايىم بەردى، ھەپتىگە قالماي مىنى تۈرمە باشلىقى دەپ ئاتاشمىغىنىڭنى بىر كۆرەي ئەمدى!، - دېدى باشلىق شەپكىسىنىڭ سايىلىقىنى ئالدىغا رۇسلاپ ھىجايغىنىچە.

- نىمە...نىمە...ئون نەچچە باللىنىڭ ئاۋازى؟، - دەپ سورىدىم بۇ گەپنىڭ ھېچنىمىسىنى چۈشىنەلمەي.

- ھەي قاپاق!، - دېدى يېنىمدىكى ھېلىقى چېقىمچى باشلىقتىن ئۆتە خۇش بولۇپ، - يەر ئاستى دىنىي ئۇقۇتۇش نوقتىسى دىگەن گەپ تېرورچىلارنىڭ ئۇۋىسى دىگەن گەپ، باشلىق بۇنى پاش قىلغانلىقى ئۈچۈن ھېچ بولمىغاندا ...

- ۋوي پەس گەپ قىلىش ھارامدىن بولغانلار، بۇنى تۈرمىدىكى خىزمەتداشلىرىم ئاڭلاپ قالمىسۇن!، - دېدى باشلىق ئاۋازىنى كوسۇلدىتىپ.

- ئۇنداقتا كاللىنچۇ...، -دېدىم مەنمۇ ئاۋازىمنى پەسلەپ.

- قوي ئۇ كاللىنىڭ گېپىنى...ھازىر مەن تامدىن سەكرەپ چۈشۈپ ئۇلارنى تۇتۇۋالىمەن،ھەرقايسىڭ گۇۋاھ بولۇش!

- خوپ باشلىق!، -دېدۇق تۆتىمىز باشلىقنىڭ بۇيرۇقىغا پەرمەنبەردار بولۇپ.

- بۇيەردە دۈمبەلچەك بولۇپ تۇرۇش!، -دېدى باشلىق تامنىڭ تۈۋىنى كۆرسىتىپ.

تۆتىمىز دەرھال تامنىڭ تۈۋىدە پۈكلىنىپ ئولتۇرۇشتۇق، باشلىق بىرسىمىزنىڭ دولىسىغا بىرسىمىزنىڭ بېشىغا يەنە بىرسىمىزنىڭ ئېغىز-بۇرنىغا دەسسىگەنچىلىك قىلىپ تامنىڭ ئۈستىگە يىلاندەك يامىشىپ چىقىپ كەتتى.

بىر چاغدا باشلىق ھويلىغا سەكرىمەستىن ساندۇقتەك پولتىيىپ كەتكەن قورسىقىنى سىلىغىنىچە پۈتى كۈيگەن توخۇدەك تامنىڭ ئۈستىدە ئۇيان-بۇيان مېڭىشقا باشلىدى...

ھېلى سەكرە...ھېلى سەكرە...ھېچ گەپ يوق...

- نېمانداق مېڭىۋېرىدىغاندۇ... پاراتتىن ئۆتۈۋاتامدۇ-يا ئۇ؟، -دېدى بىرسى

پىخلداپ كۈلگىنىچە ئاۋازىنى پەسلەپ.

- ۋاي تاك، ھارامنى تولا يەپ ئىچى سۈرۈپ قالدى بۇ بىر نېمىنىڭ ھەر قاچان!

- تام ئۈستىدە ئىككى قولى بىلەن زاكىنى يۆلەپ ئولتۇرۇپ قۇيۇشۇپتىدىغان بولدى!

- قاراگلار ئۇ بايتاللىنىڭ خۇددى توققۇز ئايلىق بولغاندەك قورسىقىغا، - دېدى ئارىمىزدىكى يەن بىرى ئېغىزىنى تۇتۇپ پىخلداپ كۈلگىنىچە ئۇنىڭ ئېچىلىپ قالغان قورسىقىنى ئىشارەت قىلىپ، -چوقۇم تولغاق تۇتقان گەپ!

بۇ چاغدا تام ئۈستىدىكى باشلىق بىزنىڭ يۇشۇرۇن كۈلۈشكىنىمىزنى سېزىپ قىلىپ پەس ئاۋازدا بىزگە ۋارقىرىدى:

- نېمىگە كۈلۈشسەن ھارامدىن بولغانلار؟

- ياق بىز كۈلمىدۇق باشلىق!، -دەپ تەك جاۋاب بەردۇق تۆتىمىز بېشىمىزنى چايقاپ كۈلكىمىزنى بېسۋالغان ھالدا.

- ئەستا...بۇيەردىن چۈشەلمەيۋاتىمەن!، - دېدى باشلىق ئۆپكىدەك قىزارغىنىچە ئىككى يانغا قاراپ تىت-تىت بولۇپ.

- ساقچى بولغاندىكىن قورقماي سەكرىمەمسىز!، - دېدىم باشلىقنىڭ بۇلۇمسىزلىقىغا قاراپ ئىچىم سىقىلىپ.

- ساقچى بۇلاپ ئاناگنى ئالدىما مەن! ، -دەپ تىل سالدى باشلىق ئۆزىنىڭ سەكرىيەلمىگەن ئاچچىقىنى مەندىن ئېلىپ.

- ھېلى باشقىلار كۆرۈپ قالسا سىز بىزگە مۇنىدىغى قالار باشلىق!، -دېدىم ئۇنى سەكرەشكە ئالدىرىتىپ بىر بىلىكىمنى«داك-داك» قىلىپ مەيدەمگە ئۇرغىنىمچە.

- «باشقىلار» دېگەن گېپىمنى ئاڭلىغان باشلىق لىۋنى-لىۋىگە چىشلەپ ماڭا ھومايغىنىچە ھويلىغا «گۈپپىدە»قىلىپ سەكرىدى.

لېكىن«گۈپ» قىلغان ئاۋاز بىلەن تەڭ باشلىقنىڭ «ۋايجان!» دېگەن ئېچىنىشلىق چىرقىرىغان ئاۋازى ئاڭلاندى، بىز نېمە ئىش بولغانلىقىنى بىلەلمەي تامنىڭ تۈۋىگەكىلىپ باشلىقتىن سورىدۇق:

- ۋوي باشلىق زادى نېمە ئىش بولدى؟

- ۋايجان...ۋايجان...ئادەم بارمۇ؟...

باشلىق ئاۋازىنى كالىدەك سوزۇپ ۋارقىراشقا باشلىدى.

«تېرورچى ئۇنى تۇتىۋالدىمۇ نېمە؟»

تۆتىمىز دەرھال ئۆيىنىڭ قوش قانات ئىشىكىنى كۈچەپ تېپىپ تېرورچىنىڭ ھويلىسىغا باستۇرۇپ كىردۇق.

قارىساق باشلىق خۇددى ئۈچ ياشلىق بالا ئولتۇرۇپ تاماق يىگەندە ئىككى پۇتىنى كېرىپ تاماق قاچىسىنى ئىككى چېتىنىڭ ئارلىقىغا قىستۇرۇپ تاماق يىگەندەك ئىككى پۇتىنى ئالدىغا سوزۇپ ئولتۇرۇپ ۋارقىرىغىلى تۇرۇپتۇ.

- ۋوي نېمە بولدى باشلىق؟، - دەپ ئالدىراپ سورىدىم ئۇنىڭ پولتىيىپ چىقىپ كەتكىلى قوپقان كۆزلىرىگە قاراپ قورققىنىمدىن.

- ئاناڭنى ئالغان بولدى!... ۋايجان...ۋايجان!...

- باشلىق بۇ زادى...، - دەپ كىبكەچلىدى ئارىمىزدىكى ھېلىقى چېقىمچى ئۇنىڭ كەينىگە ئۆتۈپ ئېگىشىپ قارىغاچ.

- ۋاي... توختى پوكان...ۋايجان...كەينىمگە بىر قارىغىنا... ئۇ زادى نېمىكەن؟، -دېدى باشلىق ماڭا قاراپ كۆزلىرىنى پىلدىرلاتقىنىچە قاتتىق ئىنجىقلاپ.

مەن دەرھال ئۇنىڭ كەينىگە ئۆتۈپ قارىسام باشلىق كەتمەننىڭ ۋاللىداپ تۇرغان تۆمۈريۈزىدە ئولتۇرۇۋاپتۇ.

- كەتمەننىڭ ىسىدا ئولتۇرۇپ قاپسىز باشلىق!، -دېدىم ئۇنىڭ سورىغان سوئالىغا ئالدىراپ جاۋاب بېرىپ.

- ۋايجان... بىر نېمە ئىچىمگە كىرىپ كەتتى...قارىغىنا توختى ... بىر ئۇچى...ئېغىزىمغا كىلىپ تۇرىدۇ!

باشلىقنى دەرھال يېلىن قىلىپ كەينىگە قارىدۇق، دىگەندەك كەتمەننىڭ تۆمۈر يۈزى ئۇنىڭ كۆتىگە چاپلىشىپ قاپتۇ، مەن ئۇنى ئېلىۋەتمەكچى بولۇپ شۇندا تۇتۇشۇم باشلىق يەنە «ۋايجان!» دەپ قاتتىق چىقىراپ كەتتى، ئۇبدان قارىسام كەتمەننىڭ دەستىسىمۇ باردەك...

ئېغىزىمغا ئىسسىق سۇ كەلدى...دەرھال ياقامنى چىشلىدىم...ئەسلىدە باشلىق ھويلىغا سەكرىگەندە يەردە ئۆرە قويۇلغان كەتمەننىڭ ئۈستىگىلا سەكرىگەچكە دەستىسى ئۇنىڭ كۆتىگە تولۇق كىرىپ كىتىپتىكەن ئەمەسمۇ...

«بىر مىتىردىن ئاشىدىغان بۇ كەتمەننىڭ سىپى ئەمدى بۇ بىچارىنىڭ قەيەرىگە كىلىپ توختىغاندۇ...ھاخ خۇدايىم... تۆگەپتۇ بۇ باداڭ قۇرساق!...»

ئەتـراپتىكىلەر كۈلكىسـىنى بېسـىپ تـۇرۇپ ماڭـا تەلمـۈرۈپ قاراشـتى، مەنمـۇ كۈلكەمنى بېسىپ تۇرۇپ باشلىقىا ئېيتتىم:

- دوختۇرخانىغا بارايلى باشلىق!

- شۇنچە ئېغىرمىكەن...توختى !...، -دېدى باشلىق خارقىراپ يىغلاپ.

- ئېغىزىڭىزغا كىلىپ تاقاشقىنى كەتمەننىڭ دەستىسى ئىكەن باشلىق!

- ۋايجان...ئەمدى مەن قانداق قىلاي...توختى...

- تۇرمىدىكىلەرگە خەۋەر قىلاي، سىزنى ماشىنىدا دوختۇرخانىغا ئاپىرايلى!، - دېدىم مەنمۇ يالغاندىن يىغلامسىراپ.

- يـاق...يـاق...تـوختى پوكـان... بـۇ بىزنىـڭ... خىـزمەت نەتىجىمىـز... باشقىلار...بىلمىسۇن!

- لېكىن سىزنىڭ هاياتىڭىز بۇ خىزمەت كۆرسىتىشتىن مۇهىم تۇرسا باشلىق!

- سـەن... بىـز... پـارتىيىگە نـېمە دەپ... كـىرگەن... هۆكۈمەتنىـڭ ... ماشىنىسـىنى ...شەخسـى ئىشـقا... ئىشلەتسـەك... بىـز خەلقـقە ... قانـداق يـۈز كېلىمىز...

«ماۋۇ مار گەپنى ئەمـدى... ئۇنـداق دىگـۈچە بـۇ قانۇنسـىز دىنىـي ئۇقۇتـۇش ئۈۋىسـىنى باشـقىلار ئوقۇۋالسـا نەتىجە مىنىـڭ بولمـاي باشـقىلارنىڭ بولـۇپ كىتىدۇ...مەن ئۆسەلمەي باشقىلار ئۆسۈپ كىتىدۇ دىسەڭ بولماسمۇ...!»

- ئەمىسە قانداق قىلىمىز باشلىق؟، - دەپ گەپكە ئارىلاشتى يېنىمدىكى ئىت ئوغرىسى يالغاندىن ئۇنىڭغا كۆيۈنگەن بولۇپ.

- ئالـدى بىلـەن... ئۆيىنىـڭ ئىچىـدىكى... سـاۋاغ ئېلىۋاتقـان... بـالىلارنى تۇتـۇڭلار...ئۇسـتازىنى تـۇۋرۈككە بـاغلاپ... ئانـدىن ... مىنـى... دوختۇرغا ... ئاپىرىڭلار!...

بىز بۇيرۇققا ئاساسەن ئۆيگە قۇيۇنـدەك باسـتۇرۇپ كـىردۇق. قارىسـاق ئۆيـدە بىرمۇ ئادەم يوق، پەقەت كىچىك بىر تېلېۋىزوردا باللارنىڭ پائالىيەت كۆرۈنۈشلىرى چىقىۋېتىپتۇ...

بىـز بىـر-بىرىمىـزگە قـاراپ بىـردەم تـۇرۇپ قالـدۇق ئانـدىن پېشـانىمىزنى تۇتۇشقىنىمىزچە باشلىقنىڭ يېنىغاچىقتۇق.

-قانـداق بولـدى...تۇتـۇۋالـدىڭلارمۇ؟...، - دەپ سـورىدى باشـلىق ناهـايىتى تەسلىكتە لېۋىنى مىدىرلىتىپ.

بۇ سوئالغا باشقىلار جاۋاب بىرىپ بولغىچە مەن باشلىقنىڭ كىيىلىنىك ئۆزگۈرۈپ قالماسلىقىنى كۆزدە تۇتۇپ تېزلا جاۋاب قايتۇردۇم :

- شۇنداق باشلىق ھەممىنى تۇتۇۋالدۇق!

- يېگىرمە ـ ئوتتۇز بالىكەن!، ـ دېدى يېنىمدىكى ئىت ئوغرىسىمۇ ماڭا يېقىندىن ماسلىشىپ.

- ساقاللىق ئۇستازىمۇ بار تېخى!، ـ دېدى موتۇ ئوغرىسىمۇ گېلىنى قىرىپ كۈلگىنىچە.

- يىگىرمە ئوتتۇز...ناھايىتى ياخشى...مىنى... ھازىرچە... يۇدۇپ ئېلىپ ...مېڭىڭلار!...يولدا...بىر نېمە...ئۇچراپ قالار!

شۇنداق قىلىپ ئارىمىزدىكى موتۇ ئوغرىسى باشلىقنى ھاپاش قىلىپ كۆتۈردى، ئۇ بىرنەچچە قەدەم ئالا ـ ئالماي «ۋايجان!» دىگىنىچە باشلىقنى يەرگە يۇمىلىتىپ تاشلىۋەتتى...

باشلىق يەردە يەنە چىرقىراپ تولاشقا باشلىدى...

- ۋوي نائەھلى!، ـ دەپ ۋارقىرىدىم ئاچچىقىمدا موتۇ ئوغرىسى دېگەن كۇسپۇرۇچقا قاراپ، ـ باشلىقنى بۇنداق تاشلىۋەتسەڭ كەتمەننىڭ سېپى تېخىمۇ كىرىپ كەتمەمدۇ؟

- ۋوي مەن كۆتۈرەلمىسەم!، ـ ۋارقىردى موتۇ ئوغرىسىمۇ بوش كەلمەي ماڭا ئالىيىپ، ـ يامان بولساڭ ئۆزۈڭ كۆتىرە!

- ئۇنداق بولسا مەن كۆتۈرەي!، ـ دېدى ئارىمىزدىكى چېقىمچى مەيدىسىگە مۇشتلاپ باشلىققا خۇشامەت قىلغان ھالدا.

بىز يىغلاپ چىرقىراپ كەتكەن باشلىقنى تەسلىكتە ئۇنىڭ دۈمبىسىگە ئېلىپ قويدۇق، ئۇمۇ بەش ـ ئالتە قەدەم ئالا ـ ئالماي «ۋايجان!» دىگىنىچە باشلىقنى يەنە يەرگە تاشلىۋېتىپ كۆتىنى چىڭ تۇتقىنىچە بىر يانغا ئۆتۈپ بىزگە تىل سالدى:

- مىنىڭ كۆتۈمگە پىچاق تىققان قايسىڭ؟

ـ نېمە دەيدىغاندۇ ماۋۇ ساراڭ!، ـ دېدىم يېنىمدىكى ئىككىسىگە قاراپ ئۇنىڭ گېپىنى چۈشىنەلمەي.

ئاڭغىچە بىچارە باشلىقنىڭ ئېغىزىدىن كۆپۈك يېنىپ بېشى بىر يانغا چۈشۈپ كەتتى...

مەن بۇ ناھەقچىلىقنى كۆرۈپ جان ئاچچىقىمدا يېنىمدىكى ئوغرىلارنى غەزەپ

بىلەن بىريانغا ئىتتىرىۋېتىپ باشلىقنى كۆتۈرۈپلا ھاپاش قىلىپ ئېلىپ ماڭدىم، نەچچە قەدەم ئېلىشمىغىلا پەللىكىم ھەرە چېقىۋالغاندەك پىژىلداپ كەتتى... بۇرادەرلەرنىڭ بىرەسى چاقچاق قىلىپ كۆتۈمگە شۇخىدەك بىر نىمىنى سانجىۋاتقان بولسا كېرەك دەپ ئويلاپ كەينىمگە «شارت»ئۆرۈلۈپ قارىسام ھېچكىم يوق...مەن ئاغرىققا چىدىيالماي بىرقۇلۇمنى پەللىكىمگە ئاپارسام ھىلقى كەتمەننىڭ بىسى بىردەمدىلا كۆتۈمنى غاجىلاپ قان-قان قىلىۋېتىپتۇ...

«ھە...ئەسلىدە باياقى كوسپۇرۇچلارنىڭ كۆتىنىمۇ مۇشۇ كەتمەننىڭ بىسى مۇشۇنداق غاجىلىغاچقا ھاپاش قىلىۋالغان باشلىقنى تاشلىۋېتىپ كۈتىنى ئۇۋۇلىشىپ تۇرۇۋېتىكەن-دە! »

دەرھال يېنىمدىكىلەرگە ۋارقىرىدىم:

- كەتمەننىڭ بىسىنى كەينىگە قايرىپ قوي!

- ۋوي سەن پارتىيە ئەزاسى بولغاندىكىن بىردەم چىدىغىن پەھلىۋان!، - دېدى موتۇئۇغرىسى باشلىقنىڭ بىھوش ياتقانلىقىنى كۆرۈپ كۈلگىنىچە.

- بۇ كاساپەتنى مۇشۇ ھالى بىلەن ئېتىزغا قۇيۇۋېتىدىغان بولساق قوگىدىكى ساپال بىلەن ئون مويەرنى ئاغدۇرۇپ تاشلايدىكەن -ھە!، -دېدى يەنە بىرسى باشلىقنى چاقچاققا كەلتۈرۈپ.

- ئەلپازىدىن قارىغاندا قوگىدىكى تەييار قالقىنى بىلەن سپارتاكنىڭ ئورنىدا جەڭگە چۈشۈدىغاندەكمۇ قىلىدۇ ئۇ!

- قالقىنى بولغان بىلەن نەيزىسى بولمىسا بولماس ئاغىنىلەر!

- ۋاي ۋاقتى كەلگەندە نەيزىسىنى قوگىدىن سۇغۇرۇپلا ئالامدۇ!

- ئۇنى تانكىنىڭ ئۇچچىغا مىندۈرۈپ قويۇپ جەڭگە چىققان بولساق دۈشمەننىڭ ھەممە ئوقىنى مۇشۇنىڭ قالقىنى توسۇپ قالاركەن-ھە!

- ناۋادا يامغۇر يېغىپ قالسا كاساپەتنىڭ كۈتىنى ئاسمانغا قىلىپ قويساقلا تانكىغابىر تامچىمۇ يامغۇر چۈشمەيتتى!

- قاراڭلار! بۇ تۆمۈر كۇنلۇكنىڭ ئېگىز-پەسلىكنى تەڭشەشمۇ شۇنداق قۇلايلىقكەن!

- غالتەكتىن تۆتنى بىكىتسەكلا ئۇنىڭ كۈنلىكى ماشىنىغا ئۆزگەردى دېگەن گەپ ئاغىنىلەر!

- ئۇچاغدا ئۇ تۇرمىنىڭ ئىچىدە بۇ ئۇيۇنچۇق ماشىنىسىنى ئىككى پۇتى بىلەن

ھەيدەپ ئويناپ بىزنى ئوخلىغىلى قويماس!

- ئــوخلىغىلى قويمىســا بــۇ ئومــاق قوزىچاقنىــڭ ئۈيۈنچــۈق ماشىنىســىنى ئېلىۋالىمىز!

- ... ...

مۇشۇ تاپتا بۇ ئۈچى «ئېشەك ئۆلسە كۆتى غىجەك تارتىپتۇ!» دىگەندەك تىزىغا شاپىلاقلاپ كۈلۈشكىنىچە چاقچاقلا چۇشۇشكەن ئىدى...

- ۋوي ھــارامىلىقلار! چــاقچىقىڭنى قويۇشــۇپ كەتمەننىــڭ بىســىنى كەيــنىگە قايرىــپ قويــۇش! ، ـدەپ قــاتتىق ۋارقىرىــدىم بــۇ ئــۇچىگە كۆزۈمنىــڭ پاختىســىنى چىقىرىپ.

موتۇ ئوغرىسى كۈلكىسىنى توختۇتۇپ كەتمەننىڭ بىسىنى تۇتۇپ شۇنداق يانغا قارىغان ئىدى، باشلىق ئاغرىققا چىدىماي «ۋاي كۆتۈم!» دەپ قاتتىق چىرقىراپ كەتتى...

- ۋوي بولمىــدى ئاكــا، بــۇ بەك چىڭكــەن!، ـدىــدى قورقــۇپ كەتــكەن موتــو ئوغرىسى كەتمەننىڭ بىسىنى قۇيۇۋېتىپ كەينىگە داجىغىنىچە .

- ئۇنداق بولسا كەتمەننى سۇغۇرۇۋەتسەكلا بولمىدىمۇ!، ـدىدى ئويۇن كۆرۈپ تۇرغان چېقىمچى ئۆزىچە ئۇستاتلىق قىلىپ.

- ئۇنداق قىلساق بولامدۇ؟، - دىدىم بېشىمنى جىددىي چايقاپ.

- ۋاي ھېچــنىمە بولمايــدۇ!، - دىــدى يانــدا قــاراپ تۇرغــان ئىــت ئوغرىســى كەينىمگە كەلگەندەك قىلىپ، - مانا ھېچنىمە بولمىدىغۇ؟

مەن ئالدىراپ كەينىمگە بۇرۇلۇپ قارىسام ئىت ئوغرىسى دىگەن ئەبلەخ قانغا بوياغلان قىزىل دەستىلىك كەتمەننى قولىدا تۇتۇپ ھىجىيىپ تۇرۇپتۇ...

«ئــاله شــەھىرىڭنى...دوختــۇر مــاۋۇ يەرىدىــكەن ئەمەســمۇ؟...نــىمە قىلامىــزا باشلىقنى دوختۇرغا ئاپىرامىز دەپ... بۇنىڭ ئۆلۈمى بىلەن بۇلارنىڭ نىمە كارى... ئۆمرۈمدە بۇنداق نائەھلى ئوغرىلارنى كۆرمەپتىكەنمەن...»

-ئەبلەخ!، - غەزەپ بىلەن ۋارقىرىدىم، - ئۇنى سۇغۇرۇۋەتسەڭ بولمايتتى... قارىغىنا ئىككى قولۇمغا قىزىق بىرنېمە قۇيىلىۋاتىدۇ...

- ۋاي ئاكا... ھەممىسى قانكەن! ، - دىدى چېقىمچى ماڭا قاراپ پېشانىسىگە بىرنى شاپىلاقلاپ.

- ھــوي...مەن دىگىنــا راھەنــدى جوھــوت!، ـدەپ تــوۋلىــدىم ئىــت ئوغرىســى

دېگەن قەلەندەرگە.

ـ ۋاي مەن ئەمدى قانداق قىلاي!، ـ دەپ ئۆز ـ ئۆزىنى كاچاتلاشقا باشلىدى ئىت ئوغرىسى قىلغان ئىشىدىن پۇشايمان قىلىپ.

ـ كىم سىنى دەستىنى سۇغار دېگەن؟، ـ دەپ ۋارقىرىدى چېقىمچى دەرھال ئىت ئوغرىسىغا تاپا ـ تەنە قىلىپ.

ـ ئۇنداق بولسا ئورنىغا تىقىپلاۋاتاي ئاكا!...

ئىت ئوغرىسى شۇنداق دىگىنىچە كەتمەننىڭ دەستىسىنى كەينىمگە چىنەپ يۇپۇرۇلۇپ كەلدى.

ـ ۋوي توختا...خۇدا ھەققى ...ئەمدى دەستىنى تىقما، ئۇ ئۆلۈپ قالىدۇ!، ـ مەن شۇنداق دېگىنىمچە باشلىقنى يۇدۇپ بەدەر قاچتىم...

ـئاكا توختا!

ـ ۋوي ئىتنىڭ ھەققى، مىنى قوغلىما!

ـ توختا دەيمەن ئاكا...توختا!...

ـ خۇدا ھەققى!...ئۇنى تىقما!... ئىت ئوغرىسى!...

ـ ئاكا يېرىمىنى تىقىپ بولدۇم، قانمۇ توختىدى!

ـ ھاخ... خۇدايىم! ۋوي...نىمە دەيسەن؟

ـ خاتىرجەم بول، بىسىنى كەينىگە قىلىپ تىقتىم!

«ئاھ خۇدا...بۇ ماڭا نىمە كۈن...غىچ ساراڭنىڭ ئارىسىدا قاپتىمەن ئەمەسمۇ...»

ئۆرۈلۈپلا ئىت ئوغرىسىنى كۇچەپ تىپىپ باشلىقنى يەرگە يېلىن ياتقۇزدۇم، كۆزلىرىمدىن ياشلار مارجاندەك ئاقتى...لىۋىمنى ـ لېۋىمگە چىشلەپ يېرىمى كىرىپ بولغان كەتمەننىڭ دەستىسىنى ئۇنىڭ كۆتىدىن ئاستا ـ ئاستا سۇغۇرۇپ ئالدىم، ئاندىن كۆزۈمدىكى ياشلارنى سۈرتكىنىمچە پايپىقامنى سېلىپ ئۇنىڭ بۇقۇلداپ قان ئېتىلىپ چىقىپ تۇرغان كۆتىنىڭ تۆشىكىگە تۇرمەللەپ تىقتىم...بىر جۇپ پايپىقام كات قىلمىدى...باشقا راھەندىلەرنىڭ پۇتىدا پايپاق بولمىغاچقا ئۇلار چاپان ـ كۆينەكلىرىنىڭ ئۇيەر ـ بۇيەرلىرىدىن قىيىندىلارنى چىقاردى...ئۇنىمۇ تۇرمەللەپ تىقتىم... ئاخىرى بۇلاقنىڭ ئېقىشى توختىدى...باشلىق كۆزىنى تەستە ئېچىپ ئېغىز ئاچتى:

ـ توختى... پوكان... نەتىجە...بىزنىڭ...باشقىلار...بىلىپ قالمىسۇن!...

ئۇنىڭ بۇ دەرىجىدە لاۋزىلىقىنى بىلمەيتتىكەنمەن...بىر تۇرۇپ ئۆلسەڭ ئۆل دەپ ئۇنى تاشلىۋەتكۈم كەلدى...يەنە بىر تۇرۇپ يۈرۈگۈم ئېچىشتى...قانداقلا بولمىسۇن..تىرىكجان ئەمەسمۇ...

ئاخىرى كۆزۈمدىن ئاققان ياشلارنى يېڭىم بىلەن سۈرتىۋېتىپ باشلىقنى كۆتۈرگىنىمچە شەھەر تەرەپكە ئېلىپ ماڭدىم، قالغانلارمۇ ماڭا ئەگىشىپ كەينىمدىن ئۇيۇل-تۇيۇل يۈگۈرۈشۈپ مېڭىشتى...

بىز تۆتىمىز باشلىقنى نۆۋەت بىلەن يۈدۈپ يۈرۈپ مىڭ بىر بالادا شەھەرلىك دوختۇرخانىنىڭ جىددىي قۇتقۇزۇش بۆلۈمىگە ئەكىردۇق.

كۆز ئەينەك تاقىغان دوختۇر بىزگە بىر نىملەرنى دېدى، بىز ئۇنىڭ نېمە دېگەنلىكىنى بىلەلمەي جەمشىتنىڭ مۈشۈكىدەك كۆزىمىزنى پارقىرتىپ قاراپ تۇردۇق، ئاڭغىچە بىر ئاق خالاتلىق تەرجىمان ئۇنىڭ گېپىنى بىزگە ئۆرۈشكە باشلىدى:

- نېمە بولغان؟

- شۇ ...شۇ...، - دېدىم ئۇ گەپنى دېيىشتىن خىجىل بولۇپ.

- ۋاي نېمە شۇ؟

- بۇ يەرگە قارىسىڭىزلا ھەممىنى بىلىسىز!، - دېدىم موتۇ ئوغرىسىنىڭ دۈمبىسىدىكى ھۇشسىز ياتقان باشلىقنىڭ قاناپ كەتكەن كۆتىنى كۆرسىتىپ تۇرۇپ.

ئاق خالاتلىق تەرجىمان بىر نىملەرنى دېگەندىن كېيىن دوختۇر يۇقىرى گىرادۇسلۇق كۆز ئەينىكىنى ئوبدان بىر رۇسلىۋېلىپ باشلىقنىڭ كۆتىگە ئېڭىشىپ تازا بىر قارىۋەتكەندىن كېيىن تەرجىمانغا بىر نېملەرنى دەپ كولدۇرلىدى.

- دەرھال ئىككىنچى قەۋەتكە ئاچىقىڭلار!، -دېدى تەرجىمان بىزگە جىددىي بۇيرۇق قىلىپ.

بىز باشلىقنى يۈدۈپ ئىككىنچى قەۋەتكە ئاچىقتۇق، بىزنىڭ كېسەل ئېلىپ چىققىنىمىزنى كۆرگەن سېستىرا قىز كارىدوردا تۇرۇپ دەرھال دوختۇرنى چاقىرغاچ بىزنى ياندىكى بىر ئۆيگە باشلاپ ئەكىرىپ كېسەلنى تەكشۈرۈش كارۋىتىدا ياتقۇزۇشقا بۇيرىدى. ئاندىن بىزگە ئېيتتى:

- بىز ھەربىي-ساقچىلارغا ئالاھىدە مۇلازىمەت قىلاتتۇق، ھەر نېمە بولسا بۆلۈم مۇدىرىمىز بار ۋاقىتداكەپسىلەر، كېسەلنى مۇدىرىمىز ئۆزى كۆرسە تېخىمۇ ياخشى بولىدۇ!

ئـۇ شـۇنداق دىگـــىنچە مـۇدىرنى چـاقىرغىلى چىقىــپ كەتتــى، بىزمــۇ جىددىيلەشــكىنىمىزدىن ئۇنــىڭ كەينـــدىن يۈگــۈرۈپ مــۇدىر ئىشخانىســغا تەڭ كىردۇق، ئىشخانىغا كىرىشىمىز ئاق خالاتلىق ئايال مۇدىرنىڭ يانچۇقىغا بىرسى پۇل تىققىلى تـۇرۇپتىكەن، ئـۇلار بىزنــى كـۆرۈپ قىلــىپ ھۇلـۇق-مولـۇق جىم بولـۇپ قېلىشتى.

سېسترا بىر نېمىلەرنى دېگەن ئىدى، ئايال مۇدىر ئۇستەلدىكى كۆز ئەينىكىنى تاقاپلا تەكشۈرۈش ئۆيىگە قاراپ ماڭـدى، مەن كارىـدوردا ماڭغاچ سېسـترا قىـزدىن سورىدىم:

-بايامقى يىگىت مۇدىرنىڭ ئىرىمۇ؟

- ياق ئۇ دېـگەن تۇغـۇت بوخچىسى ساتىدىغان دورا سـودىگىرى!، - دېـدى سېسترا قىز ماڭا ئاستا پىچىرلاپ.

-ئەمىسە مۇدىرنىـڭ ئىشخانىسـىنىڭ ئالدىـدا ئەشـۇنداق خىـزمەت سومكىسـى كۆتۈرۋالغانلاردىن يەنە ئۈچ-تۆتى تۇرىدۇيا؟

- ھەممىسى دورا سودىگىرى!

مۇدىر بىزنىڭ كۇسۇرلاشقانلىقىمىزنى بىلگەندەك سېسترا قىزغا ئالىيىپ قويۇپ باشلىق ياتقۇزۇلغان ئـۆيگە كىرىــپ كەتتــى.ئـۇ كارىۋاتتا بىھوش ياتقان باشـلىققا بىرقارىۋەتكەندىن كېيىن ئەگىشىپ كىرگەن تـۆتىمىزگە قـاراپ يەنە بىـر نېمىلەرنـى دېگەن ئىدى، ئاڭغىچە سېسترا قىز بىزدىن سورىدى:

- قايسىڭلار ئۇنىڭ ئىگىسى؟

- بىز!

تۆتىمىز تەڭلا جاۋاب بەردۇق.

- ئۇنىڭ يېنىدا بىرسىڭلار تۇرۇشۇڭلار كېرەك!

قېشىمدىكى ئۈچى دېيىشۋالغاندەك ماڭا تەڭ ئۆرۈلۈپ قاراشتى. بۇنى كۆرگەن سېسترا قىز ماڭا قاراپ ئېيتتى:

- ئۇنداق بولسا سىز قېلىڭ!

مەن باشلىقنىڭ يېنىـدا قالـدىم، قالغـان بـۇ ئـۈچ ئەبلەخ بىـر-بىرسـگە كـۆز بېقىشىپ مۇدىرنىڭ قېشىغا بېرىپ ئۇنىڭ قولىنى چىڭ تۇتۇپ ئۇنىڭغا رەھمىتىنى بىلدۈرۈشـتى،ئارىمىزدىكى ھېلىقـى چېقىمچـى تېخـى كـۆز يېشـى قىلىــپ ئـۇ ئايـال مـۇدىرنى قۇچـاقلاپمۇ قويـدى، ئۇلارنــىڭ بۇنــداق قــىزغىن خوشلاشــقىنىغا قـاراپ

ئېغىزىمنى تۇتۇپلا قالدىم، چۈنكى بۇ ئۈچى ئاللاقاچان مۇدىرنىڭ يانچۇقىنى قۇرۇقداپ بولغان ئىدى.

- قانچە ئايلىق بولغان؟، ـ دەپ سورىدى سېسترا قىز مۇدىرنىڭ گېپى بويىچە مەندىن.

- نىمىگە؟

- ئايالىڭىزنىڭ قورسىقىغا؟

- ئايالىڭىزنىڭ؟...

- شۇنداق، ئايالىڭىزنىڭ قورسىقىغا قانچىلىك بولغان؟، ـ سورىدى سېسترا قىز تېخىمۇ ئۇنلۇك قىلىپ.

«نېمە دەيدۇ ماۋۇ ساراڭ...كۆزىگە بىر نېمە كېرىپ كەتتىمۇ بۇنىڭ...»

- ۋوي ئۇ مىنىڭ ئايالىم ئەمەس، ئۇ دېگەن بىزنىڭ باشلىق!

- سىلەر ئەرلەر ھەممىشە خوتۇنلىرىڭلارنى باشلىق دەۋالىسىلەر!، ـ دېدى سېسترا قىز كۈلگىنىچە ئېغىزىنى تۇتىۋېلىپ.

- ۋوي نېمە دەيدىغانسىز...بۇ بىزنىڭ تۇرمىدىكى باشلىقىمىز شۇ!

- سىلەر ھەممىشە قىزلارغا ئۆزەڭلار تەكلىپ قويىسىلەر، توي قىلىپ بولغان ھامان ئۆينى تۇرمىگە ئوخشىتىۋالىسىلەر! بەك قىزىق...

ئاڭغىچە ئايال مۇدىر باشلىقنىڭ تامبىلىنى سالدۇرۇپ پۇتىنى تەكشۈرۈش كارۋاتنىڭ ئىككى يېنىدىكى جازىغا بىردىن ئېلىپ چاترىقىنى كەردى ھەم كىچىك بالىنىڭ سۈنىيدەك بىر نىمىنى باشلىقنىڭ سېمىز قۇرسىقىدا ئۇيان ـ بۇيان يۆتكەپ بىر نىمىنى تىڭشاشقا باشلىدى...

- بالىنىڭ يۈرەك سوقۇشى ئاجىزكەن، ئۇنىڭ ئۈستىگە بالا تەتۈركەن!، ـ دېدى سېسترا قىز دەرھال مۇدىرنىڭ گېپىنى تەرجىمە قىلىپ.

بۇ گەپنى ئاڭلاپ بېشىم پىقىراپ ئىشخانىنىڭ ئىچى چۆرگىلەشكە باشلىدى.

«ئاھ ... خۇدا... ئەمدى بۇ نېمە كارامەت... چۈشۈمۇ ـ يا... ئۇڭامۇ ـ بۇ...»

- بالا تەتۈركەن!... ۋوي چاقچاق قىلمايۋاتقانسىز؟

- كىم چاقچاق قىپتۇ، بىزنىڭ مۇدىر دېگەن دوختۇرخانىمىز بويىچە كۆزگە كۆرۈنگەن تۇغۇت بۆلۈم مۇتەخەسسىسى جۇمۇ، مەخسۇس ئىچكىرىدىن كەلگەن ئاكىشور!

- ئىچكىرىدىن كەلگەن ئاپشاركا؟

-ۋاي قۇرۇق گەپنى قويۇڭ! مۇدىر بالىنىڭ بىر پۇتى چىقىپ قاپتۇ دەيدۇ!

- ئوخخو ...ۋوي ئەمدى نېمە پۇتكەن ئۇ؟

- ئەسلى بالا بېشىدىن تۇغۇلسا ئاندىن ئوڭ بولاتتى، ھازىر بالا تەتۈر كىلىپ قالغاچقا شۇڭا بىر پۇتى چىقىپ قالغان گەپ، ئىشەنمىسىڭىز ئۆزىڭىز كىلىپ قاراپ بېقىڭ!

«تويە مانا...بۇرۇت ساقالنى ئۆلگۈدەك قىرغانغا باشلىق غوجام...بۇرۇت - ساقال بولمىسا چىرايىڭدىن ئەر ياكى ئاياللىقىڭنى بىلگىلى بولمىسا...بار يوقنىڭ ھەممىنى يەپ قۇرسىقىڭ تېخى توققۇز ئايلىق بولغان ئايال كىشىنىڭ قۇرسىقىدەك چىقىپ قالغان تۇرسا...نەگىلا بارساق كۆز ئەينەك تاقىۋالغان ئۇلۇغ خان - غوجىلىرىم، يا گېپىمىزنى ئۇقالمىسا...بۇلار تېخى پوقنى ئىككىگە بۆلەلمىسە...»

- ۋاي مەن قارىمىسامۇ بىلمەن!، - دېدىم ئاچچىقىمدا مۇدىرغا ۋارقىراپ، - ئۇ دېگەن بالىنىڭ پۇتى ئەمەس...

ئاڭغىچە مۇدىر دېگەن ساراڭ قېرى بالىنى تارتىپ ئالماقچى بولۇپ بالىنىڭ پۇتىنى كۈچەپ تارتىشقا باشلىدى، بىچارە باشلىق ئاغرىققا چىدىيالماي چىرقىراپ تولۇلاپ كەتتى:

- ۋاي...پوكان...بۇ ... قەيەر...؟

- بۇ...بۇ...ۋاي ... بۇ زادى قەيەر؟،-دەپ سورىدىم مەنمۇ بولۇۋاتقان ئىشلارغا قاراپ ھېچنېمىسىنى بىلەلمەي.

- بۇ دېگەن تۇغۇت بۆلۈم!،-دەپ ۋارقىرىدى بالىنى تارتىپ ئالالمىغان مۇدىر جىلە بولغىنىدىن ماڭا ۋارقىراپ.

- خۇدا ھەققى... توختى پوكان... مەن ئۆزۈم تۇغاي... مەن خوش بولاي ...ئۇنىڭغا-دە... ئۆزۈم تۇغاي... ئۇنى ئۇنداق سوزمىسۇن!، -دېدى بىچارە باشلىق كارۋاتتىن بېشىنى كۆتۈرگۈدەك ھالى يوق ۋارقىراپ يىغلاشقا باشلىدى.

- ئەمدى ئۇنى تارتما ئالۋاستى قېرى!، -دەپ ۋاقىرىدىم مەنمۇ كۆزۈمدىن دەريادەك ياش ئاققۇزۇپ چاترىقىمنى چاڭگاللىغىنىمچە باشلىققا ئىچىم ئاغرىپ.

- تارتمىساق بالا چىقمايدۇ، بالا تۇنجۇقۇپ قالسا ئۆزۈڭ ئىگىمۇ؟، -دەپ ۋارقىرىدى مۇدىر بالىنىڭ پاچىقىنى ئىككى قولى بىلەن تېخىمۇ كۈچەپ تارتىپ ئىنجىقلىغىنىچە.

ـئۆلسە ئۆلسۇن... ۋۇ نائەھلى... بۇ دېگەن ئەركىشى تۇرسا!...، ـ ۋارقىرىدىم كارىدۇرنى بېشىمغا كىيگۈدەك قىلىپ باشلىقنىڭ نالىسىغا چىدىماي.

ـ نېمە....نېمە؟...

مۇدىر شۇنداق دىگىنىچە كۆز ئەينىكىنى قايتىدىن ئوڭشاپ قايتا بىر تەكشۈرۈش قىلغاندىن كېيىن شۇ يەردە ۋارقىراپ يىغلىغىنىچە ئۆزىنى پولغا ئېتتۇەتتى...ئاڭغىچەسىستىرا دېگەن ناينىقمۇ ئىشنىڭ تېگىنى بىلىپ «ۋاي ئانا!» دىگىنىچە مۇدىرى بىلەن تەڭ ئۆزىنى پولغا ئېتىپ يۇملىنىشقا باشلىدى...

دەل شۇ چاغدا ئىشىك ئېچىلىپ ناھايىتى كېلەڭسىز بىر سېمىز ئايال ئىشىك ئالدىداپەيدا بولدى، ئۇ پولدىكى يىغلاۋاتقان مۇدىر بىلەن سىستىرا قىزغا تازا بىر سىنچىلاپ قارىۋەتكەندىن كېيىن ئۆزىنى ئىشخانا ئىچىدىكى پولغا ئېتىۋېتىپ ھۆركىرەپ يىغلاشقاباشلىدى:

ـ ۋاي توختى!...مىنى ھاقارەت قىلغان خوتۇن ئاشۇ شۇ...

«توختى؟...ئوخخو...ماۋۇ ئىشنى...ئەمدى بۇ كىمتۇ...مىنىڭ ئىسمىمنى چاقىرىپ يۈرۈيدا... بۇ خوتۇن مىنىغۇ كۆرسەتمىگەندۇ...»

ئىشكتىن بۇرۇت ـ ساقىلى مايلىشىپ كەتكەن تۈگىدەك بىرسى ئۆردەكتەك ئىرغاڭلىغىنىچە يۈگۈرۈپ كىرىپ كەلدى ـ دە يەردە يىغلاپ ئولتۇرغان ھىلىقى سېمىز خوتۇندىن سورىدى:

ـ سىنى تىللىغىنى زادى قايسى؟

ئۇنىڭ مۇشتلىرى تۈگۈلۈپ كەتكەن بولۇپ كۆزلىرىدىن دەھشەتلىك قان تامچىلايتتى.

ـ ئەنە ئاۋۇ شۇ!، ـ دەپ ۋارقىرىدى ئۇ خوتۇن قولىنى بىز تەرەپكە سۇنۇپ يىغلىغىنىچە.

ئۇ ئەبلەخ يېنىدىكى مۆڭگۈز دەستىلىك پىچاقنى شارتتىدە سۇغۇرۇپ ئېلىپ ئالدىمغا كەلگىنىچە ياقامنى چىڭ بوغدى...

ـ سەن بىر ئەركىشى تۇرۇپ خوتۇنۇمغا ھاقارەت قىلغۇدەك بولدۇڭما؟، ـ دەپ ۋارقىرىدى ئۇئەبلەخ بوم ئاۋازىنى تىترىتىپ ماڭا خىرقىرىغىنىچە.

ـ ئاكا...مەن...مەن...، ـ دىدىم قورققىنىمدىن ئىشتىنىمغا سىيگۈدەك بولۇپ.

ـ ۋاي توختى...مىنى تىللىغىنى ئۇ ئەمەس...ئاۋۇ يەردە يىغلاپ ئولتۇرغان

ئىنجىمارۇق ئالۋاستى شۇ!

ئالدىمدىكى بۇ «سىمىز توختى» ئۇ گەپنى ئاڭلاپ مىنى قۇيۇۋەتتى-دە پىچىقنى غىلابىغا سېلىۋېتىپ يەردە يىغلاپ ئولتۇرغان سىسترا قىزنىڭ ياقىسىنى بوغقىنىچە يەردىن دەس كۆتۈرۈپ ئالدى:

- ئېيتە قانجۇق، خوتۇنۇمنى نېمىشقا تىللىدىڭ؟

- مەن ...مەن...كىمنى تىللاپتىمەن؟ ،-دېدى سىسترا قىز يىغىسىنى دەرھال توختىتىپ ئىشىك تۈۋىدە يىغلاپ ئولتۇرغان سىمىز خوتۇنغا قاراپ.

- مىنى بايام شۇنچە جىق كىشىلەرنىڭ ئالدىدا «پوتەي،پوتەي!» دەپ تىللىمىدىڭما، مىنىڭ سىمىزلىكىم سىنىڭ قەيىرىڭگە تاقاشتى؟، - سىمىز خوتۇن شۇنداق دىگىنىچە ئاۋازىنى قويۇۋېتىپ تېخمۇ ئۈن سېلىپ يىغلاشقا باشلىدى.

- شۇنى دەيمىنا؟!، -دەپ كالىدەك ھۆركىرىدى خۇتۇنغا ئامراق توختى تېخمۇ غەزەپلىنىپ، - بىز سەندىن ئاش-نان سورىمىغاندىكىن، قانداق يىسەك ئۆزىمىزنىڭ ئىشى،نېمە دەپ خوتۇنۇمغا «پوتەي» دەپ ھاقارەت قىلىسەن-ھە؟ پوتەي بۇلامدۇ-ئىستىھكام بۇلامدۇ سىنىڭ نېمە ئىشىڭ؟

«سىمىز توختى » سوئال-سوراقنى كۈچەيتتى، بىر چاغدا قەرنەگە ئېسىلىپ قالغان سىسترا قىز كۇلۇپ كېتىپ ئېغىز ئاچتى:

- ۋوي ئاكا! مەن خوتۇنىڭىزنى تىللىمىغان، ئۇنىڭ قورسىقىغا يەتتە ئايلىق بولۇپتىكەن، بالا چۈشۈپ كېتەي دەپ قاپتۇ، بىز بۇنداق كېسەلنى «ھامىلىنى ساقلاپ قىلىش» دىگەن مەنىدە خاڭسۇچە «باۋتەي» دەپ ئاتايتتۇق،بايام باش دوختۇر كەلگەندە مەن ئۇنىڭغا «باۋتەي» دىن بىرسى كەلدى دەپ ئۇئنلۇكرەك دوكلات قىپتىمەن... خۇتۇنىڭىز يۈزىنى تۈتۈپ يىغلاپ چىكەتكەندەك قىلىۋىدى سىزنى باشلاپ كىرىپتۇ ئەمەسمۇ؟

- ھەرقايسىڭنىڭ ئانىسىنى بوۋتەي ئېلىشمىغاندىكىن، زوۋانىڭنى ئوڭشاپ يۆرۈش قاسماقلار!ئۆتكەندە دىسە تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇيدىغان سىڭلىم سالامەتلىك تەكشۈرتكىلى كەلسە سەن خەق «ب تىپلىق جىگەر» ياللۇغى دىگەن گەپنى ئوڭشاپ دىيىشەلمەي «يىگەن، يىگەن»دىيىشىپ شۇنچە جىق ساۋاقداشلىرىنىڭ ئالدىدا «تەكشۈرۈشتە يىگەن چىققان قىز سىزمۇ؟» دەپ داۋراڭ قىلىشىپسەن...سىڭلىمنىڭ ساۋاقداشلىرى سىڭلىمنىڭ ئۈستىدىن «ئۇ يىگەن چىقىپتۇ...يەپتىكەن...يەپ ساپتىكەن» دىيىشىپ گەپ تېپىپتۇ... تاس قالدى ئۇ

ئېسىلىپ ئۆلىۋالغىلى...يەنە شۇنداق زوۋانىگەدىن پوق ئېقىتىپ يۇرۇشسەڭ... ھەممىڭنىڭ تىلىنى مۇشۇ پىچاق بىلەن كېسىۋېتىمەن!

ئىچىمدە ئانا تىل شىركىتىنىڭ ھەسلىنى يىگەن بۇ«سېمىزتوختى»غا خېلى ھۆرمىتىم كەلدى، بىردەملىك غەللە-غۇدۇردىن كېيىن بىزمۇ خۇددا ئۇرغان بۇ جايدىن باشلىقىمىزنى يۆدۈپ دەرھال تاشقى كېسەللىكلەر بۆلۈمىگە يۆتكەلدۇق.

كەچكە يېقىن تۆتىمىز كامېرغا قايتىش ئۈچۈن تۇرمىنىڭ ئالدىغا كەلسەك ھېلىقى كېپەن ئوغرىسى قۇلىغا كويزا سېلىنغان ھالدا تۇرمە دەرۋازىسى ئالدىدا تۇرۇپتۇ، بۇنى كۆرگەن يېنىمدىكىلەرنىڭ گۈل-قەقەلىرى ئېچىلىپ تۇخۇنىڭ چۆجىسىدەك چۇكۇلداشقا باشلىدى:

- خوپ بۇپتۇ بۇ قەلەندەرگە!

- دىمىدىمۇ ئۇنى تۇغما ئوغرى دەپ!

- توختا باشلىقتىن بىر سوراپ باقاي ئۇ زادى نېمە بولۇپ كىرگەندۇ!، - يېنىمدىكى ئىت ئوغرىسى ئالدىراپ ئالدىمىزدىكى كېپەن ئوغرىسىنى ئېلىپ مېڭىۋاتقان گۇندىپايغا يېتىشىپ ئۇنىڭغا ھىجايدى:

- دوكلات باشلىق!

- نېمە دەيسەن ئوغرى!

- بۇ كاساپەتنى يەنە مازارلىقتىن تۇتىۋالدىڭلارمۇ؟

- ئۇنىڭغا ھاقارەت قىلما، ئۇ دېگەن ھازىر داڭلىق سېھىرگەر!

- سېھىرگەر؟

- ئەتتىگەن تۇرمىدىن چىقا-چىقماي دەرۋازا ئالدىدىكى بىرسىنىڭ كالىسىنى ئوغۇرلاپ يېرىم يولدا ئۇنى قاسساپقا سېتىپتۇ، ئارقىدىن بازاردىكى دۇكانلارنى تېخى ئاچماستا قاتارى بەش-ئالتە دۇكاننى ئەرەختە-پەرەختە قىلىپ ئۇنىڭغىمۇ قانماي ئاشلىق بازىرىدىكى بىرمۇنچە دىھقانلارنىڭ پۇللىرىنى جايلاپتۇ،مانا ئەمدى بۇنىڭ قېشىدا يا نەخ پۇل يوق، يا زاڭ مال يوق، سېھىرگەرنىڭ ئۆزىكەن-بۇ!

باشلىقنىڭ گېپىگە قىزىقىپ مەنمۇ دەرھال يۈگۈرۈپ بېرىپ ھېلىقى «سېھىرگەر» دىن سورىدىم:

- ئالدىدىكى ئىككى ئىشنىغۇ بوپتۇ قىلغانسەن، ئاشلىق بازىرىدىكى ئىشنى قانداق قاملاشتۇردۇڭ، سېنىڭ كەسپىڭ ياكى يانچۇقچىلىق بولمىسا ...

- ۋوي نېمە دەيدۇ ماۋۇ!، - دېدى كېپەن ئوغرىسى مېنىڭ گېپىمنى

ياراتمىغاندەك ئېغىزىنى مايماقشتىپ، ـتۇرمىدە بىكار ياتمىدۇق بىز، يېنىمىدىكىلەر ئوغرىلارنىڭ پىرى تۇرسا ھۆنەر ـپۆنەر دىگەننى يىگىلاپ تۇرىمىز!... ئىسلاھات دەۋرى بۇ!

ـ ۋاي قانداق جايلىدىڭ؟، ـدېدىم ئۇنىڭ گىپىگە ئانچە ئىشەنمەي.

ـ ئاشلىق بازىرىغا باردىم ئاندىن ئادەملەر تازا يىغىلغان جايغا كىلىپ ئۆزۈمنى ـئۆزۈم ئىككىنى كاچاتلاپ «پۇلۇمنى يانچۇقچى ئېلىۋاپتۇ جامائەت...ۋاي ئىست پۇلۇم!...ۋاي ئىست پۇلۇم!...» دەپ بىرلا ۋارقىرىغان ئىدىم، يانچۇقىدا پۇلىسى بار ئاخماقلار دەرھال پۇل سالغان يەرلىرىنى تۇتۇپ بېقىشتى، بەزى پوكانبايلار تېخى پۇللىرىنى بىر يانچۇقىدىن ئېلىپ يەنە بىر يانچۇقىغا سېلىشىپ يۈرىشىدۇ، شۇنىڭ بىلەن ھەرىكەتكە ئۆتمەمتىمكى!

ـ قانداق بولۇپ تۇتۇلۇپ قالدىڭ؟، ـدەپ سورىدىم گەپىنىڭ ئاخىرىغا قىزىقىپ.

ـ ۋاي قانداق بولۇپ تۇتىلاتتىم، تۇرمىدە ئۇزۇن يېتىپ بەدىنىمنى پىت بېسىپ كىتىپتۇ، تازا بىر يۇيۇنىۋالاي دەپ مۇنچىغا كىرسەم، كىيىم ساقلايدىغان قاتار ـقاتار ئىشكاپلار كۆزۈمگە چېلىقىپلا تۇرىۋالدى، شۇنىڭ بىلەن ئالقىنىم قىچىشىپ چىدىيالماي ئامبۇرنى قۇلۇمغا ئالدىم ـدە ھەممىسىنىڭ ئېغىزىنى ئېچىۋەتتىم، بوگۇن مۇنچىغا چۈشكەنلەرنىڭ ھەممىسى قەلەندەر ـھابدالكەن، يانچۇقىنى تەتۈرسىگە ئۆرۈۋەتسەممۇ بىر تىيىن چىقمىدى... ئاخىرى بىر كىيىم ساقلاش ئىشكاپىدا ساقچى كىيىمى تۇرىدۇ، شۇنى بولسىمۇ ئېلىپ ئۇچامغا كىيىۋالدىم، ئەينەككە قارىسام يېڭى خىزمەت كىيىمىم ماڭا شۇنداق يارىشىپتۇ ئاندىن مۇنچىنىڭ ئالدىدىكى دۇكاندىن بىر جۈپ ئاق پەلەينى سېتىۋالدىم ـدە دەرھال خىزمەتكە ئاتلاندىم!

ـ ساقچى كىيىمى بىلەن ئوغرىلىق قىلدىڭما؟، ـدەپ سورىدىم ئۇنىڭ گىپىدىن ئەجەبلىنىپ.

ـ شۇنداق، قاتناش ساقچىسى بولۇپ چوڭ يولدىكى ماشىنىلارنى بىردەم توسقان ئىدىم، توسقانلىكى ماشىنا يۈزسومدىن تاشلاپ ماڭدى!

ـۋوي ئۇنداق ئاسان ئىش يوقتۇ؟

ـ ۋاي ئاسان ئىشكەن ئۇ، ئاۋۋال ماشىنىنى توسىدىكەنسەن، ئارقىدىن كىنىشكە دەپ سورايدىكەنسەن، شوپۇر كىنىشكىنى تەڭلەيدىكەن، مەن كۆزۈمنىڭ

پاختىسنى چىقىرىپ ئۈنىڭغا يەنە «كىنىشكە!» دەپ ۋاقىرايدىكەنمەن، ئۇ ئاستا ماشىنىدىن چۈشۈپ كىنىشكىنىڭ ئارىسىغا يۈز سومدىن بىرنى قىستۇرۇپ كىنىشكىسنى تەڭلەيدىكەن، مەن كىنىشكىگە قارىغان بولۇپ ئارىسىدىكى پۇلنى چۆنتەككە سالىدىكەنمەن...ئۇنىڭ كەينىدىكى ماشىنىلارنى مەن توسمىساممۇ ئۆزىچە توختاپ يۈز سوملۇق كىنىشكىنى تەڭلەۋېرىدىكەن...ئىسىت!... ئىسىت!.. ياخشى ئۇقۇپ قاتناش ساقچىسى بولمىغىنىمغا مىڭ بىرپۇشايمان...ناۋادا خىيزىر ئۇچراپ قېلىپ مەندىن نېمە تەلىپىڭ بار دەپ سوراپ قالسا «مىنى پەقەت بىر ھەپتە قاتناش ساقچىسى قىلىپ قويساڭ!» دەپ تىلەرئىدىم...مەن بىر ھەپتە قاتناش ساقچىسى بولىۋالسام ئارقىدىن قايناۋاتقان بىر قازان ياغقا سەكرىگىن دىسىمۇ سەكرەيتتىم...

- قانداق بولۇپ تۇتۇلدۇڭ دەيمەن؟

- قانداق بولۇپ تۇتىلاتتىم،ئالى دەرىجىلىك بىر كىچىك ماشىنىنى توسۇپتىمەن، ئۇنىڭ شوپۇرى بولغان گۆي كىنىشكا دىسەممۇ يېنىدىكى بىرسىنى كۆرسىتىپ كۈلۈپ تۇرىدۇ،ئەمسە پۇل ئال دىسەممۇ يېنىدىكى بىرسىنى كۆرسىتىپ كۈلۈپ تۇرىدۇ، ئاچچىقىمدا شوپۇرنىڭ قېشىدا ئولتۇرغان ئۇ بىرسىگە پۇل ئال دەپ ۋارقىراپتىمەن، ئۇمۇ ماڭا قاراپ بېشىنى لىڭشىتقىنىچە سىرىكچىنىڭ گاچىسىدەك كۈلۈپلا ئولتۇرىدۇ، ۋاي كىمنى زاڭلىق قىلىدۇ دەيمەن ماۋۇ تاز... ئاچچىقىم دىگەن كەلمەسمۇ...ۋاي...ۋاي...يەردىن مۇشتۇمدەك تاشنى ئېلىپ سالدىم دىگىنە خام كاللا پاينەكۋاش تازنىڭ بېشىغا... كاللىسىدىن ئۇتقەك قان كەتمەسىمۇ ئۇنىڭ...يەن كۈلە-ھە!... يەنە ھىجىيىپ ئولتۇرە!... ئاچچىقىمدا قۇلۇمدىكى تاش قوم بولۇپ كەتكۈچە سالدىم يۈز كويغا چىدىمىغان ئۇ پاخشەك تازنىڭ بېشىغا... يۈز سوم پۇل ئۈنىڭ ئانىسىمكەن يا؟!...شۇنداق قىلىپ ئۇ تازنىڭ كاللىسى خېمىر قىلىۋەتتىم دەڭلا...بىر چاغدا بىرسى بېشىمغا تاپانچىدەك بىر نىمنى تەڭلەيدۇ ... قارىسام شوپۇر دىگەن گۆي... ئەسلىدە ئالدىمدا چالا ئۆلۈك بولۇپ ياتقىنى قاتناش ساقچىسىنىڭ ئەك كاتتىسىكەن ئەمەسمۇ!...

- «ئۆلگۈسى كەلگەن چاشقان مۆشۈكنىڭ قۇيرۇقىنى چىشلەپتۇ» دىگەن مۇشۇدە، -دېدى ياندا ئۈنىڭ گېپىنى تىڭشاپ تۇرغان گۆندىپاي كۈلۈپ كېتىپ، -ئوغرىلىق قىلىشتىن نومۇس قىلساڭچۇ -ھەي!

- نامراتلىق يامان تۇرسا باشلىق!، -دېدى كېپەن ئوغرىسى ھېچ ئىش

بولمىغاندەك باشلىققا قاراپ.

- يەر تېرىغىن، تىجارەت قىلغىن، ئاڭلىسام سەنمۇ تولۇق ئوتتۇرىنى پۈتتۈرۈپتىكەنسەن،بىرە ئىش قىلساڭ بولىدىغۇ!، ـدېدى باشلىق ئۈنىڭغا تەنبىھ بېرىپ.

- يەر تېرىغىن، تىجارەت قىلغىن دەپ كەتكىنىنى تېخى، تۆفي!

- سەن قاراقچى تېخى ماڭا گەپ ياندۇرۋاتىسنا؟!

- يەر تېرىغلى مىنىڭ قانچىلىك يېرىم بولسۇن، بىز بەش جانىنىڭ ھەممە يېرى ئاران بەش موغا بارمىسا....بەش مو يەردىن قانچىلىك ھوسۇل چىقىدۇ.. . تېرىغىنىڭ گېلىڭغايەتمىسە!

- ئۈنداقتا ئوغرىلىق قىلغىنىڭ توغرىمۇ؟

- كىم توغرا دەپتۇ؟

- ئەمىسە ئوغرىلىق قىلما!

- ئەمىسە بىزگە تېرىيدىغانغا يەر تېپىپ بەر!

- مەن قانداق تاپىمەن؟

- ئامال قىلمامسەن؟

- ۋاي قانداق ئامال؟

- سەن ئونىۋېرسىتېتتا ئوقۇغانمۇ ياكى سەي ساتقان يەردىن ئىشقا ئورۇنلاشقانمۇ؟

- ئاكاڭ قارغاي ئونىۋېرسىتېتتا ئوقۇش مۇكاپاتى ئېلىپ ئۇقۇغان جۇما ئوغرى!

- ئەمىسە سەندىن سوراي!

- نىمىنى؟

- شىنجاڭنىڭ يەر كۆلىمى چوڭمۇ؟

-دۆلىتىمىز ئىچىدە بىرىنچى ئۇرۇندا تۇرىدۇ!

- بۇ ئۇمۇمى كۆلەمنىڭ ئىچىدە ئىنسان ياشاشقا مۇۋاپىق دەپ قارالغان بوستانلىق قانچىلىك؟

- تەخمىنەن بەش پىرسەنت!

- دېمەك بۇ بەش پىرسەنت بوستانلىقنىڭ قانچىلىكى ئاپتونوم رايون نوپۇسىدىكى دىھقان-چارۋىچىلارنىڭ قولىدا؟!

- تەخمىنەن يىگىرمە پىرسەنتتىن سەل ئارتۇقراقى!

ـ قالغان سەكسەن پىرسەنتتىگە يېقىنىچۇ؟

ـ دىۋىزىيىنىڭ قولىدا!

ـ دىۋىزىيىنىڭ نوپۇسى قانچىلىك؟

ـ تەخمىنەن ئىككى يېرىم مىليون!

ـ قالدى ۋىلايەت، ئوبلاست، شەھەردىكى ئومۇمى نوپۇسچۇ؟

ـ تەخمىنەن يىگىرمە ئىككى مىليون ئەتراپىدا!

ـ شىنجاڭدىكى تېرىلغۇ يەرنىڭ ئەللىك پىرسەنتى دىۋىزىيىنىڭ قولىدا توغرىمۇ؟

ـ توغرا دېدىڭ، تېرىلغۇ يەرنىڭ قالغان ئەللىك پىرسەنتى ھەرقايسى ۋىلايەت ـ ناھىيىلەردىكى دېھقان چارۋىچىلارنىڭ قولىدا!

ـ دېمەك بىزنىڭ مۇشۇ يەردىكى دېھقانلارنىڭ كىشى بېشىغا توغرا كېلىدىغان يەر كۆلىمى ھازىر بىر موغا يەتمەيدۇ، توغرىمۇ؟

ـ بۇ يەرنىڭ بىرموغا يەتمىگەن بىلەن ئاپتونوم رايون بويىچە ھېسابلىساق ئۈچ موغا يېقىنلاپ قالدۇ...

ـ دىۋىزىيىدىكىلەرنىڭ كىشى بېشىغا توغرا كېلىدىغان يەر كۆلىمى ئەللىك بەش موئەتراپىدا، توغرىمۇ؟

ـ بۇ دېگىنىڭ توغرا كېپەن ئوغرىسى!

ـ ئۇنداق بولسا سەن بۇ تەلىپىمىزنى يۇقىرىغا يەتكۈزۈپ بىزنىڭ نوپۇسىمىزنى دىۋىزىيىگىلا ئۆتكۈزۈۋەت!بىزنىڭ تېرىيدىغان يېرىمىز كۆپرەك بولسا، بىزمۇ بۇنداق ئوغرىلىق قىلىپ يۈرمىسەك، قانداق دەيسەن؟

ـ بۇ مىنىڭ قولۇمدىن كېلەمتى ھەي تىگى پەس ئوغرى!

ـ ئەمىسە يەر تېرىشنىڭ گېپىنى ئاز قىل!

ـ ۋۇ كوسپۇرۇچ....سەن تېخى مىنى سەنلىگۇدەك بولدۇڭما...ئەمدى بۇنى كۆر!

گەپتە يېڭىلگەن باشلىق شۇنداق دىگىنىچە قولىدىكى بىر بېشى ساڭگىلاپ قالغان قارا رەزىنكە كالتەك بىلەن كېپەن ئوغرىسىنى تازا سىلىشقا باشلىدى.

ـ ۋوي باشلىق ئاكا، ئەمدى مەن گەپ قىلماي!، ـ دەپ ۋارقىرىدى كېپەن ئوغرىسى يەردە تىزلىنىپ قالغىنىچە قارا كالتەكنىڭ سۇنۇپ كەتكەن ئۇچىنى قولىدا چىڭ تۇتىۋېلىپ تۇرۇپ.

ـ كالتەكنى قويۇۋەت! ـ ۋارقىرىدى باشلىق تېخىمۇ جىلە بولۇپ.

ـ ئەمسە ئۇرماڭ باشلىق...

ـ قويۇۋەت!

ـ قويۇۋەتسەم ئۇرىسىز...

ـ قويۇۋەت دېدىم قويۇۋەت!

باشلىق كالتەكنى تېخىمۇ كۈچەپ تارتىشقا باشلىدى، كېپەن ئوغرىسى ئاخىرى ئەبجەق كالتەكنىڭ ساڭگىلاپ تۇرىدىغان بېشىنى قويۇۋەتتى، ھاينى ـ ھۇيت دېگۈچە قارا كالتەكنىڭ بىر بېشى ئۇنىڭ قولىدىن ئاجراپ چىقىپ ئۇدۇل باشلىقنىڭ توڭكىيىغا تەگدى،كۆزنى يۇمۇپ ئاچقۇچە باشلىقنىڭ ئېغىزىدىن ئوقتەك قان كېتىپ ئىككى كالپۇكى تەكىيدەك پولتىيىپ چىقتى، ئارقىدىن كالپۇكىدىكى ئىششىق تىزلىكتە پىشانىسى تەرەپكە يامراپ بىردەمدىلا ئۇنىڭ بېشى كۆپتەك چوڭىيىپ ھەتتا شەپكىسىمۇ پاتماي قالدى...

مەن دەرھال يەردە چېچىلىپ ياتقان بەش ـ ئالتە تال چىشىنى تۈپىنىڭ ئارىسىدىن ماتىلاپ ئېلىپ چىرايى تونۇغۇسىز بولۇپ كەتكەن باشلىققا قوش قوللاپ سۇندۇم، باشلىق يۈزىدىكى ئىششىقنىڭ يامانلىقىدىن كۆزىنى ئاچالماي ئىككى بارمىقى بىلەن بىر كۆزىنى كەرىپ ئېچىپ ئالقىنىمدىكى چىشلارنى كۆردى ئاندىن ۋارقىرىغىنىچە قولىدىكى كالتەك بىلەن مىنى سالغىلى تۇردى...

دەل شۇ چاغدا سىرتتىن كىرگەن يەنە بىر باشلىق بىزنى ئۇرىۋاتقان باشلىققا توۋلىدى:

ـ تىز بول نامازغا بارىمىز!

ـ نامازغا... كىمنىڭ نامىزىغا؟ ـ سورىدى باشلىق بىزنى ئۇرۇشتىن توختاپ.

ـ مۇشۇ تۈرمىمىزدىكى بىر بۇرادىرىمىز دوختۇرخانىدا ئۆلۈپ قاپتۇ!

ـ ۋوي نېمە بولۇپ؟

ـ تېرورچىلارنى تۈتىمەن دەپ خىزمەت ئۈستىدە يارلىنىپتۇ! ـ باشلىق شۇنداق دېگىنىچە يان بىلىنى ئاختۇرۇشقا باشلىدى، ئاندىن بىز گە قاراپ ۋارقىرىدى:

ـ قايىسىڭنىڭ پۇت ـ قولى چاققان!

ـ مىنىڭ چاققان باشلىق! ـ دىدۇق ھەممىمىز بەس ـ بەستە بۇ تاياق يەيدىغان سورۇندىن كىتىشكە ئالدىراپ.

ـ ھويلىنىڭ ئاچقۇچى ئىچىدىكى ياتاق ئۆيۈمدە قاپتۇ، ياتاقنىڭ ئىشىكى

ئۈچۈق، بىرسىلڭ كىرىپ ئاچقۇچنى سۇنغىن!

- مەن كىرەي باشلىق!، -دېدۇق بەشىمىز تەڭلا خىزمەت كۆرستىشكە ئالدىراپ.

باشلىق بەشىمىزگە بىر قارىۋەتكەندىن كېيىن ماڭا قاراپ بۇيرۇق قىلدى:

- توختى پوكان سەن كىر!

مەن تاياقتىن قۇتۇلغىنىمغا خوش بولۇپ نەچچە قەدەم نېرىسىدىكى خىزمەتچىلەر ياتىقىنىڭ ئالدىغا كىلىپ باشلىقتىن كۇلۇپ سورىدىم:

- باشلىق!

- نېمە دەيسەن پوكان؟

- هويلىغا قانداق كىرىمەن؟

- تامدىن ئارتىلىپ كىرمەمسەن!

«ئاھ خۇدا...تامدىن ئارتىلغىلى بۇ تام يا بىر كونا چىتلاق بولمىسا، شۇ تامغا چىقىپ سەكرەپ چۈشىدىغان گەپ...ھېلى تېخى تامدىن سەكرىگەن بىرسى قوڭىغا تۈۋۈاق قاداپ سۇئى ھەمرا بىلەن ئالاقىلىشىۋاتقان يەردە... مەن تامدىن سەكرەيمەن دەپ كۆتۈمگە چىش سالدۇرۇپ يۈرمەي يەنە... ئەڭ ياخشىسى قوڭامنى غىت قىساي!...»

- ۋاي جېنىم باشلىق مىنىڭ پۇتۇم تىگىدىن سۇنۇق، ئاۋۇ تۆتى مەخسۇس تامدىن سەكرەيدىغانلار، شۇنىڭغا بىر دەڭا!

مەن شۇنداق دەپلا ئۇنىڭ قېشىدىن بەدەر قېچىپ بىر يانغا كىلىپ تۇرۇۋالدىم،باشلىق ماڭا تازا بىر ئالىيۋەتكەندىن كېيىن قۇلغا كويزا سېلىنغان كېپەن ئوغرىسىنى بىر يانغا سىلكىۋېتىپ قالغان ئۈچىگە ھۆرپەيدى:

- قايسىڭ تامدىن سەكرەشكە ئۇستا؟

- مىنىڭ لىپكىم چىكىتىپ ئەمدى ئوڭشالغان باشلىق!، - دەرھال جاۋاب بەردى موتو ئوغرىسى تىزىنى سىلاپ تۇرۇپ.

- مىنىڭ پۇتۇمنىڭ بارمىقى تۇغۇلۇشۇمدىلا ئالتە ئىكەن باشلىق!.-دېدى ئىت ئوغرىسىمۇ ئايىغىنى سىلىپ پۇت بارمىقىنى باشلىققا چىنەپ.

- خۇدا ھەققى... مىنىڭ داس سۆڭىكەممۇ مانا مۇشۇ يەردىن دەز كەتكەن!، - دېدى چېقىمچىمۇ تامبىلىنى تىزىغا چۈشۈرۈپ ئۇلگۇرۇپ.

باشلىق ئۇلارغا قاراپ بېشىنى لىڭشىتىپ «خەپ...خەپ...سەن ئوغرىلارنى!»

دىگىنىچە ھويلىنىڭ تېمىغا مايمۇندەكلا يامىشىپ چىقىپ كەتتى ئاندىن ئۆزىنىڭ نوچىلىقىنى بىزگە كۆرسىتىپ قويغاندەك بىزگە ھاكاۋۇرلارچە قاراپ قويدى، بىزمۇ ئۇنىڭ چەبدەسلىكىدىن ھەيرانلا قالدۇق ئاندىن ئۇ ھويلىنىڭ ئىچىگە «گۈپپىدە» قىلىپ سەكرىدى...

لېكىن «گۈپ» قىلغان ئاۋاز بىلەن تەڭ باشلىنىڭ «ۋايجان!» دېگەن چىرقىرىغان ئاۋازى تۇرمە ئاسمىنىنى بىر ئالدى، بىز تۆتىمىز ئۇنىڭ ئىچىنىشلىق چىرقىرىغان ئاۋازىنى ئاڭلاپ بىر-بىرىمىزگە قاراپ كۆزلىرىمىزنى چەكچەيتىشىپلا قالدۇق.

تۇيۇقسىز ئارىمىزدىكى ئىت ئوغرىسى ئۆزىنىڭ پىشانىسىگە «پاققىدە» بىرنى سېلىپ يەردەزوك ئولتۇرغىنىچە ھۆركىرەپ يىغلاشقا باشلىدى...

ئۇنىڭ بۇنداق ھازا ئاچقىنىنى چۈشىنەلمىگەن ئۈچىمىز تەڭلا ۋارقىرىدۇق:

- ئەمدى ساڭا نېمە بولدى؟
- دىگىلى بولمايدۇ!
- ۋوي دىگىنە تىز!
- ئەتىتىگەن تال جاھازىسىنى ئوڭشىۋاتقاندا قۇلۇمىدىكى كەكە چۈشۈپ كەتكەن!...
- نەگە چۈشۈپ كەتكەن!
- مۇشۇ ھويلىغا!

« ئاھ ئۇلۇغ خۇدا... مىنى بۇ نەس باسقانلارنىڭ يېنىدىن قۇتقۇزغىن!... مىنى سۇلىساڭمۇ تېمى يوق... چىتلىقى يوق بىر يەرگە سۇلىغىن!...مىنى بۇنداق سەكرىگىلى ئامراقلارنىڭ يېنىدىن نېرى قىلغىن!... ئۇلۇغ خۇدا...»

مەنبە: باغداش مۇنبىرىدىن ئېلىندى.